ROMAN

Hawksmoor

Çevirenler: Gül Tekay Baysan - Candan Baysan

Peter Ackroyd 1949'da Londra'da doğdu. Cambridge Üniversitesi'ni bitirdi. Yale Üniversitesi'nde araştırmacı olarak bulundu.
1973-1982 yılları arasında *Spectator* dergisinin yayın yönetmenliğini yapan Ackroyd *The Times* gazetesinin de baş kitap eleştirmenidir. Ayrıca çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayımlanmaktadır.
Ackroyd'un ilk romanı 1982'de yayımlandı: *The Great Fire of London* (*Londra Yanıyor*, Çev. Aslı Çelik, 2002). 1983'te çıkan *The Last Testament of Oscar Wilde* (*Oscar Wilde'ın Son Vasiyeti*, Çev. Tomris Uyar, 1994) ile Somerset Maugham Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Türkçeye çevrilen öteki romanları, Booker Ödülü'ne aday gösterilen *Chatterton* (1987; Çev. Füsun Elioğlu, YKY, 1995), *English Music* (1992; *İngiliz Müziği*, Çev. Oya Dalgıç, YKY, 1995), *Doktor Dee'nin Evi* (Çev. Özcan Kabakçıoğlu, YKY, 2004) ve *Dan Leno and the Limehouse Golem*'dir (1995; *Cinayet Sanatı*, Çev. Burçin Karamercan, 2002). Romanları yanında William Blake, Thomas More, Charles Dickens ve T.S. Eliot gibi ünlüleri çağları ve çevreleriyle birlikte ele aldığı biyografileriyle de tanınan Ackroyd'un ayrıca şiir ve deneme kitapları da vardır.

Gül Tekay Baysan 1960 yılında Ankara'da doğdu. TED Ankara Koleji'ni ve Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Yüksek Lisans ve Doktora çalışmalarını Rousseau, Condorcet ve Stendhal üzerine yaptı. Fransız edebiyatı konusunda yayımlanmış birçok makalesi var. Halen Gazi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışıyor.

Candan Baysan 1945 yılında İzmit'te doğdu. Konya Maarif Koleji'ni ve ODTÜ Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nü bitirdi. Johns Hopkins Üniversitesi'nde iktisat alanında yüksek lisans yaptı. Çeşitli kitap ve dergilerde makaleleri yayımlandı. Halen serbest çevirmen olarak çalışmaktadır. Elayne J. Kahn, David A. Rudnitsky'nin *Love Codes: How to Decipher Men's Secret Signals about Romance* adlı kitabını Türkçe'ye çevirdi (*Aşk Şifreleri-Erkeğin Gönlündeki Gize Nasıl Ulaşılır*, Kavram Yayınları, 1991).

PETER ACKROYD

Hawksmoor

ÇEVİRENLER:
GÜL TEKAY BAYSAN - CANDAN BAYSAN

ROMAN

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 2314
Edebiyat - 704

Hawksmoor / Peter Ackroyd
Özgün Adı: Hawksmoor
Çevirenler: Gül Tekay Baysan - Candan Baysan

Kitap Editörü: Betül Kadıoğlu
Düzelti: Mahmure İleri

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Şefik Matbaası
Marmara Sanayi Sitesi M Blok No: 291 İkitelli/İstanbul

Çeviriye Temel Alınan Baskı: Penguin Books 1993
YKY'de 1. Baskı: İstanbul, Mart 2006
ISBN 975-08-1057-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2006
Copyright © Peter Ackroyd, 1985
Bu kitabın telif hakları Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.
Bütün yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://yky.estore.com.tr
www.teleweb.com.tr

Giles Gordon'a

Böylece Kraliçe Anne'ın saltanatının dokuzuncu yılı olan 1711'de Parlamento, Londra ve Westminster Şehirlerinde yedi yeni cemaat kilisesinin inşaatı görevini Majestelerinin Scotland Yard'daki Bayındırlık Dairesi'ne veren bir yasa çıkardı. Sonra da mimar Nicholas Dyer ilk kilisenin bir modelini yapmaya başladı. Meslektaşları böyle bir görevi yerine getirmek için usta bir doğramacı çalıştırırdı, fakat Dyer, saf çam keresteden minyatür kare pencereler oymak ve basamaklar kesmek için kendi elleriyle çalışmayı tercih etti: her parça, merak edenlerin modelin içine bakabilmesi ve parçaların birbirleriyle nasıl birleştirildiklerini görebilmesi için yerinden çıkarılabiliyor ya da parçalarına ayrılabiliyordu. Dyer ölçeklerini daha önceden çizmiş olduğu planlardan alıyor ve her zamanki gibi, fildişi sapına aşınmış halat sarılmış küçük bir çakı kullanıyordu. Üç hafta boyunca bu ahşap prototip üzerinde uğraştı; adım adım kulenin külahını tamamladıkça Spitalfields'deki kilisenin kendisinin ayağa kalkmakta olduğunu gözünüzde canlandırabilirdiniz. Fakat böyle inşa edilecek altı başka kilise daha vardı ve mimar her seferinde kısa pirinç cetvelini, pergelini ve taslaklar için kullandığı kalın kâğıtları eline alıyordu. Dyer yanında sadece yardımcısı Walter Pyne'ı bulundurarak seri bir biçimde çalışırken büyük kentin öteki ucunda taş ustaları birbirlerine bağırarak kaba taşa mimarın öngördüğü şekilleri veriyorlardı. Şimdi gördüğümüz bu şekillerdir, duyduğumuz da odada kâğıtlarının üzerine eğilmişken onun derin nefesi ve arada bir parlayıp oda boyunca uzun gölgeler oluşturan şömine ateşinin sesidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1

Gel başlayalım; ve malzeme önünde şekillenirken, çiziminde daima binanın bütününü aklında tut. Evvela, araziyi mümkün olduğu kadar aslına sadık bir şekilde ölçmeli ve terkip etmeli, bunu takiben de planı ve mikyası çizmelisin. Sana dehşet ve mükemmeliyetin sırlarını emanet etmiştim: parçaların ve süslemelerin münasip bir şekilde yerleştirilmesinde, muhtelif fasılların nispetlerinin tespitinde faydalanasın diye. Diviti nasıl tuttuğumu görüyor musun Walter? Sonra da, başka bir kâğıtta, yıldızların ve mahreklerinin mevki ve münasebetlerini hesapla ki, çalışmalarına başlayacağın ve fasıla vereceğin zamanları karıştırmayasın. Her bölme ve mesafe ile birlikte işin planı bir cetvel ve pergel vasıtasıyla çizilmelidir: İş inkişaf ettikçe, çizgilerin, dolabın köşesinde örülen örümcek ağları misali birbirlerine nasıl istinat ettiğini göstermelisin. Lakin, bunu mürekkeple değil de siyah kurşunkalemle yap – senin el maharetine henüz kâfi miktarda itimat etmiyorum.

Bunun üzerine Walter Pyne'ın kafası kederle önüne düştü; sanki bir arabanın arkasına bağlanmış da kamçılanıyordu ve ben kahkahama mâni olamadım. Walter'in marazi ve kasvetli bir halet-i ruhiye içinde olmaması imkânsızdı ve ben de onu biraz neşelendirmek için derhal masanın üzerinden uzanıp mürekkebi verdim ve – gördün mü, *dedim*, seni mesut etmek için neleri göze alıyorum. Artık o kadar da mahzun olmadığına göre devam et lütfen: Bu binanın cepheden veyahut önden dik görünüşünü çiz, sonra da aynı nesnenin aynı tasavvur ve mer-

kezden tahayyül edileceği üzere farklı zaviyelerini de. Bunu daha baştan, profilden farklılaştırmalısın; kati nihai çizgilerle değil, basit darbelerle ve eğri çiziklerle: yani bir kitabın ön sayfalarla başlayıp, ithafla ve daha sonra da takdim veya ilanla devam etmesi gibi. Şimdi de çizimimizin kalbine geliyoruz: Walter, gölge sanatını çok iyi bilmelisin; nasıl gösterileceği hususunda sana vereceğim talimatları dikkatle dinle. İşimize hakiki şeklini, malzememize hakiki perspektifini verecek tek şey karanlıktır; zira karanlık olmadan ışık olmaz ve gölgesiz de nesne yoktur (ve şu fikir kafamda belirdi: Gölge ve kâbus manzumesinden başka bir hayat var mı ki?). Gecenin ve elemin haberlerini getirmesi için binamızı gündüzleri inşa ederiz, *diye devam ettim*, sonra da Walter'ın hatırına durdum: Şimdilik bu kadar kâfi, *dedim*, adım adım ilerlemeliyiz. Ama Walter, cepheyi tam çizersen memnun olurum, çünkü nakkaş işini ona göre yapacak. Benim çizimime de sadık kal: Bin yıl yaşayacak olanı aceleye getirmemek lazım.

Şiddetli bir baş ağrısı geldi; ocakta sadece çok küçük bir ateş olmasına rağmen gayri tabii bir hararet hissediyordum ve Scotland-Yard'ın bahçesine çıktım; dairede çalışanlar arasında bir istihza mevzuu olduğum için, onların beni seyretmekte olacakları malumdu. Adımlarımı sıklaştırarak rıhtımın yanındaki koruluğa gittim; işçiler yemekteyken, sessizce ve görülmeden yürüyebileceğim bir yere. Kışın ortasıydı ve sert bir rüzgâr esiyordu ve nehir, bu nokta itibariyle oldukça kabarmıştı ve suların ikinci bir tufan yaratmasına ramak kalmıştı; öte yandan karşı yakadaki tarlalar bayağı kararmıştı, sanki bir sis altındaymışçasına. Bunu takiben, kulağıma bir şarkının ve anlaşılmaz bir muhaverenin sesleri çalındı. Sesin nereden geldiğini anlamam mümkün olmadığı için sağa sola seğirttim; ta ki buna, o anda görüş zaviyeme giren Richmond feribotunun sebep olduğu fikriyle teskin olana kadar. İşte o esnada, zihnim daima yedi kilisemle ve filhakika tamamen bir başka zamanla –kabinine tıkılmış, vuslatını hayal eden bir seyyah gibi– meşgul olduğu halde, çeşitli tahayyüller birbirini takip etti. Sonra da, orada dikilmiş nehre ve tarlalara bakıp dururken bütün bunları elimin tersiyle sildim ve sadece avucumun çizgileriyle karşı karşıya kaldım.

Daireye geri yürüdüm; Walter'ı umumi plan ve kesit çizimleri ile meşgul bulacağımı düşünüyordum. Halbuki onu köşedeki şöminenin karşısında tabureye oturmuş, ateşi seyreder vaziyette buldum; adeta kömürlerde garip hayaller görüyormuş gibi. Smith-Feild yığınına* bakan bir sürtük misali melûl melûl bakıyordu alevlere. Sessizce masaya yaklaşınca mürekkep ve kurşunkalemle başlanıp yarım bırakılmış bir çizim gördüm. Eh, seni ukala serseri, *dedim*, bu hiçbir işe yaramaz, gel de bak. Walter dalgın dalgın ateşin başından kalktı; kabil olsa yüzünün derisini sıyırıp atacak gibi gözlerini ovuşturuyordu. Buraya bak Pyne Usta, *diye devam ettim*, duvara yapışık sütunlar göstermeni arzuladığım yerlerde sütun fırlamaları istemiyorum; ayrıca burada da kapı neredeyse üç kadem sapmış. Kafan o kadar kalın mı ki, kademleri ve pusları** sana ben öğreteyim? Walter ellerini tulumunun içine soktu ve ağzında bir şeyler geveledi; dediklerini duymanın imkânsızdı. Ayrıca, *dedim*, bana bir cevap veremeyecek kadar mı karamsarlığa gömüldün?

Taburemde oturuyordum, *dedi*, oturuyor ve bir hususu düşünüyordum.

Taburelerinizi görürsünüz efendim, hele onları bir kıçınızda kırayım da. *Sonra da devam ettim*: Bari düşünürken herhangi bir netice hasıl oldu mu?

Sör Christopher*** hakkında düşünüyor ve Spittle-Fields'deki yeni kilisemizi mülahaza ediyordum.

Pekâlâ, bir mankafanın bu meselelerde diyecekleri neymiş? (*Ayrıca, Sör Chris.'e de şu kadar kıymet versem* diye kendi kendime söylendim.)

Ustam, inşaatı bir mezarlığın yanında yapıyoruz, *diyor Walter*, ve o kadar çok ceset var ki, sıralar hep nemlenip çürüyecek. İlk mesele bu. İkincisi ise şu: Sör Chris., kilisenin altına, hatta avlusuna bile ölü defnedilmesini katiyen men ediyor; ya-

* Londra'da eskiden ucuz malların satıldığı bir pazaryeri (Smithfield) ve buradan kelepir diye toparlanmış lüzumlu lüzumsuz eşya yığını. (ç.n.)

** Kadem ve pus, fut (ayak) ve inç için kullanılan eski sözcükler, yaklaşık 30,5 ve 2,5 cm. (ç.n.)

*** Sör Christopher Wren, 1666'daki Londra yangınından sonra 50'den fazla kilisenin yeniden yapılmasını örgütledi. Nicholas Dyer'ın anıları olarak kaleme alınan metinde yer yer "Sör Chris." ve "Xtopher" olarak kısaltılıyor. (ç.n.)

pının çürümesini hızlandırır ve bu sebeple ibadet etmeye gelenler zarar görür diye. Sonra da suratını sıkıntıyla kaşıdı ve gözlerini yere, toz içinde kalmış pabuçlarına dikti.

Bu, senin dert edinmeni gerektirmeyecek kadar küçük bir şey Walter, *dedim*. Ancak o, nazarlarını bana doğru kaldırdı ve pes etmeyeceğini belli etti. Eh, ben de kısa bir fasıladan sonra *devam ettim*: Alimallah Sör Chris.'in binasına fanilik veyahut karanlık temas edecek olursa hüzne gark olacağını, sadece ziya ve kolaylık peşinde olduğu için definlere karşı çıktığını biliyorum. Makul değil, tabii değil diyecektir. Fakat Walter, ben sana bir sürü mevzuda ve başta da bu hususta dersler vermiştim – ben hendesi nefasetin esiri değilim, en vakur ve müthiş olanı inşa etmeliyim. Sonra da farklı bir yol buldum. Bu kiliseleri hangi keseden inşa ediyoruz Walter?

Kömür vergilerinden.

Pekâlâ, kömür nesnelerin en siyahı değil midir, ve dumanıyla güneşi bile örtmez mi?

Bu şehrin ateşini onların beslediği muhakkak, *diyor*.

Eh, o zaman ziya ve kolaylık bunun neresinde? Gelirimizi yeraltından tahsil ettiğimize göre, binamızı da ölülerin üzerine inşa etmemizin ne mahzuru var?

Bitişik odadan bir gürültü geldi (bir araya getirilmiş iki oda ve bu sebeple aksisedası daha kuvvetli); birinin aceleci adımlarına benzeyen bir sesti bu. Sör Chris.'in içeri girmesiyle nutkumu kestim; kasketi koltuğunda nefes nefese koşturan gazeteci çocuklar kılığındaydı. Yaşına rağmen pek şişman sayılmazdı. Walter, korkuyla ayağa fırlayınca çiziminin üzerine mürekkep döküldü (ki, pek büyük bir kayıp sayılmaz). Ancak Sör Chris. bunu fark etmedi ve ihtiyar bir teke gibi lurıldayarak karşıma dikildi. Dyer Usta, *dedi*, Komisyon sizin yeni kiliseler hakkındaki raporunuzu bekliyor; henüz hazır değilse şimdi hazırlayın, çünkü çok acele ediyorlar –

– Acele etmek aptallara mahsustur diye kendi kendime söylendim.

Bir de, Spittle-Fields'deki kiliseniz, neredeyse bitti değil mi?

Sadece revakı için kurşunu kaldı.

Eh, acele edip hemen al bari; kurşunun tonu şimdi 9 sterlin ama gelecek ay artması muhtemel. Bu lakırdıyı takiben, Sör Chris., oyuncaksız kalmış bir bebek veyahut darağacının dibindeki bir sefil gibi, alt dudağını ısırarak dikildi kaldı. Pekâlâ, *dedi, bir müddet sonra,* diğer kiliseler, onlar yeterince ilerledi mi?

Yerlerini tespit ettim, *diye cevapladım,* üçüne başlandı bile.

Tam olarak halihazırdaki planlarını istiyorum, *dedi,* yardımcını da muhtelif modeller hazırlaması için sıkıştırmalısın –

– Modeller benim kendi eserim, Sör Christopher.

Keyfin bilir Dyer Usta, keyfin bilir. İfade edilemez bir bıkkınlıkla eliyle çizimlerimi işaret edip gittiğinde, içeride peruğunun küflü kokusu kalmıştı. Genç ve gayretli iken, onun dairesinde çalışmaya ilk başladığımda Sör Chris. hakkında birkaç mısra yazmıştım:

Stüdyon küredir senin; huzursuz zihnin için
Daha dar bir kapla yetinemezsin.
Siluetine hayranım; endamın tek başına ispatlar
Ki, *Wren* ismi osuruklara, kitaplara değer katar.
Bu surata bakan hemen karar verebilir,
Kafandaki peruğun her yerine bok serpilmiştir.

Ama bu bir başka zamandaydı. Şimdi ise, Sör Chris. gidene kadar mutemedin kabininde vakit öldüren Walter'ı çağırıyordum. Yanıma gelince de, ben sana, *diye sordum,* Nestor'un hikâyesini anlatmış mıydım? Hayır manasında kafasını salladı. Nestor, *dedim,* şimdi o kadar methedilen mekanik kuvvetin mucididir ve bir seferinde öyle zarif bir bina tasarlamıştı ki, pek hassas terkibi sebebiyle sadece kendi sıkletini taşıyabiliyordu. Walter, bunun üzerine bilgiçce başını salladı. Eh, işte Pyne Usta, bu bina sadece üstüne konan bir çalıkuşunun ağırlığı altında çöktü. Walter, bir köpeğin havlaması gibi, başladığı kadar kısa zamanda biten bir kahkaha koyuverdi.*

Walter ağırbaşlıdır ve pek az konuşur, ama bu husus benimkine benzer bir mizaca sahip olduğu için önemli değildir.

* Walter'ın gülmesine Nicholas Dyer'ın çalıkuşu sözcüğünü kullanması neden oluyor. Sör Christopher'in soyadı *Wren,* çalıkuşu demektir. (ç.n.)

Endamı hakkında şu malumatı vermekten memnuniyet duyacağım: Birbirine uymayan düğmeleri olan eski bir ceket ve deri yamalı bir pantolon giyer ki, bu ona afacan bir çocuk görüntüsü verir. Tuhaf kıyafeti ve garip kılığı (dairede böyle diyorlardı) onu bir istihza konusu yapıyordu: Dyer Usta'nın beyefendisi diye hitap ediyorlardı. Fakat bu pek münasip bir hitaptır, çünkü böylece bir fırıncının hamuru fırına atmadan önce iyice yoğurması gibi ben de onu istediğim kalıba sokabilirdim. Onu basbayağı bir alime dönüştürmüş, önüne çıkan kitaplar arasında güvenilir bir biçimde gütmüştüm. Mısır dikilitaşlarının bazı basımlarını vermiş ve bunları iyice inceleyip nüshalarını çıkarmasını istemiştim. Ona kendi yazılarımı, Aylet Sammes'in *Britannia Antiqua Illustrata*'sını [Resimli Britanya Tarihi], Bay Baxter'in *Concerning the Certainty of the World of Spirits* [Ruhlar Âleminin Mutlakiyeti Üzerine] isimli kitabını, Cotton Mather'in *Relations of the Wonders of the Invisible World*'ünü [Görünmez Âlemin Harikalarının Münasebetleri] ve daha birçok şeyi okuttum; zira hakiki bir usta olmak isteyen birisi için münasip olan kıraat budur. Walter'a, buraya sığdıramayacağım hacimde lüzumlu hususlar göstermiştim. Lakin mülahaza etmesi için ona öğrettiğim dört şey vardı: 1) İlk şehri inşa eden Kabil'dir, 2) resmi öğretimi bastırılmış olsa da, dünyada *Scientia Umbrarum* [Hayalet Bilimi] denilen hakiki bir ilim vardır ve mazbut bir sanat erbabının bunu kavraması şarttır, 3) mimarlığın hedefi ebediyettir ve ebedi kuvvetlere sahip olmalıdır; sadece sunak ve kurbanlarımız değil mabetlerimizin şekilleri de mistik olmalıdır, 4) mevcut hayatın ıstırapları ve beşeriyetin vahşeti, kaderin hepimizi tabi tuttuğu zorluklar ve ebedi perişanlığımızın sebep olabileceği tehlike, hakiki mimarı mutabakata veya akli güzelliğe değil, bayağı farklı bir tertibe sevk eder. Bizzat bebeklerin dünyaya geldikleri andan itibaren cehennemin vârisleri ve şeytanın veletleri olduklarına inanmıyor muyuz? Kiliselerimi sağlam bir şekilde bu dışkı yığım toprağın üzerine ve yozlaşmış tabiat mefhumu ile inşa ettiğimi ilan ederim. Sadece şu kadarını ilave edebilecek yerim var: Deli saçması bir nakarat var: Hurra! Şeytan öldü! Bu doğru olsaydı tüm hayatım boyunca yanlış bir yerde olmuş olurdum.

Fakat bu hikâyenin akışına dönelim. Sör Chris. bize pabuçlarımızı ters giydiriyor, *diyorum* Walter'a, komisyona bir hesap vermemiz gerekiyor. Sana bunu şimdi dikte ettireceğim ama sen bunu daha sonra temize çekmelisin. Boğazımı temizliyorum ve ağzımda kanın tadını hissediyorum. Londra ve Westminster şehirlerinde yedi yeni kilise inşaatına dair Muhterem Komisyona. Tarih: 13 Ocak 1712, Scotland Yard, Nafıa İşleri Dairesi'nden. Efendiler, emirlerinize binaen, Majestelerinin Nafıa Müfettişi Sör Xtofer Wren'in işbu kiliseleri benim mesuliyetime veren talimatları mucibince raporumu acizane takdim ederim. Hava şartlarının fevkalade münasip olması sayesinde Spittle-Fields'deki yeni kilisenin inşaatında büyük bir inkişaf kaydedilmiştir. Garp kanadının örülmesi tamamlanmıştır, şu an için revakın kurşunla kaplanması var. Sıva işleri oldukça ilerlemiştir; bir ay içinde galeri ve dahili mefruşat hakkındaki talimatlarımı vereceğim. Kule ilerlemektedir ve hakkındaki son raporumdan beri on beş kadem daha yükselmiştir. (Bu hususta benim aklıma gelen şu: *Sadece tek bir çan yapacağım, zira çok fazla çan sesi ruhları rahatsız eder.*) İnşaatları uhdeme verilen diğer kiliselere gelince: Limehouse'daki yeni kilise mevsim için lazım olan yüksekliğe gelmiştir ve mevcut halinde durması işin hayrınadır. Bu şekil, basit bir biçimde tasarlanmış olan binanın dışının yarısını gösteriyor –onu ilave edersin değil mi, Walter?– ve ekseriyetle yontulmuş kare taşlarla yapılacaktır. Duvarlara, tuğlalı işlerde kolaylıkla tatbik edilen ince bir sıva ilave ettim. Çatıya kadim bir şekil verdim; bütün devirlerin tecrübeleri bunun en emniyetlisi olduğunu gösteriyor. Başka hiçbir şekil, duvarları iki katı kalınlaştırmadan aynı emniyeti sağlamaz. Duvar ustası çizimlerini gönderdiği zaman size maliyetin dikkatli bir hesabını vereceğim ve asli çizimleri de teslim edeceğim; aksi takdirde işçilerin elinde kısa zamanda öyle tahrip olurlar ki, bunlara istinaden işlerin nihayetine intikali mümkün olmaz. Bu dediklerim Limehouse'daki kilise hakkında. Wapping'deki yeni kilisenin temeli satha kadar yükselmiştir, çizimini ve planlarını ilave ettiğim cinsten malzemeleri kabul etmeye hazırdır. Bunlar da Wapping'deki kilise hakkında olanlar. Muhterem Heyetin, bu malzemelerin tedariki için talimat vereceğini, ayaktakımının ve aylak güruhunun içeri

girip daimi zarar vermelerine mâni olmak için buradaki arsanın tuğla duvarla çevrilmesini talep edeceğini ümit ediyoruz. Walter, sonra da şunu ilave et: Emirlerinize binaen, bahsedilen diğer dört mıntıkayı ve kilise sahasını inceledim; işbu mıntıkalar ve kilise sahaları acizane takdim edilmektedir: *yani* Walter burada, St. Mary Woolnoth Kilisesi'nin, Bloomsbury ve Greenwich'teki yeni kiliselerin ve Black Step Lane'deki Little St. Hugh Kilisesi'nin kati vaziyetlerini göster.

Hani şu Moor-Fields civarındaki kokmuş pasaj mı?

Black Step Lane olarak yaz. Sonra da şöyle bitir: Tümü, emrinizdeki pek acizane hizmetkârınız tarafından en acizane biçimde takdim edilir. İmza, Nicholas Dyer, Scotland Yard, Majestelerinin Nafıa İşleri Dairesi'nde Müfettiş Muavini.

Bunu temize çektiğin zaman Walter, mürekkebi de dolaba kilitle, seni sarsak serseri. Sonra da elimi ensesine koydum; bu, onun zelzeledeymiş gibi titremesine ve gözünün ucuyla bana bakmasına sebep oldu. Alaylı bir şekilde, bu gece müzik dinlemeye de dans etmeye de gidemeyeceksin, *diyorum* ve şunları da kendi kendime söylüyorum: Yo, benim izimi takip edeceksen muhtemelen artık hiç. Saat neredeyse sekiz olmuştu ve sis, ayı öyle kapatmıştı ki, bahçe kırmızıya boyanmıştı; ona adeta ürpererek baktım. Aslında zihnimi o kadar çok endişe kaplamıştı ki, beni neredeyse yere yıkacaktı. Yine de holde bir çiviye asılı duran kalın paltomu aldım ve Walter'a seslendim: O mektubu hemen yaz, çünkü vaiz efendinin de dediği gibi bu âlemdeki bekamız pamuk ipliğine bağlıdır. Yine köpek havlamasını andıran kahkahasını koyuverdi.

Whitehall'a varır varmaz bir arabaya seslendim; pencereleri cam yerine tenekeden olan eski tür bir şeydi; tenekeler, hava geçirsin diye kevgir dibi gibi delinmişti. Binince, gözlerimi bu deliklere dayayıp içinden geçmekte olduğum şehri parça parça seyretmeye başladım; ötede havlayan bir it, beride koşuşturan bir velet. Lakin ışık ve tıngırtı hoşuma gitti, böylece kendimi memleketimin hâkimi olarak hayal ettim. Kiliselerim mukavemet edecek; doğumumdan beri bunu düşündüm ve kömürün inşa ettiğini küllerin gömemeyeceğine kani oldum. Diğerlerinin yükünü kâfi miktarda taşıdım, tıpkı bir dingil gibi ve artık ken-

dim için yaşamaya başlamanın zamanıdır; zaman denilen o şeyi değiştiremem ama çocukların ayna tutarak güneşi yansıtmaları gibi, ben de zaman mefhumuyla oynayarak hepinizin gözünü kamaştırabilirim. Düşüncelerim, onları taşıyan araba gibi tıngırdayıp durdu; o araba sanki kendi zavallı tenimdi.

Fenchurch Sokağı'na vardığımızda öyle bir vasıta izdihamı vardı ki, Billiter Lane'de inip kalabalığın arasından Leaden-Hall Sokağı boyunca yürümeye çalıştım; sonunda, iki araba arasındaki bir boşluktan faydalanıp kendimi Grace-Church Sokağı'na giden sokağa attım. Lime Sokağı'na yürüdüm; artık yolumu biliyordum ve birçok yol ve dönüşten sonra Moor-Fields'e vardım. İşareti bir koç olan eczaneyi geçtikten hemen sonra bir sanduka kadar karanlık olan dar yolu buldum; kokmuş balık, sidik ve muhterem peder kadar kötü kokuyordu. İşte orada da üzerinde işaret olan kapı duruyordu; hafifçe vurdum. Hesabı denkleştirmenin zamanıydı, o zaman ne latif şeyler yapacağımı görecekler.

Hafızamı toparlayıp yaşadığım senelere geri döndükçe, ne kadar da inişli çıkışlı bir hayatım olduğunu fark ediyorum. Emsalsiz acılarla ve şaşırtıcı maceralarla dolu tarihimi yazacak olsam (kitapçılar böyle tarif ederdi), öyle acayiplikler anlatırdım ki, dünyanın büyük bir bölümü buna inanmazdı. Lakin onları inandırabilmem mümkün değil ve eğer okuyanlar bu maceraları meşkûk böbürlenmeler olarak telakki edecek olursa, bırakın, beşeri hayatın bayağı ışıktan mahrum olduğunu ve hepimizin karanlığın yaratıkları olduğumuzu düşünsünler.

Dünyaya 1654 senesinde ağlayarak geldim. Pederim, peksimet üreten bir fırıncıydı ve, kendi pederi gibi, Londra'da doğmuştu; validem ise mütevazı bir aileden geliyordu. Stepney Mahallesi'nde, Brick Lane'e açılan Monmouth Sokağı'na yakın Black-Eagle Sokağı'nda, feci halde sallanan ve her iki yanında pek çok bina olmasa çoktan yıkılmış olacak olan ahşap bir evde doğmuşum. Dünyaya geldikleri ilk gün benim gibi hummalı olan çok kimse vardır ve adeta istikbaldeki eserlerimi hissederek hayat sahnesine ölümün bütün emareleri refakatinde çıkmış olduğum için, her Aralık ayının beşinci gününde ter dökü-yor olmam pek makuldür. Validem beni, şafaktan bir saat önce,

kanlar içinde, sidikten yanmış bir halde doğurdu (veyahut dedikleri gibi, *yumurtladı*) ve ben gri ışık huzmelerinin bana doğru geldiklerini görebiliyor, gecenin sonunu haber veren rüzgârı duyabiliyordum. Pederim, küçücük fakir odanın köşesinde dikiliyordu, doğumum sırasındaki pek çok ıstıraplı saate dayanmış olan hanımının bu dünyayı terk edecek gibi görünmesinden dolayı başı öne eğikti. Güneş, evin önünde yükseldi: alev alev yandığını ve pederimin onun önünden bir o yana bir bu yana geçerken sadece bir gölgeye benzediğini görebiliyordum. Hakikaten de mihnet diyarına gelmiştim, cennette Tanrı'nın sesini duyduktan sonra esaslı bir dehşet içinde ağlayan Âdem gibiydim. Tanrı beni, kâinatın sadece ehemmiyetsiz ve muğlak bir köşesini işgal etmem için yaratmış olsaydı, bu söylediklerim, topu topu lüzumsuz bir ukalalık olarak kabul edilebilirdi lakin eserlerimi görenler dünyaya ilk gelişim hakkında malumat sahibi olmak isteyeceklerdir: Şurası muhakkak ki, çocuğun mizaç ve bünyesinin mahdut bir müşahedesiyle, onu sonradan tüm gözlerde dikkate şayan hale getirecek olan hususiyetleri cenin halindeyken bile görebiliriz.

Validem kısa zamanda toparlandı ve beni neşeli bir çocuk olarak büyüttü; kasırgaya tutulmuş kuru bir yaprak kadar çeviktim. Yine de o zaman bile acayip hayallerin tesiri altındaydım: Diğer oğlanlar kelebek ve yabanarısı avlar veyahut topaçlarını toz içinde döndürürken ben korku ve kâbuslarla doluydum. Şimdi kilisemin yükseldiği Spittle-Fields'de, izah edemediğim sebeplerle ağlardım. Lakin, çocukluk yıllarımı sükûnetle geçip, tahsile gönderildiğim safhaya gelelim: Tower yakınındaki fakirler okulu St. Catherine'e gittim. Lakin Sarah Wire, John Ducket, Richard Bowly ve daha bir katalog dolusu öğretmenin nezaretinde kaydettiğim tek inkişaf, anadilimin esaslarını öğrenmekti. Bunlar mutlu günlerdi ama pek masum değillerdi: Okul arkadaşlarımla, *şimdi bağlandın ve seni üç kez döndüreceğim* dediğimiz körebe gibi bir oyun oynardık ve biz, oğlan çocukları arasında bilirdik ki, Tanrı'nın dualarını tersinden okuyarak şeytanı çağırabilirdik, lakin ben o zaman bunu hiç yapmadım. Daha birçok izah edilemez itikata sahiptik; her öpücüğün hayatımızdan bir dakikayı götürdüğü ve ölü bir yaratık gördüğümüzde ona tükürüp

Haydi, git sen, geri dön geldiğin yere
Sorma adımı, söylemem ona göre

şarkısını söylememiz gerektiği gibi. Okuldan sonra alacakaranlıkta bazı deli fişek çocuklar kilise avlusuna sızıp, dediklerine göre, ölülerin gölgelerini yakalardı (ve bunlar bana şimdi basit hayaller gibi gelmiyor). Lakin bu tür eğlence bana göre değildi ve ben, ekseriyetle, kendi refakatçilerime sahiptim: benim mütalaalarım daha münzevi türdendi ve kısıtlı paramı kitaplara yatırıyordum. Elias Biscow ismindeki okul arkadaşımın ödünç verdiği *Doktor Faustus* beni memnun etmişti; bilhassa Faust'un havada dolaşıp bütün dünyayı seyrettiği kısım. Ancak şeytan onu almaya geldiği zaman çok rahatsız oldum ve o korkunç sonun hayali beni hep taciz etti; sık sık rüyalarıma girdi. Okul dışındaki zamanımın tümünü, yani perşembe öğleden sonralarını ve cumartesi günlerini böyle şeyler okuyarak geçirdim. Sonra *Fryar Bacon*'u tanıdım, ondan sonra da *Montelion, Knight of the Oracle*'ı [Montelion, Kâhinin Şövalyesi] ve *Ornatus*'u [Süs] okudum. Birinin kitabını ödünç alıyor, okuyup bitirince de onu, bana kendi kitabını ödünç veren bir başkasına veriyordum. Binaenaleyh, okuldayken bazen kalem, mürekkep, kâğıt ve diğer ihtiyaçlarımı istiyordum ama asla kitap istemiyordum.

Okumadığım zamanlar yürüyordum. Avare dolaşmak konusunda vazgeçemediğim bir ihtirasım sebebiyle okulu asmamı mazur gösterecek bin tane bayat mazeretim vardı; günün ilk ışıklarıyla çıplak vücuduma tulumumu geçirir, yıkanır, taranır ve açık havaya sıvışırdım. Kilisem şimdi kalabalık yolların, meydanların, pasajların kavşağında, fakirlerle dolu bir yerde yükseliyor ama yangından önceki o yıllarda Spittle-Fields'deki yollar kirli ve tenhaydı; şimdi Spittle-Fields pazarı veyahut et pazarı denen kısımda o zamanlar ineklerin otladığı bir çayır vardı. Şimdi kilisemin olduğu yer, üç yolun, *yani* Mermaid Alley, Tabernacle Alley ve Balls Alley'in buluştuğu kısım, boş bir alandı; ta ki veba illeti yüzünden burada kokuşmuş bir tümsek hasıl olana kadar. Şimdi güzel döşeme taşlarıyla kaplı, uzun bir sokak olan Brick Lane, tuğla fırınlarından o taraftaki Whitechappel'e yük getiren arabaların kullandığı (ismini de tuğladan

alır) pis bir çukur yoldu. Çocukken buralarda dolaşırdım ama bazen de dışarıya, Londra denilen o muazzam yığına doğru yürürdüm; şehri ayaklarımın altında hissederken, kafamda *Şimdi Kehanet, Tüketen Ateş, Zorba Eller* gibi tabirler oluşturmayı, sonra da bunları diğer tuhaf hayallerimle beraber alfabetik cep defterime kaydetmeyi âdet edinmiştim. Böyle dolaşa dolaşa New Key kıyısında, Angell Alley'e yakın küçük bir toprak parçasına giderdim. Burada, antik bir taşın karşısına oturup geçmiş devirleri ve istikbali düşünürdüm. Önümdeki kaide taşının üzerine, ana kolu kısmen kırık, eski ve paslı bir güneş saati yatay olarak yerleştirilmişti ve bu zaman aletini ifade etmesi zor bir huzur içinde seyrederdim; daha dünmüş gibi onu gayet iyi hatırlıyorum; çoktan beridir senelerin ağırlığı altına gömülmemiş sanki. (Şimdi düşünüyorum da acaba bir rüyada mı yaşıyordum?) Lakin bundan bir başka yerde tekrar bahsederim ve bu arada, resmi bir tarihçi gibi size hadiselerle birlikte sebepleri de vererek, kendi tarihime döneceğim. Hikâye anlatma hususunda asla kabiliyet sahibi olmadım; üstelik benimki gibi bir hikâye, başkalarını diğer bir âlemden korkmaya ve evvelden metelik vermedikleri bir dehşete maruz kalmaya sevk edeceğine, sadece bir kış masalı diye hakir görülecektir. Bu sebeple uzun bir girişi kısa kesiyor ve vebanın en acıklı hikâyesine geliyorum.

Sefillerin ekseriyetle dünyanın yuvarlanıp gitmesine aldırmadıklarına, onların tabiriyle, her şey yolunda, yine Jack Joan'una, adam kısrağına sahip, *demeleri gibi*, altlarındaki derin çukur ve korkutucu cehennem karanlığı hakkında hiçbir fikre sahip olmadan adeta uçurumun tepesinde gezindiklerine kaniyim. Lakin benim durumum oldukça farklı. Zihin çocuklukta, cenin halindeki vücut gibi bir daha silinemeyecek intibalar edinir; ben de henüz küçük bir çocukken beşeri vaziyetin azamisiyle karşı karşıya kaldım. Şimdi bile hafızamın dehlizlerinde bir düşünce güruhu dolanıyor; zira vebanın o meşum senesinde, âlemin sanki bir resmi örten küflü perdesi bir tarafa çekilerek açılmıştı; ben de muazzam ve müthiş Tanrı'nın hakiki yüzünü görmüştüm.

Validem o iğrenç hastalığa yakalandığında on bir yaşındaydım; evvela, sirayetin işaretleri olan küçük gümüş mangır-

lar çapında ufak et yumruları belirdi, sonra da vücudunda şişkinlikler meydana geldi. Cerrah, hastalığın emarelerini görmeye geldi ve biraz uzakta durdu; pederim *Eh, ne yapmalıyım, bunun sonu nereye varacak?* diye ona yalvarıp duruyordu ve cerrah da, emarelerin hiçbir ümide yer bırakmadığını söyleyerek validemin Moor-Fields'in bitişiğindeki vebalılar evine götürülmesi için olabildiğince ısrar etti. Lakin pederim hiçbir şekilde ikna edilemiyordu; cerrah, *O zaman onu yatağa bağlayın* dedi ve pederime canlandırıcı sıvılarla ve mineral iksirleriyle dolu şişeler verdi. *Hepiniz aynı teknedesiniz*, dedi, *ya beraber batar ya beraber yüzersiniz.* Validem, o zaman *Nick! Nick!* diye bana seslendi, lakin pederim onun yanına gitmeme izin vermedi; validem kısa bir zaman sonra çok kötü kokmaya başladı, sayıklıyordu da. Ve maalesef bu düşkün haliyle benim tiksindiğim bir nesne haline geldi; ölmekten başka çaresi yoktu ve ben bunun ne kadar çabuk olabileceğine aldırmıyordum. Pederim, ev kapatılıp mühürlenmeden tarlalara kaçmamı istedi ama benim gitmeye niyetim yoktu; nereye gidecektim ki ve bu korkutucu dünyada nasıl idare edecektim? Pederim henüz sağdı, bana da hastalık bulaşmayabilirdi. Yatağın üstündeki şey koktuğu halde bunları düşünürken aniden ifrata kaçan bir neşeye kapıldım; öyle ki validemin enkazının etrafında dönerek bir şarkı söyledim. (Nasıl bir hayatım olacağını görüyor musunuz?)

Henüz hürriyetimi istemediğim, fakat sonradan isteyebileceğim için, ev polis tarafından kapatılıp *Tanrım günahlarımızı affet* denirken, gizlendim. Kapıya bir bekçi dikildi. Black-Eagle Sokağı'ndaki birçok ev ziyaret edildiğinden ve her birinde kimin yaşadığını bilmeyeceğinden görülmek istemiyordum; ola ki aniden kaçmam gerekebilir diye. Derken pederim de çok fazla terlemeye başladı ve vücudundan, ateşe tutulduğu zaman etten çıkan koku misali garip bir koku gelmeye başladı; karısının bulunduğu odada yere uzandı. Bana seslendiği halde yanına gitmedim. Kapı aralığından dosdoğru suratına baktım ve o da bakışlarını bana dikti; bir an için düşüncelerimiz birbiri etrafında döndü: Mahvolmuşsun, *dedim* ve nabzım küt küt atarak onu terk ettim.

Bira, ekmek ve peynirden ibaret bir miktar erzak aldım ve pederimi de görmemek için, ikisinin boylu boyunca yatmakta

oldukları odanın üstündeki küçük odaya yerleştim. Tavanarası gibi bir yerdi; penceresi tamamen örümcek ağıyla kaplanmıştı. Onlar öteki dünyaya gidene kadar orada bekledim. Şimdi hafızamın cam küresinde her şeyi yeniden görebiliyorum: Önümdeki pencereden geçerlerken gördüğüm gölgeler, dünya gibi sesi kısılana kadar zamanı haber veren saat, altımda pederimin çıkardığı sesler, bitişik evden gelen fısıltılar. Biraz terledim ama bende hiçbir hastalık emaresi yoktu ve zindana atılmış biri gibi geniş yerleri, soğuk çeşmeleri, gölgeli patikaları, serin bahçeleri ve istirahat alanlarını hayal ediyordum. Sonra düşüncelerim başka şeylere kayıyordu; benim suretime girmiş ölüler, etraflarına korku dolu bakışlar atarak üstüme gelip beni korkutuyorlardı. Uyandığımda sükût hasıl olmuştu. Artık inlemeler duyulmuyor, *diye düşündüm*, öldüler ve soğudular; birden korkularım çekildi ve rahatladığımı hissettim; masaldaki kedi gibi sırıttım da sırıttım.

Ev artık o kadar sessizdi ki, seslenip de içeriden hiçbir cevap gelmediğini gören bekçi, cenaze arabasını çağırdı; bunun üzerine ben de daldığım hayal âleminden çıktım. Ölülerle birlikte bulunma ve (bulununca da) hapsedilme tehlikesi vardı; binaenaleyh bir kaçış yolu bulmak için etrafıma bakındım. Üçüncü katta olmama rağmen, pencerenin önünde büyük sundurmalar vardı (bu, evin Monmouth Sokağı'na bakan arka cephesindeydi) ve kendimi şimşek hızıyla bunların üzerinden aşağıya, yere bırakıverdim; tedarik konusunu hiç düşünmemiştim ve üzerinde yatacak bir çöpüm bile yoktu. Çamurun ve sessizliğin içinde dikildim; cesetlerin yerini göstermek için cenaze arabalarına koyulanlar hariç sokakta hiç ışık yoktu. Black-Eagle Sokağı'na dönünce, fenerlerin titreşen ışığında, bekçinin koyduğu yerde yatmakta olan ebeveynimi gördüm; kirli yüzleri pırıl pırıl parlıyordu. Sağ olduğumu ve bu ölü şeylerin bana hiçbir şekilde zarar veremeyeceklerini hatırlamasam, korkudan neredeyse bir çığlık koyuverecektim ve kendimi hemen hemen görünmez hale getirip (bu kadar karanlık bir gecede zaten görülebilen çok az şey vardı) arabanın kasvetli işini tamamlamasını bekledim.

İki yaratık, paçavralar içindeki cesetlerden meydana gelmiş ve kurt yuvası gibi şişmiş bir yığının üzerine konmuştu.

Çan taşıyan bekçi ve iki yardımcısı, arabayı Black-Eagle Sokağı'ndan aşağı indirip Corbets Meydanı'nı geçirerek Brownes Lane boyunca yürüttüler; ben de onları, *Tanrım günahlarımızı affet*, *Asla hiç kimse* ve *Yazıklar olsun siz sevgililerime* diye eğlendiklerini duyacak kadar yakından takip ettim. Zil zurna sarhoştular ve öyle darmadağınıktılar ki, cesetler kapı aralıklarına savrulabilirdi. Lakin Spittle-Fields'e ulaştılar ve hayret veyahut hezeyan halinde (hangisi, bilmiyorum) yanlarında koşuştururken birden hemen ayaklarımın dibinde çok geniş bir hendek gördüm; neredeyse yuvarlanacaktım, içine baktım ve kıyısında yalpalayıp dururken aniden kendimi içine salıvermeyi arzu ettim. Lakin, tam bu esnada araba çukurun başına geldi, büyük bir şamatayla çevrildi ve içindeki cesetler karanlığa boşaltıldı. O zaman ağlayamamıştım; şimdi ise inşa etmeye muktedirim ve hatıralarla dolu o yerde, ölülerin seslerini bir kere daha duyurabilecekleri bir labirent yapacağım.

Bütün gece boş tarlalarda dolandım, bazen şarkı söyleyerek ıstırabımı boşalttım, bazen de çok korkutucu düşüncelere daldım; bana ne olacaktı? Koca dünyaya başıboş salıverildiğim için ne yapacağımı bilmiyordum. Eve dönmeyi düşünmüyordum, zaten bu imkânsızdı da; kısa zaman sonra, evimizi yanındaki evlerle birlikte yıktıklarını keşfettim. İçerideki hava o kadar zararlıydı ki, dışarıda durmak ve eski dolaşma huyuma geri dönmek zorunda kalmıştım. Lakin, şimdi eskisine kıyasla daha dikkatliydim; salgından önce, insan şeklinde cinler görüldüğü, görenleri çarptıkları ve çarpılanların da hastalandığı söylenirdi (ebeveynimin söylediğini hatırlıyorum); hatta böyle hayaletleri (onlara boş adam denirdi) görenler de çok değişirdi. Her halükârda umumi itikat böyleydi ve ben şimdi bu boş adamların, şehirden umumi bir inilti gibi yükselen insan kanından çıkan buharların ve kokuların cisimleşmesi olduğuna inanıyorum. Sokakların da basbayağı boş olduğuna şaşırmamak gerekir; her yerde, toprağın üstünde böyle kokuların çıktığı bedenler vardı ve ben rüzgârı burun deliklerimle yakalamak üzere peşinden koşuyordum. Zaten yaşayanlar da ölümü soluyan ve birbirini korkuyla süzen yürüyen cesetler gibiydi. Nereye gittiklerini bilmeden, sersemlemiş vaziyette ortalıkta dolaşanlar

ve maymun sesi çıkaranlar da vardı ama insanlar birbirlerini *Hâlâ hayatta mıyız?* veyahut *Daha ölmedik, öyle mi?* laflarıyla selamlamaya başlamıştı. Sokaktaki çocuklar, ölüleri bile hislendirecek feryatlar içindeydiler; tekerlemeleri hâlâ şehrin kuytu köşelerinde akseder durur:

Sessiz! Sessiz! Sessiz! Sessiz!
Biz, hepimiz devrilmişiz.

Binaenaleyh birçok işaret bana beşeri hayatın emin bir güzergâhı olmadığını öğretti; parmağını örümcek ağına batıran ve onu hiç düşünmeden tahrip eden bir çocuk gibi biri tarafından idare ediliyoruz.

Bir sokak çocuğu olarak muhtelif maceralarımı anlatmam okuyucuyu yoracaktır, bu sebeple şu an bunlar hakkında daha başka bir şey söylemeyeceğim. Bu arada, bu hadiselerden zuhur eden fikirlerime ve beşeri hayatın zayıf ve boş taraflarını alakadar eden düşüncelerime döneceğim. Salgın nihayet bulunca, maskaralık, acil defin, dans, bira, falcılık, hokkabazlık, lotarya, gece yarısı cümbüşü, müstehcen şarkılar gibi meşgalelere sarılan güruh, mesut günlerine geri döndü; lakin benim hamurum farklıydı. Etrafıma bakınmış, onun bir hastanın rüyası veyahut entrikası olmayan bir sahne gibi geçip gitmesine izin vermemiş, bilakis vuku bulan hadiselere nüfuz etmiştim. Tüm âlemin koca bir fanilik senedi olduğunu ve insanların kendilerini sefahate verdikleri sırada (çoğunun ölüm anında) cinlerin sokaklarda yürüyebildiklerini anladım; bu bok yığını dünyanın üzerinde uçuşan sinekleri gördüm ve efendilerinin kim olabileceğini merak ettim.

Ama şimdi zaman işledi ve gece de bitti ve Walter Pyne'ın yanında dikilip ayakkabısıyla yere vurup durduğu daireye döndüm. Ne zamandır burada böyle kendimden geçmiş oturuyordum?

Telaşla, ölüleri düşünüyordum, *dedim* ve bunun üzerine Walter yüzünü başka tarafa çevirip, gördüğüm kadarıyla, cetvelini aramaya başladı; bu konulardan konuşmamdan hoşlanmaz ve bu münasebetle, oturduğu zaman mevzumu değiştir-

dim: Burası bir sürtüğün dolabının tepesi kadar tozlu, *diye bağırdım*, şu parmağıma bak!

Çaresi yok, *diyor*, çünkü toz temizlenir temizlenmez doğrudan geri dönüyor.

Kızmamaya karar vermiş bir ruh hali içindeydim: O zaman toz ölümsüz mü, *diye sordum*, böylece onu asırlar boyunca salınırken görebiliriz? Lakin Walter cevap vermedi, ben de onu bu melankolik havasından çıkarmak için şakalaşmayı sürdürdüm: Toz nedir ki, Pyne Ustam?

Biraz düşündü: Şüphesiz madde zerrecikleridir.

O zaman hepimiz tozuz, değil mi?

Birini taklit edermiş gibi mırıldandı, Toz için varsınız ve yine toza döneceksiniz. Sonra da yüzünü ekşitti, daha fazla gülebilmek için.

Ona doğru yürüdüm ve ellerimi omuzlarına koydum; bu, onu biraz olsun titretti. Kavi dur, *dedim*, iyi haberlerim var.

Ne haberiymiş?

Şimdi seninle hemfikirim, kabri Spittle-Fields Kilisesi'nden biraz uzağa koyacağım. Senin için, Walter, Sör Chris.'in tavsiyesi üzerine değil, sadece senin için. Seninle paylaşacağım bir de sırrım var (bunu duyunca, başını eğdi): onu, büyük kısmı yerin altında kalacak şekilde inşa edeceğiz.

Bunun rüyasını görmüştüm, *dedi*. Daha fazla konuşmadı ve bana arkasını dönüp işine koyuldu; mamafih kısa bir müddet sonra kâğıtların üzerine eğilmiş çalışırken hafif hafif ıslık çaldığını duydum.

Divit ve mürekkebi alırken, acele etmeliyiz, *diye seslendim*, çünkü kilise bir yıl içinde tamamlanmalı.

Walter, yıllar da pek çabuk geçiyor, diye ilave etti ve şimdi yine kayboldu; ben de geriye, salgın günlerine dönüp, dışarıda terle zehir atan pek çok iskeletin arasına karışıyorum. İlk başta, kara talihimin cilveleriyle bir o yana bir bu yana savruluyormuş gibi oldum ve kendi şans oyunlarımı oynadım ama nihayet bir gece zorluk labirentimin içinde ipin ucunu yakaladım. Temmuzun son haftasıydı, gece saat dokuz gibiydi ve Redcross Sokağı'ndaki Three Tun Meyhanesi yakınındaki şapkacı dükkânının önünden geçiyordum. Mehtaplı bir geceydi, lakin Ay evlerin arkasında

kaldığı için sadece bir zaviyeden görülüyordu ve sokağın karşısındaki küçük pasajlardan birinden ince bir huzme geliyordu. Bu ışığa bakmak için durakladığımda o pasajdan kadife ceketli, şeritli ve pelerinli, uzun ince bir adam çıktı; onunla birlikte, (burunlarını salgının kokularından korumak için) yüzlerinin alt kısmına beyaz keten mendiller dolamış olan iki kadın da çıktı. Adam hızlı bir tempoyla yürüyor, refakatindekiler de ona yetişmek için zorlanıyorlardı; sonra adam beni gösterdi (paltom paramparça, pabuçlarım delik deşikti), nasıl hayretler içinde kaldığımı ifade edemem: El, gün gibi aşikâr bir biçimde orada, *dedi*, açıkça kafasının üzerinde görüyor musunuz? Şaşılacak derecede keyiflenmişti ve bana seslendi: Oğlum, evladım, buraya, yanıma gel bakayım! Gel buraya! Sonra da yanındaki kadınlardan biri, yanına gitme dedi, vebası olmadığını nasıl bilebilirsin? Buna cevap olarak adam da, ondan korkmayın dedi. Bu sırada yanlarına varmıştım.

Nesin sen? *diye sordu.*

Fakir bir çocuk.

Fakat bir adın yok mu?

Ben, neden bilinmez, talebeyken okuduklarımı hatırladım, Faust, *dedim.*

Vay, vay, *diye karşıladı*, şeytan seni yakalayamaz; bu laf üzerine iki kadın hararetle güldü. Derken bana bir mangır verdi: Al sana yarım şilin, *dedi*, bizimle gelirsen. Bir düşün küçük Faust, bu hayli iyi bir para ve biz de sana kötülük yapmayacağız.

Bir oğlanın, yağmaladığı kuş yuvasının ganimetlerine sarılması gibi onu kavradım fakat yine de kolaylıkla ikna edilecek değildim; bunlar, kokmuş hayaletler, vebalı ruhlar veyahut mikrop taşıyıcılar olamaz mıydı? Lakin, kadının dedikleri aklıma geldi –*Yanına gitme*– ve bunların insani ve bozulmamış yaratıklar olduğuna hükmettim. Sizinle kısa bir mesafeye gelirim, *dedim*, eğer güzel bir sebep gösterirseniz. Benimle gelirsen seni harap olmaktan kurtaracağım küçük Faust ve bundan şüphen olmasın, *diyen* adamın durumunda bir değişiklik olduğu zehabına kapıldım.

Böylece onlarla yürümeye başladım; rüzgârın, çatıdaki kiremitlerin yere düşmesine sebep olacak kadar kuvvetle estiği bir sırada Fenchurch Sokağı'nda bir hayli ileride bir noktaya

varmıştık. Geçtiğimiz yerler şimdi o kadar karanlıktı ki, ben çöldeki bir hacı gibi sersemlemiştim, o sırada dar bir pasaja (yani, Black Step Lane) geldik; burada, sanki yeraltında kömür ocağının dehlizlerindeki bir işçi gibi yolumu el yordamıyla bulduğum, uzun, belirsiz bir girişten geçirildim; herhangi bir yardımcı veyahut bekçi feneri yoktu ama adamın üç kez vurduğu ve *Mirabilis** (daha sonra öğrendiğime göre onun ilk adıymış) diye fısıldadığı küçük tahta bir kapıya gelinceye kadar, yarımdakiler hızlı bir tempo tutturmuşlardı. Bu meskene girince etrafıma bakındım, duvarları eski ve harap, içlerinde cılız mumların yandığı odaları sefil ve sade, eften püften fakir bir binada bulunduğumu gördüm. Burada, en az otuz tane insan vardı; çok kötü durumda oldukları söylenemezse de, hani, deriz ya, şöyle böyle yaşamakta olan insanlardı. Beni görünce garipseyerek baktılar ama Mirabilis elimden tutup, başının üstünde işaret vardı, samanın içinden ayıklanmış nimettir gibi laflar ederek beni götürdü. Artık büyük bir şaşkınlık içindeydim lakin bu cemaatin bana hararetle gülümsediğini ve beni kabullendiğini görünce biraz rahatladım. Mirabilis beni küçük bir tabureye oturttu ve sonra da içinde boz bir meşrubat bulunan ahşap bir kap getirdi ve onu bir güçlendirici olarak içmemi istedi; incelemeden yuttum ve beni ter bastı; kalbim hızla çarpmaya başladı. Sonra, Mirabilis bana kimi görmek istediğimi sordu. Validemi kokmaya başlamadan önceki haliyle görmeyi istediğim kadar başka hiç kimseyi görmek istemediğimi söyledim (karışık ifadem, içkinin, içimde işini görmeye başladığını gösteriyordu). Bunun üzerine odadaki bir aynayı alıp yere koydu ve içine bakmamı istedi – dediğini yaptım ve orada, net bir biçimde validemi gördüm: üstünde her zamanki kıyafetiyle tığ işliyordu. Bu, inanılmaz bir şeydi ve saçlarım dimdik oldu, o kadar ki, eğer kafamda şapka olsaydı yerinden fırlardı.

Aynayı yere bıraktım; o anda bir şey düşünemeyecek gibiydim. Tek yapabildiğim, bakışlarımı Mirabilis'in yüzüne çe-

* Mirabilis'in sözlük anlamı, anavatanı Amerika kıtasının batı yakaları olan ve çiçekleri parlak sarı ya da kırmızı renkli ve öğleden sonra geç saatlerde açan (bu yüzden "saat dört" çiçeği de denir) yıllık bir bitki; adı, mucize, harika, vb. anlamına gelen Latince bir sözcükten gelmektedir. (ç.n.)

virmekti; şimdi kendisini dinleyenlere alevler, harabeler, viraneler, sıcak rüzgâr gibi yağan yağmur, kan kırmızısı güneş ve mezarlarında yanan ölüler (böylece, daha sonraki büyük şehir yangınını haber vermişti) hakkında bir nutuk veriyordu. Bu topluluk, *evet, işte böyle* veyahut *sana yalvarıyorum* ve hatta *işitin, işitin* diye tezahürat yapan cemaatlerden değildi fakat sersemlemiş halimle bana birbirlerini dürtüyorlarmış ve gülüyorlarmış gibi geldi. Daha sonra, ne olduğunu anlayamadığım bir şeyle alınlarını ve el bileklerini yağlayıp dağılır gibi oldular. Ben de gitmek üzere yerimden kalktım ama Mirabilis elini koluma koyup, sen oturduğun yerde otur, *dedi*, seninle işim bitmedi. Yalnız kalacak oluşumdan biraz ürktüm ve o da bunu sezdi: Korkma küçük Faust, *diye devam etti*, burada sana zarar verecek veyahut seninle konuşacak hiçbir şey yok ama bir ses duyacak olursan da kımıldama, burada otur. Sonra da kandillerden birini aldı ve diğerleriyle beraber dolap kapağı gibi küçük bir kapıdan geçip başka bir odaya gitti. Kapı artlarından kapandığı zaman, sadece gittikleri odaya bakan tek geniş kare bir camdan yapılmış küçük bir pencere fark ettim. Bir göz atmak istememe rağmen hayatım pahasına da olsa yerimden kıpırdamaya cesaret edemedim; bu gecenin şaşırtan olaylarından yorgun ve bitap düşmüş bir halde derin bir uykuya daldım. Tam uykuya geçerken de, daha çok bir kedininkini andıran bir bağırtı duyar gibi oldum.

İşte garip kaderim böyle başladı. Mirabilis'in yanında yedi gün dinlendim ve eğer ki okurum neden böyle yaptığımı soracak olursa cevabım şudur: Bir kez, zavallı yalnız bir çocuktum ve validemi onun aynasının içinde görmüştüm; ayrıca, Mirabilis'in öğrettikleri, buradan sonra daha da izah edeceğim gibi, hakiki şeylerdi; dahası, en harika olan şey, bu salgın senesinde, cemaatinin tümünün, onun marifetleri ve kehanetleri sayesinde bulaşıcı hastalıktan korunmuş olmalarıydı; nihayet, tüm bu meseleleri merak ediyordum ve açlıkla susuzluk bundan daha ciddi ve daha zor değildi. Şimdi bildiklerimi bilmemiş olsam daha memnun olurdum ama hafızam da benim bilmememe izin vermez.

Şimdi teferruatı vereyim – bir sarhoş benzeri, Mirabilis'in bir daire içinde defalarca dönüp dans ettiği ve sonunda vecit

halinde yere yığıldığı, orada bir müddet öylece, ölü gibi yattığı seferler oldu. Cemaati bu arada ona hiçbir haşarat, böcek veyahut hayvanın dokunmamasına büyük dikkat gösteriyordu. Derken birden ayağa fırlayıp onlara hakiki vaziyetleri hakkında nutuk atmaya başlıyordu. Yere düştüğü seferlerin bazısında, orada öylece durup görülmez ve duyulmaz bir şeye anlaşılmaz şeyler fısıldadığı da oluyordu. Sonra dönüp, bana biraz içecek verin, herhangi bir şey derdi. Birçok kere yüzünü ısrarlı bir biçimde duvara dönüp bakışlarını oraya tamahkârca diktiği, sanki orada bir şeyle konuşuyormuş gibi yaptığı olurdu. Bu sırada üstü başı o kadar ter içinde kalıyordu ki, sanki üzerine çiy yağmış gibi görünüyordu. Nihayet vecdinden çıktığında tütün çubuğunu isterdi. Akşamın alacakaranlığından bir saat önce bana fısıltı halinde, seçtiklerinin (benim de seçilmiş olmam gibi) yıkanıp kurban ile takdis edilmeleri gerektiğini ve bizim kudas ayinimizde ekmeğin bir bebeğin kanına banılması gerektiğini söyledi. Fakat bu tür şeyler kâğıda dökülmemeli, sözle aktarılmalıdır ki, bunu da ancak sizi gördüğümde yapabilirim.

Bu noktada kiliseler inşa eden biri olarak söyleyeceğim tek şey, benim ne püriten, ne zahidi, ne mühtedi, ne Katolik ne de Yahudi olduğum, ama müritlerini Black Step Lane'de dans ettiren o eski itikattan olduğumdur. Mirabilis'in bana öğrettiği iman da budur: Dünyayı yapan ölümün de yaratıcısıdır, kötülük yapmadıkça da kötü ruhların öfkesini savuşturamayız. Bu yaratıcının kusurlarından da çeşitli kötülükler hasıl olmaktadır: korkusundan karanlık, cehaletinden gölgeler, gözyaşlarından da bu âlemin suları gibi. Âdem, Cennetten kovuluşundan sonra asla bağışlanmadı ve tüm beşeriyet de lanetlendi. Günah bir vasıf değil bir maddedir ve ebeveynlerden çocuklara intikal eder. İnsanın ruhu cismanidir ve varlığını çiftleşme veyahut iğfal yoluyla edinir. Zaten hayat da bizatihi fani sirayetin müzmin halidir. Bilinmeyen peder adına vaftiz ediliriz; o hakikaten de bilinmeyen tanrıdır. Mesih, Havva'yı iğfal eden iblistir: Bakire'nin rahmine bir yılan olarak girmiştir; ölür gibi yapıp yeniden dirilmiştir, çarmıha asıl gerilen ise şeytandır. Şunları da öğretiriz: Bakire Meryem, İsa'nın doğumundan sonra bir kez evlendi ve Kabil de beşeriyet için birçok hayır işledi. Stoacılar gibi biz de gü-

nahlarımızı bir zorunluluk olarak, mecburen işlediğimize, müneccimler gibi de tüm beşeri vakıaların yıldızlara bağlı olduğuna inanırız. Binaenaleyh, şöyle dua ederiz: Keder nedir? Âlemin gıdası. İnsan nedir? Değiştirilemez şer. Vücut nedir? Cahilliğin öbeği, tüm haylazlıkların temeli, kokuşmuşluğun bağı, karanlık mahfaza, yaşayan ölüm, beraberimizde taşıdığımız kabrimiz. Zaman nedir? İnsanın salahı. Bunlar kadim öğretilerdir ve ben, kiliselerimde bunları mevcut ve müstakbel devirler için tekrar hafızalara sokacak olduğum için, burada mütalaa sahiplerinin çokluğu ile uğraşmak zahmetine katlanmayacağım. Çünkü Mirabilis ve cemaatiyle tanıştığımda, zamanın hakiki müziğini keşfetmekteydim, bir davulun gümbürtüsünün kulakları delinmiş olanlar tarafından ta uzaklardan işitilebildiği gibi.

Fakat biraz ilerleyelim: Şeytanın bu âlemin tanrısı olduğu ve tapınılması gerektiği konusunda belli deliller vereceğim ve ilk olarak ibadetinin hükümranlığı. İspanya sakinleri gulyabanilere tapar, Kalkütalılar şeytanın heykellerine tapar, Milkom, Ammonoğulları'nın tanrısıydı, Kartacalılar Satürn adındaki tanrıya taparlardı ki, bizim sihirbazlarımızın korkuluklarıdır. Suriyelilerin baş tanrıları Baal Dubab veyahut Beel Dubab'dır ki, sineklerin beyi demektir ve diğer adı da Baal Fegor'dur ki, iç çeken veyahut çıplak bey demektir; tapınağının adı da Beth-Peor'dur. Baal, Fenikeliler tarafından Saman diye bilinir ve Güneş anlamına gelir. Asurlular ona Adrammalech derlerdi ve aynı zamanda Yahuda'nın kardeşi İsa olarak da anılır. Baal Saman'a bizim Britanya adalarımızda bile Fenikeliler gibi tapılırdı ve bu gelenek, yazılı hiçbir şey bırakmamış olan sihirbazlar tarafından sürdürülmüştür ki, sırlarını sadece gizli Kabala yoluyla taşırlardı. Çaresiz bir hastalığa veyahut harp tehlikesine karşı, kendi yerlerine bakir bir erkek çocuğu zarar görmezse, insan hayatının kurtarılamayacağına inandıkları için, çocukları kurban ederlerdi. Bir de şu var: *daimon*'dan gelen *demon* (iblis) itinasız bir biçimde tanrı sözcüğünün bir başka söylenişi olan *theos* (ilah) ile karıştırılarak kullanılır; Farisiler şeytana *div* derler ki, *divus* veyahut *deus*'u çağrıştırır, ayrıca, *ex sacramenti* (kutsal ayine ait) Tertulliancılıkta *exacramentum* veyahut *excrement* (dışkı) olarak kullanılır. Bu hususta bir kıta bile vardır:

Pluto, Yehova, Şeytan, Dagon, muhabbet,
Milkom, Bakire, Thetis, İblis, yüce kuvvet,
Pan, ilah, Vulkan, ey müthiş kudret taşıyıcı,
İsa, harikulade korkuluk, hepsi aynı yaratıcı.*

Walter başını kaldırıp birisinin şarkı söylediğini duydunuz mu? *diye sordu.*

Senin kendi sesinden başka bir şey duymuyorum Walter ve o da müzik değil.

Kısa bir fasıladan sonra, fakat bir şey vardı, *dedi*, ama kuşkusuz bir işçiydi.

Çalışmana bak, *dedim* ve kulaklarından ziyade gözlerini kullan, zamanımız hep senin saçmalıklarınla bölünüyor. Bunu duyunca biraz kızardı.

Çizimlerimden birinin suretini çiziktirdiğini duydum; ben hafızamın alanını bırakıp içine gömüleceğim dünyanın seslerini duyarken, bir kapı menteşelerinde gıcırdadı, bir karga öttü, bir ses yükseldi ve yine kayboldum; çünkü bir kalbin çarpması gibi yükselip azalan ve bizi biteviye mezarımıza sürükleyen diğer seslere katlanmaya çabalamak imkânsız.

Fakat bunu bırakalım da işlerin başlangıcına ve sonuna bakalım; bu sihirbazlar yıllık toplantılarını Londra'da, şimdi Black Step Lane denen yere yakın bir yerde yaparlardı ve mukaddes sırları bazı Hıristiyanlara aktarılırdı. Kendi mesihlerinin vücudunu mumyalayan bir sihirbaz olan Arimathealı Joseph, Britanya'ya gönderilmişti ve sihirbazların hürmetine mazhar olmuştu. Glastonbury'de Hıristiyanların ilk kilisesini kuran odur; kilisenin ilk başrahibi olan St. Patrick burada bir taş piramidin altında gömülüdür. Bu Hıristiyanların Britanya'da çok erken devirlerde bir mevki edinebilmiş olmalarında, bu mümtaz sihirbazların kuvvetinin ve sihirbazlık tarihinin büyük tesiri olmuştur. Bu münasebetle, Bath Katedrali Kilisesi'nin şimdi olduğu yerde Milkom veyahut korkuluk için bir mabet

* Dörtlükte geçen bazı adlar: Pluto = ölüler diyarının ilahı. Dagon = mitolojik, değişik anlatımlara göre, balık tanrı ya da tanrım tanrısı; bir versiyon da yarı balık yarı kadın (denizkızı) olarak tanımlar ki, bu anlam buradaki dizilişe daha uygun düşüyor. Thetis = Akhilleus'un annesi olan bir deniz tanrıçası. (ç.n.)

inşa edilmişti; şimdi Paul'un Kilisesi'nin bulunduğu yerde Asterte'nin mabedi vardı ve Britanyalılar ona büyük hürmet gösterirlerdi ve nihayet şimdi Westminster Manastırı'nın olduğu yerde de Anubis Mabedi vardı. Zamanla, kiliselerim de bunlara katılacak ve karanlık daha fazla karanlığı çağıracak. Bu akli ve mekanik çağda, iblislere basit böcek veyahut ejderha diyenler var ve böyleleri Bay Hobbes'a, Greshamcılara ve sair gevezeliklere inanacak olurlarsa, elden ne gelir? Bunlara karşı çıkılmamalıdır ve ikna olacakları da yoktur; ben ise nihayetsiz derecede daha mukaddes sırlarla uğraşıyor, dünyayı koruyan ruhlarla işbirliği yapıyorum; Spittle-Fields'de, Limehouse'da ve Wapping'de taş üstüne taş koyuyorum.

Binaenaleyh, her şeyi sırasıyla almalıyım: Spittle-Fields'deki kilisem için size bu takdimi vermeye niyetleniyordum, çünkü sonu olmayan uzun bir yoldur ve işbu konuda bizi o hükümran kilisenin yanında inşa edeceğim kabre veyahut labirente götürür. Umumiyetle bilinen ismi Colton Meydanı olan Cirencester'a iki mil mesafede bir yerde yeni keşfedilmiş Kott deliği (veyahut milletin taktığı adla, yeraltındaki ev) ile komşuyuz. İki amele bir tepenin eteğindeki çakıl ocağını kazarken (o sırada dört yarda derinliğe ulaşmışlardı), bitişik taraftaki toprağın gevşek olduğunu fark edip, tepenin böğrüne doğru, tabii olmaktan çok insan emeği neticesi gibi görünen ve kendilerine pek acayip gelen bir giriş keşfetmişler ve bir fener alıp içeri dalmışlar. Bu, hayatlarında gördükleri en korkunç pasajmış; eni bir yardadan yüksekliği de dört kademden fazla değilmiş ve bir fırın kadar da sıcakmış. Yarı yarıya cürufla dolu bu yerden mezar kokusuna benzer bir koku yayılıyormuş. Duvarlardaki tabletler neden yapıldıklarını anlamak için dokunduklarında un ufak oluyorlarmış; bu sırada kare bir odaya açılan bir geçit görmüşler ve içeri girdiklerinde, odanın çaprazında, yukarı uçta bir erkek çocuğunun veyahut küçük bir adamın iskeletini görmüşler. Dehşet içindeki ameleler hemen bu karanlık daireyi terk etmişler ve yukarıya, temiz havaya çıktıklarında tepe yeniden oturmuş.

Bu öyküyü okuduğum zaman aklıma buranın, Mirabilis'in bir zamanlar bana anlattığı muammalar alanı olduğu geldi: kurban edilecek erkek çocuğunun yeraltında bir odaya kapatı-

lıp üstüne büyük bir kayanın sürüldüğü, orada yedi gün yedi gece karanlıkta oturduğu ve artık ölümün kapılarından geçmiş olacağı düşünülünce sekizinci gün cesedinin bu mağaradan büyük şamatayla çıkarıldığı. O oda, ölüm beyine adanmış kutsal yer olarak bilinir. Walter'a yeni kabrimiz veyahut haznemizden bahsederken aslında kafam çok derinlere gömülmüştü; nitekim, oraya konulacaklar için hakiki bir labirent olacak olan yeraltındaki kendi evim de karanlık olacak. Hiç mezar taşı veyahut kasası yok ama orada şimdi oldukça düzlenmiş ve unutulmuş, ebeveynimin ve daha nice yüzlercesinin (binlercesi demeliydim) cesedinin atıldığı o çukurun yanındaki Kott deliği kadar da boş olmayacak. Bu nice ölüm ve iğrençliğin höyüğünden kilisem de çok faydalanacak. Mirabilis bir seferinde bana şunu demişti: Ölüp de toprakta çürüyen bir mısır tanesini gözünün önüne getir, tekrar fışkırır ve yaşar; böylece birçok kişinin ölüp toprağın altına gömüldüğünde olan da kuvvetlerin bir araya gelmesidir. Kulağımı toprağa dayarsam onların karmakarışık bir arada yattıklarını işitirim ve sesleri kilisemde akseder; onlar benim sütunlarım ve temellerimdir.

Walter, *diye seslendim*, uyuklamayı bırak da divitini eline al; zamanımız kalmadı, Komisyon'a şöyle yaz: Efendiler, Spittle-Fields Kilisesi'nin avlusu planın başlangıçtaki haliyle öyle küçük olacaktır ki, definler gittikçe zorlaşacaktır. Heyeti bu hususta bilgilendirmem için müsaadelerinizi rica ederim. Yer açmak için kulenin tabanı ile sütunların ayaklarını kilisenin ana kısmının içine almam gerekti ama böylece kabristanı (Sör Xtofer'ın istediği gibi) kilisenin dışında tasarlamam mümkün oldu. Bu yazıyla beraber gönderdiğim çizimde de görebileceğiniz gibi, kabristanın yapımında, Hıristiyanlığın en saf zamanı olan dördüncü asırda tatbik edilen usulü izledim. Ayrıca, üstüne Glastonbury Kilisesi usulünde fakat küçük, kireçsiz kaba taşla yapılmış beyaz bir piramit koydum ki, bu da ilk Hıristiyanların usullerine göredir. Tümü acizane arz edilmektedir ve Walter, acelemiz var, bunu çabuk yaz.

Gördüğünüz gibi dolandırıcı bir hilekâr gibi niyetimi riyakârlıkla gizliyorum ve sahte amacımı da bu muvakkat kelimelerle süslüyorum. Odanın kendisine gelince, sadece yük taşıyan

kısımlarında katı olacak ve içerisi de teferruatlı bir labirent gibi ayarlanacak. Duvarların kalın olduğu yerlerde açtığım oyuklara şu tabelaları koyacağım: *Nergal* yani mezarın ziyası, *Ashima* yani kabahat, *Nibhas* yani vukuf ve *Tartak* yani zincirlenmiş. Bu hakiki itikat ve muammalar anlaşılır işaretlerle yazılmayacak, yoksa cahil güruh korkularından onları kırar. Fakat, vahşet vuku bulmazsa ve barbar gözlerden azade gömülü kalırsa, bu labirent bin sene dayanır.

* * *

Asıl şimdi, eserim mezar alanı üzerinde yükselirken, ölülerin canlıları nasıl çağırdığını dinleyin. Kulenin tepesindeki son taşı yerleştirme işini duvarcı ustanın oğluna yaptırmak milletimizin âdetidir. İşte bu çocuk, Thomas, Bay Hill'in oğlu, on on bir yaşlarında, hareketli ve çevik bir çocuktu ve güçlü bir bünyeye sahipti. Işıldayan soluk renkli pürüzsüz bir yüzü ve omuzlarına dökülen kalın gür saçları vardı. İşte, kuleye tırmanacağı sabah büyük bir neşe içindeydi ve iskeleye çıkarken ve kuleye doğru hızla yükselirken yapacağı işi mutlu bir marifet olarak görüyordu. İşçiler ve ustabaşı pederi yukarıya, ona bakıyorlar ve arada sesleniyorlardı: *Nasıl gidiyor Tom?* veyahut *haydi, bir adım daha!* Ben ise henüz tamamlanmış küçük piramidimin yanında sükûnet içinde bekliyordum. Derken birden ani ve sert bir rüzgâr çıktı ve şimdi kulenin çan boşluğu hizasına ulaşmış olan çocuk, tepesindeki bulutlar rüzgârla savrulurken tereddüt geçirir gibi oldu. Kısa bir an için bana doğru ısrarla baktı ve ben de *Devam et! Devam et!* diye bağırdım. O esnada, tam taretin zirvesine erişirken, iskelenin sağlam yerleştirilmemiş veyahut çürük keresteleri çatırdayarak ayrıldı ve adımı boşlukta kalan çocuk kuleden düştü. Bağırmadı ama yüzünde sanki bir şaşkınlık ifadesi vardı; çocuk asıl inşaattan uzağa, ayaklarımın dibine düşerken, kendi kendime, yuvarlak hatlar düz olanlardan daha güzel diyordum.

Yardım çağıran duvarcı ustası pederi, şimdi Thomas'ın yattığı yere, piramide doğru koştu ve işçiler de şaşkın şaşkın onu takip ettiler. Fakat anında ölmüştü. Kafasında, vücudu üzerine

eğilirken görmezlik edemediğim bir ezik vardı ve toprağa ağzından kan akıyordu, sanki bir kâseden boşalır gibi. Etraftaki herkes kaskatı kesilmişti; kıpırdayamıyor ve konuşamıyorlardı. Bu manzara karşısında gülümsememek için kendimi zor tutuyordum ama kederli bir ifadeye bürünüp acı içinde çökmek üzere olan (hakikaten de oğlunun ölümü bağırsaklarını tahrip etti ve onu oğlunun peşinden yavaş yavaş mezara sürükledi) pedere doğru ilerledim. Küçük bir topluluk *n'oldu?*, *hakikaten öldü mü?* ve *zavallı* gibi laflarla seyre dalmıştı. Elimle dağılmalarını işaret ettim. Sonra da Bay Hill'e sıkıca sarıldım ve kendisini toparlaması için sessizce bekledim. Sonunda, hapishaneden kaçtı, *dedim*, ama bana tuhaf bir bakış attı ve ben de kendimi tuttum. Duvarcı ustası şimdi üzüntüyle bayağı sersemlemişti; her zaman somurtkan ve ters biriydi ama o keder içinde Tanrı'ya o kadar ağır laflarla küfretti ki, bundan memnun oldum. Sükûnetimi muhafaza ettim ama küçük cesede baktıkça şu fikir de kafamda dönüp duruyordu. Ölüm halinde bu kadar güzel çünkü ondan korkmadı. Derken pederi, neden bilinmez, oğlunun ayakkabılarını çözmeye başladı ama onu uzaklaştırıp nazikçe konuştum. Her neyse, *dedim*, bırak, düştüğü yere ve geleneklere göre gömülsün. Istırabı içinde kabul etti ve sonra da istifra etmeye başladı.

Bunların tümü amacıma hizmet ediyor. *Kilise kan sevmez* diye gülünç bir şiar vardır ama bu, kudas ayininin kanla karıştırılması durumunda bir şey ifade etmez. Böylece Spittle-Fields'de arzuladığım kurban gerçekleşmiş oldu; hem de ellerimi bulaştırmadan. Derler ya, bir taşla iki kuş. White-chappell'de arabaya bindiğimde son derecede neşeliydim. Çukurun içindeyim ama o kadar derine indim ki, öğlen saatinde bile yıldızların parladığını görebiliyorum.

2

Öğleyin Spitalfields'deki kiliseye yaklaşıyorlardı. Rehberleri basamakların önünde durdu ve "Gelin! Gelin!" diye seslendi. Sonra da onlara döndü. Kadın konuştukça, sol gözkapağı sinirli sinirli seğiriyordu: "Böyle bir yapıda hayal gücünüzü kullanmalısınız. Çürümeyi görüyor musunuz? Yukarısı gibi güzel ve temiz olması gerekir." Beyaz yağmurluğunun kenarına bulaşmış bir parça kiri, belki de tozu silmek için eğilmeden önce, belli belirsiz bir biçimde kulenin tepesini gösterdi. Gruptan bir kişi, kilise kulesinin çevresindeki gökyüzünü daha iyi görebilmek için sağ elini gözlerine siper ederek "Oradan düşen neydi?" diye sordu ama bir an için durmuş olan trafik gürültüsünün içinde sesi kayboldu. Kilisenin önündeki pazardan çıkmakta olan kamyonların homurtusu ve biraz ileride Commercial Sokağı'nın sathını kırmakta olan kompresörlerin gürültüsü tüm çevreyi sarsıyordu; sanki yer ayaklarının altında titriyordu.

Rehber, ilerlemeleri için gruptakilere işaret etmeden önce elini bir kâğıt mendille sildi; onlar da, kendilerine kayıtsız bir tavırla bakmakta olan insanları pek de fark etmeden, bu gürültülü çevreden hızla uzaklaşıp, kilisenin yanındaki karmaşık sokaklara ve ara yollara doğru yürüdüler. Derken, rehberleri birdenbire durunca, dar kaldırımda birbirlerine çarparak durdular. Rehber, buranın göreli sessiz ortamında daha içten bir ses tonuyla "Aranızda Alman var mı?" diye sordu ve yanıtını beklemeden "Londra'nın, hayal gücümüzü kullanmamıza olanak bırakmadığını ve bizi umutsuzluğa ittiğini söyleyen büyük Al-

man şairi Heine'dir" dedi. Notlarına göz attı, çok yakınlardaki evlerden uğultular geliyordu. "Yine de Londra'nın büyük ve tükenmeyen bir şeye sahip olduğunu söyleyen başka şairler de vardır." Göz ucuyla saatine baktı. Gruptakiler şimdi sokaktan gelen diğer sesleri de duyabiliyorlardı: Uğultuya, radyo ve televizyon sesleri karışırken, sokağı dolduran değişik müzik sesleri de çatıları ve bacaları aşarak havaya karışıyordu. Özellikle bir şarkı, aynı anda pek çok evden ve dükkândan yükselip diğerlerini bastırıyor, sonra da kentin üstünde kayboluyordu.

"Burada durup güneye bakacak olursak," –bunu derken onlara arkasını dönmüştü– "büyük salgının yayıldığı bölgeyi görürüz." Civardaki çocuklardan bazıları birbirlerine sesleniyorlardı, dolayısıyla sesini yükseltti. "Sanırım düşünmesi zordur ama salgın sadece bu mahallede yedi binden fazla insan öldürdü, yüz on altı zangoç ve mezarcıyla birlikte." Tiradını hatırlamıştı ve bu noktada güleceklerini biliyordu. "Ve işte ilk evler de," diye gülmelerini kesip devam etti, "oradaydı." Gösterdiği yöne baktılar ve ilk gördükleri, büyük bir iş merkezinin siluetiydi; ardı görülmeyen aynalı camın buğulu yüzeyinde, Spitalfields Kilisesi'nin kulesi görünüyordu. Biraz önce yağan sağanaktan dolayı yol ıslaktı ve günün ortasında neonlu dükkân tabelalarından, dairelerden ve konutlardan yayılan ışıkları yansıtıyordu. Binalar değişik renkliydiler –gri, açık mavi, turuncu ve nefti– ve bazılarının cephelerine sloganlar, resimler çiziktirilmişti.

Rehber uzaktan bir tren sesi duydu. "Ve şimdi durduğumuz yer de, ölülerin ve ölmekte olanların getirildiği boş bir alandı." Salgın bölgesine bakan gruptakilerse burada yalnızca, kendilerini çepeçevre saran tahta reklam panolarındaki resimleri görebiliyorlardı: Çağdaş bir kentin gece çekilmiş fotoğrafı ve karanlık gökyüzünde parlayan GİTMEDEN BİR TANE DAHA ALIN sözleri, eski baskı bir kitaptan alınmış izlenimi versin diye siyah-beyaz bir tarihi sahne ve gülen bir adamın büyütülmüş yüzü (ancak, bu posterin karşısındaki binadan düşen koyu gölge yüzün sağ tarafını kapatmıştı). Bağırtıları ve ıslıkları epeydir duyulan dört çocuk aralarından geçerken, rehber "Burası hep çok yoksul bir bölgeydi," diyordu. Çocuklar, yabancı-

lara aldırmadan dosdoğru önlerine bakarak bir türkü çığırıyorlardı:

Delikte ne arıyorsun?
Taş!
Taşı ne yapacaksın?
Bıçak bileyeceğim!
Bıçağı ne yapacaksın?
Kafanı keseceğim!

Yürümeye devam ettiler ve rehber, gruptakileri ileriye götürürken dönüp onları seyretmeye başladılar. Rehberin şevki azalmıştı; mahalle hakkında söyleyebileceği başka şeyler hatırlamaya çalıştı ve hatırlayamazsam, diye düşündü, o zaman uydururum.

Biraz sonra, Spitalfields Kilisesi'nin çevresindeki sokaklar okuldan koşuşturarak ve gülüşerek çıkan, birbirlerine bağırarak anlamsız laflar söyleyen çocuklarla doldu. Derken "Halkaya katıl! Halkaya katıl!" diye hep birlikte bağırmaya başladılar. Soru, "Kimdir?" oldu ve yanıt da "Sensin!" ve küçük bir oğlan çocuğu dairenin ortasına itildi, gözleri eski bir çorapla bağlandı ve olduğu yerde üç kez döndürüldü. Çocuklar etrafında dans edip "Ayağa kalk ölü! Ayağa kalk ölü!" diye bağırırken kımıldamadan durdu ve içinden saymaya başladı. Derken, hızla ve beklenmeyen bir biçimde kollarını ileri uzatmış olarak öne doğru atıldı; diğerleri heyecan ve korku içinde bağırarak kaçıştılar. Kaçanlardan bazıları kiliseye doğru koştu ama hiçbiri içeri girmeye cesaret edemedi.

Bu sırada, Thomas kiliseyle aynı zamanda yapılmış olan küçük piramidin arkasında durmuş, yarı eğik durumda onları seyrediyordu. Öğleden sonra güneşinin gölgesi, rengi atmış taşların üzerine düşüyordu; oğlan da parmağını taşların damarlarının, aralarındaki yarıkların üstünde dolaştırıyordu – çocuklara doğrudan bakmaktan korkarak ama yine de hiçbir hareketlerini gözden kaçırmadan. Kamyonlar Commercial Sokağı'ndan homurtularla dönüp havaya toz bulutları yayarlarken, Thomas piramidin titrediğini hissediyordu; bir seferinde açık-

taki bir ateşin üzerindeki havanın da nasıl titrediğini şaşkınlıkla fark etmiş ve artık o durumu hep ısıyla ilişkilendirmeye başlamıştı. O hissedemese bile piramit çok sıcaktı. Geriye sıçradı ve kiliseye doğru koşmaya başladı; kilisenin taş duvarına yaklaştıkça dış dünyanın sesleri azalmaya başladı, sanki yapıdaki malzeme sesleri boğuyordu.

Çocuk yaklaştıkça kilisenin şekli değişiyordu. Belirli bir uzaklıktan bakınca, hâlâ Brick Lane ve pazar dolayındaki yolların ve ara sokakların kesişme noktası üzerinde yükselen büyük binaydı; bazı sokakların ucunu tıkar gibi görünen koca bir kütleydi; kulesi ve sivri tepesi iki mil öteden bile görülebilen bir yapıydı ve onu görenler, yanlarındakine gösterip "İşte Spitalfields ve yanında da Whitechapel!" derlerdi. Ama Thomas şimdi ona yaklaşırken büyük bir bina yerine ayrı ayrı birkaç yere dönüşüyordu – bazısı sıcak, bazısı soğuk ve nemli, bazısı da tamamen karanlık. Çoğu günler gelip burada oturduğundan, dışındaki her ayrıntıyı, tahrip olan her dayanağını, yosunlu her köşesini bilirdi.

Thomas bazen on beş basamağı çıkıp kiliseye girerdi. Bir küçük mihrabın önünde dua eder gibi ellerini gözlerine siper ederek çömelir ve kendi kilisesinin binasını hayal ederdi: Sırasıyla verandasını, ana koridorunu, mihrabını ve kulesini inşa eder, ama her seferinde de odaların, merdivenlerin ve şapellerin hayali sıralanışında yolunu yitirip yeniden başlamak zorunda kalırdı. Yine de kilisenin içine yaptığı bu ziyaretler enderdi; tek başına kalacağından emin olamadığı için, kilisenin arkasından gelen ve yarı karanlıkta yankılanan ayak sesleri korkuyla titremesine neden olurdu. Bir seferinde, uyum içinde söylenen seslerle düşlerinden uyanmıştı: "Salgınını benden uzak tut; ben zaten senin zulmün yüzünden tükenmişim ve düşüyorum, düşüyorum..." Bu kadar beklenmedik bir biçimde yanına gelenlerin kim olduğunu anlamak üzere tek bir bakış bile atmaya cesaret edememiş, kiliseden hemen çıkmıştı. Sonunda, dışarıda tekrar yalnızlığa ve sessizliğe kavuşmuştu.

Kilisenin güney duvarından bakınca, mimar tarafından belki de mezarlık olarak tasarlanmış olan ama şimdi yalnızca bazı ağaçlarla ve sararmış otlarla kaplı bir alan görüyordu, ya-

nında da piramit vardı. Doğu duvarından bakınca görünen tek şeyse, eski bir tünelin girişine açılan çakıl bir patikaydı. Burası şimdi tahta çakılarak kapatılmıştı. Girişindeki iri gri taşlar çok eskiden yapılmış (hatta kiliseyle yaşıt) olabileceğini düşündürüyorsa da, son savaşta hava saldırılarına karşı bir "sığmak" olarak kullanılmıştı ve ondan sonra tıpkı kilise gibi o da tahrip olmuştu. Mahalle çocuklarının verdikleri adla, bu "yeraltındaki ev" hakkında pek çok öykü anlatılır: Tünelin yeraltında miller boyunca kıvrılan bir labirente açıldığı söylenirdi. Çocuklar da birbirlerine, içinde bir yerlerde hâlâ bulunabilecek olan hayaletler ve cesetler hakkında öyküler anlatırdı. Thomas bu gibi şeylere inansa da, kilisenin taşlarına yaslanarak büzüldüğü zamanlarda kendisini hep güvende hissederdi – aynen şimdi piramitten ve oynayan çocukların gözlerinden kaçtığı gibi. O günün olaylarını unutmaya çalıştığı yer de burasıydı.

Mahalledeki St. Katherine Okulu'na gidiyordu; kurşun rengi sabahlarda sırasına oturur, tebeşir ve dezenfektandan gelen tatlı sınıf kokusunu solurdu; tıpkı kitaplarının ve mürekkebinin çok hoşuna giden özel kokusunu içine çektiği gibi. Örneğin Tarih dersinde (öğrencilere göre adı "Gizem" dersiydi), adları ve tarihleri ödev defterine yazar, mürekkebin geniş beyaz kâğıt boyunca akışını seyrederdi. Fakat zil çaldığında, tüm çığlık ve bağırtılar arasında, tek başına ve kararsız adımlarla okulun asfalt bahçesine çıkar ve fark edilmeden bir gruptan ötekine gider ya da diğer çocuklardan uzakta durup duvar dibinde ya da parmaklıklarda ilginç bir şey bulmuş gibi davranırdı. Ancak, olanak bulduğunda konuşmalarını dinlerdi. İşte bu yolla Efendimizin dualarını tersinden söylersen şeytanı ayaklandırabileceğini, ayrıca ölü bir hayvan görünce üzerine tükürüp "Ateş, ateş yaklaşma, bugün yatağıma dalma" demek gerektiğini öğrendi. Bir öpücüğün yaşamından bir dakikayı götürdüğünü ve hamamböceğinin ayakkabılarının üzerinden yürümesinin, arkadaşlarından birinin yakında öleceği anlamına geldiğini duydu. Bunların, diğerleri gibi olabilmek için sahip olması gereken bilgiler olduğunu düşündüğü için hepsini belleğinde biriktirdi; diğer çocuklar bunu bir biçimde öğrenmişlerdi ama onun bu bilgiyi bulması ve değerini bilmesi gerekiyordu.

Bu nedenle onlarla vakit geçirmeye, hatta konuşmaya çok hevesliydi ve bunun anlaşılmasına da aldırmıyordu. Bu öğleden sonra gökyüzünden, çocukların tam üstünden filo halinde beş uçak geçmişti. Çocuklar uçakları gösterip "Savaş var! Savaş var!" diye bağrışırken, Thomas da bu şamataya katılmıştı; korkmamıştı ama zıplayarak uzaklarda yitip giden uçakların peşinden elini sallarken ve diğerleriyle birlikte bağırırken, tuhaf bir biçimde kendini güvende hissetmişti. Bu sırada bir çocuk ona yaklaşmış, bir yandan gülerken öte yandan Thomas'ın kolunu arkasına büküp acıdan bağırtıncaya kadar yukarı kaldırmıştı. Zafer havasında kulağına eğilip "Yakılacak mısın yoksa gömülecek misin? Cevap ver bana! Yakılacak mısın, gömülecek misin?" diye fısıldamıştı. Sonunda Thomas "Gömüleceğim!" diye mırıldanıp başını öne eğmişti.

"Sesli söyle!"

İşkencecisi onu serbest bırakmadan önce "Gömüleceğim!" diye bağırmıştı. Diğer çocuklar Thomas'ın aşağılandığını fark edince çevresinde toplanıp şarkı söylemeye başlamışlardı:

Thomas Hill işe yaramaz,
Odun olsa bile yanmaz.
Ölünce, kafasını haşla,
Ekmek gibi yemeye başla.

Ağlamaması gerektiğini bilse de okul bahçesinin ortasında öylece dikilerek ağlamıştı. Thomas'ın hıçkırıkları yeniden üstlerinden geçen uçakların gürültüsü içinde boğulurken, yanaklarından aşağı süzülen yaşları gören çocuklar, "Sil gözünü ve burnunu!" diye bağırmışlardı.

Şimdi ise kilisenin duvarının dibinde, caddeden görünemeyecek bir durumda büzülmüş duruyordu. Bulunduğu yeri sarmalayan otlara ve ağaçlara bakıyordu. Dallardan birinden kopan bir yaprak yavaşça yere doğru salınırken, öğleden sonraki acısının ve aşağılanmasının izleri kayboldu. Güvercinler Thomas'ın çevresinde ve önünde çeşit çeşit düzenlere giriyor, tanınmaz hale gelene dek kanatlarını birbiri üstüne atıyorlardı. Çıkardıkları sesler de onu rahatlatmıştı. Yüzünü güneşe döndü ve yukarıya,

gövdesini yer yer gölgede bırakan bulutlara baktı; kilisenin içinde kayboluyor gibi görünüyorlardı. Sonra, onlara doğru çıkmaya başladı; Thomas bulutlar kendisini örtünceye kadar kuleye tırmanırken, biri *Devam et! Devam et!* diye sesleniyordu.

Yaz sonunu çağrıştıran kokular getiren bir rüzgâr çıktı ve Thomas ayılırken, güneşin çimleri terk ettiğini gördü, bir göz aniden kapanmıştı adeta. Ayağa kalktı; kiliseden uzaklaştıkça dünyanın sesleri geri gelmeye başladı; hava şimdi daha soğuktu ve sokağa ulaşınca, biraz hantal bir biçimde koşmaya başladı; vücudunun bilincine sanki böyle varıyordu. Brick Lane'den sapan Eagle Sokağı'ndaki evine doğru hızla yol alırken ona bakıp kendi kendilerine "zavallı çocuk" diyenler oldu.

Kilisenin o günkü tek ziyaretçisi o değildi. Üç yolun (Mermaid Alley, Tabernacle Çıkmazı ve Balls Sokağı) kesiştiği yerde hiçbir şey demeden dikilen ve zaten dökülmekte olan eski bir duvarın harcını parmaklarıyla kazıyan iki çocuk daha vardı. Çocuklardan biri, Tebernacle Çıkmazı'nın sonunda yükselen kiliseye baktı ve arkadaşının omuzunu dürttü: "Eski tünele inmek ister misin?

"İster misin?"

"Ya *sen?*"

"*Ya* sen?"

"*Ya sen?*"

Bu ayinimsi büyü sözcüğünü yineleye yineleye söylemeyi sürdürdüler; ta ki eğimli çatıdan sarkan bitkilerin neredeyse örttüğü ve çoktan beridir çürük olan tahtalarla kaplı tünelin girişini görebildikleri kilise avlusunun kilitli kapısına ulaşıncaya dek. Çocuklar, kapının demirleri arasından süzülüp birbirlerine tutunarak, pek çok yerel öyküye esin kaynağı olan bu ıssız tünele doğru yürüdüler. Girişin önünde çömeldiler ve sanki birisinin sokak kapısını çalarmışçasına tahtalara vurdular. Sonra ikisi birden tahtaları önce yavaş yavaş, hemen ardından da daha kararlı ve güçlü bir biçimde çekiştirmeye başladılar. Tahtalardan biri yerinden çıktı, sonra biri daha ve nihayet geçecek kadar yer açıldı. Yere oturup birbirlerine baktılar: "Sen mi önce giriyorsun?"

"Sen mi?"

"Sen *mi?*"

"*Sen* mi?"

Bu, çocuklardan birinin diğerine "Sen büyüksün. Sen önden git" demesine kadar sürdü. Buna cevap verilemezdi; önce ellerine tükürüp başparmaklarını birbirlerine değdirdiler; ardından büyük olan kendisini yeni açmış oldukları girişten sarkıttı; sonra da onu diğer çocuk izledi.

Karanlık girişte ayağa kalktılar ve düşme tehlikesinde olanlar birbirlerine nasıl sarılırlarsa onlar da öyle birbirlerine tutundular. İlk çocuk, uzanıp arkadaşının elini tutarak basamaklardan ihtiyatla inmeye başladı. Onlar indikçe, aslında sessiz olan bu yerde hızlı hızlı soluk alıp vermeleri çok net bir biçimde duyuluyordu. Dibe ulaşınca gözlerinin karanlığa alışması için beklediler; önlerinde, uzunluğu kestirilemeyen bir tünel belirir gibi oldu; başlarının üzerindeki taşlarda da sözcükler ve resimler vardı. Büyük oğlan, yandaki nemli ve soğuk duvara sağ elinin ayasını dayayarak geçide doğru biraz ilerledi ve altı yedi adım daha attıktan sonra da sağındaki odaya ulaştı. Şimdi çevrelerini daha koyu bir karanlık sararken içeriye duraklayarak baktılar; bir köşede yavaş yavaş bir paçavra yığını belirmeye başladı. Büyük çocuk küçük odaya girmeye başlamıştı ki, paçavra yığınının kabarmaya ve kıpırdamaya başladığını gördüğünü sandı; belki de uyumakta olan bir şey yerinde dönüyordu. Korkuyla bağırıp geriye doğru sıçradı ve diğer oğlanı yere devirdi. Şimdi odadan bir gürültü mü geliyordu yoksa duydukları çocuğun attığı çığlığın yankısı mıydı? Fakat zaten ikisi de merdivenleri tırmanmış ve açtıkları delikten kaçmışlardı bile. Tünelden fırladılar ve duydukları korkunun izlerini aramak üzere birbirlerinin yüzlerine bakarak kilisenin gölgesinde doğruldular. Sonra da çakıllı patikadan aşağıya doğru koşarak kapıya ve ardından sokağa ulaştılar. Kendi dünyalarına döndüklerinde küçük oğlan "Düştüm," dedi, "bak, dizim yaralandı!" Yolun kenarına oturdu, midesi bulanmıştı. Diğeri "Oraya biraz tentürdiyot sürmelisin" dedikten sonra arkadaşı da kendisini izlesin diye geriye döndü. Karanlık, bir ağaç gibi büyüdü.

* * *

Thomas şimdi yatağında yatıyor ve iki çocuğun tünelden kaçmakta oldukları sırada ellerinin gölgesiyle duvarda şekiller ya-

pıyordu. Kendi kendine, "İşte bu kilise," diye fısıldadı, "ve burada da kulesi. Kapıları açın, peki insanlar nerede?" Biraz sonra bu oyundan bıktı ve kitabını kapadı.

O ve annesi Eagle Sokağı'nda eski bir evin üst iki katında yaşıyorlardı (altlarında, Hintli bir ailenin elbise dikim atölyesi vardı). Fırıncı olan babası altı yıl önce ölmüştü; Thomas, mutfak masasında oturan ve biraz et kesmek için bir bıçak alıp yüzünde bir tebessümle yanına doğru devrilen bir adamı ve annesinin de elini ağzına götürüşünü hatırlıyordu. Şimdi sokak kapısının açıldığını ve annesinin merdivenleri çıktığını duydu; "Thomas!" diye seslendi, "Evde misin, Tommy?" Hemen cevap vermemesini, annesi onun başına bir şey gelmiş olabileceğine yordu; bu yüzden oğluna ikinci seslenişinde sesi biraz titriyordu. Kocasının ölümünden sonra ürkekleşmişti; bastığı yerin cehennemi görebileceği kadar ince bir camdan olduğunu hissediyordu. Tavanarasındaki küçük odasında oturmayı yeğleyen oğluna, duyduğu bu korkuyu anlatmıştı.

Thomas bu uzun yaz akşamlarında yatağına uzanıp kitap okurdu; bazen de okurken sayfalara yumuşak, tekdüze bir ışık veren ince bir pamuklu çarşafın altına kapanırdı. Annesi merdivenleri çıkarken *Dr. Faustus and Queen Elizabeth* [Dr. Faust ve Kraliçe Elizabeth] adlı tarihi bir roman okumaktaydı. Bakire Kraliçe'nin, büyü gücünü duyduktan sonra Doktor'u çağırttığı bölümü henüz bitirmişti. Bir bilgin Kraliçe'ye Stonehenge'in sırrını çözebilirse çocuk doğurabileceğini söylemişti. Böylece Faust İngiltere'ye doğru bir deniz yolculuğuna çıkmış, karanlık bir hortumun güçsüz teknesini alabora etmesinden ucu ucuna kurtularak ölümden dönmüştü. Şimdi yan yana koca taşlara doğru yürüyorlardı: "Tevekkül," diye öfkeyle söylendi Kraliçe, yüzünde bir pişmanlık tebessümüyle, "keşke onların karanlık sırlarını bilseydim." Faust, hükmeden bir havada, "Gerçekten kendinizi üzmeyin majesteleri," dedi, "onların sırrını çözebileceğime samimiyetle inanıyorum." Kraliçe kibirle "Eh, çözemezsen şeytan alsın seni" dedi. Ve Thomas, şeytanın Faust'u alıp göklere çıkararak yeryüzünün krallıklarını gösterdiği bölüme ulaşabilmek umuduyla, okumasını hızla sürdürdü. Yanı başında, *Some English Martyrs* [Bazı İngiliz Şehitleri] adlı başka bir kitap daha

vardı. Onu kilisenin ardında, terk edilmiş bir halde bulmuştu. Okuduğu ilk öykü Küçük St. Hugh hakkındaydı; "bir dulun on yaşındaki oğlunu Koppin adlı bir kâfir kandırıp yeraltında bir ayin evine götürmüş ve çocuk orada işkence görmüş, kamçılanmış ve nihayet boğulmuştu. Sonra da cesedi orada kimsenin haberi olmadan yedi gün yedi gece boyunca kalmıştı. Hugh'un cesedi çukurdan çıkarılır çıkarılmaz ona dokunan kör bir kadın görmeye başlamış ve şehit için dua etmişti; bunu diğer mucizeler izledi". Thomas genellikle kitaptaki şehitlerin resimlerine bakardı. Bunların etleri etraflarındaki gülen adamlar tarafından doğranırdı. Vücutları hep zayıf ve solgundu; karınları kıpkırmızıydı. Her resmin altında gotik harflerle yazılmış bir deyim olurdu: Şimdi Kehanet, Zorba Eller, Tüketen Ateş ve daha niceleri.

Annesi ona seslenmekten vazgeçmişti; şimdi odasına giden ikinci merdiveni çıkmaktaydı. Nedense annesinin onu yatağa serilmiş yatarken görmesini istemedi ve fırlayıp pencerenin yanındaki sandalyeye oturdu. Kadın luzla ona doğru yürüyüp "Benim Tommy'm nasılmış ba'kim" diyerek alnından öpmeye başladı. Çocuk başını kaçırıp öbür yöne çevirdi ve bu davranışını açıklamak istercesine, sanki sokaktaki bir şeyi seyrediyormuş gibi yaptı.

"Ne düşünüyordun, Tommy?"

"Hiiç."

Kısa bir aradan sonra annesi, "Bu oda çok soğuk değil mi?" diye ekledi.

Fakat o, soğuğun farkında değildi ve annesi akşam yemeğini hazırlamak için aşağıya inince, kımıldamadan sandalyesinde oturmaya devam etti; akşamın gölgeleri yüzünden geçiyordu. Bitişik evlerden gelen belli belirsiz sesler ve bir de bir saatin çarını duyuyordu; sonra annesi onu aşağı çağırırken de diğer mutfaklardaki tabak-çanak tıkırtılarını duydu.

Merdivenden ağır ağır inerken basamakları öyle yüksek sesle sayıyordu ki, duyan küfrettiğini bile düşünebilirdi; mutfağa girerken de bağıra çağıra değişik sözcükler söylüyordu ama annesinin dünyaya karşı zor bir savaş verdiğini görünce aniden sustu. Öyle bir dünya ki, bu akşam ayağına düşen tahta sandalyelere, yanmayı reddeden ocağın gaz gözlerine ve elini

yakan çaydanlığa dönüşmüştü; ancak, bu küçük yerde büyüdüğü için annesinin, kendisini içine hapsedilmiş gibi gördüğü evlerine ve mahalleye duyduğu öfkenin de işin içinde olduğunu biliyordu. Tam bu sırada yere bir paket tereyağı düşmüştü; ona bakarken masada parmaklarıyla tempo tutuyordu. Bu sırada oğlunun kendisine bakmakta olduğunu gördü: "Bi'şey yok," diye açıkladı, "sadece annecik yorgun." Thomas tereyağını yerden almak için eğilince annesinin ayakkabısına ve ayak bileklerine baktı. Annesi, "Şuradaki toza bak," diyordu, "bak işte!" Sesindeki ani öfke Thomas'ı tedirgin etti ama ayağa kalkınca duygusuz bir sesle sordu: "Toz nereden gelir?"

"Ay, bilmem ki Tommy, muhtemelen yerden." Bunu söylerken, küçücük mutfağa çepeçevre artan bir hoşnutsuzlukla bakıyordu. Sonra, oğlunun huzursuz bir biçimde dudağını ısırarak kendisini seyrettiğini fark etti. "Nereden geldiğini bilmiyorum ama nereye gideceğini biliyorum," diyerek masanın üstündeki tozu havaya üfledi. İkisi de güldüler, sonra da tüm dikkatlerini yemeğe verdiler. Birbirleriyle yarışır gibi yiyorlardı; hırsla yediler ve birbirlerine bir an olsun bakmadan, yemeklerini çabucak, sessizce bitirdiler. Sonra da Thomas boş tabakları topladı ve sessizlik içinde lavaboya götürüp üstlerinden su akıtmaya başladı. Annesi, ona bugün ne yaptığını sormadan önce, gizlemeye gerek duymadan, hafifçe geğirdi.

"Hiçbi'şey."

"Bir şey yapmış olmalısın Tommy. Okulda n'oldu?"

"Dedim ya, hiçbir şey yapmadım." Kiliseden asla söz etmezdi. Annesinin, onun da kendisi kadar kiliseden hoşlanmadığını düşünmesini ister, bu yüzden de asla oradan söz etmezdi. Tam o sırada kilisenin tek çanı yediyi çaldı.

"Yine o kilise, değil mi?" Arkası annesine dönüktü ve yanıt vermedi. "Sana defalarca söyledim." Thomas, suyun parmakları üzerinden akmasını izliyordu. "Oraya gitmenden hoşlanmıyorum, o tünele ve geri kalanına. Çökebilir ve al başına belayı, sana neler olur?" Ona göre kilise mahallelerinin tüm karanlığını ve değişmez pisliğini temsil ediyordu ve oğlunun ona duyduğu hayranlığa içerliyordu. "Beni dinliyor musun delikanlı?"

O zaman, annesine bakmak için döndü ve "Sanırım o piramidin içinde bir şey var. Bugün sıcaktı" dedi.

"Hele bir daha ona yaklaş da ben sana sıcağı göstereyim." Ancak, oğlunun yüzündeki telaşı görünce sesindeki sertlikten pişmanlık duydu. "Tek başına o kadar zaman geçirmen iyi değil Tommy." Bir sigara yaktı; dumanını tavana doğru üfledi. "Keşke diğer çocuklara daha dostça davransan." Annesini bırakıp odasına dönmek istiyordu ama kadının mahzun ifadesini görünce vazgeçti. "Senin yaşındayken arkadaşlarım vardı, Tommy."

"Biliyorum. Resimlerini gördüm." Annesinin küçük bir kızken çekilmiş, kolunu bir arkadaşına dolanış olduğu resmini anımsadı; her ikisinin elbisesi de beyazdı ve Thomas'a sonsuz uzak bir geçmişte, daha kendisinin düşünülmediği bir zamanda yapılmış bir tablo gibi gelirdi.

"Eh işte," ve sesine yeniden bir endişe hâkim olmuştu, "birlikte oynamak istediğin kimse yok mu?"

"Bilmem ki. Düşünmem lazım." Tozun sırrını çözmek için, masaya bakıyordu.

"Çok fazla düşünüyorsun Tommy, bu iyi değil." Sonra da oğluna gülümsedi. "Bir oyun oynamak ister misin?" Seri bir hareketle sigarasını söndürdü ve oğlunu kucağına aldı; ileri geri sallanıyor ve Thomas'ın da ezbere bildiği bir şarkıyı söylüyordu:

Buradan Babil'e ne kadar var?
Mil olarak, diyelim yetmiş.
Varır mıyım yanmadan ışıklar?
Benim dediğim gidiş-geliş.

Gittikçe daha hızlı sallanmaya başladı, ta ki çocuk sersemleyip durması için yalvarıncaya kadar; kollarını yerinden çıkaracağından ya da yere çarpıp öleceğinden emindi. Ancak, tam oyun zirvesine ulaştığında onu usulca yere bıraktı ve beklenmeyen, ani bir iç geçirmeyle kalkıp elektriği yaktı. Thomas, birden dışarının ne kadar karardığını fark etti. "Galiba artık yukarı çıkacağım." Annesi pencereden dışarıya, aşağıdaki boş sokağa ba-

kıyordu. "İyi geceler," diye mırıldandı, "iyi uykular." Sonra da dönüp onu öyle sıkı kucakladı ki, oğlanın elinden kurtulmak için uğraşması gerekti. Bu sırada dışarıda koyu turuncu sokak lambaları yanmıştı; mahallenin çocukları birbirlerinin gölgesini yakalama oyunu oynuyorlardı.

Thomas o gece uyuyamadı ve Spitalfields Kilisesi'nin tek çanı saat başlarında ve buçuklarda çaldıkça gittikçe artan bir panik duygusuna kapıldı. Okul bahçesinde olanları bir kez daha düşündü ve karanlıkta gözünün önüne başka acı ve aşağılanma sahneleri geldi: aynı çocukların onu beklemek için pusuya yatmış olabileceğini, kendisi geçerken üstüne çullanıp tekmeleyeceklerini ve ayakları dibinde ölüp kalıncaya kadar direnmeden duracağını düşündü. Adlarını fısıldadı: John Biscow, Peter Duckett, Philip Wire – bağışlamaları için yakarılan tanrılarmış gibi. Sonra yatağından kalktı ve açık pencereden sarktı; buradan kilisenin damının siluetini görebiliyordu; üstünde yedi sekiz yıldız vardı. Sonunda nasıl bir şekil çıkacağını görmek için, hayalinde yıldızlar arasına çizgiler koydu; ancak tam bu sırada yanağında bir baskı hissetti, sanki üzerinde bir böcek yürüyormuş gibi. Monmouth Sokağı'na doğru baktı ve kömürlerin saklandığı sundurmanın ötesinde bir şey gördü; ona, koyu renk ceketli biri kendisini seyrediyormuş gibi geldi.

* * *

Artık kış gelmişti. Ekim ayının son günleriydi. Spitalfields'in çocukları eski elbise ve gazete kâğıtlarından yaptıkları insan şekillerini yakmaya hazırlanıyorlardı. Ancak Thomas, böyle akşamlarda odasında kalıyor, kontrplak ve kartondan bir ev maketi yapıyordu. Yan cephelerdeki pencereleri kesmek için küçük bir çakı, odaların planını yapmak için de tahta bir cetvel kullanıyordu. O kadar büyük bir coşkuyla çalışıyordu ki, yapmakta olduğu küçük bina şimdiden bir labirenti andırıyordu. Öğleden sonra erken saatlerde kilisenin avlusuna gittiğinde, bir bodrum katı yapmak gerekip gerekmediğine bakmıştı; maket o olmadan tamamlanmış olacak mıydı, yoksa olmaz mıydı? Güney duvarına gitti ve payandanın köşesine dayanarak tozlar içinde oturup düşündü.

Ta ki önünde bir hareket fark edinceye kadar; başını telaşla kaldırdı ve artmakta olan rüzgârla sallanan ağaçların altında bir adamla bir kadını görünce kiliseye yapıştı. Durdular, toprağın üzerine oturup yan yana uzanmadan önce adam kafasına bir şişe dikti. Thomas öpüşmelerini tiksintiyle seyretti ama adam elini kadının eteğinin altına sokunca daha dikkatle bakmaya başladı. Onlara daha yakın bir yere uzanmak için yavaşça payandanın yanından kalktı. Bu sırada adam kadının karaca derisinden ceketinin içinden memesini çıkarmış ve okşamaya başlamıştı. Thomas nefesini tuttu ve kendisini, şimdi aşağı-yukarı bir harekete dönüşmüş olan adamın eliyle aynı ritimde, yerde sallamaya başladı; yerde uzanmış yatarken iri bir taşın karnına dayandığını hissetti ama adam ağzını kadının göğsüne dayayıp orada tutunca rahatsızlığını fazla hissetmedi. Thomas'ın boğazı kurumuştu; gittikçe artan heyecanını denetleyebilmek için birkaç kez yutkundu. Uzuvları, bir devinki gibi şişiyormuş gibi geldi ve birazdan içinden bir şeyin fırlayıp çıkacağından emindi – hasta olabilirdi ya da bağırabilirdi ve bu korkuyla ayağa fırladı. Adam, Thomas'ın taşın yanında olduğunu gördü ve kadının yanında duran şişeyi kaptığı gibi dehşet içerisinde etrafına bakan çocuğa doğru fırlattı. Thomas kilisenin arka duvarına doğru kaçtı, orada dikilmekte olduğunu düşündüğü bir adama çarptıktan sonra da terk edilmiş tünelin girişini geçti. Adama bakmadan koşmaya devam etti.

O gece, yorgunluğunu bahane ederek yatağa erken gitti; karanlık odasında yatarken komşu sokaklardan atılan havai fişeklerin seslerini duyabiliyordu. Bu gibi şeylerden yoksun kaldığını düşünmüyordu; yine de, sesleri duymamak için yatağında yüzükoyun yatıp yastığı başının üstüne çekti. Yeniden adamla kadını ağaçların altında yürüyüp öpüşürlerken seyretti ve bu kez kadının göğsünü ağzına alan kendisiydi. Dar yatağı içinde sallandı, vücudu büyüdükçe büyüyordu ve sızısı, içine daldığı bir akıntıya dönüşüp yaradan akan kan gibi onu bırakırken, dehşetle ellerini açtı. Sonunda sakinleştiğinde duvara boş gözlerle baktı. Kan üzerinden akar da yatağa yayılır diye kıpırdamak istemiyordu; sessiz sakin, ölmekte olup olmadığını düşünerek, karanlıkta yattı. Tam bu sırada fırlayan bir fişek,

penceresinin dışında havada patladı ve onun bir anlık beyaz ışığıyla maket yerde koyu bir gölge oluşturdu. Korkuyla yatağından fırladı ve aşağı bakarak kendini seyretmeye başladı.

Ertesi sabah Spitalfields sokaklarında yürürken, yanından geçen insanların ona merakla ve şaşkınlıkla baktığını düşündü. Böylece yaptığı ya da hissettiği şeyin kendisinde bir işaret bıraktığından emin oldu. Şimdi kiliseye gidip duvarları altında oturmak çok doğal olurdu ama kaderini çizen kişileri gördüğü yere geri gidemezdi. Girişi iki üç kez geçti ama sonunda artan bir heyecan içinde geriye, Eagle Sokağı'na koştu. Kendini yatağın üzerine atmak için odasına girdiğinde ağzının kuruduğunu hissetti. Kısa bir süre için kalbinin atışını dinleyerek sessizce yattı ve sonra vahşi bir ritim içinde aşağı yukarı sarsılmaya başladı.

Sonra, annesinin istediği gibi ateşi canlandırmak ve beslemek üzere aşağıya indi. Maşayla karıştırarak yeni kömürleri ortaya topladı. Kömürler ısıyla titreşip yerleşiyordu; Thomas onlara bakarken, cehennemin mağara ve geçitlerini gördüğünü düşündü; orada yananlar ateş rengindeydi. Spitalfields Kilisesi burada kıpkızıl parıldıyordu. Biraz sonra yorgunluktan uyuyakaldı. Sıçrayarak uyanmasına neden olan annesinin sesiydi ve ayıldıktan sonra birkaç saniye nerede olduğunu bilemedi.

Birbirini izleyen birkaç aydınlık gün Thomas'ın moralini düzeltmedi; parıltıdan rahatsızdı ve bilinçsizce kış güneşinin oluşturduğu gölgeleri arayıp buluyordu. Sadece şafaktan önce, karanlığın yerini yavaşça bir sise bıraktığı saatte huzur buluyor ve uyanıp pencerenin yanında oturuyordu. Amaçsız amaçsız dolaşmaya da başlamıştı; bazen birtakım sözcük ve deyimleri mırıldanıp tekrarlayarak Londra sokaklarında yürüyordu. Thames kıyısında, bir güneş saatinin dikildiği eski bir meydan buldu. Hafta sonlarında ya da akşamın erken saatlerinde burada oturup hayatında gerçekleşmiş olan değişikliği değerlendirir; pek dalgın zamanlarındaysa geçmişi ve geleceği düşünürdü.

Derken soğuk bir sabah bir kedinin bağırtısıyla uyandı – bir insan çığlığı da olabilirdi. Yatağından yavaşça kalktı ve pencereye gitti ama bir şey göremedi. Çabucak giyindi, saçını taradı ve sessizce annesinin yatak odasının önünden geçti. Cumartesiydi ve annesi, kendi deyimiyle, "yatakta uzanma eylemi"

yapıyordu. O uyurken yatağına süzülüp, odaya giren güneş ışığı huzmelerinde uçuşan tozu seyrettiği olurdu ama şimdi merdivenlerden aşağı süzüldü. Kapıyı açıp eşiği geçti; Eagle Sokağı'na çıktı. Ayakkabılarının donmuş kaldırım taşlarında çıkardığı ses, sokağın karşı tarafındaki evlerin duvarlarında yankılanıyordu. Sonra Monmouth Sokağı'nı geçti ve kilisenin yanından yürüdü. Önünde giden birini görüyordu ve bu gibi semtlerde insanların erken saatlerde kalkıp işlerine gitmeleri görülmemiş bir şey değildi. Thomas yine de ona çok yaklaşmamak için adımlarını yavaşlattı. Fakat Commercial Sokağı'na dönerlerken, palto ya da pardösü türünden koyu renk bir şey giymiş olan öndeki kişi de yavaşlar gibi göründü – oysa on yaşında bir çocuğun arkasında olduğunu fark etmiş gibi değildi.

Thomas birdenbire durdu ve önündeki plak dükkânının vitrinine bakıyormuş gibi yaptı. Gerçi neon altında ışıldayan parlak posterler ve pırıl pırıl fotoğraflar ona denizin dibinden bir dalgıç tarafından çıkarılmış şeyler kadar garip görünüyordu. Thomas camekândakilere bakarken doğal olmayacak kadar kıpırtısızdı ama bir dakika sonra dönüp yürümeye başlayınca önündeki adam ona daha önceki kadar yakın göründü. Thomas yavaş yavaş, her adımını sayarak ilerliyordu; sanki kaldırım taşlarının aralarına basmadan yürüme oyunundaki gibi (ya da, çocukların dediği gibi annenin sırtını kırarsın). Ancak gözlerini önündeki adamın kara paltosundan bir an bile ayırmıyordu.

Güneş, Spitalfields'in evlerinin tepesinden bir sürüngenin gözündeki cansız, kızıl bir daire gibi yükseliyordu ve adam hâlâ ileriye doğru yürüyormuş gibi görünmesine rağmen, ona gittikçe yaklaşıyordu. Thomas, adamın kara paltosunun yakasının üstünde kıvrılan ak saçlarını net bir şekilde seçebiliyordu. Derken baş yavaşça döndü; şimdi yüz gülümsüyordu. Thomas bir çığlık attı ve biraz önce gördüğü şeyden uzağa, sokağın karşısına doğru verev bir açıda koştu. Geldiği yönün tersine, yeniden kiliseye doğru koşuyordu ve koşarken de kendisini izleyen ayak seslerini duyuyordu (aslında bu kendi adımlarının yankısı da olabilirdi). Commercial Sokağı'nın köşesine vardı ve arkasına bakmadan, sonunda kilise avlusunun kapıları olan Tabernacle Çıkmazı'ndan aşağıya koştu. Vücudunu kapı parmaklık-

ları arasından geçirebileceğini ve bunu hiçbir yetişkinin yapamayacağını biliyordu. Commercial Sokağı'ndaki adam henüz köşeye ulaşmamış olabilirdi ve kiliseye girmiş olduğunu da göremezdi. Kapının demirleri arasından geçerken tünelin girişini gördü ve yerinden çıkarılmış olan tahtaların henüz geri çakılmamış olduğunu fark etti. Bir sığınma yerine gider gibi buraya koştu. Beceriksizce, soluk soluğa eğilerek nemli girişe süzüldü. Bir kez daha arkasındaki birinin hareketini duyduğunu sandı ve o korkuyla, henüz gözleri karanlığa alışmamışken ileri doğru atıldı. Önünde merdiven olduğunu bilmiyordu ve yuvarlanırken altında kalan bacağını burkarak düştü. Basamakların dibinde uzanmış yatarken yarım yamalak gördüğü tünelin girişindeki ışık kayboldu.

Onu uyandıran geçidin kokusuydu; ağzına sızıp orada bir birikinti oluşturmuştu. Hâlâ düştüğü yerde, bir bacağı altına kıvrılmış halde yatıyordu; geçidin tabanı soğuktu ve bu soğuğun vücuduna yayıldığını hissediyordu. Tam bir sessizlik âlemine girmiş gibiydi fakat tüm duyularını zorlayarak çevreyi daha dikkatle dinlemek için başını kaldırdığında rüzgârın hışırtısını işitmişti; belki bunlar sokaktan, hatta tünelden gelen alçak seslerdi. Kalkmaya çalıştı ama bacağının ağrısıyla tekrar yere düştü. Bacağına dokunmaya cesareti yoktu ve ona çaresizce bakıp gözlerini kapayarak nemli duvara yaslandı. Bir zamanlar bir çocuğun teneffüste tahtaya yazdığı bazı sözcükleri düşünmeden tekrarladı: "Tanrı'dan iyisi hiçbir şeydir. Hiçbir şeyden iyisi kömürdür. Dolayısıyla tanrıdan iyisi kömürdür." Sonra da parmağının ucuyla adını çatlak ve kırık tabana yazdı. "Yeraltındaki ev" hakkında çocuk öyküleri duymuştu ama şu anda özel bir korku duymuyordu – zaten kendi endişelerinin karanlık dünyasında yaşıyordu ve gerçeğin getireceği hiçbir ceza bundan daha kötü olamazdı.

Şimdi, sönük ve loş ışıkta önündeki geçidin hatlarını görebiliyor, tepesindeki kemerli tavana yazılmış bazı harfleri seçebiliyordu. Canı yanıyordu, yine de başını çevirdi ama içeri girdiği giriş kaybolmuş gibi görünüyordu ve artık nerede olduğu konusunda hiçbir fikri yoktu. İleriye doğru hareket etmeye çalıştı; mahalledeki çocuklardan da büyüklerden de birçok kez bu

labirentte doğrudan kiliseye açılan bir tünel olduğunu duymuştu ve mutlaka gitmesi gereken yön bu olmalıydı. Sürüne sürüne geriye, geçidin ortasına geldi ve kolları üzerinde doğruldu; dirseklerinden kuvvet alarak gövdesini ardından sürükledi. Bu arada, önünde ne olduğunu görebilmek için sürekli olarak başını yukarıda tutuyordu. İleriye doğru hareket ediyordu ki, bir ses işittiğini sandı, biraz önce geçtiği yerin ucundan gelen bir kazıma sesi. Dehşetle başını geriye çevirdi ama herhangi bir şey varmış gibi görünmüyordu. Hava soğuktu buna karşın Thomas yanıyordu; alnından akan, burnunun kenarından sızıp üst dudağında biriken teri diliyle yalıyordu. Bacağındaki ağrı kalbinin çarpmasıyla gidip geliyordu; o da atışları yüksek sesle saymaya başladı. Ancak kendi sesini duymak onu ağlattı. Görüş açısı dışındaki küçük odaların, bölmelerin önünden sürünerek geçiyor; ancak buralarda barınıyor olabilecek kimseleri rahatsız etmemek için çok yavaş hareket ediyordu. Istırabı içinde hâlâ ileriye gitmekte olduğunu unuttu. Ağzı açıktı ve nefes alabilmek için yutkunup duruyordu.

Derken bir değişim yaşadı; bacağındaki ağrı yok oldu ve yüzündeki terin kurumakta olduğunu hissetti. Durup yeniden soğuk duvara yaslanabileceği bir pozisyon aldı. Sonra da duru ve dingin bir sesle yıllar önce öğrendiği bir şarkıyı söylemeye başladı:

İnşaat ne ister? Tuğla ve harç,
Tuğla ve harç, tuğla ve harç,
İnşaat ne ister? Tuğla ve harç,
Güzel hanım.

Tuğla ve harç dayanamaz,
Dayanamaz, dayanamaz,
Tuğla ve harç dayanamaz,
Güzel hanım.

Bunu üç kez söyledi ve sesi, taşın girintileri arasında uzaklaşıp kaybolmadan önce, geçit ve odalarda yankılandı. Yere bastırmaktan kirlenmiş olan ellerine baktı; avuçlarına tükürdükten

sonra pantolonuna silerek temizledi. Ellerinin halini unutunca, büyük bir dikkatle geçidi incelemeye koyuldu; izlendiklerini düşünen çocukların baktığı gibi sağını solunu merakla seyrediyordu. Eliyle iki tarafındaki ve hemen başının üzerindeki duvarları yokladı, yarık ve parçaları hissetti. Yumruğuyla duvara vurdu; içinde boşluklar varmış gibi boğuk ve tok bir ses çıktı. Sonra da Thomas derin derin iç geçirdi, başını eğdi ve uykuya daldı. Geçitten geçiyordu; şimdi üst kapıdan geçti ve önüne beyaz bir kule çıktı; şimdi de kuledeydi; göle dalmak için vaziyet alıyordu. Ama korkuyordu ve korkusu bir insana dönüştü. Kadın, "Niye buraya geldin?" diye sordu. Başını ondan yana çevirdi ve ayakkabılarındaki toza bakarken "Ben toprağın çocuğuyum!" diye bağırdı. Sonra da düşmeye başladı.

Oğlu çay saatinde eve dönmeyince Bayan Hill meraklandı. Birkaç kez odasına çıktı ve boşluğu her seferinde onu daha fazla telaşlandırdı; bir sandalyenin üzerine bırakılmış bir kitabı aldı ve oğlunun adını ilk sayfaya ne kadar dikkatle yazmış olduğunu gördü; sonra da yaptığı makete baktı – yüzü minyatür labirentin hemen üstündeydi. Sonunda, kapıyı usulca arkasından kapayarak, yine odadan çıktı. Yavaşça aşağıya inip ateşin karşısına oturdu; ileri geri sallanırken karşılaşmış olabileceği tüm kötülükleri düşünüyordu. Onu bir yabancı tarafından arabaya binmeye kandırılırken görüyordu; bir kamyonun yolda ona çarpıp yere devirdiğini görüyordu; onu Thames nehrine düşmüş ve dalgalar tarafından sürüklenirken görüyordu. İçgüdüsel olarak, böyle sahnelere tüm ayrıntısıyla yoğunlaşırsa olmasını engelleyeceğine inanıyordu; onun için endişe bir tür duaydı. Sonra, sanki onu büyüyle varedebilirmiş gibi, yüksek sesle adını söyledi.

Fakat Spitalfields Kilisesi'nin çanının saat yediyi çaldığını duyunca mantosunu alıp polis karakoluna gitmeye hazırlandı; hep korktuğu kâbus şimdi üzerine çökmüştü. Dikkatsizlikle mantosunu eşikte düşürüp sokağa çıktı, fakat aniden dönüp dairesinin altındaki dükkâna girdi; tezgâhın arkasındaki zayıf ve biraz tedirgin Hintli kıza, "Tommy kayboldu, onu gördünüz mü?" diye sordu, "Küçük oğlan, oğlum?" Kız da, daha önce dükkâna hiç girmemiş olan bu kederli İngiliz kadını karşısında

gözleri olabildiğince açılmış vaziyette başını salladı. "Burada oğlan yok," dedi, "çok üzüldüm." Bayan Hill sonra Eagle Sokağı'na koştu; karşılaştığı ilk kişi bir komşuydu: "Tommy yok, kayıp!" diye bağırdı, "Tommy'm kayıp!" Hızla devam etti, kadın da onu anlayışla ve merakla takip ediyordu. Bir kapı aralığında durmakta olan genç bir kıza "Bayan Hill'in oğlu kayıp!" diye seslendi, "Yok olmuş!" Kız da arkasına, evinin içine bir göz atıp, onun yanına gitti; Bayan Hill'in peşinden Brick Lane'den aşağıya doğru bir konvoy oluşturan diğer kadınlara katıldı. Onlara, "Buradan," diye seslendi, "buradan hep nefret etmişimdir!" Artık yarı baygın haldeydi ve komşularından ikisi yetişip yürümesine yardım ettiler. Sadece bir kez, vahşi gözlerle kilisenin kulesine bakmak için döndü. Kadınlardan oluşan küçük topluluk karakola yaklaşırken hava şimdiden bayağı kararmıştı.

Thomas, uyandıktan sonra daha ileriye gidemedi; altta kalan bacağını kıpırdatamıyordu ve bu da bedenini tümüyle katılaştırmışa benziyordu, çünkü ufacık bir hareketi bile büyük acı duymasına neden oluyordu. Önündeki duvara baktı ve taşın ufalandığı yerin daha karanlık ve geçidin de nemli karton koktuğunu fark etti, şimdi buz kesmiş bembeyaz elleriyle yaptığı model gibi. Kendi kendine yüksek sesle konuşmak istemiyordu; çünkü annesi ona daima, bunun deliliğin ilk belirtisi olduğunu söylerdi ama hâlâ sağ olduğundan emin olmak istiyordu. Büyük bir ağrıyla ve gayretle sol cebinden yuvarlanıp kuru bir top haline gelen bir çikletle bir otobüs bileti çıkardı. Biletin üstündeki yazıyı okudu: "Londra Ulaşımı 21549. Bu bilet, numarası yukarıda gösterilen araçtan edinilebilir ve istendiği zaman gösterilmelidir. Devredilemez." Biletin üzerindeki rakamların toplamı 21 ediyorsa bir ay boyunca şanslı olacağını biliyordu, fakat şu an onları sayabilecek durumda değildi. "Adım Thomas Hill'dir," dedi, "Spitalfields, Eagle Lane 6 numarada oturuyorum." Başını dizlerine dayayıp ağladı.

Yeniden evindeydi ve babası önde, aşağıya iniyorlardı. Oğluna, "Biletini aldın mı?" diye fısıldıyordu, "Biletin olmalı. Yolun uzun." "Senin öldüğünü sanıyordum baba." Thomas, bacağındaki ağrının geçtiğini ve artık ağlamak istemediğini düşünerek uyandığı sırada babası, "Kimse gerçekten baba değildir,"

diyordu. Sertleşmiş çiklet hâlâ sıkılmış yumruğunun içindeydi; ağzına atınca, mide suları öğürmesine neden oldu. Babası, "Hastalık kokusuna aldırma," diyordu, "Şimdi yat. Çok geç saatlere kadar oturuyorsun." Geçit parlak bir biçimde aydınlatılmıştı ve duvarları boyunca yatmakta ya da oturmakta olan insanlar vardı. Hep birlikte bir şarkı söylüyorlardı ama Thomas ancak nakarat olan son sözcükleri duyabiliyordu:

Eğer her şey ebedi olsaydı
Ve sonları bir şey getirmeseydi,
Böyle olsaydı, o zaman bu şarkı
Nasıl bitirilebilirdi?

Ona gülüyorlardı ve o da, ısınmasına yardım etsinler diye kollarını ileriye uzatmış onlara doğru yürüyordu. Fakat birisi *Devam et! Devam et!*

3

Tepemdeki yüz bu kez bir ses haline geldi: *Karanlık bir sabaha uyandık beyim ve mehtaplı gizel bir geceden sonra da korkunç bir yağmur var.* Ben de, Tanrım ben ne yapacağım diye düşünerek uyandım. Nat, yatağın ayakucundaki perdeleri aç da (*dedim,* çarşaflardan nefesimin berbat kokusunu alarak) hava gelsin; sonra da hemen bir mum yak, gece uykumda karanlık bir yerin rüyasını gördüm.

Pencereyi açınca kapıyı kapatayım mı beyim? Külahımı çıkartıp beni yatağın başucuna yaslanır vaziyette yatırıyor, bir yandan da konuşuyor: Şömine kapağının arkasında ısınmakta olan küçük bir fare var *diyor,* ona biraz süt verdim.

Bu çocuk kırdığım taşlara bile üzülebilir: Allah kahretsin Nat, gebert onu! *dedim;* mızıldanması kesildi.

Kısa bir fasıladan sonra, sizinle aynı fikirdeyim *diyor.*

Acıma hissiyle tuttuğum, zavallı şaşkın bir çocuk olan Nat Eliot uşağımdır. Çiçek hastalığı geçirmiş, bu yüzden çok çekingen; kendisine bakan her çocuktan, her köpekten ürker. Kalabalık içinde kızarır; farkına varıldığını anlayınca da bu kadar teveccühten sararıp solar: İşte, köşesine çekilip yaşamak zorunda olan birine, yani tam bana göre bir mahluk. Bana ilk geldiğinde öyle muazzam bir kekemelikten mustaripti ki, tek bir kelimeyi ve hatta heceyi bile zorlanmadan, yüzünü, ağzını, dilini şekilden şekile sokmadan telaffuz edebildiği nadirdi. Fakat ben sabırla uğraştım, konuşurken yüzünü okşadım ve onu zamanla iyileştirdim: şimdi, benimle yalnızken gevezelik etmeden duramaz. Binaenaleyh bu sabah, bu kadar çok ıstırap çekerken, ba-

şımı tıraş etti ve beni bu halde ele geçirmişken de bir yığın fanteziden söz etti durdu. Dün akşam hiçbir şey yemediniz beyim *dedi*, nefesinizden anlıyorum ki, yemediniz: farem sizden çok yedi (ve burada, fare ile ilgili sözlerimi hatırlayıp sustu). Ve annenizin, *diye devam etti*, size ne öğrettiğini unuttunuz mu?

Öğleyin et ye,
Akşama yumurta,
Ay'a gülümse de
Kalsın vücudun sağlıkta.

Ben de sana başka bir mısra söyleyeyim *diyorum*:

Yılan balığı tartımı yedim anne, çarşaflarımı düzle
Kalbimden hastayım ve belki de öğleye çıkmam bu gidişle.

Nat bu şen şarkıyla bir süre eğlendikten sonra yine koşturan temposuna döndü: Hepimiz yemeliyiz beyim ve dün gece odanıza kapandığınızda, sebebini bilmiyor ve sormuyorum, bir sonraki sokağın köşesindeki aşçı dükkânında iki peniye et, bir peniye de muhallebi yedim. Bir kenara koyduğum paraydı bu, gördüğünüz gibi pek de öyle çocuk sayılmam ve aşçı bir başka kap daha tatmam için ısrar edince de onu terslemeyi becerdim, ona, üstüme gelme dedim –

– Nat *dedim*, kes şu ıvır zıvırı. Eşek kafalının tekisin.

Haklısınız *diye cevap veriyor*, haklısınız. Küskün bakışlarla uzaklaşıyor.

Beni sokakta yakalayan bir gut krizi yüzünden iki haftadır yatağa çakılı kaldım; ne yürüyebiliyorum ne de ayakta durabiliyorum, ancak bir tahtırevanla evime gelebildim ve o günden beri bir sürtük gibi kendi terim içinde yatıp duruyorum. Böylece, sol dizimin altında, bu gibi durumlarda olduğu üzere kese içindeki bir ura dönüşecek bir gangliyon şişip duruyor. Aynı zamanda, sol ayağının başparmağının ekleminde de siyah bir leke var: leke altı penilik mangır büyüklüğünde ve bir şapka gibi kapkara. Devası olmadığını biliyorum, kanımın bir özelliği bu: Tuzlar, kükürt ve alkol zerrecikleri ile yüklü kanın zengin

terkibi zaman içinde ateşli bir fosforu körükler ve tabiat bunu bir gut krizi ile söndürür. Bu, bir köpeğin kemirdiği yerin aynı zamanda alev alev yanması gibi bir ağrıdır; bir adamın damarlarına girmiş, gövdesini yiyip bitiren bu ateşi dehşet duymadan düşünmesi mümkün değildir.

Geçen hafta, Chancery-Lane ve Fleetstreet'in köşesindeki Rogers adlı bir eczacıyı çağırttım, fakat odama girdiği anda bir maymun olduğunu fark ettim. Çünkü eğer lisan öğrenilen bir şeyse, onun konuşma şekli cahilceydi. Ciddi bir edayla Nat'e, beyin için ateş gibi kızgın elma suyu içinde dört istiridye kabuğu hazırla *diyor*: Nat de, sanki şapkasının deliklerinden görülen yıldızları anlatmasını istemiş gibi, ona şaşkınlıkla bakakaldı. Sonra da, maymun doktor yatağımın kenarına oturup boyun ve ayaklara kuduzböceği yakısı yapmalıyız diyor. Nat bir denizci gibi kaşındı. Ham buhar gözeneklerden geçip kanı emer *diye devam ediyor*, hastalıklı unsurları el ve ayaklara doğru kovmalıyız ki, parçaları cezalandırma pahasına tamamı rahatlatalım. Nat ürpererek otururken tebessüm ettim.

Bu terkibi kullandıktan sonra sık sık idrara çıktım, her gün de bir güzel bağırsaklarımı boşalttım. Her ikisi de insanın burun kemiğini kırıyordu; idrarım bulanık ve keskin kokuluydu. Maymun, brüksellahanası, kıvırcık lahana, ıspanak, maydanoz, şalgam, yabani havuç, kereviz, marul, hıyar ve benzer şeyler yememi de tembihlemişti; buna uyunca üç gün boyunca bir rahatlama hissettim; yani topu topu sürünüyordum fakat dördüncü gün sancılardan yataktan kalkamadım bile. Şimdi gündüzleri yatıyorum, geceleri de kentin vızıltısı ve kesintisiz uğultusu yüzünden uyuyamıyorum: Tıpkı delilik ve çılgınlığın alt organlarımızdan yükselen gazlar olması gibi, sokağın karmaşası da ta buraya, kapandığım odama kadar geliyor, *bileyici geldi* ve *fare kapanı var* bağırtıları içinde kıvranıp duruyorum. Dün gece tam uykuya dalacakken yarı sarhoş bir bekçi *saat üçü geçiyor* ve *sabah hava yağmurlu* uyarılarıyla kapıya dayandı. Sonunda uyumaya başlamışken mevcut öfkemi unutup daha korkuncuna daldım; rüyamda kendimi, yerin altında, küçük, mezarımsı bir yerde yatarken gördüm; bütün vücudum kırılıp dökülüyordu ve birileri de şarkı söylüyordu. Bir de beni öyle kor-

kutan bir yüz vardı ki, rüyamda ölmüş olmayı istediğimi bile hatırlıyorum. Eh, daha fazlasına gerek yok.

Kapıdan dışarı çıkamayacak kadar hasta olduğum için Walter Pyne'a mektup yazıp kiliseler konusunda yerine getirilmesini istediğim talimatlarımı bildirdim, yani Sör Chris. haftaya Salı ya da Çarşambaya gelecek, tüm kayıtları düzene sok ki, Sör Chris. hiçbir uygunsuzluk görmesin. Walter, bir de *Lime-house*'daki, ikinci kilisemizin büyük planını kopyalayıp hemen Komisyon'a teslim et: 10 kademe bir pus ölçeğini kullan ve nihai çizimin üstünden mürekkeple geç. Taslağın altına da şunları yaz: garptan şarka derinlik, ya da A'dan C'ye $113^1/_2$ kadem ve şimalden cenuba uzunluk ya da E'den F'ye de 154 kademdir. Bunu bitirince bana haber ver Walter, haberlerini sabırsızlıkla bekleyeceğim. Bir de tesisatçının olukları doğru yapmasına nezaret et. Şimdilik hoşça kal.

Gerisini yazmıyorum, birçok acı hap altınla kaplanmışsa yutulabilir; yaptığım her kiliseye, görenlerin onun neyin modeli ya da şekli olduğu hakikatinin gölgesini de görebilmeleri için bir işaret koyduğumdan hiç bahsetmedim bile. Böylece *Lime-house*'daki kilisenin geçidindeki on dokuz sütun Baal-Berith'in* adlarını temsil edecek, dua bölümündeki yedi sütun da ahdinin bölümlerini gösterecek. Bu konuda daha fazla bilgi arayanlar, *Clavis Salomonis*'e, Niceron'un çizgi ve mesafeden söz ettiği *Thaumaturgus Opticus*'una, Cornelius Agrippa'nın *De occultia philosophia*'sına ve Giordano Bruno'nun hiyerogliflerden ve şeytanların yükselişinden söz ettiği *De vinculis in genere*'si ile *De magia*'sına bakabilirler.

Görüyor musun Nat (Walter'a yazarken sezdirmeden odama girmişti) orada, pencerenin yanındaki üç kilitli büyük demir sandığı görüyor musun: al bu anahtarı da aç onu. İçinde *diyor*, kilitlenmesini ve sürgülenmesini gerektirecek ne var ki? Bakışları odada dolaştı, makaraları koyuverdim; sebepsiz korkularının onu soktuğu sayısız şekilleri tahayyül edebilseydiniz siz de kahkahama refakat ederdiniz. Topu topu bu mektubun

* Birleşme azizi anlamına gelen İbranice sözcük; ilk kez Kenan'da tapılmış bir baş tanrı. (ç.n.)

zarfı *dedim*, onu büroya götüreceksin. Sallanma, seni bacaksız dalgacı, gitmenle gelmen bir olmalı.

Leicester-Fields civarında Bear Lane'de Bayan Best'in (bir terzinin dul eşi) evinde, sahibesini pek andıran eski, harap bir binada oturuyorum; üst iki kata –sandık odası, yemek odası ve yatak odası– haftada on şilin kira veriyorum. Uyurken civarımda kimseleri istemediğim için Nat alt katta yatıyor. Ev sahibem palyaçoya benziyor; nesli tükenmekte olan bu mahluk, iskeletini örten et tabakasından daha fazla miktarda boyayla, türbe misali suratını sıvıyor. İşi gücü makas, kürdan, cımbız, esans, krem, allık, pudra ve losyonla; yüzüne o kadar çok kumaş ben yapıştırıyor ki pek yakında Newgate sakinleri gibi ezilerek ölebilir. Hastalığımın ilk günü, bana nasıl yardım edeceğini bilemeyen Nat onu odama getirdi.

Ah, Bay Dyer *diyor*, bakıyorum siz de müteveffa aziz kocam gibi müthiş gut ağrıları içindesiniz. Bana neler çektirdiğini bilemezsiniz: sürekli ihtimam, sayısız meşakkat ve uykusuz geceler. Bir müddet yatağımın etrafında dolandıktan sonra dediğine göre olabilecek en iyi tavsiyede bulundu: içimdeki her şey *diye fısıldadı*, hizmetinizdedir. Gitmek için davrandı fakat kapıya varmadan rüzgâra kapılmış bir yaprak gibi döndü; fark etmemek mümkün değildi *dedi*, eski kitaplara meftunsunuz, bu, keyif için yazan şairlerin kitaplarına sahip olduğunuz manasına mı geliyor? (Ağrılar içinde arkama yaslanmamı müspet bir cevap zannetti.) Çok samimi bir havada, boş saatlerimin *diye devam etti*, mahsulünü size gösterebilir miyim? Der demez de inip odasından kendi yazdığı bazı kitabe ve mersiyeleri getirdi. Dinlemek ister misin Nat Eliot? diye, sanki benden utanıyormuş gibi uşağıma sordu ve bir şey demesine fırsat vermeden okudu:

> Ey, bizi geçmişle birleştiren mübarek harfler;
> Sizin sayenizde onlarla birlikte yaşarız!
> Biz bizden ayrılanlara, onlar da bize söyler,
> Ölülerimizin çağrıları kalmaz cevapsız!

Bu satırda anlam eksikliği var *diye fısıldayıp* hemen devam ediyor:

Sayende doğmamış bebeler bile birleşirler
Duygumuzu, kaderimizi konuşuruz yalnız.

Beğendin mi? *diye sordu*, derin derin iç geçirerek; Nat, iyi içkisi kalmamış bir barmen misali ağlıyordu. Doğruyu söylüyorsun *diye mırıldandı*, doğruyu söylüyorsun ve neslinin son timsali, memnuniyetle sırıttı. Ben ise hemen şöyle demek istedim:

İlham değil batan, hanımın bira kokan nefesi
Ağzı kapatılınca deliğinden çıkıyor sesi

Fakat sustum: henüz kıdemi kâfi bir kiracı değilim ve onunla keyfimce dalga geçmemeliyim.

Kadın gidince, ne kadar iyi bir talih *dedi Nat*, onun gibi bir tanıdığımızın olması: şairlerin bize öğretemeyeceğini bildiğim şeyler kafiyesiyle bu hanımın ağzından fışkırıyor. Acaba *diye devam etti*, şiir neden hatıralarımı canlandırıyor?

Hiçbir şeyi canlandırmasına müsaade etme *dedim*, yoksa hakikaten de fakir bir çocuk olursun.

Ancak, Nat çoktan dalıp gitmişti: Ben doğmadan ve tasavvur edilmeden önce *diye soruyor*, siz neredeydiniz beyim?

Orada, burada *diyorum*, pencereden dışarı bakarak.

Bu şehirde neredeydiniz?

O kadar çok meskenim oldu ki Nat, bu sokakları bir dilenci kadar iyi tanırım; bu ölüm ve salgın yuvasında doğdum ve şimdi onun, hani derler ya, yuvasını bile yaparım. Sör Chris. ile tanıştığımda St. Giles ve Totenham Fields yakınlarında Hogg Lane'e çıkan Phenix Sokağı'nda bir ev buldum, daha sonra Cheapside'daki Blew Posts'tan sonraki Queen Sokağı'yla Thames Sokağı'nın köşesinde bir evde ikamet ettim. (Hâlâ orada *dedi Nat* sandalyesinde kımıldanarak, yanından geçmiştim!) Yangından önce, Nat, Londra'daki binaların çoğu kereste ve sıvayla yapılmıştı ve taş o kadar ucuzdu ki, bir araba dolusu taşı altı yedi peniye alabilirdin; ama şimdi Mısırlılar gibi, hepimiz taştan yanayız. (Nat lafa karıştı, ben taştan yanayım!) Sıradan insanlar inşaatların müthiş hızına bakıp *Londra artık başka bir şehir* ya da *o ev dün orda yoktu* ya da *sokağın durumu bayağı değişti*

(Böyle şeyler söyledikleri zaman tiksiniyorum! *diyor Nat*) gibi laflar ediyorlar. Fakat keder âleminin başkenti olan bu şehir hâlâ karanlıkların merkezi ya da insanoğlunun arzularının zindanı. Hâlâ şehrin içinde muntazam yollar ya da evler yok, Milkom'un* dumanlı korusuna yakışır biçimde kıvrılan çarpık geçitleri, bataklık gölleri ve kokmuş çamur dereleri ile her an yıkılmaya ya da tutuşmaya hazır kirli, çürük barakaların cehennemi. (Bu beyefendinin sözünün edildiğini duymuştum *diyor Nat*, bir ürpertiyle.) Varoş dediğimiz yerlerde sayısız bina sıraları olduğu doğru: eski sokağım Black-Eagle'da meskenler yükseliyor ve annemle babamın Azrail'e (ölüm! *diye* bağırdı) anlamayan gözlerle baktıkları yerlerde yeni inşa edilmiş daireler hayat saçıyor. Ama nasıl bir kargaşa ve karmaşa; sade çayırlıklar çarpık geçitlere ve sakin yollar tüten işliklere dönüşüyor. Çoğu kez Londralı işçiler tarafından yapılmış bu yeni evler sık sık yanıyor ve yıkılıyor. (gördüm *diyor*, birini yıkılırken gördüm!) Yani Londra daha azmanlaşıyor, dağılıyor ve şekilsizleşiyor; bu gürültü ve cehalet kovanında, Nat, duyarlı bir cesede bağlıymış gibi dünyaya bağlıyız, kokan vücudunun yanından geçerken de *N'aber?* veya *Saat kaç?* diye sesleniyoruz. Böylece, günlerimi insanlığa bir yabancıymışım gibi geçiriyorum. Kenarda dikilip seyretmeyeceğim ama beni dünyada onların arasında da görmeyeceksin. (Bana doğru gelen Nat, kendinizi üzüyorsunuz *diyor*.) Hem de ne dünya ya! Hilekârlık ve pazarlık, alış veriş, borç alıp verme, ödeme ve tahsilât; sokaklarda sidik ve dışkı arasında yürürken duyuyorum: *Para yaşlı karıyı koşturur, para kısrağı yürütür* (Nat de ekliyor, *kelimelerin beceremediğini altın becerir*). Tanrıları pırıldayan pislikten başkası değil, ona ilahilerini söylemeye gelenler de Westminster-Hall fahişeleri, Charing-cross fahişeleri, Whitehall fahişeleri, Channel-row fahişeleri, Strand fahişeleri, Fleet Sokağı fahişeleri, Temple-bar fahişeleri; nakaratlar da dokumacılardan, dantelci, döşemeci, doğramacı, kayıkçı, arabacı, hamal, sıvacı, ışıkçı, odacı, dükkâncı, kalfalardan... sesim ağrımın bastırmasıyla gittikçe zayıfladı.

* İbranice melek; çocukların kurban edildiği antik bir tanrı. Kenan ve Kartaca'da insanın ateşle arındırılarak kurban edilmesi törenine verilen ad olduğu iddia edilmektedir. (ç.n.)

Hastalığımın ilk günü Nat'le böyle konuştum ve bahsettiğim emekçileri düşündükçe hafızamın anayollarından geçtiklerini görüyorum: Richard Vining, Jonathan Penny, Geoffrey Strode, Walter Meyrick, John Duke, Thomas Style, Jo Cragg. Bu isimleri söyledikçe, bilmediğim bir sebeple gözyaşları yanaklarımdan süzülüyor. Şimdi düşüncelerim kesildi ve bir hacının güneşin parlaklığı içine girmesi gibi zamanın boşluklarında kayboluyorum.

* * *

Nat, Walter'a mektubumu verdikten sonra dönüp *Ekmek ve yağınız ile bir fincan çay içer miydiniz veyahut bir bardak bira mı alırsınız?* dediğinde ben bu ciddi iş ile meşguldüm. Kafamı öyle bir karıştırdı ki kıçına bir tekme atıp kovabilirdim ama nihayet hafıza zerreciklerim etrafımda toplanıyor ve ben tekrar kendimim.

Artık, bu kısa fasıladan sonra hakiki tarihime dönebilirim. Usul olarak karime birkaç sayfa önce Mirabilis ile olan garip konuşmamdan sonra hayatımı bir sokak çocuğu olarak geçirdiğimden bahsetmeye mecburdum ve şimdi biraz geriye, kaldığım yere döneceğim. Bana, *Seni harap olmaktan kurtaracağım küçük Faust*, demişti ve ben onun cemaati ile Black Step Lane'de kalmamın sebebini zaten anlatmıştım; o zamanlar olduğum gibi meteliksiz ve arkadaşsız bir çocuk olarak onu kullanana kadar kapısının anahtarı tulumumda bir delik açmıştı (böyle derler). Başıboş havam henüz tamamen yok olmadığı için istediğim zaman Mirabilis ile çalışmak bana kalmış bir şeydi; o beni sıkıştırmıyordu veyahut ima etmek için de bir şey yapmıyordu ve akşamın alacakaranlığında cemaati geldiği zaman ben de kendimi sokaklara atıyor ve tehlikelerin çocuğu oluyordum. Moorfields'de ay ışığında toplanan küçük serserilerden oluşan bir çete vardı; bir müddet onlarla dolaştım. Çoğu salgın sırasında yetim kalmıştı ve ortalıkta bekçi veyahut polis yokken yoldan geçenlere *Tanrı rızası için bir sadaka* yahut *Bir mangır bağışlayın* diye yakarırlardı; kalabalık içinde yürürken hâlâ o sesleri kafamın içinde duyar ve bazen hâlâ onlardan biri olduğum düşüncesiyle titrerim.

Zaten o zamanlar daha çok, sokak çamuruyla oynayan, derme-çatma ev çocukları gibiydim; kıştan önceki günlerde ta-

rındığım yerlerin merdiven altlarında, kapı aralıklarında uyurdum (Mirabilis'in evinde uyuyamıyordum çünkü gürültülerden korkuyordum). Kışları da, salgının hafiflediği ve sokakların yeniden aydınlatıldığı zaman sokak ateşlerinin etrafında toplananların arasına katılırdım; son derece adi ve sefil bir halde tam bir dilenci çocuk misaliydim. Sıcak yatak odalarındakiler gecenin korkularına umacı diyebilir ama akılları, buna mahkûm olanların bildiği dünyanın dehşetini anlayamaz. O kötü günlerde beni görenler de başlarını sallayıp *Zavallı çocuk!* veyahut *Vah yazık!* diye ağlardı ama yardım etmezler ve geçip giderlerdi; o zamanlar ses çıkarmazdım ama bütün bunları kalbimde biriktirdim ve kitapları tanıdığım kadar insanları da tanıdım. Paçavralarıma bakan Mirabilis, sen hakikaten Man Adası kıyılarında parçalanmış bir gemi gibisin ama kederlenme, bu kitapları oku, onları iyi çalış ve benden öğren; yüzünü senden öbür yana çeviren bu Hıristiyan beyefendiler o zaman ayağının türabı olur; bu âlemin efendileri ateşte yanarken sana zarar veremez. Hisseme düşen her zaman nezarethane veya zindan olsa da bu sözleri dinledikçe rahatlardım.

Ağustos ayından Aralık ayına kadar bu şekilde yaşadım ve salgın hemen hemen tamamen sona erdiğinde teyzem hastalıktan kaçmak için gittiği Watford kasabasından geri döndü. Beni Spittle-Fields dolaylarında soruşturmaya başladı ve ben küçüklüğümde oynadığım sokaklarda gezindiğim için kısa zamanda halimden haberdar oldu; işte o zaman onun Coleman Sokağı'ndaki evine kabul edildim. Artık neredeyse on dört yaşındaydım. Teyzem teveccühünde cömert olmakla beraber tam manasıyla bir tenakuzlar yığını olduğundan, bir yol tutturmuşken aniden kararını değiştirip bir başkasını seçtiği için benimle ne yapacağını bilemiyordu. Nick, *derdi*, bana şu kitabı getir ama bırak yerinde dursun; ama bir bakayım, yine de çok önemli değil. Kafası tam bir sincap kafesi gibiydi, aklı da onun içinde dönüp duran sincap; ilk fikri çırak olarak verilmemdi ama beni bir kitapçının yanına mı, bir oyuncakçıya mı yoksa bir araba marangozuna mı vereceği konusunda kendisini yorar dururdu. Ben bu konuda konuşmazdım çünkü Mirabilis'ten işitip anladığım kadarıyla kaderim zaten çizilmişti; ancak sükûtum bu fırıldağın dönüp dur-

masını sağlıyordu. Belki de, *derdi*, köye geri gitmeliyiz, ama orada pek de iyi arkadaşlar olmadığına göre belki de pek iyi bir fikir değil, yine de ben oranın sükûnetine bayılıyorum.

Ancak bir müddet sonra düşüncelerinin dengesizliği fasıla verdi; çünkü Londra bir fırına atılıp da yandığında teyzemin yanına yerleşeli sadece iki ay olmuştu. *Ağlanası muhakeme* ya da *Tanrı'nın korkunç sesi* (böyle diyorlar) hakkında teferruata girsem karimi sıkarım ama güneşin dumanlar arasından görüldüğü zamanlarda kan gibi kızıl olduğu, insanların açıkça semaya yakardıkları, çürümüş kalplerinin pisliğini küredikleri ve içlerinin iğrençliğini dışa vurdukları hafızama kazınmış gibidir. Evler büyük bir gürültüyle sokaklara yıkıldıkça, *Bittik! Ne büyük günahkârmışız!* ve benzeri laflarla ağlaştılar, velakin tehlike geçer geçmez yine aynı şarkılarla ortalığa döküldüler:

Hey, hey, Şeytan çekti mortoyu!
Ye, iç, bu gece rahat uyu!

Binaenaleyh, ölümlerini beraberlerinde her yere taşıdıkları halde, hastalar hastalıklarını sadece ölecekleri ihtimali varsa itiraf ederler. Faniliğin işareti olacak biçimde yanmış bir hanımefendi görmüştüm; yüzü, bacakları ve ayakları tamamen kül olmuştu ve vücudunun üst kısmı yanıklar içindeydi ama kalbi, iğrenç kalbi, bütün bunların içinde bir kömür gibi duruyordu.

Teyzem kararsızlığın son haddindeydi. Mutlaka yanacağız, *diyordu*, ama kendisini ve eşyalarını açıklık alana taşımaya karar veremiyordu. Sokağa fırladı ve hemen geri geldi; Sıcak bir rüzgâr Nick, *diye bağırdı*, bu yöne mi esiyor? Cevabını beklemeden, *devam ediyor*, sanırım öyle ama belki de kısa bir süre sonra yatışır; ses korkutucu ama sanki azalıyor mu ne? Elbiselerini as, *dedim*, rüzgâr onları kurutur. Alevlerden korkmuyordum; Mirabilis'in kehanetine göre onlar benim için değildi ve yangın Coleman Sokağı'nın alt ucunda durdu. Buna teyzem fazlasıyla sevindi ve kararlılığı hususunda kendi kendine iltifat etti.

Şehirden geriye, Bread ve Bishop-gate sokaklarının bazı kısımları, Leadenhall Sokağı'nın tamamı ve Algate ve Cretchett Fryers'a bitişik bazı yollar dışında pek bir şey kalmadı. Ahşap

eski evler yok oldukları için yeni temeller atılabilirdi – benim de, kısa bir süre sonra iki ayağımın üstünde durabilmemin sebebi budur. Çünkü duvarcı ustası olmak konusunda büyük bir hayal edindim; bu şöyle oldu: Yangından sonra Mirabilis'in Black Step Lane'deki (alevlerden kurtulmuş olan) evine döndüm ve orada benim iyi efendimle karşılaşınca, şehrin şimdi bir harabeye dönmüş olmasından dolayı onun fikrini almak istedim. İnşa edeceksin, *diye cevap verdi* ve bu hurda yığını evi (bununla, toplandıkları yeri kastediyordu) bir abideye çevireceksin; Taş tanrın olsun ve sen tanrıyı taşta bulacaksın. Sonra da koyu renk ceketini alıp akşamın alacakaranlığında ayrıldı. Onu bir daha hiç görmedim.

Lakin hikâyemin bu kısmını kısa tutmak istiyorum; teyzemin itirazı olmaması üzerine ve taşçılık mesleğinin de yangından sonra her hevesliye ihtiyacı olduğu için, bir duvarcı ustası çırağı olarak işe yerleştirildim. Richard Creed adlı bir ustanın yanında çıraklığa başladım. Beni eğitebilecek bir duvarcı ustası olarak tavsiye edilmişti ve filhakika makul ve dürüst bir adamdı. Teyzem, benim için bir ödeme yapacak halde değildi ve bu sebeple çıraklığa kabulüm, ustamın Ludgate Sokağı'nda, St. Pauls Kilisesi yanındaki Ave Mary Lane'deki evinde bir süre hizmet etmem şartına bağlandı. Ustam bana bu mesleğin sanat ve sırlarını öğretmeyi vaat etti ve bunu da yerine getirdi. Hayatım mevcut seyrine girdiğinde ömrümün on dört senesi geçmişti; bugüne kadar mustarip olmam ve rüyalarımın sürekli olarak meşgalelerimle dolu olması, hatta kendimi hâlâ mevzubahis ustama bağlı hissetmem, eğitimimin asla nihayete ereceğini düşünememem, hep hafıza denilen nesnenin gücüne delalet eder. Zaten, zaman açısından da bunda bir hakikat vardır ama tamamen başka bir manada.

Bay Creed oldukça bilgili bir adamdı ve evinde, çırak olduğum kadar kâhya olarak da hizmet ettiğim iki sene boyunca özel odasındaki kütüphanesini kullanmama tereddütsüz müsaade etti. Burada Vitruvius'un *De Architectura*'sını [Mimari] yeni tercümesinden okudum ve dokuzuncu kitabında, tepesinde küçük hücresiyle taş piramidi gördüğümde ziyadesiyle etkilendim. Sayfanın altında da şu yazıyordu: Hey pigme insan, taşa

kıyasla ne kadar da muvakkat! Ve Freart Ustanın, Bay Evelyn tercümesiyle *Paralell of Architecture*'unda [Mimarinin Paraleli], vahşi ve bakımsız bir yere gömülü kalmış, gerisinde de piramidiyle çok eski bir kabristanın gravürünü gördüm; bu şekil kendisini zihnime öyle bir yerleştirdi ki, bütün hayatım boyunca hep ona doğru yürüdüm. Ayrıca Wendel Dietterlin'in *Architectura*'sına [Mimari] göz attım ve orada muhtelif tarikatlar hakkında malumat gördüm; şimdi benim de olan Toskana'nın acayipliği ve dehşetinden çok etkilenmiştim; muallak şekiller, gölgeler ve muazzam boşluklar ruhumu o kadar büyülemişti ki, onlara bakarken kendimi karanlık ve kapalı bir yerde kilitlenmiş olarak tahayyül ediyordum. Taşın ağırlığı beni o kadar eziyordu ki, neredeyse ölüyordum ve gravürü yapanın çizgilerinde şeytanı, parçalanmış duvarların ve tozun içinden yükselen yarı insan yaratıkları gördüğümü hayal ediyordum. Orada, şimdiden harabe halinde, beni bekleyen bir şeyler vardı.

Mimariyi öğrenmem böyle oldu ve idrak ettim ki, böyle zamanlarda ameleler mimar mertebesine kadar inkişaf edebilir ve kendim için böyle bir mevki hedefledim. Gayemi, Bay Evelyn'in dediği gibi marifetli bir sanatkârın astroloji ve aritmetikte, geometride olduğundan daha az olmamacasına müzikte, felsefe ve optikte ve en az hukukta olduğu kadar tarihte de bilgili *Mimar-ı Azam* olmak olarak tespit ettim. Velakin, havada kaleler yapmayacaksanız, inşaatınızı kitaplarla yapamazsınız ve binaenaleyh bilgilerimi inkişaf ettirmeye karar verdim. Ustamın işyerindeki (St. Pauls'un bir sonraki hali) amelelerin muhabbetine kulak verdim ve onları tecrübeleriyle alakalı mevzularda konuşturdum. Ayrıca Whitechappell'deki tuğla ocaklarını ziyaret etmek üzere mazeretler buldum ve burada Londra'nın altındaki toprak hakkında malumat sahibi oldum. Bu ve mümasil mevzuları kafama yerleştirdim, çünkü işime nasıl yarayacaklarını bilmemin bir yolu yoktu.

İşaret etiğim üzere, ustam yangından sonra St. Pauls üzerinde çalışıyordu velakin Sör Chris. Wren'i ilk görüşüm, on yedi yaşımda, Yard'da* çalışırken oldu. Sör Chris. içeri girdi ve o za-

* Scotland Yard; nafıa dairesi. (ç.n.)

man dahi, şehrin tekrar inşasından sorumlu başlıca mimar ve umumi müfettiş olarak, son derece mühim bir zat olmasına rağmen simasına ağyar idim. Daireye, vaat edilmiş olan yeni taşı sual etmek üzere gelmişti, velakin ustam o esnada orada olmadığından Sör Chris. kendisine refakat eden kâtiple samimiyetle konuştu. Bu iyi durumda değil, sadece kefeki, diyerek bir taşı işaret etti; talebin malzemeyi nasıl bozduğunu görüyor musun?

O daha yumuşak bir taş, *diyorum* ve sundurmaya konacak, velakin kefeki değil, bakın, sathında çakmaktaşı izi yok ve delikli de değil.

Derken bana keskin bir bakış attı; kumtaşı nerede, *diye sordu* (ısmarladığı taş buydu).

Neden kumtaşı istediğinizi bilmiyorum, *diye yanıtladım* (onu alelade biri zannederek), onu tahta gibi kesebilirsiniz ama su çeker; iyi taş bir kabuk oluşturarak kendisini koruyabilmelidir. Taşın iyisi, *diye devam ettim*, Oxfordshire'dan, nehrin aşağısında Burford civarındaki taşocaklarından gelir. Velakin ustamın gelmesini beklerseniz –

– Böyle bir çırak varken ustaya ihtiyaç yok *diyor Sör Chris.*, kâtibine gülerek. Sonra da çabucak bana dönüp sordu: Taşların isimlerini sayabilir misin? Bu arada, nasıl da yıprandıklarına bakmak için ellerime bir göz attı.

Ben de memnuniyetle, öğrenmiş olduklarımı ezbere söyledim: Maltataşı, *diyorum* ve ayrıca tuğla, kefeki, çakmaktaşı, ak pirit, çakıl, kayağantaş, kiremit, bileğitaşı, mihenktaşı, süngertaşı, zımpara, kaymaktaşı –

– Dur! *diye bağırdı* sende Vitruvius'tan daha çok metot var.

Metodumu *diye cevap verdim*, Dietterling Usta'dan alırım.

Bir adım geri çekilerek, bahsettiğin kitabın İngilizceye tercüme edilmiş olduğunu hatırlamıyorum *diyor*.

Hayır, *dedim*, biraz mahcup vaziyette, lakin resimlerine baktım.

Bu sırada ustam daireye dönmüştü ve Sör Chris. (hâlâ kim olduğunu bilmiyordum) rahat bir biçimde, eh Dick Creed burada sana bazı yeni marifetler öğretecek bir çocuk var. Ve ustam da onu benim basit bir çırak olduğuma temin etti. Pekâlâ, *dedi Sör Chris. tekrar*, Palladio Usta da, bir mimar olarak tanınmadan

önce taş ustasıydı ve ona salyangoz derlerdi. Sonra da bana döndü, çenemden bir makas alıp sordu: Peki, çatılar hakkında ne diyeceksin genç mimar?

Çatılar için en iyisi *dedim*, şüphesiz meşe ağacıdır ve ondan sonra da iyi cins sarıçam kerestesi gelir.

Sör Chris. güldü ve sonra da, tekrar gelip bizim yanımızda durmadan önce dairenin içinde bir tur attı. Okuyup yazabilir mi, Dick? *diye sordu*, beni işaret ederek. Ustam da, bir âlim kadar *dedi*. Yani tabiat ve sanat yekvücut oluyor, *diye bağırdı* ve kâtibi de bu imaya güldü.

Tek kelimeyle Sör Chris. bana hayran kalmıştı ve ısrarla ustamı beni kendi mesuliyetine devretmesi konusunda ikna etmeye çalıştı. Ustam buna, Sör Chris.'e olan hürmetinin bir işareti olmak üzere, hemen razı oldu (ve şüphesiz bir başka türden ödeme intizarıyla). İşte, daha sonra nafıa dairesinin kâtibi ve şimdi de müfettiş muavini olmadan önce, Sör Chris.'in uşağı sonra da kâtibi olmam böyle vuku buldu. Velakin kolay olduğu söylenemez, çünkü derhal bir sürü işin ortasına fırlatıldım: Sör Chris., bunları oku ve benim için tasdik et, derdi ve bir sanatın ustası olduğumu anlayınca beni bir başkasına sevk ederdi. Adım adım işimde o kadar tekâmül ettim ki, işlerin çoğu benden istenir oldu. *Yani*, müfettiş bey Bay Dyer'ın Kent'teki taşocaklarını ziyaret etmesini ve malzemelerin bir değerlendirmesini hazırlayıp getirmesini arzulamaktadır; Bay Dyer aynı zamanda tuğla, meşe kaplama, kereste ve diğer malzemelerin fiyatlarını araştırmalıdır; Bay Dyer müfettiş beyin talimatıyla hastanenin perspektif çizimlerini hazırlamalıdır; Bay Dyer kanalizasyon çalışmasını hemen ele almalıdır; Bay Dyer yerleşim planının tabakasını bitirmeyi luzlandırmalıdır.

Hususi olarak eğitilmediğim bir sahada oldukları için büyük bir mahcubiyetle yerine getirdiğim bu vazifelerin listesinden görebileceğiniz gibi, planlanan yeni binaların çizimlerini yapmanın yanında planları da kâğıtlara kopyaladım. Velakin, haşin kelimeler bekleyerek, titreyen ellerimle onları masasının üstüne bıraktığımda şöyle bir bakar ve bu çizimi tasdik ediyorum, Chris. Wren Kt diye yazardı. Başlangıçta kati ölçümlerini kendisi yapardı, lakin sonunda düşüncelerinin çokluğu ve ağır-

lığı altında bitap düştü; işten gittikçe soğuduğunu ve bıktığını gördüm (bazen akşam alacakaranlığından sonra sarhoş olur ve ben onu evine götürünceye kadar uyuşuk bir vaziyette otururdu). Kendini başka işlerin yükü altına koyup da dairede daha fazla çalışamaz olunca, onun mesuliyetine bırakılmış olan şehir binaları için kendi planlarımı yaptım; her çizgi için terleyinceye kadar çalışıp da nasıl olduğunu sorduğumda, baktığı kadarıyla çok güzel derdi fakat o kadar çok işi olurdu ki, buna ayıracak zamanı kalmazdı. Daha sonra bu çok meşgul halinden bıktı ve doğru dürüst bir usta olmam için bana yol gösterdi.

Sör Chris.'in gayretini tamamen St. Pauls'e verdiği zamanlar bu ilk yıllardı. Daha sonra harabelere yöneldi; öyle ki, büyük inşaat sırasında, döşenmesinde onun bilfiil bulunmadığı neredeyse bir sıra taş bile yoktur. Ben de koltuğumun altına bir tomar plan sıkıştırılmış olarak peşi sıra giderdim. Görüyor musun Nick *derdi*, dikkat edecek olmazsak bu kemerler düzgün olarak oturmayacak. Bunu der ve alt dudağını ısırırdı. Buna rağmen onu tamamen memnun eden bir şey olunca da beni omuzumdan iter ve bağırırdı: *Hah!* Daima iskelelerin en üstüne kadar tırmanır ve ben tereddüt edince de (bu uçurumlardan aşağıya bakmak dehşet veren bir şeydi) ilerlemem için beni teşvik eder ve gülerdi; sonra da hâlâ oldukça canlı bir biçimde aşağı inip bu sefer de, bir at arabası sürücüsü gibi toza batmış halde bir ucundan çıkmak üzere, temel çukuruna atlardı.

Amelelerle daima iyi geçinirdi ve eğitimimin bir parçası olmak üzere onların işlerini not etmemi isterdi. Binaenaleyh, marangozların iskeleyi kurmalarını veya şantiye kulübesini ve çitleri yapmalarını, hızarcıların keresteyi kesmelerini, gündelikçilerin taş ve cürufu temizlemelerini veya kireci harç yığınına el arabalarıyla taşımalarını, duvarcı ustalarının taşı kırıp biçimlendirmelerini ve yerine yerleştirmelerini, tesisatçıların boruları döşemelerini seyrederdim. Kısa zaman sonra, Sör Chris. olmadan da işlere nezaret etmeye başladım; adamlara tek başıma talimat veriyor, duvarcı ustalarının tüm işlerini ölçüyor (eski ustam Bay Creed her zaman beni nükteli bir biçimde karşılardı), ardiyeye teslim edilen malların hesabını tutuyor ve gün hesabıyla çalışan marangozlarla gündelikçilerin istihdam edildikleri

doğrultuda çalışıp işlerini yapmalarını teftiş ediyordum. Aksi takdirde on adamın bir köşede topu topu iki kişinin yapabileceği işle uğraştığını görmek mümkündü ve herkesin üstüne düşen işi yapmasına çok dikkat etmek gerekiyordu. Hepsinin birden rol alması gereken harikulade zahmetli bir iş, yaklaşık 120 okkalık bir taşı, küçük kubbenin pervazına oturtmak üzere bir arabayla çekip getirmekti. Yine de onlara karşı sert konuşmayı göze alamazdım; çünkü bir İngiliz amelesinin yaptığı işte en ufak bir kusur bulsanız vereceği cevap, beyim ben buraya yaptığım işi öğrenmeye gelmedim, çıraklığımı tamamladım ve buradan önce yaptığım işle tatmin olmuş efendiler için çalıştım. Eğer onu yatıştırmazsanız elindekileri bir telaş içinde bırakıverir. Olup biteni, hâlâ öfkeden kıpkırmızı bir halde Sör Chris.'e anlatınca da vay, vay derdi, her şey düzelir, her şey düzelir!

Şimdi gutum yatıştığı için bir süre tüm işler iyi gidiyor. Tekrar daireye döndüm ki, Walter, neden iç çektiğimi soruyor. İç çekmedim *diyorum*. Velakin aklıma takmadan da edemiyorum; kendi duymadığım sesler mi çıkarıyorum ve neredeyse bir rüya gibi olan geçmiş yılları hayal ettikçe gerçekten iç mi çekiyorum?

Zira Sör Chris.'in yanına ilk girdiğimde hayatımdaki garip değişikliğe hayret etmezlik edemedim; başıboş dilenci bir çocukken kaderim Mirabilis'in kehanetine tamamen uygun bir şekilde gelişmişti ve bunu bir biçimde onun tayin ettiğinden de şüphem yoktu. Mirabilis'in olmamasına ve cemaatinin zavallı durumu sebebiyle kitaplarını benim deşifre etmem gerekmesine rağmen, Black Step Lane ziyaretlerime son vermemiştim. Artık adamdan sayıldığım (olmam gerektiği biçimde) için de kitaplarla memnuniyetle alakadar oluyordum. Bu arada bu hususlardan Sör Chris.'e hiç bahsetmedim; bilse bana ağır bir biçimde hakaret eder, basit bir soytarı muamelesi yapardı. Kasvetli ve belalı şeyler dediği kadim şeyleri tahrip etmeyi sever, insanların eski kalıntılardan hoşlanmadıklarını söylerdi. Bunların yerine mantıki ilimden, tecrübe yoluyla tedristen ve hakikatlerden konuşurdu. Ben ise bunları züppelik olarak görürdüm. Bu, bizim zamanımız *derdi*, temellerini de kendi ellerimizle atmalıyız. Velakin böyle ifadeler kullandığı zaman bir

düşüncenin aklıma takılmasına mâni olamazdım: Bunun bizim zamanımız olduğu neticesine nasıl vasıl oluyoruz?

Öyle oldu ki, St. Pauls'u bir harabe üzerinde inşa etmekte olduğunu fark edince, Sör Chris.'in kendi itikatları geri tepti. Şimal revakı civarındaki toprağı kazınca ve teferruatla inceleyip kâfi miktarda kazarak aradaki toprağı kaldırınca, bir mabedin duvar ve tabanı olduğu anlaşılan bazı taşlar bulundu. Hemen yakınında da küçük bir mihrap vardı ki, bunu duyan Sör Chris. gülerek bana fısıldadı: Gel şu çukuru bir ziyaret edelim.

Oraya vardığımızda kendini temelin içine attı ve orada bir yığın eski taşı kurcaladıktan sonra topraktan yapılmış bir fener buldu – çok adi bir işçilik *dedi*, sonra da döküntünün içine geri fırlattı. Ertesi sabah topraktan, elinde asası, bir yılan şekliyle sarmalanmış bir tanrı resmi çıkarıldı (kafası ve ayakları kırılmıştı). Sör Chris. Erasmus'un yaptığı bir müşahedeyi akla getiriyor *diyor bana*, St. Pauls'un Hıristiyanlığa geçtiği gün Londra'da bir merasim alayıyla kiliseye, üzerine hilekârlıkla yılan resmi işlenmiş bir sırık getirmek âdettendi; kafanı eski kitaplardan kaldıramadığına göre buna ne buyurursun Nick? Ben bir şey demedim; yılanın dehlizlerinde kaybolmamış birisine bunlardan bahsetmenin ne manası var? Velakin, bazılarının ihmal ederken diğerlerinin görüp anladığı bir nesne konusunda Pater-Noster-Row'daki Black Boy'da yatağından kıpırdamayan Bay John Barber'in misali var; bu arz küresinin tüm satlının ince şeffaf camdan yapıldığını ve onun altında ziyade miktarda yılan bulunduğunu düşünürdü. Dünyanın gerçek istinatgâhını göremeyenlerin cehaleti ve ahmaklıklarına gülerek öldü. Binaenaleyh ben de Sör Chris. gibi konuşan ve sanki hiç işleri yokmuşçasına, tecrübe ve tatbikatlar konusundaki yeni felsefe hakkında geveleyip duran mevcut nesil yazarların dar görüşlülüklerine aldırış etmem; bunlar, yılanları örtmeye yetmeyecek zavallı toz zerrecikleridir.

Binaenaleyh başkaları, bu cinsten olmayacak ve yok olmaya mahkûm pisliklerle meşgulken ben eski mimarları tetkik etmeye devam ettim, çünkü eskilerin büyüklüğü muasırlardan nihayetsiz derecede ziyadedir. Sör Chris.'in alıp da sonra kütüphanesinde bir köşeye attığı bir yığın kitap olması büyük talihimdi.

Cambden'in *Remains*'ini [Kalıntılar] ve Lisle'nin *Saxon Monuments*'ini [Sakson Anıtları], Nicholas Caussin'in *De Symbolica Aegyptiorum Sapientia*'sını [Mısır Faziletinin İşaretleri Hakkında] ve cihanşümul Kircher'in, dikili taşların, nevi şahsına münhasır malumatın tabloları olduğu neticesine ulaştığı, *Oedipus aegyptiacus*'unu [Mısırlı Oidipus] burada inceledim. *Ve ben bunu yazarken Walter Pyne talimatım gereği Limehouse Kilisesi yanındaki tarihi sütunumun tam bir tarifini hazırlıyor; divitinin çıkardığı ses duyuluyor.* Kircher'de ayrıca, dikili taş tarafından çöl toprağı boyunca oluşturulan gölgenin görüntüsü de olan piramitlerin planlarını da keşfettim *ve şimdi Walter kâğıdına mürekkep damlattı.* Böylece, düşüncelerim, Mısırlıların aynı zamanda kralları da olan tanrılarının hatırasına diktikleri mucizevi Memfis piramitlerine kaydı; insanlar, krallarının, bu suni dağların yüksek zirvelerinde, ulu ve dehşetli tahtlarında oturup ölümden sonra da hükmettiklerini düşündüler. *Walter, bu plan lekeden dolayı talırip oldu diyor ama ona bir cevap vermiyorum.* Binaenaleyh, Sör Chris.'in kütüphanesinde bu sersemletici muazzam eserler ve onların taşları üzerine kazılmış tuhaf işaretler hususunda düşündüm. Kitaplar içinde ilerledikçe, ruhum bizzat bir harabe haline gelene kadar, bakışlarım devrilmiş sütunların gölgelerine dalıp giderdi; kendime ait bir parçayı incelediğimden şüphem yok. *Şimdi Walter, kendi kendine mırıldanarak daireden çıkıyor ve huzursuz zihnini temizlemek üzere nehre yürüyor; ben de onu seyrederken* kendimi tekrar, Sör Chris.'in beni kütüphanesinde bulduğu gençlik günlerime dönmüş olarak *görüyorum.* Bana bakarak, Nick, *demişti* feraset sahibi olmak için acele edenler bazen kendi zarafetlerini kaybeder. O, kendinden memnun bir halde kıkırdayarak uzaklaşırken kendi kendime, sen git de ayakyolunda otur diye söyleniyordum.

Münasebetimizin mühim bir kısmını, Stone-henge'in gölgesinde yaptığımız bir konuşmayı anlatmayı neredeyse unutuyordum. Eskiyle eksiyi karıştırdığını söylediğim Sör Chris. bu kadar zor bir yolculuğu (Londra'dan seksen beş milden daha uzak olduğu için) yapmaya mütemayil değildi, velakin ben onu taşların bir muhasebesi sayesinde aksine ikna ettim; bildirildiğine göre bazıları sanki içlerinde bir mineral varmışçasına parıltısı

olan açık mavimsi renkte ve bazıları ise yer yer yeşil lekeleri olan gri renkteydi. St. Pauls'un inşaatında böyle taşlar kullanmayı hayal ediyordu ve Hasselborough ve Chilmark taşocaklarının Salisbury ovası hudutlarına yakın olması ve Aibury'deki büyük taşocağının da fazla uzak olmaması sebebiyle bu acayip taşlardan orada da bulabileceğimiz fikrini kafasına sokabilmiştim. Ben, Londra'dan üç milden daha fazla uzaklaşmamış biri olarak büyük bir seyyah değilimdir, velakin bu ibadet mekânını görmeden teskin olmayacaktım. Sammes Usta burarın Finike işi olduğunu düşünür; Camden Usta Tanrı Markolis'e ait olduğunu düşünür; Bay Jones ise bu eserin Romalılar tarafından Coelus'a adandığına hükmetmiştir. Velakin onun görüntüsünü ezberlemiştim (böyle derler); hakiki tanrıya ibadet, methalleri dehşetengiz, karanlık ve korkutucu mekânlarda olur; böylece ecdadımız büyük taşlar şeklindeki yezide tapmıştır.

Yolculuk günü Sör Chris.'i Yard'ın yakınındaki evinin önünde bekliyordum ve o da merdivenin başından, *geliyorum, geliyorum* diye sesleniyor, *sadece fırfırlarını aramaktayım* ve telaşlı adımlarının yatak odasındaki aksisedasını işitiyorum. İşte bir rüzgâr gibi inip kapıdan fırladı ve bir yandan peruğunu düzeltirken hükümet meydanına çıktı ve sonra da bizi, Londra'dan Lands-End yoluna giden arabaların kalktığı Cornhill'deki durağa götürmesi için bir fayton çağırdı. Hanın hizmetçisine, yol arkadaşlarımızı *sordu.*

Sadece iki kişi *diye cevap verdi*, iki beyefendi.

Buna memnun oldum *diyor Sör Chris.* ikimize hitaben, fakat aslında pek de memnun olmamıştı; arabaya bindiğinde bir kolunu bir tarafın, diğeri kolunu da diğer tarafın penceresinden dışarı sarkıtırdı. Bu seyahatte kendini biraz sıkışık hissetti. Arabanın gidiş istikametine bakan bir yere oturdu ve pelerin torbasını bacaklarının altına sıkıştırdı. Yol arkadaşlarımıza nazikçe gülerek, Eh, *diyor*, umarım kimse tütün kullanmıyordur; çünkü yanımdaki kâtibim dumandan rahatsız oluyor. Ben ise inkâr etmeye kalkışmadım; bakarsınız hakikaten öyledir.

Cornhill, Cheapside, St. Pauls Kilisesi'nin avlusu (burada Sör Chris. arabadan sarkarak dikkatle baktı), Ludgate Hill, Fleet Sokağı, The Strand, Hay-Market ve Pickadilly'yi (burada Sör

Chris. cebinden bir bez parçası çıkarıp burnundan bir parça sümüğü içine sümkürdü) ve sonra da Knightsbridg, Kensington, Hammersmith, Turnham Green ve Hounslow varoşlarını geçtik. Arabacı, umumiyetle olduğu gibi, arabayı hızlı sürüyordu lakin Sör Chris. bana izah edilemez bir memnuniyetle bakıp Nick, arabanın hareketiyle aynı sarsıntıyı tutturabilmelisin dedi. Müteakiben tekrar yol arkadaşlarımıza gülümsedi. Bu esnada solda barut, sağda da kılıç imalathaneleri bulunan Baker Bridge'i geçiyorduk ve yoldaki birkaç büyük çukur sebebiyle öyle bir şiddetle sarsıldık ki öleceğimizi zannettim. *Sör Chris.* arabacıya, bizi dökme *diye seslendi* ve sonra da cebinden, uykuya dalıncaya kadar meşgul olduğu hesapları için defterini çıkardı. Böylece, Staines'ten ve üzerindeki tahta köprüden Thames nehrini geçerek Egham'ı ve hafif bir rampadan inerek solumuzda New England hanı olduğu halde Bagshot Heath'i arkada bıraktık ve Beugh-wood ve Bagshot'a vasıl olduk.

Sör Chris. bu arada kestirdiği uykudan uyanmış ve yolculardan biriyle malum muhavereye dalmıştı; peruğunu da çıkarmıştı. Bir yandan konuşuyor, bir yandan da dizlerinin üstündeki perukla oynuyordu; onu adeta bir kazın tüylerini yoluyormuşçasına çekiştiriyordu. Kendi alanında marifetleri olmadığını bildiği kimselerle bir öğretmen edasıyla konuşurdu ve şimdi nutkuyla meşgulken benim pek farkımda değildi ki, beni *Nick! Nick! Durduk! Durduk!* lafları ile uyandırıncaya kadar, uyuyabildim.

Küçük bir yer olan Blackwater'a gelmiştik; hava almak ve ihtiyaç molası vermek için yanında durduğumuz hanın ayakyolunda rahatladım. Geceyi burada geçirmemiz kararlaştırıldı. Sör Chris. devam etmek istiyordu ama seyahatin bende hafif bir hararete sebebiyet verdiğini gördü (evden uzak olduğumda terlerim). Zaman sıkıştırıyor, velakin tabiat seni daha ziyade sıkıştırıyor *diyor*. Sonra da güldü ve yemek sırasında da yolcularla pek neşeli bir vakit geçirdi. Sonunda odalarımıza çıktığımızda bitap düşmüştüm. Duvarda asılı olan *Misafirler İçin Müşahedeler ve Kaideler*'e göz attı. Unutma ki, *diyor* bıkkın bir sesle okuduğu lafların basit saçmalıklar olduğunu hissettiren bir edayla, bu handa da, âlemde olduğun gibi, bırakıp gitmeden önce, kısa bir süre için muvakkaten bulunuyorsun. Hanına vardığında,

Tanrı'ya dua et; geceleyin bekan, ertesi sabah da iyi bir seyahat için. O zaman, *diye devam ediyor*, dizlerimizin üzerinde olmalıyız Nick; ben ise yollardan ziyade yatağımdaki bitlerden korkuyorum. O zaman bit tanrısına dua etmeliyiz, *diyorum* ve yediğimi çıkarmak üzere bahçeye koşuyorum.

Ertesi gün Hartley Row'dan geçtik ve nihayet Basingstoke'a indik; Church-Oakly'ye varmıştık ki, Sör Chris. arabanın içinde manyetik bir tatbikat yapma arzusuna kapıldı. Diğer yolcular onun sanatını seyretmeye hevesli olduklarından, arabanın tabanında ona daha geniş bir yer açabilmek için bacaklarını altlarında topladılar. Yuvarlak pusulasını pelerin torbasından çıkardı ve bir ruh çağırıcı gibi tahta bir levha parçası yarattı. Pusula, bunun içine, kutuplar ufukla hizalanmış gibi, yarı yarıya gömülmüştü. Tam çelik kırpıntılarını ortaya çıkarmak üzereydi ki, (diğerleri pür dikkat seyrederken) aniden müthiş bir zelzele oldu. Whitchurch civarında bir köprüyü hızla geçerken sürücü virajı alamamıştı ve atlardan ikisi köprüden aşağıya düşmüştü; sadece iç kısımda kalan at ölü olarak köprüye asılı kaldığı için arabanın da aşağıya yuvarlanmasına engel oluyordu. Arabadaki diğer yolcularla birlikte devrilmiş yatıyordum ki, Sör Chris. pencereden çıkmak hususunda çevikliğini tecrübe etmeye kalkıştı; az kalsın gözlerimin önünde nehre düşecekti ama tozların arasına yuvarlandı. Çok kötü düşmüş olduğunu düşünüyordum ki, oldukça iyi bir vaziyette ayağa dikildi ve şaşkın bir halde yere bakmaya başladı. Sonra da su dökmek ihtiyacı duymuş olmalı ki, gözümüzün önünde pantolonunun düğmelerini açtı. Biz de birer birer aynı pencereden çıkıp kurtulduk ve arabayı köprüden çekip çıkarmak için Whitchurch'ten bir takım at gönderilinceye kadar soğukta oturup beklemeye mecbur kaldık. O gece, sahibesinin bize yılıştığı lanet bir handa kaldık. Dün gece, *dedim*, müşahedelerin tavsiye ettiği gibi dua etmemiş olmalısınız. Hayır, *diye cevap verdi* ve kefaretini de pusulamı kaybederek ödedim.

Seyahatimizin Wiltshire'ın girişinden Salisbury'ye kadar olan son bölümü çok rahatsızdı ve büyük sarsıntılarla doluydu; geçmek zorunda kaldığımız çukurlar hem pek çoktu hem de bir kısmı derindi. Nihayet, Salisbury'de arabayı bırakıp Avon'dan geçip Stone-henge ovasına gitmek üzere iki at kirala-

dığımızda pek rahatladık. Bu kutsal yerin kenarına vardığımızda atlarımızı oradaki sırıklara bağladık ve güneş tam tepemizdeyken, fırlamak üzere dikilmiş gibi duran kısa otların (sürekli koyun sürüleri tarafından kırpılan) üzerinde kayalara yürüdük. Sör Chris. yürümesine devam ederken ben biraz geride kaldım ve kıpırdamaksızın bu yapıya bakakaldım. Önümde görüş zaviyemi kıracak hiçbir şey yoktu ve seyrederken bağırmak gayesiyle ağzımı açtım, velakin sesim çıkmadı. Vecit halinde dalmış gitmiştim ve bu mekânın tüm sathı ve hatta sema bana taştanmış gibi görünmeye başladı; ben de, semada bir kaya parçası gibi yüzmekte olan yeryüzüyle bütünleştiğim için taş oldum. Bir karganın gaklaması beni kendime getirinceye kadar bu vaziyette kaldım. Bu karakuşun çığlığı bile, günümüze ait olmadığı için, bir dehşet vesilesiydi. Bu dalgınlığımın ne kadar devam ettiğini bilmiyorum lakin gözlerimin önündeki bu sis tabakası kalktığında Sör Chris. hâlâ görüş zaviyem içindeydi. Durmadan devasa yapıya doğru yürüyordu ve ona yetişmek için hızla koştum, çünkü daireye ondan önce vasıl olmayı ziyadesiyle arzuluyordum. Bağırarak durdurdum ve koşmaya devam ettim; nefesim kesilmiş bir vaziyette ona yetiştiğimde, kargalar alışılmıştan fazla öterlerse *dedim*, yağmur yağması beklenir. Öf *diye karşılık verdi*. Ayakkabısını bağlamak üzere durdu ve ben de onun önüne geçip kurban alanı olan daireye vasıl olan ilk kişi olmaya muvaffak oldum. Ve eğildim.

Peşimden gelen *Sör Chris.*, cebinden defterini çıkartıp, Jones Usta gez hesabıyla dikildiğini söylüyor, *diyor* ve Nick nispetlerin güzelliğini görüyor musun?

Büyük, dev bir eser *diye cevap verdim* dikilerek ve şeytanın mimarisi diye adlandırılır.

Velakin bana aldırış etmedi ve taşların üzerine çömelerek, manivela olarak uzun ağaçları kullanmış olmahlar *diye devam etti* veya yük kaldırmak için makine kullanma sanatını keşfettiler.

Bazıları Merlin'in* peder olduğunu ve bu kayaları sihrin gizli muammaları ile kaldırdığını söylüyor *diye cevap verdim.*

* Kelt mitolojisine göre Yuvarlak Masa şövalyelerinin kralı Arthur'u yetiştiren büyücü (ç.n.)

Sör Chris. buna güldü ve iç dairedeki kayaya oturdu. Nick, eski bir şiir vardır, *diyor* ve şöyledir:

Bu öykü Merlin'in mükemmeliyete eriştiğini söyler
Lakin öykü Merlin'in becerdiğinden ziyadesini de der.

Bir tebessümle öne doğru eğildi.

Mihrap taşına oturuyorsunuz *dedim* ve ısırılmış gibi hızla ayağa fırladı. Sert taştan olduğunu *diye devam ediyorum* ve ateşe dayanıklı olmak için yapıldığını görüyor musunuz?

Hiç ateş izi görmüyorum *diye cevap verdi* ve taşlar arasında dolanmaya başladığında başka bir neşeli şiiri hatırladım:

Onu uyandırır mısın?
Hayır, olmaz!
Çünkü uyandırırsam
Ağlar, susmaz.

Birbirimizin yanında olmadığımız zaman tekrar rahatça konuşabilirdim: Çünkü burasın tümü kurban alanı, *diye seslendim* ve bu taşlar da tanrının dehşet içinden yükselmesini gösteriyor!

Sör Chris. de yüksek bir sesle cevap verdi: İnsanoğlunun aklı tabii olarak endişe mevzuudur!

Bunun üzerine ben de Peter della Valle'nin Hindistan'a yaptığı son seyahatlerinde Ahmedabad'da, dillerinde büyük tanrı demek olan Mahadeu adlı taştan yapılmış küçük bir sütundan başka hiçbir şey bulunmayan bir mabedi anlattım. Ayrıca, Afrika'da da Milkom'a adanmış mabetler olan benzer yapılar var. Mısır dilinde bile dikilitaş *dedim*, kutsanmış taş demektir.

Cevap verdi: Vay Dyer Usta, kâhinler yaşlıların rüya, gençlerin de hayal göreceğini söyler ve sen de hâlâ gençsin.

Sema harika bir karanlığa bürünüyordu ve çıkan kuvvetli bir rüzgâr kayaların etrafında esiyordu. Dik taşların üzerindeki yatay taşların, *dedim*, sanki boşluktaymış gibi görünecek vaziyette nasıl da acayip bir şekilde yerleştirilmiş olduklarını görüyor musunuz? Velakin, o cetvel ve mum boyaları ile çömelirken, rüzgâr, laflarımın ona ulaşmasına mâni oldu. Bu ihtişamın

anahtarı, *diye seslendi* hendesedir, nispetler doğruysa iç dairenin, dört eşkenar müsellesin üzerinde kurulu bir müseddes olduğunu hesaplıyorum. Ona doğru yürürken, bazıları bu kayaların insandan dönüşmüş olduğunu söylüyor, dedim. Lakin bana aldırış etmeden, kafasını geriye atmış vaziyette *lafına devam etti*: Nick, buraya bak, onların yerleştirilmesinde semaya göre nasıl bir hatasızlık var; öyle yerleştirilmişler ki, onlar sayesinde seyyarelerin ve diğer sabit yıldızların yerlerini tahmin edebilirsin. Bundan, onların da mıknatıslı pusulaları olduğu neticesi hasıl oluyor.

Derken iri damlalar halinde yağmur yağmaya başladı ve biz de, rengi rutubette griden maviye ve sonra da yeşile inkılâp eden büyük taşlardan birinin altına sığındık. Orada sırtımı kayaya dayayınca, dokusunda, onu oraya dikenlerin emek ve ıstırabını, onları bu işi yapmak için efsunlayanın kudretini ve oraya örülmüş ebediyet işaretlerini hissediyorum. Çok eskide kalmış olan bağırtı ve sesleri işitiyorum, velakin cinnet geçirmemek için kulaklarımı bunlara tıkıyorum ve dikkatimi taşın üstünde yeşermiş olan yosunlara teksif ediyorum. Şunu bir düşünün, *diyorum Sör Chris.'e*, Memfis'teki piramit üç bin iki yüz senedir ayakta ki, bu yapı onlardan bile eski; onun inşası yirmi yıl sürdü ve altmış bin adamın çalışması gerekti. Burada kaç kişi ne kadar zaman çalışmıştır? Bir fasıladan sonra devam ettim: Piramidin tabanının ebadı ve şekli Lincolns-Inn alanıyla aynı ve ben bazen gözümün önüne pis kokulu Londra sokaklarının üzerinde yükselen bir piramidi getiriyorum. Ben konuşurken hava açıldı, bulutlar dağıldı ve güneş yeri aydınlatırken ben Sör Chris.'e baktım. Lakin haleti ruhiyesi farklı göründü; dediklerimden hiçbirini işitmemişti ve bir bez parçası kadar soluk, teselli edilemezmiş bir vaziyette başını taşa dayamış oturuyordu. Rüya denilen şeye ehemmiyet vermem *dedi*, velakin şimdi oğlumun öldüğünü gördüm.

Artık akşam olmuştu ve güneşin şuaları eğik bir açıyla taşların berisindeki yerden yansıyordu; civardaki çok sayıda mezar höyüğünü kolaylıkla fark edebiliyorduk ve onlara bakarken aklıma şu ibare geldi: Vahşi zamanın estiği yığınlar. Stone-henge'in şimdi kısa otlar üzerine vuran gölgeleri eşliğinde Sör

Chris. ifadesini düzeltti ve Nick bak, *dedi*, bu gölgeler belli seviyelerde günün müsavi saatlerini gösteriyor. Sütunları, gölgelerinin her gün belli bir zamanda aynı yere dönecekleri şekilde tertip etmek kolaydır *diye devam etti* ve logaritmanın tamamen bir Britanya sanatı olduğunu söyleyebilmek ne güzel. Sükûnet içinde ot yemekte olan atlarımıza doğru yola koyulduğumuzda tekrar cebinden defterini çıkartıyor. Anlatmakta olduğum hadise vesilesiyle ilave etmem gereken bir husus var: Burada anlatmakta olduğum hadiselerden birkaç ay sonra bize ulaşan bir haber, Sör Chris.'in oğlunun ecnebi bir memlekette bir ihtilaç nöbeti nihayetinde öldüğünü bildiriyordu.

Şimdi bu hatıralar tekrar gözümde canlanıyor ve nafıa dairesinde olduğum halde zaman içinde gerilere gidiyor ve Stone-henge'in gölgelerinde Sör Chris.'in yüzünde gördüğüm ifadeyi hatırlıyorum. Hakikaten vakit, içinde bir yılanın kıvrıldığı ve kıvrılırken de kendini kuyruğundan soktuğu, koca bir tedhiş inidir. Şimdi, şu an saatin kendidir, her saat, saatin her bölümü, her ânı; sonuyla tekrar başlayan ve nihayete ermesi hiç durmayan, hep biten inkıtasız mukaddime.

Başını bana bakmak üzere çeviren Walter, cümle şimdi tamam *diyor*.

Gözlerimi ovuşturarak başımı kaldırıyorum: O zaman oku bakalım, seni, sen –

– Lafımı okumasıyla kesiyor: Limehouse'daki kilisenin garbi nahiyesindeki büyük kulenin inşaatı, duvarcıların sarı kireçtaşını bekliyor olmaları sebebiyle biraz engellenmiş olmasına rağmen ilerliyor.

Memnuniyetle tebessüm ederek, çok ustaca, *diyorum*, velakin şöyle bir gıdım daha ilave et: Kemerlerin altındaki toprak ve cürufu temizlemek dışında şu an yapılacak başka bir şey kalmadı. Bendeniz, Nicholas Dyer.

Hepsi bu mu?

Hepsi bu.

Bu meseleyi izah etmek ve zamanı toparlayıp mevcut vaziyetime dönmek üzere: Limehouse'daki kilisenin yanında, tebeşirle çizilmiş mezarların bulunduğu Saksonya zamanında mezarlık olarak kullanılmış olan ve altında da daha eski kabirlerin

bulunduğu, vaktiyle büyük bir bataklık veya sazlık olan bir alan var. Burada, amelelerim bir zamanlar ahşap kefenlere iliştirilmiş ceset külü kavanozları ve fildişi iğneler buldular; yanlarında da küller ve kafatasları vardı. Burası hakikaten de büyük bir mezarlıkmış lakin hâlâ içinde bir kuvvet ihtiva ediyor; çünkü eski ölüler, yeni binanın dokusuna karışacak olan belli bir maddi hassa salgılar. Gündüzleri kireçten evim* onun yakınına gelen herkesi yakalayıp sarmalayacak ve geceleri de, tarih öncesi birçok çağın intibaı olarak bir gölge ve sis yığınına dönüşecek. Ancak elimde sıcağı sıcağına mevcut bir iş var; bu mekânı kutsamak üzere bir kurbana ihtiyaç duyuyorum. Bu mevzuda, Mirabilis'in bir süre önce izah etmiş olduğum ayindeki müşahedeleri hatırlanmalıdır; lakin bu, sadece geçerken not ettiğim bir husus.

Kilisemi, Thames nehrine dökülen açık kanalizasyonun kenarında, serseri ve berduşların toplanma alanı olan yere yakın Rope-Makers Meydanı ve Vyrgyn-Yard'ın yanındaki Hang-Mans-Acre'da inşa ettim. Bizim intizarımızın nesnelerine dönüştükleri kiliseleri sahne edinen bu sahte Mısırlılar (onlara böyle denirdi) intikam ve kötü kaderin misali oldukları için, işbu yerin bu metanetli dilenci veya voltacıların (elbiseleri Newgate veya Tyburn kadar pis kokar ve sıfatları da sıhhatsizliğin ve çürümenin ifadesidir) meskeni oluşu benim için bir tatmin vesilesiydi. Onlarla konuşurken onlara *namuslu adam* diye hitap etmek tabiidir, çünkü onlar filhakika tanrıların evlatlarıdır ve şarkılarının nakaratı da şöyledir:

Hüznü asın ve ihtimamı defedin
Nasıl olsa şeytan bizi bulacaktır!

Böyle bir sefalet onları o kadar katılaştırmıştır ki, başka bir hayat peşinde değillerdir; dilencilikten hırsızlığa ve hırsızlıktan da mahpusluğa terfi ederler. Lanetli mesleklerinin bütün hünerlerini bilir ve *Tanrı beyimi kutsasın* ve *Mekânınız cennet olsun, Tanrı rızası için bir kuruş, bir mangır, bir lokma ekmek* derken veya *Zail olacaklar-*

* Kilisenin adı olan Limehouse (İng. kireç + ev) sözcüğünün parçalarının anlamlarından yararlanarak oluşturulmuş bir tamlama. (ç.n.)

dan ihsanını esirgeme diye bağırırken seslerini merhamet uyandıracak bir perdede akort etmeyi becerirler. Ben de bir sokak çocuğuyken ve izbe köşelerde yatarken bu hayatın sefil biçimleriyle karşılaşmıştım. Kocaman şehrimizde bunların bir arada yaşadıkları yığınla yuva vardır, çünkü bu kimsesiz sefiller bile nevi şahsına münhasır bir tertibe ve idareye sahiptir. Fiilen, İngiltere'deki herhangi bir şirket kadar kusursuz bir birliktirler – (vaktinde müşahede ettiğime göre) biri bir sokağı voltalarken bir başkası da başka sokağı voltalar; hiçbiri muntıkasında bir diğerinin alanına tecavüz etmez veya kendisine ait olmayan yerde yürümez (kullandıkları fiil budur). Minyatür bir cemaattirler ve hatta dünyanın sonuna kadar bir nesilden ötekine bir dilenciler güruhu doğurup yetiştirirler. İşte bunların mekânı kilisemin yanındadır; diğerleri bunların durumundan bir adım olsun uzak oldukları için bunlar beşeri hayatın misalidirler ve tüm cismimizin başlangıcı ve hitamı, eziyet ve gölgedir. Yüzü kendilerininkine benzeyen tanrının yüzünü gördükleri çukurun da dibindedirler.

Ziyadesiyle rutubetli olduğundan bozulmuş olan temelin cenubi garp köşesini bizzat incelemek üzere öğleden sonra Limehouse'a gittim. Nehre giden bir patika üzerinde bu meseleyi tefekkür ederken, o zamana kadar gördüğüm en kalabalık pejmürde kılıklı güruhu oluşturan dilencilerin muntıkasına geldim. Burnuma dolan pis kokularından kurtulmak için onlardan biraz uzaklaşmıştım ki, çamurlu bir çukurun yanında kafasını göğsüne indirmiş zavallı bir kişi gördüm. Yanında durunca, yüzünü kapatan gölgem sebebiyle başını kaldırıp bana baktı ve insiyaki bir biçimde, zavallı, mahvolmuş bir esnafa acıyın aziz efendim diye mırıldandı. Olabilecek en sefil seviyeye tenzil edilmiş olan bu mahlukun üstünde bir paçavra panayırının tezgâhına yığılmış kırpıntı ve yamalar gibi görünen bir şeylerden başka bir kıyafet yoktu.

Mesleğin neydi? *diye sordum.*

Bristol'de matbaacıydım efendim.

Borca girdin ve iflasa mı zorlandın?

Maalesef, *dedi,* hastalığım sizin düşündüğünüzden o kadar farklı ki, hayal bile edemezsiniz; bu vaziyetim, tesirinden bir türlü kurtulamadığım korkunç bir suçtandır.

Laflarından ziyadesiyle etkilenmiştim; Limehouse'uma bir kuş gibi konmuştu ve ben de yanına oturdum. Yarım kuruşa, *diye devam etti*, size hayatımın kitabını okumam mümkün olabilir. Razı oldum. Küçük bir adamdı ve titrek bir konuşma tarzı vardı; yüzüme bakamıyordu ve benden başka her yere bakarak konuşmasına devam etti. Ellerim çenemin altında oturmuşken hikâyesini, sanki mustarip olduğu sefalet sebebiyle küçük bir çocuk seviyesine tenzil edilmiş gibi, kısa ve basit kelimelerle nakletti (ve o konuştukça aklıma şu fikir geldi: Kurbanın bir çocuk olması şart mı, çocuğa inkılâp etmiş biri olamaz mı?).

Bana anlattığı gayesiz hayatı şöyleydi: Bristol'de iş kurmuş velakin kısa bir zaman sonra konyak ve alkol müptelası olduğu için işleri bozulmaya başlamış; devamlı surette sarhoş olduğu veya kavgaya bulaştığı meyhanelerden çıkamaz olmuş, işlerini de bunun erbabı olmayan karısına bırakmış. Binaenaleyh borçlarını ödeyemez hale düşmüş ve bunu duyan alacaklıları ona o kadar çok baskı uygulamışlar ki, vekillerinin onu mahkemeye vereceğinden korkmuş; gerçi hakkında bir şikâyetname yokmuş ama gene de aklına firar etme fikri saplanmış (korkularımızın yarattığı umacılar ne kadar da büyüktür) ve bunu tatbik etmiş. Geride bıraktığı ve mülküne bağladığı karısı ve çocukları kısa zamanda felakete sürüklenmişler. Pekâlâ, o zamandan beri onları hiç gördün mü? *diye sordum.* Hayır, *dedi*, onları sadece hayalimde görüyorum ve bundan da bir türlü kurtulamıyorum.

Hakikaten sefil ve zavallı bir haldeydi ve dağınıklığın, karışıklığın, utancın ve yıkımın müşterek mahsulü gibi ihtiyacın bir adamı sokacağı her türlü tehlikeli faaliyete teşne, acayip fikirler ilham eden ve çaresiz kararlar alan birinin noksansız timsaliydi. Büyüklük adım adım artıp da zafer mertebesine ulaştığı gibi, sefalet de aynı biçimde devamlı felaketler sebebiyle sefilliğin en alt seviyesine batar. Buna rağmen, çoğu insanın sadece bildiklerini değil aynı zamanda fazilet ve namuslarını da bolluğa borçlu olduğu inkâr edilemez; âlemde insanlarla sürdürdükleri dürüst ve adil münasebetleri sayesinde büyük şöhret sahibi olduğu halde hezeyanlarına terk edilecek olsalar, kısa zamanda tüm şöhretlerini kaybedip sefil ve ahmak kişiler olacak kaç bin

kişi vardır? Yine de fakirliği sanki bir suçmuş gibi cezalandırır ve zenginliği de bir faziletmiş gibi taltif etmeye devam ederiz. İşte hayatımızın takip ettiği daire budur; fakirlik günalu, günah da cezayı doğurur. Şiirdeki gibi:

Sendeleyen ev büzülmeye başlamaya görsün,
Kurtulamaz altında ezilmekten üstüne gelen yükün.

Binaenaleyh, önümdeki bu hasta maymun da ağaca bağlanmayı bekliyordu. Felaketlerinin hikâyesinden sonra yüzümü ona çevirdim ve fısıldadım:

Adın nedir? Ned.

Eh, devam et Ned. Ve efendim, işte önünüzdeki bu zavallı bok yığını oldum.

Pekâlâ, neden buradasın? Meğerki şu berideki kilisede bir mıknatıs taşı yoksa buraya nasıl geldiğimi bilmiyorum. Bath'da ebediyetin sınırındaydım, Salisbury'de tam bir iskelete döndüm, Guildford'da öldüğümü sanıp bir köşeye atmışlardı. Şimdi burada Limehouse'dayım ve buradan önce de uğursuz Isle of Dogs'daydım.

Anladım; nasılsın? Bitkin vaziyetteyim ve ayaklarım da sancı içinde, efendim; toprak beni yutsa yeridir.

Yerin dibi olmayacaksa nereye gideceksin? Nereye gidebilirim ki? Buradan gitsem yine buraya dönmeliyim.

Ned, neden bana öyle korkuyla bakıyorsun? Kafamın içi dalgalanıyor efendim. Dün gece rüyamda at sürerken krema yediğimi gördüm.

Ziyadesiyle bir çocuk gibisin. Öyle oldum. Eh, pişman olmak için artık çok geç.

Hiçbir ümit yok mu demek istiyorsun? Yok, hiç ümit yok artık. Devam etmeye mecalim kalmadı.

Pekâlâ, bunu bir nihayete erdirecek misin? Zindandan başka bir sonum var mı ki?

Eh, ben senin yerinde olsam kendimi öldürmeyi asılmaya tercih ederdim.

Bu lafım üzerine ihtirasla sarsıldı, ne cesaret, dedi. Lakin ben hareketini durdurmak için parmağımı yanağına koydum

ve ruhunun fırtınası biraz sonra dindi. Artık elimdeydi; konuşurken keskin bakışlarım pırıl pırıl parlıyordu.

Kendi kaderini seçmek ve kötü talih tarafından kamçılanmamak daha iyidir. Sizi anlıyorum efendim ve ne yapmamı istediğinizi biliyorum.

Ben bir şey demem, senin konuşmanı isterim. Ben de bir şey bilmem, ancak bilmemi istediğiniz şeyi tahmin edebiliyorum. Lakin yapamam.

Ölümden, vereceği sızı nedeniyle korkuyor olamazsın, zaten ölümde bulacağın acıdan daha fazlasını hayatın boyunca çekmişsin. Lakin efendim, müstakbel dünyamdan n'aber?

Ned, sen ilahi konulardaki kocakarı hikâyelerine ve vaizlere inanacak durumda değilsin. Vücudun senin tamamın ve onu bitirince işin nihayetine erişeceksin. Zaten bu zavallı hayatım için arandığım nihayet de o. Şimdi hiçbir şeyim. Yokum.

Gece oluyordu, güneşin batmasına yarım saat vardı ve bıçağımı Ned'e verdiğimde ortalık alacakaranlık olmaya başlamıştı. Soğuyor, *dedi*. Zaten burada seni donduracak kadar kalmayacaksın, *diye cevapladım*. Ameleler artık evlerine gitmişti, biz de birlikte kiliseye doğru yürüdük ve Ned ağlayarak yere düştüğünde devam etsin diye ısrar ettim; beşeriyetin o kadar zavallı bir müsveddesiydi ki, adımları kısa ve titrekti. Lakin sonunda onu temellerin kenarına kadar getirebildim. Sonra, gözleri sonuna kadar açık ve kolları kavuşmuş vaziyette (bir eliyle sıkı sıkıya bıçağı tutuyordu), güneşin huzmeleri uzayıp taşlar soluklaşırken, yukarıya, benim kısmen bitirilmiş eserime baktı. Sonra bakışları hatırı sayılır bir müddet boyunca yere dönük olarak sabitleşti; bu hayattan ayrılmaya cesaret edemiyordu. Melankolik bir haleti ruhiye ediniyordu ki, ondan daha sabırsız tabiatlı olduğum için, Ned yere devrilinceye kadar bıçağı derine ittim.

Kilisenin altındaki karanlıkta onu görebilmek için üzerine çömelirken ağzımdan *yazık* sözcüğü döküldü. Sonra da bok çamurunda dizlerimin üstünde doğrulup bir kahkaha tufanına tutuldum; hakikaten kimse onu aramayacaktı. Yine de, vukuatım bekçi tarafından fark edilmesin diye, hızla yürüyerek Rope-Makers Meydanı'nı geçip nehrin kenarına doğru uzaklaş-

tım. Lakin yol üstünde, çürük öteberilerini kızartmak üzere küçük ateşlerin etrafında oturmuş olan dilenci güruhunun yanından geçmek zorunda kaldım. İğrenç görüntülü mahlukat gibiydiler ve sönük ateşlerinin titreşen ışığında bile çaputlarla sarmalanmış halde dağınık saçlarını, esmer suratlarını, uzun paslı sakallarını görebiliyordum. Kafaların bazıları salkım-saçak kepler, diğerleri eski çorapların uçları ile örtülmüştü, rengârenk kıyafetleri içinde olsa olsa eski Britanyalılar gibi görünüyorlardı. Paltomu vücuduma sarmaladım ve yoluma devam ettim; burun deliklerim, üstünde buhar tüten dışkı tepecikleri ve sidik birikintilerinden yayılan kokularla dolmuştu.

Bazıları, meydanın bir köşesinde, garip şekilde neşeliydi ve zayıf ateşin etrafında dans edip tepiniyor, ıslahhanede kamçılanıyormuş gibi çığlıklar atıyorlardı. Lakin bağırmalarının sebebi kuvvetli alkol ve kendilerini unutma isteğiydi. Rüzgâr nehirden bu tarafa estikçe şarkılarının bazı bölümlerini yakalayabiliyordum, *yani*

Teker döner, bir teker dönerdi hep,
Teker döner, durması için yok sebep.

Vücudum acayip bir hal almış vaziyette bir süre durup dinlemiş olmalıyım ki, bu sefil güruhun içinden bir kısmı beni fark ederek haykırdı ve birbirlerine seslendi; sonra da bende, rüyalarda olduğu gibi, karmakarışık bir hatıralar saldırısı ve sersemleme meydana geldi. Kollarımı açıp onlara doğru koştum ve bağırdım, beni hatırlıyor musunuz? Sizinle olacağım hep, hep sizinle! Sizi bırakmam için yok sebep!

4

Bağırtı yitip giderken yerini, artan bir netlikle trafiğin gürültüsü aldı. Serseri grubu, terk edilmiş bir alanda, kentin istenmeyen eşyalarının yıllardır yığıldığı bir köşede dikiliyordu; kırık şişeler ve tanınmayacak durumdaki madeni eşya geniş bir alana yayılmıştı. Çürüyen şilteler toprağa batmıştı; yabani otlar ve değişik türden uzun yabani bitkiler yüzünden terk edilmiş ya da yanmış otomobiller tam olarak görülmüyordu. Nehrin kenarına tahta bir perde yapılmıştı; koyu kırmızı renkteydi, üzerindeki resimler seçilemese de, ta buradan GİTMEDEN BİR TANE DAHA ALIN sözcükleri okunabiliyordu. Yaz başına gelen bu günlerde şu unutulmuş alanda çürümenin tatlı, keskin ve sersemletici kokusu vardı. Serseriler, yakınlarındaki eski paçavra ve gazeteleri bir yığın halinde toparlayıp ateş yakmışlardı ve şimdi çevresinde dans ediyorlardı – ya da, daha doğrusu, ortalarında titreşen ateş olduğu halde ileri-geri sallanıyorlardı. Bağırarak bir şeyler söylüyorlardı ama alkol ve metanlarla öyle doluydular ki, şu an bulundukları yer ve zamanı bile bilebilecek durumda değildiler. Değişen topraktan yukarıya doğru baktıklarında yüzlerine ince bir yağmur çiseliyordu.

Onlardan biraz uzakta, alanın Thames'e en yakın olan köşesinde, şimdi uzaklaşmakta olan koyu renk ceketli birine bakan tek başına bir serseri duruyordu. "Beni hatırlıyor musun?" diye bağırdı, "Sendin, di'mi! Gördüm! Seni seyretmiştim!" Adam, devam etmeden önce, bir an durdu; serserinin dikkati de dağıldı; ardından bağırdığı adamı (şimdiden nehre ulaşmıştı

ve arkası kente dönük orada duruyordu) unutup yeniden eğildi ve elleriyle nemli toprağı kazmayı sürdürdü. Arkasında, kararmaya başlayan gökyüzünde Limehouse Kilisesi'nin silueti görünüyordu; yukarıya, iri ama ufalanıp rengi değişmekte olan taş binaya baktı ve ensesini sağ elinin içiyle ovdu. "Soğuyor," dedi, "gidiyorum. Bu kadar yetti. Üşüdüm."

Güneşin batmasına yarım saat vardı; diğer serseriler bitkin halde yere devrilinceye kadar ateşin etrafında duracaklardı ve devrildikleri yerde de uyuyacaklardı ama o, Narrow Sokağı'yla Rope-Maker's Meydanı köşesindeki terk edilmiş bir eve (Erken George dönemi görünümünde) doğru yürüdü. Burası, pencerelerine tahta çakılmış ve kapıları da kerestelerle kapatılmış bu türden bir sürü meskenin olduğu bir yerdi ama bu ev uzun yıllardır kullanılıyordu – ve bu özelliği polis tarafından bilinip hoş görülüyordu. Evin bu şekilde dinlenme alanı olarak kullanılmasının, serserilerin kiliseye ya da yeraltı kemerlerine girmeye çalışmalarını önleyeceğini umuyorlardı ama gerçekte hiçbiri de St. Anne'e girmeye kalkışmazdı.

Serseri, kendisinden uzaklaşarak nehre doğru yürüyen adamın sırtını bu kez dehşet içinde hatırlayarak duraksadığında, Narrow Sokağı'na ulaşmıştı; yine de o olayın tam olarak ne zamana ait olduğunu çıkarsayamıyordu. Hızla arkasına döndü ve sonra, bir şey görmeyince yavaş adımlarla eve girdi. Koridora girdiği sırada rüzgâr yağmuru savuruyordu. Çatlamış, delik deşik olmuş ayakkabılarına bakmak için eğildi; sonra, ellerinin nasıl da ıslandığına bakıp onları duvara sürterek kuruladı. "Sorun" olabilecek tanıdık bir sima var mı diye alt kattaki odalara bir göz attı; yanlarına gelen herkesle kavga başlatan ya da geceleri bağıran tipler vardı. Bu gibi serserilerin barındığı bir yerde, gece yarısı kalkıp birini öldürdükten sonra yatıp uyuyanların olduğu görülmüştü.

Üçü şimdiden eve yerleşmişti; en büyük odanın köşesinde bir adamla bir kadın eski bir şiltenin karşısında yatıyordu; zamanın serseriler için hızlı akması ve onların vaktinden önce yaşlanmalarının ötesinde, ikisi de yaşlı görünüyordu. Odanın ortasında genç bir adam, çatlamış taş tabanın üstünde yaktığı ateş üzerinde tedbirli bir biçimde tuttuğu hırpalanmış tavada

bir şey kızartıyordu. Odaya şimdi giren serseriye "Bu bir şey, Ned," dedi, "bu gerçekten bir şey, Neddo." Ned tavaya baktı ve kendi yağında cızırdayan zeytin renginde bir yiyecek gördü. Kokusundan huzursuz olmuştu; birbirlerinden sadece birkaç inç uzaklıkta oldukları halde, genç adama, "Ben çıkıyorum!" diye bağırdı.

"Çok kötü yağıyor, Ned."

"Burada mutlu değilim. Çıkıyorum!"

Fakat dışarı çıkmak yerine hela olarak kullanılan bitişik odaya geçti, köşeye işedi ve geri gelip hâlâ ateşin üzerine eğilmiş olan genç adama baktı. Yaşlı çift ikisine de aldırış etmiyordu; kadının bir elinde koyu kahverengi bir şişe vardı ve hiç durmuyormuş gibi görünen bir konuşmayı sürdürürken şişeyi sallayıp duruyordu. "Toz, şu toza bir bak," diyordu, "nereden geldiğini biliyorsun di'mi? Elbette biliyorsun." Başını yana doğru çevirip, kafasını dizlerinin arasına alarak eğilmiş olan arkadaşına bir bakış attı. Sonra da alçak sesle şarkı söylemeye başladı,

Akşamın gölgeleri
Geçiyor gökyüzünden...

Fakat sözcükleri karıştırdı ve susmadan önce "gökyüzünden" ya da "gecelerden" sözcüklerini yineleyip durdu. Pencerenin kırık camlarından dışarıya baktı, "Şimdi, şu bulutlara bak. Orada bana bakan bir yüz olduğuna eminim." Şişeyi arkadaşına verdi, o da dudağına götürmeden bir süre elinde tuttu. Bunun üzerine kadın şişeyi elinden kaptı.

"İçki için teşekkürler," dedi adam, utanarak.

"Orada mutlu musun?"

"İdim ama artık değilim" ve sırtı kadına dönük olarak uzandı.

Ned de, iç geçirerek bir köşeye yerleşmişti. Elini, yaz sıcağında bile giydiği bol paltosunun sağ cebine soktu ve bir zarf çıkardı. Onu bulmuş muydu yoksa o hep onun mu olmuştu, şimdi hatırlayamıyordu; o kadar buruşmuştu ki, üstündeki şekil seçilemiyordu. Ancak, bir çocuğun, sağ tarafında ağaçlar

olan taş bir duvar önünde çekilmiş fotoğrafı gibi görünüyordu. Çocuğun kolları iki yanında, ellerinin ayası dışarıya dönük vaziyette dümdüz sarkıyordu ve başı da hafiften sola yatmıştı. Yüzündeki ifade belirsizdi ama Ned bu resmin kendisinin küçüklük resmi olduğu sonucuna varmıştı.

Evdekilerin her biri, günün maceralarından bitkin düşmüş çocuklar gibi kolay ve umursamaz bir halde uykuya dalarken Limehouse Kilisesi'nin çaru çaldı. Onları uyurken gören yalnız bir ziyaretçi, bu konuma nasıl geldiklerini merak edebilir ve bu sona ulaşan yolculuklarının her aşaması konusunda fikir yürütebilirdi. İlk kez, hem de yapmakta olduğunun farkına bile varmadan kendi kendine mırıldanmaya ne zaman başladı? İlk kez ne zaman başkalarından utanmaya ve gölgeleri aramaya başladı? Hepsi daha önce aptalca umutlar beslediklerini ve yaşamın yalnızca katlanılması gereken bir şey olduğunu ne zaman anladı? Başıboş dolaşan herkes şüphe, hatta bazen de korku uyandırır; kilisenin yanındaki bu evde toplanmış olan dört kişi dönüşü olmayan bir yere, belki de bir zamana geçmişti. Ateşe eğilmiş olan genç adam yaşamını bir dizi kurumda geçirmişti – bir yetimhane, bir ıslahhane ve pek yakın zamanda da bir hapishane; hâlâ kahverengi şişeye yapışmış olan yaşlı kadın kocasını ve iki çocuğunu uzun yıllar önce terk etmiş bir alkolikti; yaşlı adam, zamanında engelleyebileceğine inandığı bir yangında karısını kaybettikten sonra sokağa düşmüştü. Pekâlâ, şimdi uykusunda mırıldanmakta olan Ned?

Bir zamanlar Bristol'de, değişik kırtasiye malzemeleri üreten küçük bir şirkette matbaacı olarak çalışmıştı. İşini seviyordu ama çekingen bir mizacı vardı ve iş arkadaşlarıyla konuşmakta zorluk çekiyordu; günlük işi gereği konuşması gerektiğinde de hep ellerine ya da yere bakardı. Bu, onun çocukluktaki haliydi. Kendilerine açılamayacağı kadar ona uzak duran yaşlı bir ana baba tarafından büyütülmüştü ve yatağında ağlayarak yattığı zamanlar çaresizce onu seyrederlerdi; okul bahçesinde de başkalarının oyunlarına katılmaz ve sanki bir kazaya uğrayacağından korkarak geri dururdu. Dolayısıyla "sıkılgan" çocuk diye çağrılırdı. Şimdiyse iş arkadaşları ona acıyor fakat bunu belli etmemeye çalışıyorlar ve her zaman tek başına yapa-

bileceği işlerin ona verilmesini sağlamaya uğraşıyorlar. Mürekkebin kokusu ve baskı makinesinin biteviye temposu onda bir tür iç huzuru oluşturdu – makinelerin arasından süzülen sabah ışığını tek görenin kendisi olmasının ya da ayak seslerinin yaşlı taş binada çıkardığı yankının neden olduğu iç huzuru. Böyle zamanlarda, kendisini ve dolayısıyla başkalarını unuturdu, ta ki bir tartışma ya da selamlaşmada yükselen seslerini duyup yeniden kendi içine kapanıncaya dek. Diğer zamanlar hemen bir kenarda durup yaptıkları şakalara güler; fakat seks konularında konuşmaya başladıklarında, kendisine korkutucu bir şey gibi göründüğü için rahatsız olur ve sessizleşirdi. Hâlâ, kızların okul bahçesinde söyledikleri şarkıyı anımsar:

Öp bakalım, öp beni öpebilirsen
Koyarım seni sıcak tavama hemen,
Öp bakalım, öp beni dediğin gibi
Kızartayım ölünceye kadar seni

Seksi düşündüğünde, kaslarının lime lime edildiği bir süreç gelirdi aklına. Çocukluğunda okuduklarından bilirdi ki, ormana koştuğunda orada yatmış, onu bekleyen bir yaratık olacaktır.

Genellikle işten sonra hemen çıkar ve Bristol sokaklarını geçip, yatağı dar, aynası çatlak olan odasına kapanırdı. Odası, ebeveyninin şimdi toz ve ölüm kokan mobilyalarıyla doluydu; şömine üzerinde parıldayan çeşitli nesneler dışında hiç de ilginç görünmeyen eşyalardı. Koleksiyoncuydu; hafta sonlarında patikaları ve tarlaları dolaşıp eski para ve elişi eşyalar arardı; keşfettiği nesneler kıymetli değildi ama onların unutulmuş ve defedilmiş özellikleri onu çekerdi. Son olarak eski, yuvarlak bir pusula bulup koleksiyonunun ortasına yerleştirmişti. Akşam pusulayı uzun uzadıya seyrederek, başka bir zaman diliminde onu kullanarak yolunu bulanları hayal etmişti.

Bir akşam iş arkadaşlarıyla bara gitmeyi kabul edinceye, yani yirmi dördüncü yaşına kadar böyle yaşadı. Gün boyunca dikkatini işine verememişti, bir nedenle garip ama yoğunlaşamadığı bir heyecan yaşıyordu; boğazı kurumuştu, midesine kramp giriyordu ve konuştuğunda da sözcükleri karıştırıyor-

du. Bara varınca hemen, çok çabuk bir bira içmek istedi ve bir an için kendi vücudunu bir alev halinde gördü. "Ne içersiniz? Ne içersiniz?" diye, ona şaşkın şaşkın bakan diğerlerine seslendi. Arkadaşlarıyla hoş vakit geçirmek arzusuyla doluydu ve siparişinin gelmesini beklerken içinde biraz viski kalmış olan bir bardak gördü ve gizlice içip kocaman bir tebessümle arkadaşlarına döndü.

O akşam içtikçe konuştu, söylenen her şeyi müthiş bir ciddiyetle dinledi ve sürekli olarak başkalarının konuşmalarını böldü. "Bak anlatayım," diyordu, "bir de benim tarafımdan bak." Geçmişte düşünüp de kendine sakladığı bazı fikir ve deyimler artık gerçek bir öneme sahipti. Daha sonra kendi davranışına ilişkin duyacağını belli belirsiz hissettiği kuşku ve korkuya karşın, bunları bağırarak ilan etmekten geri durmuyordu; diğerleri üzerinde canlı bir etki bırakacaksa bütün bunların önemi yoktu. Bu ihtiyacı onların yüzlerini ayırt edemez oldukça daha da arttı; artık onlar kendini çevreleyen aylara dönmüşlerdi. Onlara biraz uzaktan ulumak üzere kendi vücudunu terk etti. "Burada olmamalıyım," diyordu, "size bunu söylememem gerekiyor. Para çaldım. Şirketten çaldım – kızın ücretleri paketlere koyduğunu hatırlamıyor musunuz? Çok çaldım ve asla bulamadılar. Asla. Daha önce de çaldığım için hapis yattığımı biliyor musunuz?" Birileri onu izliyormuş gibi çevresine bakındı. "Korkunçtu, yani hücrede. Burada olmamalıyım, profesyonel bir hırsızım." Bir bardak aldı ama elinden kayıp yere düşünce parçalandı; sonra da taburesinden kalktı ve körlemesine kapıya savruldu.

Ertesi sabah erken saatlerde yatağında uyandığında tamamen giyinikti. Kendini, kolları yanına yapışmış bir durumda, sabit bakışlarla tavanı seyreder halde buldu. İlk başta, penceredeki düzgün karelerden kendine ulaşan gri ışığın neden olduğu bir tür hafiflikten dolayı oldukça sakindi, fakat bir önceki gecenin hatırası onu çarptı ve çevresine vahşice bakarak yataktan fırladı. Her olayı sırasıyla hatırlamaya çalıştıkça sağ elini ısırıyordu ama gözünün önüne tek gelen; çarpılmış suratı, bir yandan ötekine sallanan vücudu ve sanki tüm bu zaman boyunca karartılmış bir odada oturuyormuş gibi artan sesiyle kıp-

kızıl kendisiydi. Bu karanlığa yoğunlaştı ve ötekilerinin yüzlerini yakalayabildi ama onlar dehşet ve tiksintiyle damgalanmıştı. Sonra da hırsızlık ve hapishane konusunda neler söylediğini hatırladı. Kalkıp aynaya baktı ve ilk kez iki kaşının arasında iki büyük kılın çıkmış olduğunu gördü. Sonra da odasındaki küçük leğene kustu. Önceki gece konuşan kimdi?

Daireler çizerek yürüyüp duruyordu, eski mobilyanın kokusu birdenbire belirginleşmişti. Elinde bir gazete vardı ve kendisine doğru yüzüp de şimdi alnını çevreleyen bir yazı bandına dönüşen manşetlere özel bir dikkat vererek okumaya başladı. Bir sonraki kâbus geldiğinde yatağının üzerinde, dizlerini kucaklayarak kıvrılmıştı; bir gece önce dediklerini duymuş olanlar şimdi hırsızlığını rapor edeceklerdi ve işvereni de polisi çağıracaktı. Polisin karakolda telefonu nasıl yanıtladığını gördü; adının ve adresinin nasıl yüksek sesle söylendiğini, onu götürürlerken nasıl yere baktığını, sanık kürsüsünde soruları yanıtlamaya nasıl zorlandığını, nasıl hücreye konduğunu ve vücudunun denetimini yitirdiğini gördü. Sarhoşluğunu anlatıp hırsızlık masalını uydurduğunu itiraf etmek üzere patronuna yazması gerektiği aklına geldiğinde pencereden dışarıya, geçmekte olan bulutlara bakıyordu; ama ona kim inanırdı ki? İçkide gerçek olduğu her zaman söylenir ve belki de mahkûm olmuş bir hırsız olduğu doğruydu. Şarkı söylemeye başladı:

Gecenin ortasında güzel bir gün,
İki ölü, haydi kalkıp dövüşün

derken, deliliğin ne demek olduğunu anladı.

Dehşet şimdi başladı; penceresinin dışında sokakta bir gürültü duydu ama ayağa kalkınca yüzünü duvara döndü. Yaşamındaki her şey onu bu sabaha yöneltmiş gibi görünüyordu ve o bunun önü sıra gerçekleştiğini görmeyecek kadar aptal davranmıştı; gardırobunu açtı ve giysilerini, sanki bir başkasınınmış gibi ilgiyle inceledi. Solmuş koltuğunda oturup annesinin onu kucaklamak için nasıl eğildiğini hatırlamaya çalışırken işe geç kaldığını fark etti, ama elbette bugün oraya gidemezdi. (Aslında iş arkadaşları onun geceleyin ne kadar

sarhoş olduğunu anlamışlar ve konuşmalarına pek fazla –hatta hiç– önem vermemişlerdi; hırsızlık ve hapishane konusundaki sözleri de, onun daha önce arkadaşlarına hiç göstermemiş olduğu garip bir mizah anlayışının gösterisi olarak yorumlanmıştı.) Bir ara saati çaldı; saate korkuyla baktı. "Aman Tanrım!" dedi yüksek sesle, "Aman Tanrım! Aman Tanrım!" Ve ilk gün geçti.

İkinci gün penceresini açtı ve merakla çevresine bakındı; oturduğu sokağa daha önce tam anlamıyla hiç dikkat etmediğini fark etti ve tam olarak nasıl bir şey olduğunu keşfetmek istedi. Hiçbir şey gibi değildi ve yukarıya, kendisine bakan yüzler gördü. Pencereyi, paniğinin yatışmasını bekleyerek, usulca kapattı. O gece sayıkladı; duyduğu hayreti anlatmak için hayatında duymayacağı sözcükleri uykusunda bulmuştu. İkinci gün de geçti. Üçüncü gün kapısının altından atılmış bir mektup buldu; ona bakmamaya karar verdi ama sonunda öfkeyle şiltesinin altına koydu. Aklına şimdi perdeleri de örtmek geldi; böylece kimse onun içerde olduğunu bilmeyecekti. Derken kapısının önünde ayak sürüme sesleri duydu ve tekrar korku içinde büzüldü; büyük bir köpek ya da başka bir hayvan içeri girmeye çalışıyordu. Fakat sesler kesildi. Dördüncü gün unutulmuş olduğunu düşünerek uyandı; tüm dünyadan kurtulmuştu ve bu huzur onu afallattı. Çabucak giyindi ve sokağa çıktı; basık saçlı yaşlı bir serserinin kendisini dikkatle seyrettiği bir bara girmeden önce sadece yukarıya, kendi penceresine bakmak için durakladı. Sıkıntıyla bir gazete aldı ve bir hırsızlık haberi okumaya koyulduğunu fark etti. Oturduğu küçük masanın devrilmesine neden olacak biçimde hızla kalktı ve dışarı çıktı. Küçücük odasına geri döndü ve artık annesi babası gibi kokan mobilyalarla konuştu. Dördüncü gün de geçti; o gece karanlığın içine doğru dikkatle baktı ama bir şey göremedi ve odası ona, tüm tanıdık nesneleriyle birlikte sonunda yok olmuş gibi göründü. Karanlığın başlangıcı ya da sonu yoktu; uykuya dalmadan hemen önce, bu ölüm gibi bir şey diye düşündü; yalnız bu beni saran göremediğim bir hastalık.

Korkusu ona arkadaş olmuştu. Azalır gibi göründüğünde ya da katlanılması daha kolaylaştığında, kendisini söyledikleri-

ni ve yaptıklarını hatırlamaya zorladı; öyle ki, iki kat artmış olarak geri geldiler. Korkusuz geçmiş olan önceki hayatının bir yanılsama olduğunu düşündü ve onu aklından silmeye çalıştı; çünkü artık gerçeğin yalnızca korku sayesinde bulunabileceğine inanmaya başlamıştı. Uykusundan endişe duymadan uyandığında kendisine sordu: Yanlış olan ne? Eksik olan ne? Derken kapısı yavaşça açıldı ve bir çocuk, başını içeri uzatıp ona baktı: Ned, tekerler var, diye düşündü, teker içinde teker. Güneşten korktuğu için perdeleri artık hep kapalıydı; bir süre önce gördüğü bir filmi hatırladı: boğulma korkusuyla yaşam mücadelesi veren bir adamın içinde bulunduğu suya öğlen ışığının parlaklığı vurmaktaydı.

Artık, bazen gecenin ortasında giyiniyor ve öğleden sonraları soyunuyordu; ayağına eş olmayan ayakkabılar geçirdiğini ya da altında gömleği olmadan ceket giydiğini fark etmiyordu. Bir sabah odasından erken çıktı ve polis tarafından görülmemek için (kendisini gözetlediklerine inanıyordu) binanın arka girişini kullandı. Birkaç sokak ötede, küçük bir kol saati aldığı bir dükkân buldu ama geri dönerken şaşırdı ve yolunu kaybetti. Kendi sokağına yalnızca rastlantıyla ulaştı ve odasına girerken yüksek sesle, "Eğlenirken zaman çabuk geçiyor" dedi. Fakat artık her şey oldukça farklı görünmeye başlamıştı. Ned, odasına farklı bir yönden yaklaşırken, sonunda onun bağımsız bir varlığı olduğunu ve artık kendisine ait olmadığını anladı. Kol saatini özenle şöminenin üstüne koydu ve yuvarlak pusulayı eline aldı. Sonra da kapıyı açıp eşiğin üzerinden geçti.

Odadan çıkıp da açık havaya varınca geri dönmeyeceğini anladı ve korkusu ilk kez kayboldu. Bir bahar sabahıydı. Severndale Parkı'na girerken esintinin çok daha önceki bir yaşamın anılarını getirdiğini hissedip rahatladı. Bir ağacın altına oturdu ve yapraklarını hayretle seyretti – onlara daha önce de bakmış ve sadece kendi düşüncelerinin karmaşasını hissetmişti. Şimdi ise her yaprak o kadar belirgin ve netti ki, nem ve yaşam taşıyan açık renkteki damarları bile seçilebiliyordu. Sonra da, parlayan çimenlerin yanında saydam görünen kendi eline baktı. Başı artık ağrımıyordu ve toprağın üzerinde yatarken sıcaklığını altında hissediyordu.

Öğleden sonra bir bağırtıyla uyandı – iki çocuk biraz ileride oynuyorlardı ve sanki onu çağırıyormuş gibiydiler. "Hepiniz düşün" gibi bir şeyle biten sözlerini işitme çabasıyla yerinde doğruldu ama onlara doğru yürüdüğünde gülerek ve bağrışarak kaçtılar:

Sam, Sam, kirli insan,
Yüzünü tavada yıkasan!

Birden çok sıcak olduğunu düşündü ve evden çıkmadan önce koyu renkli paltosunu giydiğini fark etti. Tam çıkartacakken altına bir pijama üstü giymiş olduğunu gördü. Beceriksizce tahta bir banka doğru yürüdü ve gelip geçenlerin ona garipseyerek bakmasına karşın orada bütün öğleden sonra oturdu. Derken, akşamın alacakaranlığında, kendisini boş tarlalara götüreceğini bildiği uzun bir yolun kavisini izleyerek, çocukluğundan beri tanıdığı sokaklardan uzaklara yürümeye başladı. Serserilik yaşamının başlangıcı buydu.

Pekâlâ, alçalırken her inci görüp tatmak üzere gözlerin ve ağzın sonuna kadar açık halde suya girmek nasıl bir duygu? Başlarda aç dolaştı, çünkü nasıl dileneceğini bilmiyordu ve yiyecek verdiklerinde yiyemiyordu. Fakat Londra'ya doğru ilerledikçe kullanabileceği yakarış deyimlerini öğrendi. Keynsham'da, geceden önce mutlaka bir barınak bulması gerektiğini öğreninceye kadar yol kenarlarında uyudu. Bath'da atılmış izmaritleri ve diğer insanların atıklarını fark etmeye başlayıp bunları paltosunun geniş ceplerine yerleştirdi. Salisbury'ye vardığında diğer serserilerin sanatları hakkında eğitimden geçirilmişti ve Stonehenge'in kısa otları üzerinde ilerlerken sökükleri ve yamalarıyla sonunda onlara benzemeye başlamıştı.

Şafaktan biraz sonraydı ve kayalara yaklaşırken güneşin zayıf ışıkları başını okşuyordu. Yakınlarda park etmiş iki araba vardı ve dolayısıyla Ned dikkatliydi; kentlerde muhatap olduğu kayıtsızlığın açık arazide öfke ve düşmanlığa dönüşebileceğini biliyordu. Aslında, iki adamın sesini duyduğunu sandı –bağırıyorlardı ve dolayısıyla bir tür tartışmaya dalmış olabilirlerdi– fakat anıta yaklaşınca kimseyi göremedi. Rahatladı ve ça-

murlu ayakkabılarını kırağıya sürttü; geriye baktığında ardında bıraktığı izin sabahın ilk ışıklarında parladığını gördü. Derken, başını ikinci kez çevirdiğinde iz kaybolmuştu. Tepesinde bir yerde bir karga öttü ve artık o kadar cılızdı ki ani bir rüzgâr onu daireye doğru savurdu – başını kaldırınca şimdiden taşların altına ulaşmış olduğunu gördü; neredeyse başına düşeceklermiş gibi duruyorlardı. Gözlerini kapayarak eğildi; çevresinde dolanan sesler vardı – bunlar arasında kendi babası da, "oğlumun öldüğünü gördüm" diyordu. Bir kayaya doğru devrildi ve rüyasında kendisini bir piramidin basamaklarını çıkarken gördü; zirvesinden, tüten kent görünüyordu. Yüzüne düşen yağmur taneleriyle ayıldı. Yerde yatarken bir salyangoz üstüne tırmanmış ve paltosunda ilerlediği yol boyunca gümüş rengi bir iz bırakmıştı. Islak bir taşa tutunarak ayağa kalktı ve karanlık gökyüzü altında yolculuğuna devam etti.

Vücudu, onu her an terk edecek bir yol arkadaşına dönüşmüştü; bu bedenin, Ned'in acıyarak baktığı sancıları ve izlemekte zorlandığı bağımsız hareketleri vardı. Ondan, kimseyi görmemek için gözlerini aşağıda, yolda tutmasını ve arkaya bakmamanın ne kadar önemli olduğunu öğrenmişti – yine de önceki bir yaşamın anılarının onu hüzne boğduğu oluyordu ve toprağın tatlı keskin kokusu aklını başına getirinceye kadar yüzükoyun çimenlerin üzerinde yatıyordu. Fakat zamanla, yavaş yavaş nereden gelmekte ve ne gibi bir şeyden kaçmakta olduğunu unutmaya başladı.

Hartley Road'da uyuyabileceği bir yer bulamadı ve kentin ışıklarından kaçmak için bir köprüyü geçerken bir araba ona çarpmamak için ani bir kavis yaptı ve o da arka üstü bir demir parmaklığa devrildi; dengesini sağlayamasa nehre uçacaktı. Toz yatışınca pantolonunun düğmelerini açtı ve gülerek yol kenarına işedi. Bu küçük macera onu neşelendirmişti ve yuvarlak pusulayı cebinden çıkarıp insiyaki bir hareketle uzağa fırlattı; pusula havada geniş bir yay çizerek düştü. Fakat geldiği yolda sadece birkaç yarda gitmişti ki, onu bulmak üzere ayak izlerinin peşi sıra geri döndü. Church Oakley'de ateşi yükseldi; eski bir çiftlik ambarında terleyerek yatarken vücudunun olağanüstü ısısında yüzen bitleri hissedebiliyordu. Blackwater'da bir ba-

ra girmeye kalkıştı fakat küfür ve bağırtılarla dışarı atıldı; bir genç kız biraz ekmek ve peynir getirdi ama o kadar güçsüzdü ki, yediklerini barın bahçesine çıkardı. Egham'da ahşap bir köprüde durmuş aşağıdaki suyu seyrederken arkasından bir ses duydu: "Bakıyorum da bir yolcu, ha? Yolcu görmekten hoşlanırım." Ned telaşla döndü ve yanında, elinde bir bavulla yaşlıca bir adam gördü. "Hepimiz yolcuyuz," diyordu, "Tanrı da rehberimizdir." Kollarını, elleri dışa dönük olarak uzatmıştı ve gülümserken Ned takma dişlerinin hafif çıkıntılarını gördü. "Dolayısıyla, umutsuzluğa kapılma, asla umudunu yitirme" –ve arzuyla aşağıdaki suya baktı– "Yapma dostum," dedi. Yola çömelip bavulunu açtı ve Ned'e bir el ilanı verdi; o da alıp ileride ateş yakmakta kullanmak üzere cebine tıktı. "Menziline ulaşacaksın çünkü Tanrı seni seviyor," deyip yüzünü buruşturarak kalktı. "Senin hatırın için güneşi yolundan çevirebilir ve zamanın kendiliğinden geri işlemesini sağlayabilir." Pantolonuna baktı ve sonra da eliyle tozlarını silkeledi. "Eğer isterse yani." Ned hâlâ bir şey demiyordu. Adam kasabaya doğru baktı; "Burada kalacak bir yer bulma şansım var mı?" diye sordu. Sonra da yanıtını beklemeden gitti. Ned de Bagshot ve Baker-bridge'i geçip kentin varoşlarına kadar yürüdü.

Birkaç gün sonra, uğursuz Isle of Dogs üzerinden Londra'ya vardı. Spitalfields'de bir yurt olduğunu duymuştu ve hangi tarafa gitmesi gerektiğinden emin olmadığı halde yine de doğru yönde ilerledi; nasıl olsa eski yuvarlak pusulası hâlâ cebindeydi. Dolayısıyla Commercial Sokağı'ndaydı ve orada da kendi kendine mırıldanıyor olmalıydı ki, küçük bir oğlan ondan korkuyla kaçtı. Bacakları tutulmuştu ve ayakları da sancıyordu; yerin onu yutmasını dileyebilirdi ama önündeki kilisenin görüntüsü onu oraya doğru çekti; dolaşmaları sırasında kiliselerin kendisi gibi adamlara ve kadınlara koruma sağladığını fark etmişti. Yine de kilisenin merdivenlerine gelip oraya çömelince, yeniden bir kayıtsızlık duygusu, herhangi bir hareket yapmaktan ya da karar vermekten tiksinme duygusu ağır bastı. Başı yerde, ayaklarının altındaki taşlara dalmıştı ki tepesinden çanın kasvetli sesi geldi. Farkında olmadan onunla karşılaşan herhangi biri onun taşa dönüşmüş olduğunu düşünebilirdi; o kadar hareketsiz görünüyordu.

Derken sol taraftan bir hışırtı duydu ve başını kaldırıp bakınca, ağaçların altına uzanmış birlikte yatan bir adamla kadın gördü. Bir seferinde yolculuğu sırasında bir tarladan geçerken köpeğin biri çiftleşmek için üzerine tırmanmıştı; ona büyük bir taşla birkaç kez vurmuş ve sonunda köpeğin kanlar içinde, ciyak ciyak kaçıp gitmesini sağlamıştı. Şimdi de, onu görünce ayağa kalkmadan yattıkları yerden doğrulup, ona bakmaya başlayan çifte anlaşılmaz sözcüklerle bağırırken, yeniden benzer bir öfke duymuştu. Tepelerinden bir uçak geçti ve hırçınlığı ânında yok oldu. Ani bağırtıyla uyarılmış olan birisi caddeden ona doğru yürüyor olmasaydı yeniden ayaklarının dibindeki taşın çatlaklarına ve deliklerine dalıp gidecekti. Batmakta olan güneş Ned'in gözünü aldı ve net olarak göremez oldu, ama gelenin bir polis olduğunu varsayıp alışılagelmiş diyaloğuna hazırlandı.

Adam, hızını değiştirmeden yavaşça yaklaştı ve basamakların altında durup Ned'e baktı. Adını sorarken gölgesi Ned'i kaplıyordu.

"Adım Ned."

"Pekâlâ, Ned, söyle bakalım neredensin?"

"Bristol'den geldim."

"Ya, demek Bristol?"

"Ya öyle," diye yanıtladı Ned.

"Fakir birisiymişsin gibi görünüyorsun."

"Şimdi öyle ama oradayken bir işim vardı."

"Pekâlâ, nasıl oldu da buraya geldin?" diye adam sordu; bu arada uzanıp parmağıyla Ned'in sağ yanağına dokundu.

"Doğrusunu istersen, buraya nasıl geldiğimi bilmiyorum."

"Pekâlâ, nasıl olduğunu biliyor musun?"

"Çok bitkinim efendim, çok bitkin."

"Pekâlâ, o zaman nereye gideceksin şimdi?"

Yurdu bulmak için buraya gelmiş olduğunu unutmuştu; "Bilmiyorum," diye yanıtladı. "Neresi olursa. Dolaşıyorsanız, her yer birdir. Gidebilirim ama belli olmaz, geri de gelebilirim."

"Bir çocuk gibisin, anladığıma göre."

"Öyle olmuş olabilirim efendim, ama aslında bir hiçim."

"Yazık, Ned. Tüm diyebileceğim, yazık."

"Yazık, bunun en hafif halidir." Ned kararmakta olan gökyüzüne baktı.

"Zamanıdır, değil mi?"

"Elbet zamanıdır," dedi Ned de.

"Senin tekrar yola düşmenin zamanıdır demek istemiştim. Burası sana göre değil."

Ned, bir an için sustu: "Pekâlâ, nereye gideceğim?"

"Başka kiliseler var," diye yanıtladı. "Bu, sana göre değil. Nehre doğru git."

Güney yönünü gösterip sonra da yavaşça uzaklaşan adamı seyretti. Birden üşümüştü ve ayağa kalktı; fakat kiliseden uzaklaşır uzaklaşmaz bitkinliği geçti ve geldiği yönde –hep cebindeki yuvarlak pusulayı ovuşturarak Commercial Sokağı boyunca, Whitechapel High Sokağı'nı geçip sonra da Thames'e ve Limehouse'a doğru– geri gitti. Burası çoğu yalnız ve şüpheli başka serserilerin gidip geldiği bir yerdi. Yanlarından geçerken onlarda, serserilerin birbirlerinde kolaylıkla gördükleri aşağılanma işaretlerini araştırdı – büyük kente geldiğine göre daha ne kadar alçalabileceğini görmek istiyordu.

Wapping'de, Swedenborg Court köşesinde durdu ve nehrin yanındaki kiliseyi gördü – burası, deminki adamın gösterip de "Başka kiliseler var" dediği yer miydi? Bu akşamın olayları onu yaralamış ve uyarmış olduğu için çevresine korkuyla baktı; nehrin gelgitlerinin biriktirdiği çamurda çıkardığı iç geçirmeye benzer sesleri ve arkasındaki kentin karmaşık mırıltılarını duyabiliyordu. Bulutlardaki insan yüzlerine baktı ve sonra da yere bakıp, beraberinde insan seslerini de getiren Thames'ten gelen esintinin neden olduğu minik toz hortumlarını gördü. Tüm bunlar onun etrafında biteviye dönüyordu, Ned seyreden ve dinleyenin kendisi olmadığını sandı; sanki bir başkasıydı.

Wapping Kilisesi'nin arkasından, ona bitişik parka doğru yürüdüğünü fark etti; burada da bir korunak bulunabilirdi ve kararmış taşların yanından hızla geçerken parkın uzak köşesinde küçük, tuğla bir bina gördü. Şimdi açıkça terk edilmişti ama Ned yaklaştıkça kapının üstünde M ZE İ harflerinin (diğerleri kuşkusuz zamanla bozulmuştu) oyulmuş olduğunu gördü. Dikkatlice içeri baktı ve başka bir serserinin orayı barınak ola-

rak kullanmadığına emin olunca, eşiği geçip duvara yaslanarak oturdu. Çevresine yabanıl bakışlar atarak cebinden çıkardığı bir parça peynir-ekmeği derhal yemeye koyuldu. Sonra, oraya bırakılmış çöpleri incelemeye başladı; çoğuna aşinaydı ama köşeye atılmış beyaz kapaklı bir kitap buldu. Dokunmak üzere elini uzattığında, bir an için, kapak yapışkan bir cila tarafından korunuyormuş gibi göründü ve elini geri çekti. Sonra kitabı aldı ve sayfalarının zamanla kıvrılmış ve birbirine yapışmış olduğunu gördü. Ancak sayfaları birbirinden ayırmak için kitabı sallayınca içinden bir fotoğraf düştü. Bir süre, bir çocuğun görüntüsünü çıkarsayacak kadar baktıktan sonra fotoğrafı cebine koydu. Sayfaları sabırla ayırmaya ve okumaya çalışmadan önce her birini elinin tersiyle düzlemeye başladı. Dikkatini kitaptaki sözcüklere ve simgelere yoğunlaştırmaya çalışıyordu; ama baskı o kadar lekelenmiş, yazıların bir bölümü karşı sayfalara öyle bulaşmıştı ki, kitabın çoğu okunamaz haldeydi. Bir üçgen şekli ve güneş işareti gördü ama altlarındaki harfleri tanımıyordu. Ned daha sonra bir şey düşünmeden dışarıya, kiliseye bakmaya başladı.

Giysileri Ned'inkiler kadar yamalı ve yırtık olan bir kadın kapıda belirdi. Saçını sağ elinin içiyle yatırıyor ve "İster misin? İstiyorsan, gel de al," diyordu. İnatla Ned'e bakıyordu ve o da bir şey demeyince, girişin yanında yere çömeldi.

Gözlerini ovuşturarak, "İstemiyorum," dedi, "hiçbir şey istemiyorum."

"Siz, erkekler, hepiniz istersiniz. Her tür erkeği denedim," sonra da boynundaki kırışıklıkları Ned'in görebileceği şekilde başını geriye attı ve güldü.

Daha yüksek bir sesle, "İstemiyorum," dedi.

"Hepsini denedim," dedi ve terk edilmiş binada çevresine bakındı. "Çoğunu da burada. Burası güzel, di'mi? Kuytu." Ned, saçının bir buklesini bir tel kadar sert ve gergin hale gelene dek iki parmağı arasında çevirmeye başladı. "Hadi, bi' görelim," dedi ve boynunu Ned'e doğru uzattı; o da kendisini arkasındaki duvara yamyassı yapıştırdı.

"Neyi?"

"Bilirsin. Her erkeğin vardır. Okşarsan büyür."

"Benim yok. Sana verecek hiçbir şeyim yok." Okumakta olduğu kitabı sıkıca kavradı.

Kadın ona doğru emekledi ve ellerini sanki bir şey kazacakmış gibi ıslak toprağa dayadı; Ned, sırtını yaslandığı duvardan çekmeden ve gözlerini kadının yüzünden ayırmadan, yavaşça ayağa kalktı. "Yapma ama," diye fısıldadı kadın, "ver bana" – ve pantolonuna doğru bir hamle yaptı. Ned, onu durdurmak için telaşla ayağını uzattı ama kadın, ayağını yakalayıp Ned'i yere devirmeye uğraştı; "Güçlü bi' adamsın, ama benim olacaksın!" O zaman, tüm gücünü toparlayıp kitabı şiddetle kadının kafasına indirdi. Bu, herhalde kadını şaşırtmıştı ki, onu bırakıp, nesne sanki göklerden düşmüş gibi yukarıya baktı. Sonra, büyük bir dikkatle ve adeta vakur bir tavırla ayağa kalktı ve Ned'e bakarak barınağın kapısının yanında dikildi. "Ne biçim bir erkeksin sen?" Sonra da koluyla ağzını sildi; "Şuna bi' bak, zavallı yaratık! Sana verdikleri sadakayı acıdıklarından değil, korktuklarından veriyorlardır." O da gözlerini faltaşı gibi açarak kadına baktı. "Sana aldırdıklarını mı sanıyorsun, seni gidi kaçık oğlancı? Tüm istedikleri peşlerine takılmaman; kendi tombul suratlarına aynada bakarken seni görmek istemediklerinden!"

"Bundan emin değilim," dedi.

Kadın, "Seni deli sanırlar; kendi kendine konuşman ve daha neler. Yanlarında fazla kalırsan onların da delirmesi işten değil, yoo hiç değil." Sonra da tiz ve titrek bir sesi taklit ederek: "Acıyın bana, n'olur acıyın, bir bardak çay için bir metelik verin n'olur!" Kadın konuşmasını sürdürdükçe Ned kendi kendini inceliyordu. "Dokunmayın bana. Yeterince çektim. Çirkin ve kokmuşum; acıyın bana." Sonra da zafer kazanmış bir edayla Ned'e baktı. Başka bir şey daha diyecekti ki, onun yediği peynir-ekmeğin kırıntılarını gördü ve eteklerini yukarı toparlayıp bacaklarını havaya atarak şarkıya başladı:

Küçük bir kızken yalnız başıma yaşardım
Bütün peynir-ekmeğimi rafa koyardım.

Bir an için, o da bu adama acıyacaktı ama sonra güldü; eteklerini silkeledi ve tek sözcük bile etmeden çekip gitti. Ned, hâlâ bo-

ğuşmaktan soluğu kesilmiş halde, kitabın cildini dağıtmış olduğunu ve sayfaların parkta, rüzgârın önünde sürüklenip kiliseye doğru uçuştuklarını gördü.

Ned, birkaç akşam sonra kırmızı tuğlalı evde yemeğini hazırlarken dışarıdan karışık mırıltılı sesler geldiğini duydu. Önce korkup bir köşede pustu. Fakat birkaç dakika sonra bu bağırış çağırışın kendisine yönelik olmadığını, küçük parkın uzak bir köşesinden geldiğini fark etti. Girişten dışarıya göz atınca bir grup çocuğun çember halinde bağrışıp zıpladıklarını gördü. Bağırışmaları kilisenin duvarından yankılanıyordu. İkisi ya da üçü ellerindeki sopaları ortadaki bir şeye atıyorlardı. Derken Ned, çocukların çevreledikleri şeyin, kurtulmak için kendini bir o çocuğa bir öteki çocuğa atan bir kedi olduğunu gördü. Bazılarını tırmalamış, bazılarını da ısırmıştı ama kendi kanlarının görüntüsü çocukları daha da çıldırtmış; bu öfke ve eğlence havasıyla sopalarını şimdi cılız hayvanın vücuduna indirmeye başlamışlardı. Öfkeli görüntüleri Ned'i korkuttu; şimdi yeniden üstüne çöken kendi çocukluk anılarını hatırladı. Seyrettiğini fark ederlerse öfkelerinin kısa zamanda kendisine yöneleceğini biliyordu; çocuk çetelerinin bir serseriye musallat olup onu döverek sersemlettikleri, "Gulyabani! Gulyabani!" diye bağırarak tekmeleyip tükürdükleri görülmemiş değildi.

Barınağı terk etti ve ola ki, çocukların dikkatini çeker diye arkasına bile bakmadan Wapping Wall'a giden küçük patikadan seğirtti. Nehrin kenarından, yukarıya, Limehouse'a doğru yürüdü. Nemli rüzgârdan rahatsız olmuştu. Shoulder-of-Mutton Alley'e vardığında önünde terk edilmiş bir antrepo gördü ve oraya ulaşmanın telaşıyla düşüp, bacağını koşturmakta olduğu mezbeleliğe bırakılmış bir metal parçasına çarptı. Sonunda antreponun içinde uzandı ama yorgun olmasına karşın uyuyamadı. Kendine baktı ve birden gördüğünden tiksinip yüksek sesle, "Kendi mezarını kazdın ve şimdi de içine gir bakalım," dedi. Gözlerini kapattı ve başını çürümüş tahtaya dayarken bir anda gözünde dünya canlandı – soğuk, ağır, dayanılamaz ve kendi vücudu gibi hantal bir kütle. Sonunda uyuyakaldı.

* * *

Thames kıyısındaki aynı antrepoda geçirdiği geceden –Bristol'e dönüp kendi çocukluğunu seyrettiği bir geceden– sonra, artık uyandığında aradan yıllar geçmiştir. Yıllar geçti ve kentte kaldı. Şimdi artık yorgun ve saçı-başı ağarmış, sokakları dolaşırken de sanki tozun içinde kaybolmuş nesneleri ararmışçasına öne eğik, kamburu çıkmış durumda. Kentin unutulmuş yerlerini ve kuytu gölgelerini biliyor; harabelerin bodrumlarını, iki büyük otoyolun arasında bulduğu küçük çimen parçalarını ya da kaba toprağı, sessizliği bulduğu çıkmaz sokakları, hatta yağmur ve rüzgârdan kaçmak için bir geceliğine içlerine sızdığı inşaat şantiyelerini. Bazen köpekler peşine düşer; kayıp ve unutulmuş şeylere ait kokusunu seviyorlar ve bir köşeye kıvrılıp uyuduğunda yüzünü yalıyor ya da burunlarını paçavra halindeki giysilerinin arasına sokuyorlar. Artık onları, daha önceki gibi döverek kovalamıyor; varlıklarını doğal olarak kabullenmeye başladı. Köpeklerin kenti kendisininkine çok benziyor: kent artık ona hep yakındı; arada tuğla ve kâgir duvarlarını öfkeyle kırıp koparsa da, kokularını izliyor, bazen sıcaklığını hissetmek için yüzünü duvarlarına dayıyordu.

Başkalarının, hiçbir yere ya da zamana ait olmayan tinerci çeteleriyle kentte usanmadan dolaşan ve sayıları gittikçe artan gençler dışındakilerin, kendisinden daha çok sahiplendiğini öğrendiğinden beri uğramadığı bölge ve sokaklar vardı. Dünyanın kendilerine yakıştırdığı ada karşın dolaşmayı bırakmış ve kendilerini belli bir bölge ya da mahalleyle bir başkasına kıyasla daha çok özdeşleştirmiş olan kendisi gibi serserilerden oluşan başkalarının sokakları. Tümü de yalnız yaşamlar sürdürür, kendi mahallelerinin bina ve sokakları dışına çok ender çıkarlar. Bulundukları alanı kendilerinin mi seçtiği, yoksa o bölgenin onları çağırıp içine mi aldığı bilinmez ama onlar o yerin koruyucu ruhları olmuşlardır. Ned artık bazılarının adlarını biliyordu. St. Mary Woolnoth'un sokaklarını arşınlayan Suteresi Joe, Commercial Sokağı'nda Whitechapel ve Limehouse arasında yaşayıp uyuyan Kara Sam, sadece Spitalfields ve Limehouse'da görülebilen Gulyabani Harry, sürekli Bloomsbury'nin sokaklarında yürüyen Deli Frank, hep Wapping'in rıhtım tarafında bulunan İtalyan Audrey (Ned'i ilk barınağın-

da yıllar önce ziyaret eden oydu) ve Greenwich'ten hiç çıkmayan "Timsah".

Fakat onlar da, Ned gibi, yalnızca kendilerinin görebildiği bir dünyada yaşıyorlardı. Bazen bir noktada saatlerce otururdu; geçen insanların çizgi ve gölgeleri ona kendilerinden daha gerçek görününceye kadar. Mutsuz olanların geldiği yerleri bilirdi ve kederi –ayakları ve kolları önünde dışarı dönmüş erkek ve onun boynuna sarılıp öpen ve ağlayan kadın halinde– defalarca görmüş olduğu üç sokağın buluştuğu bir sokak köşesi vardı. Hep seks için kullanılan yerleri de biliyordu; sonra da gidip o taşların kokusunu içine çekerdi. Ölümün ziyaret ettiği yerleri de bilirdi çünkü taşlar onun işaretlerini de taşırdı. Bazıları, hızlanıp yoluna devam etmeden önce kendi aralarında "Zavallı adam!" ya da "Ne kadar acı!" diye mırıldansa da, önünden geçenler orada bulunduğunu nadiren fark ederlerdi. Yine de, Londra surları boyunca yürürken bir seferinde bir adam belirmiş ve ona gülümsemişti.

"Hâlâ işin zor mu?" diye Ned'e sormuştu.

"Zor mu? İşte soru diye ben buna derim."

"Evet, soruyorum. Hâlâ mı kötü?"

"Eh, şöyle diyebilirim, artık o kadar değil."

"O kadar değil mi?"

"Daha beterini gördüm, bunca zaman sonra."

"Daha önce ne zaman karşılaşmıştık Ned?" Adam, Ned'in ceketinin koyu örgüsünü görebileceği kadar ona yaklaştı (çünkü yüzüne bakamıyordu).

"Şimdi, ne zaman ki efendim?"

"İşte soru diye ben *buna* derim." Adam güldü ve Ned de kaldırımdaki yarıklara baktı.

"Eh," dedi bu yarım yamalak tanıdığa, "artık kendi yoluma gidebilirim."

"Çok ara verme, Ned, çok ara verme."

Ned arkasına bakmadan ya da hatırlamadan yürüdü gitti.

Kentte yaşlandıkça durumu kötüleşmiş, tükenme ve umursamazlık onu pençesine almış, kafesinin üstüne bir kumaş örtüldüğünde kuşun sesinin kesilmesi gibi yavaş yavaş tüm beklentileri gerilemişti. Bir gece elektrikli aletler mağazasının

önünde durmuş ve bir dizi televizyonda hareket eden şekiller seyretmişti; belki de çocuklar için tasarlanmış olan program, bazı çizgi film hayvanlarının bir tarla, bahçe ve koyakta seğirttiklerini gösteriyordu. Ned, korkmuş ifadelerinden dolayı bir şeyden kaçmakta olduklarını anlamıştı ve gözlerini yeniden açtığında, küçük bir evin bacasından üfleyen bir kurt gördü. Ned yüzünü camekâna dayadı ve kurt "Üflerim, püflerim ve evini de başına yıkarım!" laflarını söylerken onunla birlikte tekrarlamıştı. Bu görüntüler kaybolup da uykuya dalıncaya kadar kafasının içinde gece boyunca büyüdü, büyüdü ve daha canlı bir görünüm kazanarak döndü durdu. Ertesi sabah kendi öfkesine şaşarak uyandı. Sokaklarda "Defol! Siktir git! Defol!" diye bağırarak dolaştı ama sesi genellikle trafiğin gürültüsünde kayboluyordu.

Birkaç gün sonra yanından geçen herkesi, ola ki kendisini hatırlayan ya da kim olduğunu bilen çıkar diye, gözlemeye başladı. Bir saat tamircisinin camekânına tembel tembel bakınan genç bir kadın görünce, onun yüzünde bir an için vaktinde kendisini korumuş birinin sıcaklığını ve merhametini görür gibi oldu. Leadenhall Sokağı'ndan aşağıya ve St. Pauls'e doğru Cornhill, Poultry ve Cheapside'a çıkan kadının peşine takıldı. Seslenecekti ama kadın, Ave Maria Lane'in köşesini dönünce bazı eski evlerin yıkılmasını izleyen bir kalabalığın içine karıştı. Peşinden gidince ayağının altındaki toprağın sarsıldığını hissetti ve insiyaki bir biçimde yıkılmakta olan evlerin deşilmiş içlerini görmek üzere başını kaldırdı. Koca bir demir gülle dış duvarlara çarpıp onları yıktıkça, evlerin lavaboları ve şömineleri sokaktan görülebiliyordu. Kalabalık tezahürat yapıyordu ve hava, Ned'in ağzında ekşi bir tat bırakan ince bir toz bulutuyla kaplanıyordu. O sırada kadını gözden kaçırdı; arkasında kalan eski evlerden kalkan toz ortalığa yayıldıkça, kadına seslenerek St. Pauls'e doğru seğirtti.

"Garip zaman" diye bilinen döneme girmesi bundan sonradır. Tükenme ve kötü beslenme onu o kadar zayıflatmıştı ki, kendi salyasının tadı bile kusmasına neden oluyordu. Vücuduna yerleşen soğuk ve nem, dinmeyen bir ateşle titremesine neden oluyordu. Artık günün büyük kısmında kendi kendine ko-

nuşmaya başlamıştı. "Evet," diyordu, "zaman ilerliyor. Zaman gerçekten ilerliyor." Sonra yerden kalkıp etrafına bakınır ve tekrar oturur oldu. Hayret edilecek kadar örgün ve geçici bir yürüyüşü vardı; birkaç adım gerileyip yeniden ileriye doğru hareket etmeden önce bir süre duraksıyordu. Alanın ortasında ses çıkarmadan ve kıpırdamadan dikilirken bir polis ona "Burada, bu türden pislik istemiyoruz," dedi. Bu konuşmanın peşini dinlemek arzusuyla bekleyen Ned, şiddetle caddeye itildi. Artık, belli bir düzenle yinelendikleri için, kendisini hayran bırakan sözcükler duymaya başlamıştı; örneğin, yinelenen sözcükler bir gün "Yangın", bir başka gün "Değmesin, yağlı boya!" oluyordu. Kendisini belli bir mesafeden seyrettiği, yinelenen bir hayal görüyordu. Bazen de şaşkın bir biçimde tek başına oturur, acayip biçimde yürüyüp konuşanların gölgelerini ve belirsiz görüntülerini görürdü – "Bir kitap gibi" demişti. Bazen bu gölgeler Ned'i tanır ya da hatırlarlardı, çünkü etrafından geçer ve bunu yaparken ona bir bakış fırlatırlardı. O da seslenirdi: "Acıyın bana. Bir mangır ya da bir lokma ekmek veremez misiniz?"

Tahta döşemeden kalktığında susamıştı ve boğazı sanki aynı sözcüğü defalarca bağırarak söylemiş gibi acıyordu. Nehirden uzağa doğru yürürken "Pekâlâ, bana neden acıyacaklarmış?" diye düşündü. Soğuk ve gri bir sabahtı ve sağındaki Tower Hamlets Estate'ten gelen bir yanık paçavra ve çöp kokusu vardı. Commercial Sokağı'na girdi ve yüzünde hafif bir gölge oluşturacak biçimde kolunu başının üstüne kaldırınca bir müşterek bahis bayiinin kapı aralığında yatmakta olan Kara Sam'i gördü. Yüzünü ve göğsünü gizleyen kalın bir battaniye vücudunu sarıyordu, ama ayakkabısı yoktu ve çıplak ayakları sokağa sarkmıştı. Ned ona doğru yürüdü ve yanı başına oturdu; yanında yarısı dolu bir şişe vardı ve almak için ona doğru uzandı. Kara Sam battaniyesinin altından, "Dokunma ona," diye mırıldandı, "sakın öyle bir şey yapma!" Sonra da battaniyesini açtı ve düşmanlık duymadan birbirlerine baktılar. Ned'in boğazı hâlâ ağrıyordu ve konuşurken ağzındaki kanın tadını alabiliyordu. "Yanma kokusunu alabiliyor musun, Sam? Bir yerlerde bir şey yanıyor."

"Güneştir. Güneşten n'aber?" Sam şişeye uzandı.

"İşte," dedi Ned, "işte bu bir şey."

"Güneşsiz, soğuk ve karanlık bir sabah, Ned, işin gerçeği bu."

"Gelecek," diye mırıldandı, "gelecek." Önlerinde bir duman bulutu yükseldi ve Ned buna korkuyla baktı. "Kaçmayacağım," dedi, "hiçbir şey yapmadım ki."

Kara Sam kendi kendine bir şeyler fısıldıyordu ve Ned duymak için azimle eğildi; "Dönüp duruyor," diyordu, "dönüp duruyor."

Ned, battaniyenin altından ince bir sidik akıntısının çıkıp kaldırım boyunca süzüldükten sonra kanalizasyon ızgarasına döküldüğünü fark etti. Fakat sonra kafasını, tam da bulutların dağıldığını göreceği sırada yukarı çevirdi – kesif duman bulutu güneşin kan kırmızısı bir renk almasına neden oluyordu. Sam'e, "Burada ne kadar kalacağımı bilmiyorum," dedi, "şimdi gidip sonra geri geleceğim." Ve ayağa kalktı, doğrulup, serserilerin ateşlerinin çevresinde dans ettikleri nehrin yanındaki o terk edilmiş toprak parçasına doğru yürümeye başladı.

Ned, eski evde uyanırken, Limehouse Kilisesi'nin çanı çalmaktaydı; gece olduğu için diğerleri (yaşlı çift ve genç adam) hâlâ uyuyorlardı, dolayısıyla dikkatle kalktı. Bir şey düşünmeden odadan çıktı; kapıyı açtı ve eşiği geçerek Rope-Maker Meydanı denen sokağa çıktı. Açık ve sakin bir geceydi ve yukarıda parlak yıldızlara bakarken derin derin iç geçirdi. Kiliseye doğru yürümeye başladı ama güçsüzlük ve gıdasızlık onu o denli bitkinleştirmişti ki, ancak küçük ve titrek adımlarla yürüyebiliyordu. Sonra kilisenin önünde durdu, kollarını göğsünde kavuşturdu ve yaşamının boşluğunu tarttı. Aşağıda, kemerlerin kapısına açılan merdivenlerin önüne gelmişti ve onlardan buhar gibi yükselen soğukluğu hissederken, "ben" ya da "beni" olabilecek bir fısıltı işitti. Ve sonra gölge düştü.

5

Yukarıda, havada uçuşan sisten başka bir şey olmadıkları halde, bulutların gölgelerini suyun sathında görebilmemiz sebebiyle, gayet tabii buraya da gölge düşüyor; bunu taşta da nasıl göstereceğini öğren ve bak buraya Walter, *diye ilave ettim*, su kütlesi nasıl hareket ediyor. Sabit duruyormuş gibi göründükleri halde, saatin kolları ve güneş saatinin gölgesinde olduğu gibi, her şey akar. Velakin Walter ellerini tulumunun içinde tutarak yere çömeldi. Thames'in yanında durmamıza rağmen dairemiz hâlâ görüş zaviyemizin içindeydi ve huzursuz bir halde oraya doğru baktı. Meseleyi sordum. Kendinizi üzmeyin, *diye cevap verdi*.

Meselenin ne olduğunu bilmeliyim, *dedim*.

Bir mesele yok, ne olabilir ki?

Şimdi beni cidden endişelendiriyorsun, Walter Pyne.

Bir şey değil, *dedi*, bir teferruat, bahsetmeye bile değmez.

Ben cevapladım: Bu laflarla beni avutma.

Hakikati ondan öğrenmek hazin bir işti ve ben üstünde o kadar ısrarlı olmasam ve cevap vermesini temin etmesem çenesini kapalı tutması muhtemeldi. Dairede sizin hakkınızda konuşuyorlar, *dedi* (yüzüm soldu) ve bana, kafamı küflü hülyalar ve karışık kaidelerle doldurduğunuzu (alnımda ter birikiyor), eskinin harabelerinin size çok tesir ettiğini (uzağa, nehrin ötesine bakıyorum) ve bu meslekte terakki edeceksem bir başka usta bulmam lazım geldiğini (ağzımın içinde kan yutuyorum ama sükûnetimi muhafaza ediyorum) söylüyorlar.

Zihnim boş, yazısız bir kâğıda döndü. Nihayet ona bakmadan, bunları sana söyleyenler kimmiş? *diye soruyorum.*

Bana ait dostane niyetlerinden başka bir şeyleri olmadığını ifade edenler.

Sonra gözlerimi ona çevirdim ve konuştum: Herhangi bir kimsenin senin dostun olabileceğine inanıyorsan bir aptalsın; hiçbir faniye itimat etmemelisin. Senin gibi olduğunu bildiğin birinden başkasının sana yalan söylemek veya sana ihanet etmek uğruna kendi menfaatlerine karşı bile günah işlemekten imtina etmeyeceğini bil. Bunun böyle olduğunu bilirim, Walter. Bunun üzerine benden biraz uzaklaştı lakin ona kahkahalarla güldüm; bu iyi arkadaşlar, dışkı veya bal peteğinden eşit biçimde beslenecek olan basit sineklerdir, *dedim,* faaliyetlerimin onlar tarafından bilinmesindense hayatımın müphem kalmasını tercih ederim, zira onların hakkımdaki mütalaaları ne kadar kötü olursa ben o kadar hür olurum. Lakin burada kendimi tuttum; bir kez serbest bir şekilde konuşmaya başlarsam, her şeyi ağzımdan kaçırabilir ve kendi kendimi asmış olurum. Bütün bu zaman zarfında Walter uzağa, içinde gülüp bir maymun gibi soytarı pozlarına giren basit bir adamın olduğu bir kayığa bakıyordu; Walter'ın dalgınlığını dağıtmak için, keyifli biri, *dedim.*

Hayır, pek de keyifli değil, *diye cevap verdi.*

Geriye, daireye doğru yürüdük; konuşurken rüzgâr laflarımızı suratımıza çarpıyordu. Bir kere daha sordum: Seninle hakkımda konuşanlar kim?

Kim olduklarını bilirsiniz, efendim.

Onların caniler olduğunu biliyorum, *diye cevapladım,* lakin Walter'ı bu mesele hakkında daha fazla sıkıştırmadım. Bana karşı çalışanlar konusunda kör olduğumu sanmayın. Yaşlı bir tefeci kadar yağlı ve muhakemeden aciz murakabe kâtibi Bay Lee; talihsiz bir dul kadar muvazenesiz ve huysuz olan, huzursuzluğunu bir mikrop gibi etrafına bulaştıran mizan müfettişi Bay Hayes; aşinası olduğum insanlar içinde en fazla hilekârlığa ve en az mantığa sahip olan aptal, boş ve marazi marangoz ustası Bay Colthouse; düşük bir zekâ seviyesine sahip olduğu halde bazı laflarının ahmaklığına gülmekten kendinizi alamayacağınız mutemet Bay Newcomb; mamulleri, hastalıklı birinin

kâbusları kadar hazin ve hazımsız olan sanatkâr Bay Vanbrugghe. Bunların tamamı işe yaramaz, basit, fitneci kişilerdir ve yanlarında sırıtmaktansa en adi bir aşevinde bir tas çorba içmeyi tercih ederim. Velakin vaktimi onlara hasretmediğim için beni hakir görürler.

Walter, methe kıymet vermek budalaca bir çılgınlıktır, diyor.

En güzel şeylerin daha az hayranı olur, *diye cevap veriyorum*, çünkü ahmakların sayısı ehil insanlardan ziyadedir. Mesela, Bay Vanbrugghe'nin hakkında o kadar şamata yapılan eserlerini gözünün önüne getir. Ripon'daki küçük kiliseyi inşa etmeye teşebbüs ettiğinde saçaklarını o denli ufak yapmıştı ki, ne eseri havanın tesirlerine karşı koruyabiliyor ne de yağmuru atabiliyordu.

Derken bu hayatın ağırlığı üstüme çöktü ve zorlukla konuşabilir oldum. Hemen Scotland Yard'dan Whitehall'e geçtim; Chandlery'ye yürüdüm ve hâlâ zonklayan kafamı sakinleştirebilmek için Abbey'in yanındaki kilise avlusuna girdim. O ıssız ve sessiz alanda kendi başıma salınınca mutlu oldum, çünkü eğer zamanın bir cerahat olduğu doğruysa o zaman ölülerin tedavi edilebileceği de doğrudur. Başımı mezarlara dayadığımda, onların birbirleriyle konuştuklarını duyuyorum: *üstümüzdeki çayır*, diyorlar, *mavi bir renge sahip olduğu halde neden hâlâ onu görebiliyoruz ve neden toprağın içinden çekip çıkarılmıyoruz?* Cripplegate, Farringdon, Cordwainers Sokağı ve Crutched Fryars'da uzun zaman önce ölmüş ve harcın içindeki çakıllar gibi sıkışık yatanların fısıldamalarını ve onları hâlâ emniyetle muhafaza eden şehir hakkında konuştuklarını duyuyorum. Yine de Walter'ın biraz önceki laflarını hatırlayıp kızıyorum ve aklıma takmadan edemiyorum: Ölülerin arasındayken bile yaşayanlar neden beni rahat bırakmazlar?

Kendime öfkelenmiş bir halde kilisenin avlusundan çıkıp Charing Cross'tan yukarıya yürüyorum; Mews Yard'ı geçtim, Dirty Lane üzerinden Castle Sokağı'na, kaldığım eve gittim. Girdiğimde Nat Eliot mutfakta tabakları temizliyordu; Lordum efendim, *diyor*, bu kadar erken mi döndünüz? Çizmelerimi çıkarmak için taburesinden fırlıyor. Buraya geldiğini size bildir-

memi isteyen birisi uğradı, *diye devam ediyor* (laflarının tadını çıkara çıkara konuşuyor), eğer mahsuru yoksa sizin huzurunuza kabul edilmeyi de arzuluyormuş.

Hakikaten bu kadar açık mı konuştu?

Dalga geçmeme aldırış etmeden devam etti: Ona efendim evde değiller dedim ve nerede olduklarını da bilmiyorum. Ziyadesiyle sıradan biriydi ve sizin mesleğinizi sorduğunda, ağzımı aramanın kolay olmadığını söyledim; beni yanlış tanımışsınız dedim. Ellerinde eldiven vardı efendim ve kafasında da bir kürk kalpak.

Odama çıkarken, falan da filan, feşmekân, *dedim*, göreceğiz bakalım, görürüz.

Nat peşimden geldi ve şapkamı aldıktan sonra önümde durdu; biliyor musunuz, bu sabah size yenisini almaya gittim, *dedi* (şapkam artık yıpranmıştı), eh işte, Golden Square'in oradaki şapkacıda bekleyip dışarıyı seyrederken dükkânda çalışan çocuk geldi, efendim ve dedi ki, işte şey dedi, beğendiğiniz bir şey var nu, hani cepleriniz delinmiş de. Sana ne, dedim, beğendiğim şeye yetecek param var ve zorla bakacak da değilim; bilirsin, her gördüğün sakallıyı deden sanma derler ve sonra da ona –

– Yetti artık Nat, *dedim*, gerçi dilini tutabilsen parmakların salya içinde kalır ya.

Yere bakmaya başladı. Size bu kadar rahatsızlık verdiğim için özür dilerim, *diye cevapladı*. Sonra da gitti ama çağırdığımda yavaşça geldi ve ben uyuyana kadar kitap okudu.

Her şey ertesi gün, bir tesadüf eseri, Covent-Garden'da yürürken anlaşıldı. Sağ taraftaki James Sokağı'ndan gelirken Piazza'dan dönünce, birisi dirseğimi dürttü ve kim olduğuna bakmak için dönünce Black Step Lane'deki toplantılardakilerden biri olduğunu gördüm. Adının Joseph olduğunu biliyordum; kumaş bir palto ve benekli bir tulum giyen sıradan bir adamdı. Sana uğradım ama *diye fısıldadı*, senin oğlan beni reddetti.

Evde değildim ama zaten beni neden oradan aradın? Ve kızgın bir ifadeyle baktım.

Haberi duymadın mı?

Ne haberi? *diye sordum*, sarsılarak.

Konuşması kaba ve tutuktu ama hikâyesinin parçalarını bir araya getirebildim; *yani*: İki gün önce faaliyetlerimiz hakkında dışarıya bir bilgi sızmış ve bunun üzerine, duyduklarından şirretleşen ayaktakımı toplandığımız evin yakınlarındaki sokaklarda bir nümayiş yapmış. Evde altı kişi varmış ve yaklaşmakta olan karışık gürültüyü duyunca ilkin ön kapıyı sürgülemişler sonra da camlı arka kapının asma kilidini kilitleyip panjurlarını kapamaya başlamışlar. O zaman kalabalık, pencereleri taşlamaya başlamış ve bunların arasında, çarptığı herhangi bir adamı öldürecek (niyetleri buymuş) irilikte ve ağırlıkta olan çakmaktaşları da varmış. Ayrıca, Black Step Lane'den geçmekte olanları durdurup, bu kişilerin heveslilerden (bu, onların kullandıkları riyakâr kelime) oldukları şüphesiyle, şapkalarını çıkarıp peruklarını yolmuşlar ve adamları yumruklamışlar. Joseph de bunlardan biriymiş ve hayatını ucu ucuna kurtarabilmiş. Çete artık evin iki tarafındaki yolda toplanmış (mikrop cerahatten böyle çıkar ve yayılır) ve kapıları zorlamaya başlamış. İçerdekilere yardım edecek kimse yokmuş ve kendilerini çetenin merhametine terk etmekten başka bir şey yapamamışlar. Merhamet falan yokmuş ve barbarca linç edilmişler; vücutları kıpırdamaz hale gelip canları çıkıncaya kadar vurmuş, kıymış, kesmişler. Ev de tamamen tahrip edilmiş.

Duyduklarımdan o kadar sarsılmıştım ki, bir tek kelime bile söyleyemedim ve sadece ellerimle yüzümü kapadım. Zihninizi çok yormayın efendim, *diye devam etti Joseph*, zira sizin payınız keşfedilmiş değil ve ölüler konuşamaz; geri kalanımızı bilmiyorlar. Bu, beni biraz yumuşattı ve onu Seven Dials civarında The Red Gates birahanesine götürdüm. Orada altıdan ona çeyrek kalaya kadar bu hadiseyi konuşarak oturduk ve zaman içinde yavaş yavaş sakinleştim. Tatsız bir haberdir, vesaire ve bu aşırı haleti ruhiye ile her şeyi tekrar düzeltip beni de koruyacak olan yeni bir tasavvur geliştirdim. Spittle-Fields ve Limehouse'daki amelelerin benimle ilgili şüpheleri olabileceği fikri kafama girdiğinden beri kendi gizli işimi, yakın zamanda keşfedilmeden daha uzun boylu nasıl devam ettirebileceğim konusuna bir çare bulamıyordum. Bu Joseph denilen adamı benim için çalışmaya zorla ikna ettim; ona, ayaktakımının öfkesi-

nin bizim işimize mâni olamayacağını, Komisyon'dan daha çok kilise yapılmasını isteyeceğimi söyledim. Black Step Lane'deki hükümran mabedimi inşa etmek bende bir fikri sabitti.

Pekâlâ, *dedi*, birahanedeki insanlara doğru gülerek başıyla işaret ederken, ifa etmemiz gereken kurbanlar mevzuu ne olacak?

Bunu, benim için sen yerine getirmelisin, *dedim*. Sonra da ekledim, Yaşlı Plinius'un bir müşahedesi vardır: Nullum frequentius votum, insanoğlu için ölüm arzusundan daha sık rastlanan bir arzu yoktur. Sonra da: Tanrı'yı görüp de yaşanabilir mi? Sonra da: İhtiyacın olan her şeyi Moor Meydanı'ndaki yankesici çocuklar arasında bulabilirsin.

Tamam o zaman, *diyor*, bu götümün şerefine ve böyle deyip içmek üzere kasesini kaldırıyor.

Kabulümdür, *diye cevaplıyorum*.

Ondan gecenin karanlığında ayrıldığım halde eğlenmek için Hay-market'a doğru yürüdüm. Orada, iki şarkıcı etrafında toplanmış olan kalabalığın arasına karışıp fenerlerin ışığında çılgın şarkılarını dinledim:

Bu bir zebani, kaçmış cehennemden,
Kömür olmuştu vaktinde onuru yüzünden.
Bilemem bu murdar şey nerede durmalı:
Çünkü aşüfte şeytan olmakta hep aklı.

Derken yüzlerini bana dönmüşler gibi geldi; halbuki basbayağı kördüler ve ben gecenin karanlığına doğru yürüdüm.

* * *

Wapping'deki kilisede çalışan amelelerden kurtulma kararını tam vaktinde vermiştim; odun kafalı adamlardı; lakin daha mühimi bana bir garip bakarlardı ve arkamdan fısıldadıklarından şüpheleniyordum. Binaenaleyh, Komisyon'a şöyle yazdım: Stepney Wapping'deki St. Georges-in-the-East denilen yeni kilisenin temelleri elzem olan mütalaalar alınmadan başlatılmıştır. Bu sebeple eğer tamamını yeniden ele almazsam mevcut planın

muvaffak olacağından emin değilim. Amelelere karşı, cehaletleri dışında, peşin hükümlü değilim. İşlerini mukavelelere göre yapmaları hususunda elimden geldiği kadar nasihat ettim ve her ne kadar harcın hakkıyla hamule edilmemiş olduğunu ve tuğlalara çok miktarda toprak boya karıştırılmış olduğunu müşahede ettiysem de, ameleler bunun müfettişlerin izin verdiğinden başka şekilde olmadığını iddia ediyorlar. Binaenaleyh, Wapping'deki kilisenin inşası için kendi amelelerimi getirmeme izin veresiniz diye dua ediyorum. Kabiliyetlerini inceledim, soruşturdum ve arzulanan yer için münasip olduğunu gördüm. Gündeliklerini de, daha önce olduğu gibi, iki şilin olarak kararlaştırdım. Tümünü acizane takdim ederim, Nich. Dyer.

Bundan sonra, kısa zamanda lehimde bir netice gelinceye kadar bekledim. Ameleler kovuldu ve temeller boşken Joseph işini gördü. Kan, bu arada dökülmüştü ve çekilen bayrağımın kumaşına karışmıştı. Lakin ilk olarak ceset gizlenmeliydi ve temellerin kötü yapılmış olması sebebiyle, onları gecikmeden tekrar yapmam lazım geldiğinden bu işte Joseph'le beraber çalıştık. İki kadem genişliğinde bir çukur kazdım ve içine dokuz libreden daha fazla olmayan barut ihtiva eden küçük bir çam kutu yerleştirdim; kutuya, ondan yukarıda yer seviyesine kadar uzanan fitilli (topçuların hızlı kibrit dedikleri) bir sopa çaktık. Yukarıda, çukur tekrar taş ve harçla dikkatlice kapatıldıktan sonra, yere çizgi halinde barut döktük. Sonra da barutu ateşledim ve patlamanın tesirini seyrettim. Bu az miktardaki barut, temeli oluşturan cürufu kaldırdı ve bunu da gördüğüm kadarıyla rahat bir biçimde, tüm yükü dokuz pus kadar yükseltip aniden düşerek yaptı ve şimdi cesedin tamamen gömülü olarak yattığı yerde büyük bir harabe yığını yarattı. Küçük, güzel bir çocuktu, boyu ancak dizkapağıma kadar geliyordu lakin son zamanlarda dilenmek üzere sokağa düşmüştü. Şunlar, onun için söylediklerim:

Oğlanlar, kızlar, çıkın dışarı, oynayın,
Gündüz kadar aydınlık ışıkları ayın.

Onun bana son sözleri de şunlar: Efendim bir daha böyle yapma. O kadar da zayıf olmadığım için acıyamam; lakin bıçağı

veya halatı tutanın kendine de işkence etmediğine inanılmamalıdır.

Mürekkebim çok kötü; dibi katılaştı ve bu sebeple üstü ince ve sulu. Divitimi batırışımla mütenasip şekilde yazmalıyım. Bu hatıralar basit kısaltılmış ifadelere benzedi; başlarken koyu lakin sona doğru soluk ve her biri de diğerinden bu şekilde fark ediliyor ki, bundan pek de memnun değilim. Yanımda, perspektif sanatı için kullandığım bombeli aynam duruyor ve çaresiz zamanlarımda kendime bakarım lakin onu elime aldığımda sağ elim başımdan daha büyük ve gözlerim de cam gibi görünür. Aynanın kenarında yüzen nesneler görünür ve bunların arasında pencerenin altında elbise sandığımın ve onun üstünde uçuşan mavi damasko perdelerin uzaklaşmış görüntüsü, duvarın yanında mavi çalışma masası ile battaniyeleri ve uzun yastığıyla yatağımın ucu, aynayı tutan görüntümün altında kolluklu sandalyemin eğik aksi ve onun yanında da üstünde pirinç çaydanlık ve lamba olan ayaklıklı başucu sehpam var. Bombeli bir satıhtan gelen ışık huzmeleri eğik bir görünüme sahip olduklarından bu hakiki nesneler bana rüyamın sathıymış gibi görünüyor. Gözlerim gözlerimle karşılaşıyor lakin onlar benim gözlerim değil ve ağzımın, sanki bir çığlık atmak istermişim gibi açıldığını görüyorum. Artık ortalık kararmış ve ayna şimdi sadece yüzümün sol tarafından yansıyan alacakaranlık ışıkları aksettiriyor. Velakin aşağıdaki mutfaktan Nat'in sesi yükseldi ve ben de kendime gelerek fenerime bir mum yerleştirdim.

Onun küçük ışık halkası içinde, olan her şeyi, olduğu gibi yazdım. Üçüncü kilisemi, karanlık kuvvetlerin teminatıyla ve ufak meskenlerin, sokak ve pasajların bulunduğu Wapping'in iğrenç aralıklarında Ratcliffe rıhtımının yanında inşa ettiğime göre, böyle fevkalade şeyleri şimdi sönük ışıkta yazmak zorundayım. Bu inşaat yeri bütün yozlaşma ve mikrobun merkezidir. Mahzeninde her yaştan altı çocuğun iskeleti (bu iskeletler şimdi St. Bride Kilisesi yanındaki Ben-Johnson's Head'de görülebilir) bulunan kanlı ebe Mary Crompton, burada Rope Walk'taydı. Bekçi, bir el sepeti içinde kedi ve köpek cesetlerine benzeyen, etleri haşarat tarafından yenmiş, tahrip edilmiş vaziyette başka iki çocuk daha buldu. Ve bu Mary Crompton, Old Gravill

Lane'den geçerken kendisine beşeri bir şekilde görünmüş olan şeytan tarafından teşvik ve ikna edilmiş olduğunu iddia etti. Abraham Thornton'un cinayet ve işkencelerini yaptığı yer de buranın yanında, Crab Count'taydı; iki genç çocuğun katli için yemin altında, bunu ona bir hayalet halinde gelen iblisin yaptırdığını söyledi. Red-Maide Lane'deki Black-Boy meyhanesi de katiller konusunda çok şanssızdır ve pek seyrek müşteciri olmuştur. En son orada kalmış ihtiyar bir kadın şöminenin başında dalgın bir vaziyette oturuyorken tesadüfen arkasına bakacağı tutmuş ve ona göre, yatarken dizi yukarda olacak şekilde bir ayağının yere dayanmış (ben de öyle yatarım) olması dışında, döşemeye yatar vaziyette uzatılmış bir ceset görmüş; uzun süre ona bakmış velakin birden bu kederli manzara kaybolmuş – umumiyetle bunun, öldürülmüş bir adamın hayali olduğuna inanılmıştı, velakin benim inancım onun eski bir caninin vaktindeki zaferinin yerine dönmesinden başka bir şey olmadığıdır.

Bay Barwick burada, Ratcliffe Caddesi yanındaki Angell Rents'te barbarca öldürülmüştü; boğazı kesilmiş, kafasının sağ tarafı açılmış ve kafatası kırılmıştı – bir çekiç veya benzer bir silahla yapıldığını düşünüyorum. O civarda meskenlere bira taşıyan fıçıcı kadın, kurbanın ve caninin bağırdıklarını duymuş ve ben bu civarda gezinirken hâlâ böyle sesler işitirim: *Bir hastaya nasıl vurabilirsin, sen ölüsün, Tanrı aşkına yapma, Tanrı belanı versin, hâlâ ölmedin mi* gibi sözler nehirden yankılanır. Katil daha sonra cinayet yerinde zincirleriyle asılmıştı – Red Cliff veya Ratcliffe adı oradan gelir; bu melunların vücutları kilisemin karşısındaki idam sehpalarında, zamanın tesiriyle parçalanıncaya kadar suyun altında asılı kaldılar. Ölüme götürülürken ekserisi *İsa, Meryem, İsa, Meryem,* diye yakarırlar velakin Betts Sokağı'nda bütün ailesini öldüren ve asılmak için zincirli olarak rıhtıma getirilen bir çocuk vardı ki, darağacını görünce başta güldü sonra çılgınca bela okudu. Kalabalık onu parçalamaktan kendini zor alıkoydu; kötülük yapanların ölüme gönderildikleri taşlara basacak olurlarsa kısa bir ıstırap çekeceklerini biliyorlardı. Tahribat, hacmi hızıyla birlikte artan, yamaçtan aşağı yuvarlanan kartopu gibidir; yani, düzensizlik yayılır. Maggot

adındaki kadın burada zincirleriyle asıldığında meydana gelen kargaşa sırasında, onu seyretmeye gelenlerden yüz kişi ezilerek ölmüştü. Binaenaleyh, Dekartçılarm ve yeni filozofların tecrübelerinden bahsedip gayelerinin beşeriyetin sulh ve sükûnu için olduğunu söylemeleri büyük bir yalandır. Katiyen sükûnet olmamıştır ve asla sulh olmayacaktır. Yürüdükleri sokaklar her gün çocukların öldüğü ve yarım şilin çaldıkları için asıldıkları sokaklardır; sağlam bir temel atmak istiyorlar (veya dedikleri budur) ama bir yığın tecrübelerine rağmen toprak hâlâ çürümüş ve diğerlerini çürüten cesetlerle doludur.

İlaveten hatırlamak gerekir ki bu güzel ve hoş kokulu mahalle, tümü de hilekâr sıfatı altında bir araya getirilebilecek olan kabadayıların, tuzak kuranların, dolandırıcıların yuvasıdır. Burada ne kadar işi tıkırında, sırdaş, ayakyolu, gübre, dışkı, iş kolaylaştıran ve saygıdeğer efendi varsa, o kadar da âşığını aldatan sadakatsiz, hırsız, fahişe, sokak kadını, orospu, işini ayakta eteğini kaldırıp yapan da vardır. Ratcliffe Caddesi'nin orospularının denizci pantolonları ile olan trafikleri o kadar fasılasızdır ki, adeta katranlı muşamba ve morina kokarlar. Bu sokaklar, tümü de husumetin acınacak misalleri olarak dolaşan, diğer bu tür sefillerle doludur. Bunların, aynı mahalleye dadanıp yakalanıncaya kadar suç işlemekten vazgeçmemeleri ne kadar acayiptir (veya bazıları böyle sanır), halbuki bu sokaklar onların hayat sahnesidir. Artık kilisemin gölgesinde de yürüyen bu insanların ruhlarının her penceresinde hırsızlık, fahişelik ve cinayet görünür; riya, irtikâp, dolandırıcılık, küstahlık ve sefalet de adeta suratlarına damgalanmıştır.

Yozlaşmış bu dünyada az kalsın cadde üzerindeki sapık ilişkiler evi hakkında laf etmeyi unutuyordum. Burada, ciddi görünüşlü beyefendiler kadın gibi giyinip suratlarını kumaş benler ve boyalarla süslerdi. Kadın kılığına girmek ötesinde onların ses ve üsluplarını da taklit ederlerdi, *yani* Tanrı aşkına hanımlar, benim gibi yumuşak bir kadına böyle vahşice davranarak ne elde edeceğinizi sanıyorsunuz (boynuna bir kordon sarılmış ve vücudu da iplerle tutturulmuş), ben size kibar bir ziyarete geliyorum lakin beni bağlamak üzere kordon ve zalim bantlar hazırlamışsınız (soluk sırtına çubuklar yatırılmış); beni

nazik kullanmanızı rica ediyorum, çünkü göreceksiniz ki ben de sizin gibi kadınım (ve büyük bir iç geçirmeyle çıkar, tabiat defedilmiştir).

Bu, bana bir hikâyeyi ilham etti: Fırtınalı bir akşam vakti, atlı bir beyefendi White-chapel ile Limehouse arasındaki bir hana gelip, kalacak yer istedi. Davranışlarının zarafeti ve hitabet kabiliyetiyle beraber yemek yediği yolcuları büyüledi. Bir hatip, bir şair, bir ressam, bir bestekâr, bir avukat, bir ilahiyatçıydı. Sihirli laflarıyla, uyuklaya uyuklaya kendisine refakat edenleri her zamanki yatma saatlerinden çok daha geç vakte kadar uyanık tuttu. Nihayet yorgun tabiatın daha fazla cezbedilmesi imkânsız hale geldi; masadakilerin bitkinliğini ve aşikâr rahatsızlık işaretlerini gören yabancı gayretini arttırdı. Lakin misafirlerinin müsaade istemelerini daha fazla geciktiremedi ve kendisine de odasına kadar refakat edildi. Son kalanlar da yattılar, velakin gözlerini daha yeni yummuşlardı ki hiç duyulmamış çığlıklarla ayaklandılar. İşittiklerinden korkanların birçoğunun zillerini çalması üzerine gelen hizmetkârlar, bu korkunç seslerin yabancının odasından geldiğini söylediler. Beyefendilerin bazıları, bu acayip rahatsızlığı tetkik etmek üzere derhal kalkıp giyinirlerken daha derin iniltiler ve daha keskin çığlıklarla tekrar hayrete ve dehşete düştüler. Yabancının kapısını bir süre çaldıktan sonra, o sanki uykudan uyandırılmış bir halde kapıyı açtı, hiçbir gürültü duymadığını beyan ettikten sonra bir daha rahatsız edilmek istemediğini söyledi. Bunun üzerine odalarına döndüler; bu meseleyle alakalı fikirlerini birbirleriyle paylaşmaya henüz başlamışlardı ki, konuşmaları bağırtı, çığlık ve feryatların tekrarlanmasıyla kesildi. Sesleri takip ederek yabancının odasına gelince derhal kapıyı kırarak içeri girdiler ve onu, yatağında dizleri üzerinde durmuş, vücudundan kanlar akıtarak kendisini amansızca kamçılarken buldular. Darbeleri durdurmak için eline yapıştıklarında çınlayan bir ses tonuyla, meselenin artık nihayetlenmiş olduğunu söyledi ve onlara merhametli davranıp odalarına çekilmeleri için yalvardı. Sabahleyin, bazıları odasına gittiklerinde orada değildi. Yatak, tamamen pıhtılaşmış bir kan gölüydü. Daha fazla araştırınca, hizmetkârlar beyefendinin çizme ve mahmuzlarıyla ahıra gel-

diğini, atının derhal eyerlenmesini istediğini ve müteakiben Londra'ya doğru dörtnala uzaklaştığını söylediler. Okurum, orada bulunduğum hususunda hiçbir şey söylemediğim halde bütün bunları sanki kendi malumatımmış gibi anlatmış olduğuma şaşırabilir. Lakin lütfen sabır gösterirse bu mevzuda noksansız malumata sahip olacaktır.

Öyle soğuk bir gece ki, ısınmak için paltomu yatağın üstüne seriyorum ve şimdi nakledeceğim hikâyeyi sanki bir rüya imiş gibi düşünüyorum. Yoksa Sör Chris.'i elleri bileklerine kadar kana bulanmış halde, üstelik bir de peruğunu kanla lekeleninceye kadar kaşırken görüşüm rüya olmayabilir mi? İnsan cesetlerini deşip, her siniri, damar ve arter âlemini takip etmek uğruna kendisini kana bulamasının sebebi lanet olası merakıydı. Bu mevzuya burada, beyefendi yolcunun hikâyesini naklettikten sonra temas etmemin sebebi, onu sadece o kan ve yozlaşmaya bakan biri olarak görmenizi değil, aynı zamanda kendini kamçılayarak kanı vücudundan çıkarıp yatağın üzerine saçan beynini de teşrih etmenizi sağlamaktır.

Sör Chris. hendesi ve mekanik tasavvurları vasıtasıyla insan vücudunun anatomik idaresini anlar. Taze cesetleri kesmek konusunda samimi bir arzu sahibi olduğu için, dairelerinin işleri münasebetiyle meşkuk ölümleri araştıran tahkikat heyetinin mensupları tarafından sık sık aranır ve onlar tarafından yakinen tanınırdı. Binaenaleyh, bir kilisenin garbi nihayetindeki kanalizasyonu yapmak için onunla çalışmakta olduğum bir gün, cevabı derhal geri götürmesi gereken bir haberci, elinde bir paketle geldi – mektupta, nehirden çıkarılmış bir kadının cesedinin o an bile hâlâ Southwark Reach'teki nizamiyede durmakta olduğu ve Sör Chris.'in aletleriyle birlikte gelmesinden ziyadesiyle müteşekkir olunacağı yazıyordu. Bak, bak, *diyor*, bir ceset daha; bir tane daha olmasını ümit ediyordum. Sonra da haberciye öldürücü darbenin ne olduğunu sordu.

Kendisini Thames'e atmış ve boğulmuş efendim, veyahut öyle görünüyor.

Güzel, güzel, *diye devam ediyor Sör Chris.* bu haberi duyar duymaz, lakin hazırlanacak az zamanımız var. Bunu miden kaldırabilir mi, Nick?

Benim midem değil ki, *diye cevap verdim* ve haberci anlamamış anlamamış bakarken, Sör Chris. kahkaha attı.

Gel öyleyse, *diyor*, nehri geçeceğiz ve neymiş bakalım göreceğiz. Sonra doğruca White-hall'deki iskeleye yürüdük ve bizi karşıya geçirmesi için bir sandal çağırdık. Sandalcılar alışılagelmiş terbiyesiz ifadelerle akortsuz şarkılarına başladılar ama Sör Chris. çağrıldığı işin heyecanı içinde kaybolmuştu. Anatomi, *diyor*, asil bir sanattır, küfürler etrafında uçuşurken –*Seni bok kafalı hergele piçi beynini suratıma tükürdüm, tevellüdü oğlancıların evi olan, ayakyolunda doğmuş, kıçtan fırlama*– aynen vücudun, her şeye kadir mimarın elinden çıkan mükemmel bir eser parçası olması gibi, Nick – *Seni brendi suratlı kerhaneci cadaloz orospusunun zinası.* Sör Chris. bir an sandalcıları dinleyip tekrar konuştu. Kürek çekmenin geometrik mekanizmasının hareketli veya eğilen bir manivela üzerinde –*Kıçıma işe, sübyancı*– ayrılma yeri olduğunu göstermiş olduğumu biliyor muydun? – *Ananla gevezelik ettiğin her sefer mide dolusu kasık biti peydahlasın e'mi.* Sonra, kürekçimize doğru gülümseyerek, iyi bir beyefendi, diyor. Bunu duyan kürekçi de bize bağırıyor: Hey, bayım bir bilmece di'yim mi size?

Vay, elbette, *diyor Sör Chris.*, kafiyeli mi?

Adam şarkısına başlıyor:

Çöz bilmecemi şaşkınım,
Ne olduğuna ermiyor aklım.
Uzun, beyaz ve ince,
Gıdıklar genç kızlara değince
Kılların uzadığı yerde yatar,
Burnunda bir yarık var.

Ama, *diye bağırıyor Sör Chris.*, bu bir firkete! Kürekçi de yüzünü buruşturarak ona bakıp, buldunuz efendim, diyor. Sör Chris. arkasına yaslanıp sırıtıyor ve karşı kıyıya varıncaya kadar parmağını suya sokup, suda bıraktığı izi seyrediyor.

Gate-house'a gitmek için hemen bir araba çağırdık (kıyıya çıktığımız yerden sadece bir mil mesafede) ve tahkikat memuru bizi kadının çıplak vücudunu görebileceğimiz küçük bir odaya

aldı. Sör Chris. hızla cesedi inceledi. Aletleriyle üzerinde çalışmaya başlayınca, giyinikken güzel bir kadınmış, *dedi*. Cildini yararken, Romalılar iç uzuvlara bakmayı yasaklamışlardı, *diyor*, lakin şimdi anatomi serbest ve yaygın bir meslek. Buraya bak, Nick (konuşurken bana cesedin içini göstererek), bağırsak kolonu girişindeki kapakcığa bak, burada ince damarlar ve lenfatik kanal (elleri kan içinde sarkarak başını kaldırdı ve kulaklarımda bir uğultu oldu); böylece bir hayvandan ötekine kan nakli sanatını öğrendik. Zatülcenp, kanser, cüzam, ülser, çiçek, bunaklık ve tüm bu tür hastalıklarda, *diye devam ediyor*, işe yarar.

Sör Chris. duraklayınca, domuz ve diğer yaratıkların kesilip bağırsaklarının çıkarıldığını gördüğünde, *dedim*, ona göre kendi vücudunda da bu tür bir pisliği taşıdığı düşüncesiyle kendisine işkence etmiş bir harım vardı. Bunun üzerine ani bir tiksinti duydu ve kendi vücudundan o kadar nefret etti ki, kendisini bu pislikten kurtarmak için nasıl bir yol izleyeceğini bilemedi.

Katıksız çılgınlık, *diye cevap verdi Sör Chris*. Görüyor musun, vücut hâlâ taze ve senin bahsettiğin bu kokuşmuşluk, küçük cisim ve zerreciklerin birleşip ayrılmasından başka bir şey değil. Aklın nerede, Nick? Sükûnetimi muhafaza ettim lakin en adi, en işe yaramaz adamın bile bundan daha iyi bir felsefesi olduğunu düşünmekten de kendimi alamadım.

Hava almaya çıkmış olan tahkikat memuru odaya geri geldi ve Sör Chris.'e bu zavallı, zavallı kız (böyle dedi) hakkındaki fikrini sordu. İntihar değil, *diye cevapladı* ve buradaki büyük kan toplanmasından (küçük çekiciyle kafaya işaret etti) dolayı sol kulağına aldığı bir darbe ile devrildiğine inanmak temayülündeyim. Darbeden sonra yere düşmüş ve güçlü bir elin kavramasıyla boğulmuş. Bunu, boynunun iki tarafında, kulak seviyesinin altındaki sıkışmadan anlayabiliriz. Göğsündeki kan toplanmasından da, *diye devam etti*, boğan kişinin onu kuvvetle kavrayabilmek için, kolunu göğsüne bastırdığına inanmak lazım. Öleli çok olmamış, *dedi*, çünkü Thames'te yüzerken bulunmuş olmasına rağmen mide, bağırsak, karın, ciğerler ve göğüs boşluğunda suya rastlamadım. Kendisini, boğulmak için, utanç nedeniyle de nehre atmadı çünkü rahminde bir şey yok.

Kadının aldığı darbeleri kendi vücudumda hissederek, yüzüne çekinerek baktım ve gördüğünü ben de gördüm. Eh, *diyor katili*, hanımefendi, umumiyetle yaptığım üzere burada yürüyordum, biraz benimle yürümez misiniz? Ve ilk darbeyi gördüm ve acısının ilk ıstırabını hissettim. Pantolonundan beyaz bir bez parçası çıkarıp bakıyor ve sonra da yere atıyor. Eli boğazımı sarıyor; korkma, *diye fısıldıyor*, çünkü istediğini alacağından emin olabilirsin. Şimdi de başıma hücum eden kan tufanını hissediyorum.

Bana, ilk anatomi dersin burada bitti, *diyor Sör Chris.*, lakin ellerimi yıkayıp temizlenmemi beklersen memnun olurum.

Sör Chris. yeni harikalar bulmak için daima dışarıda dolaşırdı; böylece kafası bir merak edilen şeyler dolabı haline gelmişti. Bir gün işimiz bittiğinde daireye geldi ve genç bir beyefendiden çıkarılmış, şimdi de Bay Moor'un evinde bir şişede tutulan on altı kadem uzunluğundaki kurdu görelim mi, *diye sordu*, yoksa tımarhaneye kapatılmış mecnunu mu ziyaret edelim? Ona, iki gün önce görmeye gittiğim kurdun, o kadar da büyütüldüğü gibi harika bir şey olmadığını söyledim ve aylak bir zamanı meczuplar arasında eğlenerek geçirmekten daha hoş bir şey olmayacağı için o istikamette hareket etmeye ve onunla oraya gitmeye karar verdim. Yarım şilin ödeyip tımarhanenin demir kapılarından içeri alındık, bir başka barikatı geçip, birinin başını ağrıtacak kadar zincir şangırtısı ve kapı dövme sesinin olduğu erkekler koğuşunun koridoruna döndük. Burada, bir araya gelerek orayı cehennemin bir timsali ve girişi haline getiren gürültü ve uğultu, küfür ve yaygara, leş ve kusmuk, keder verici bir izdihama ait her şey vardı.

Burunlarımıza bir bez parçasını bastırarak yürüdük ve Sör Chris. etrafına, bu çılgın yaratık güruhuna, keskin bakışlar fırlatıyordu. Kapılarının deliğinden bakan delilerin bazılarını fiilen tanıyordu ve onları cep defterine kaydetmişti. Bir tahtası eksik biri *Efendiler, efendiler!* diye bana seslenince, Sör Chris. arkana bakma ve biraz daha yürüdükten sonra bağırmalarının neticesini gör, dedi. Onu duyan başkaları da vardı ve ne diyeceğini görmek için geri gittiler. Kapı deliğine yaklaştıklarında adam, asla yemek vermem lakin meşrubatımdan buyurun bey-

ler, diye şarkı söyleyerek bir lazımlık dolusu idrarı marifetli bir şekilde üzerlerine serpti. Neşeli biri, *dedi Sör Chris.*, gülerek. Sonra, bu koridoru geçince, bakışlarıyla işmar eden şehrin malum kadınlarına çattık. Tımarhaneye geliyorlardı çünkü burada durup da hizmet sunmak için bekleyebilecekleri bir sürü köşe ve oda vardı. Şehvet düşkünlerini ve aylakları sükûtu hayale uğratmayacak bir pazar olarak biliniyor ve yalnız gelenler çift olarak ayrılıyorlardı. Burası fahişeler için bir galeri, *dedim.*

Aklını kaçırmışların arasında, *diye cevapladı Sör Chris.*, şehvet için daha iyi neresi olabilir?

Şarkılar ve ukalalıklar şimdi o kadar artmıştı ki, konuşmamız duyulmuyordu ve Sör Chris. bir şey söylemek yerine başıyla işaret ederek beni kadın koğuşlarının bulunduğu koridora doğru yöneltti. Burada biraz daha mutsuz varlıklarla karşılaştık, *yani* sırtını duvara dayamış ağlayan bir kadın *Gel John, gel John, gel John* (sanırım, ölmüş oğlu için dedi Sör Chris. bana) derken, bir başkası şiltesinin samanlarını ufak parçalara ayırıyor, küfrediyor ve lanet okuyor ve parmaklığının demirlerini dişliyordu. Dikiz deliğinden neşeli bir biçimde konuşan bir başkası daha vardı lakin yaklaştığımız zaman, ekmek peynirle iyiydi, peynir ekmekle iyiydi, ekmek ve peynir birlikte iyiydi demeye başladı. Sör Chris. eğilip ne dediğini dinledi ve sonra da koku bizi hücresinden kaçırmadan önce, hakikaten öyle, hakikaten öyle dedi. Geriye, erkekler koğuşuna döndük ve hezeyan halinde uçan gemilerden ve aydaki gümüşi yaratıklardan söz edenleri gördük. Anlattıklarının ne başı ne de sonu vardır, *dedi bana Sör Chris.*, velakin öyle bir imla var ki çözebilene aşk olsun.

Deli bir çağ, *diye cevap verdim* ve tımarhaneye konmayı, burada zincire vurulmuş veya karanlık odaya kapatılmış olanlardan daha çok hak eden pek çok kimse var.

Hazin bir mütalaa, Nick.

Aklımızla muzaffer olmanın ne manası var, *diye devam ettim*, beyin bu kadar ani bir şekilde bozuluyorsa?

Eh, doğrudur, haklı olabilirsin, *dedi aceleyle*, lakin bizim yeni manyağımız nerede? Derken tanıdığı bir zindancıya doğru yürüyüp onunla konuşmaya başladı. Sonra da parmaklarını

sallayarak beni çağırdı. Yanına gidince, *bana*, adam, seyircilerin göremeyeceği bir yere kilitlenmiş, *dedi*, velakin istersek görebilirmişiz. Bu durum beni hem korkuttu hem de kafamı karıştırdı ve sararmış veya huzursuzlaşmış olmalıyım ki Sör Chris. omuzumu okşayarak, sana zarar veremez Nick, *dedi*, zincirli; gel, sadece bir dakika bakacağız. Binaenaleyh, zindancı bizi arka merdivenlerden tımarhanenin, eğlence için uygun olmayanlara ayrılmış olan özel odalarına çıkardı. Mahluk burada, *dedi zindancı bize*, hazin bir sesle; rahat olun efendim, bir güzel bağlıdır.

İlerleyince ve gözlerimiz zayıf ışığa alışınca yerde yatan adamı gördük. Nöbetlerinde, *diyor zindancı*, gözlerini devirerek, kendini duvardan duvara atıyor ve sandalyesinden öyle bir fırlıyor ki uçacak sanırsınız; tutanlar kollarına ve bacaklarına asılıp tutabiliyorlar. Sör Chris. bu söz üzerine zindancıya göstermeden güldü. Sonra da, *diye devam etti*, şimdiki gibi yere yatırıldı, şimdi olduğu gibi, sanki ölü; kolları ve bacakları olmadan öyle garip eğilip büküldü ki, tarif edilemez. Sör Chris. deliye baktı velakin bir şey demedi. Sonra da, *diye devam etti*, öyle iğrenç sesler çıkardı ki – bazen domuz veya su değirmeni veya ayı gibi, sanki çan sesine karışıyordu. Sonra da –

– Yetti, yetti, *diye mırıldandı yaratık* yattığı yerden alçak bir sesle ve ben korktum.

Gördüğünüz gibi dudakları kıpırdamadı! *Diye bağırdı zindancı.*

Yetti, dedim! Ve manyak ayağa kalktı. Sör Chris. ve ben bir adım geriledik; adam buna kahkahalarla güldü. Daha sonra bize hiç aldırış etmedi. Kemiklerinin kırılmasına mâni olmak için yere hasırotları serilmişti ve onları, bir deste oyun kâğıdıymışçasına eline aldı, hayatla kumar oynamak ister gibi. Sonra da onları zarlar gibi düzenledi ve vücuduna verdiği değişik şekillerle zar oyunu oynuyormuş gibi davrandı.

Sör Chris., sessizce seyrettikten sonra cep defterini çıkarttı, bu sırada manyak bir balgam fırlattı. Sonra da konuşmaya başladı: Geçen gün, daima gölgeden giden ikizlerin altılısındaki mıknatısın dördünde yatan dualarınızın falına baktım. Kendinizi atsineklerinden koruyun. Sonra ilave etti: Tüm tahsilinizi böyle çözdüm. Ben buna güldüm ve deli bana dönüp bağırdı:

Daha ne kadar ölüm var Nick, Nick, Nick, sen bendensin. Buna dehşetli şaşırdım, çünkü adımı bilmesinin imkânı yoktu. Çılgınlıkla tekrar bana haykırdı: Dinle beni, oğlum! Sana bir diyeceğim var, Hawksmoor adlı biri seni bugün titretecek! Derken dili bir tomar halinde geri içeri kıvrıldı ve gözbebekleri, gözlerinin beyazından başka bir şey kalmayacak şekilde geri kaydı. Zindancı da bize, çıkmamızı işaret etti.

Kimdir bu Hawksmoor, *diye Sör Chris. bana sordu* tımarhaneden çıkıp alanda yürürken.

Hiç kimse, *diye cevap verdim*, bildiğim biri değil. Ondan ayrılınca hemen bir bara koştum ve sarhoş oluncaya kadar tas tas bira içtim.

***

Ben de Sör Chris. kadar kendi harikalar listeme sahiptim. Gerçi, hikâyelerimin hakikatinden, bir maymunun kamçıdan korktuğundan daha fazla korkardı ya. Mesela, Bay Greatrack hakkındaki konuşmamı dinlese benimle alay ederdi. Bu İrlandalı masajcının elleri altında tüm ağrılar hemen uçup gidiyor, loş olan açılıyor, sağırlık tedavi oluyor, cerahatli yaralar kapanıyor, kabızlık çözülüyor ve göğüsteki kanserli urlar eriyordu. Bir de Mary Duncan adlı çocuğun hikâyesi vardı; parmağıyla işaret ettiğinde boyunda, başta, bileklerde, kollarda ve ayak parmaklarında kanlı çıbanlar hasıl oluyordu. Bu hikâyeler arasında Islingtonlu bir kadınınki de vardır; hamileyken yatağına giren bir kediden fazlasıyla korkan ve sonra da kedi başlı bir çocuk doğuran bir kadın. Alva Dükü, Antwerp'te aynı anda üç yüz vatandaşının öldürülmesini emretmişti ve olayı gören bir hanım daha sonra kafası olmayan bir çocuk doğurmuştu. Binaenaleyh, hayal gücü günümüzün akıl çağında bile yaşıyor. Haberlerde, Tedworthlü Bay John Mompesson'un anlattıkları da vardır ki bunlar, sandalyelerin görünmez ruhlar tarafından hareket ettirilmesi, saçların ve gece elbiselerinin yolunması, büyük hararet, bacadaki şarkı, kaşınma ve solumaktır. Böyle hayal ve hayaletleri görmek isteyenlere söyleyeceğim şudur: Uzun süreli değildir, ancak gözlerinizi kırpmadan bakarsanız (ben böyle

yaptım) olur; zamanlayıcılar bile sadece göz atabilirler, ilk gördüklerinde gözleri titreşir lakin en mutekitler sabit bakmayı becerebilir. Ayrıca, bir de şu var: Yezidi görenler daha sonra parmaklarıyla gözlerine sürme çekmelidir.

Bu karanlık dünya, insanlığın bu gölgeler âlemi, geceye batmıştır; ruhların dolaşmadığı tek bir alan, cinleri olmayan tek bir şehir yoktur. Mecnunlar kehanette bulunurken fazıl olanlar çukura düşer. Hepimiz karanlıktayız, birbirimizleyiz. Mürekkep nasıl döküldüğü kâğıdı kirletir ve tedricen yayılarak harfleri kapatırsa, karanlığın ve kötülüğün mikrobu da hiçbir şey tanınmaz hale gelinceye kadar yayılır. Binaenaleyh, bu yakın zamanlarda yüzüp yüzemedikleri sınanan cadılar sebebiyle de böyle oldu; daha takibat başlar başlamaz toplanıp nümayiş yapan kadınların sonunu almak mümkün olmamıştı. Bu meseleyle alakalı olarak itham edilen ve mağdur olanların sayısı o kadar süratle arttı ki, kendisini ihbar edenlerin sayısı şüpheli sayısını geçti. Hadiseler böyle gelişti; ortaya çıkan günahlar öyle büyüktü ki, her şeyi karmakarışık bir hale getirme tehlikesi hasıl oldu.

Buna mukabil, bu felsefe istikametinde Londra'da ve sair yerlerde, Sör Chris. misali çok fazla konuşuldu. Sadece akli ve zahiri olan, münasebetlilik ve sadelik hakkında konuşanların şiarı *esrarengiz olmayan din*'dir; lakin eğer baş tanrının mantıki olmasını istiyorlarsa o zaman neden Âdem bahçede ölünceye kadar korktuğu sesi duydu? Esrarlı şeylerin kolay ve aşina olması gerektiği söylenir ve şimdi öyle bir seviyeye yükselmiştir ki, matematik hesaplarını maneviyat âlemine sokmak isteyenler bile vardır, *yani* herhangi bir alet tarafından hasıl edilen umumi faydanın miktarı cömertlik ve kabiliyet (mesela dışkı) nispetindedir. *Sistem* dedikleri, temellerini semaya attıkları binalar inşa ederler ve maddi mekâna geldiklerini düşündüklerinde binaları yok olur ve mimarları da bulutlardan aşağıya yuvarlanır. *Madde, tecrübe, tali sebep,* vesaire hakkında fikri sabit olan insanoğlu, bu âlemde göremediği, temas edemediği veya ölçemediği bir şey olduğunu, muhakkak ki içine düşeceği bir uçurum bulunduğunu unutmuştur.

Daha da ileri gidip bunların sadece rüyalardan mürekkep olduğunu ve hakikatle münasebetleri bulunmadığını iddia

edenler de vardır. Onlara, Spittle-Fields, Limehouse ve şimdi de Wapping Stepney mahallesindeki kiliselerime bakmalarını tavsiye ediyorum ve soruyorum: Sizi, düşündüğünüz zaman kendi âleminiz olduğunu bildiğiniz daha karanlık bir âleme yönelttiklerine hiç şaşırmıyor musunuz? Onların civarındaki her karış toprak hastalık hastalığı arazını ve intizamsızlığı ihtiva eder, taşların her biri Tanrı'nın doğru yolunu takip edebileceğiniz kavrulmanın emarelerini taşır. Buna karşılık, bu akil kimseler, bu tür işaretlerin melankolik ve dolandırıcı sefillerin uydurduğu şeyler olduğunu ileri süreceklerdir. Lakin *İncil*'de bile, o ölüler kitabında bile sayısız misaller vardır: Lanetli meleklerin Mısırlıların arasına gönderilmesi, *İlahiler 78.49*, Tanrı'nın şeytana nereden geldiğin sorması, *Eyüp 1.7*, şeytanın kasırgayı başlatması *5.19*, şeytanın domuzun içine girmesi, *Luka 8.33*, kirli yezidin insanın içine girmesi, *Luka 5.35*, ve mecnun hususunda kimsenin onu bağlayamaması, *Markos 5*. Daha başka çeşitli fasıllar: Endor cadısı, Saul'un fikrini sorduğu piton, *1. Samuel 28*, ki o da Samuel'e kolsuz bir manto giymiş olan ihtiyar bir adamı getirir. Ayrıca *Josephus'un 13'üncü nüsrasında*, cadının, tanrıların topraktan yükseldiklerini gördüğünü söylemesi.

Lakin günümüzün bazı iyi beyefendileri bana sorabilirler: İspatın nerede? Cevabım: Kiliselerime ve gölgelerinin yere nasıl düştüğüne bakın, sonra da yukarıya, kendilerine de bakın, bakın bakalım, kafanız karışmayacak mı? Şunu da ilave ederim: Eğitilmiş kimselerin tatminkâr bir hesabını veremeyecekleri her şey eğer sahte ve imkânsız olarak takbih edilecekse, o zaman dünyanın kendisi de basit bir martaval olarak görünecektir. Şu kadarı kâfidir: Ruhların mevcudiyeti matematik gösterilerle bulunamaz; tüm geçmiş şeylerin tarihini yok saymayacak veya etmeyeceksek beşeri bilgilere itimat etmeliyiz. Lakin Tanrı yoktur! demeye cesaret edemeyenler cinlerin böcek ve ejderha olduklarını söylemekle iktifa ediyor. Bu tür kimselerle tartışacak değilim. Bir insan bu kadar dar görüşlü olabiliyorsa, harikalar ve mucizeler karşısında da aynı şekilde davranır ve aklının kandilini öğlenin güneşi zanneder. Tekâmül, taksim edilebilme, metanet ve müteharriklikten başka bir şey görmeyecek, zayıf faniliğini unutacak ve karanlıkta körlemesine dolanacaktır.

Aman Tanrım, hâlâ karanlık; muhakkak çok derin uyudunuz, *diyor Nat*, ve ben şimdiden ufak tefek işlerimi bitirdim ve yer o kadar temiz ki, efendim, tükürecek yer bulamazsınız ve deri kovamın yanında olduğum müddetçe uykunuzda kelimeler mırıldanıyordunuz –

– Nat, *dedim*, Nat biraz önce bir kandil yakıp birazcık uzandığımı düşünüyordum.

Hayır, efendim, saat şimdiden yedi oldu bile.

Gece de geçti, öyle mi?

Hem de bir ok gibi ve kötü bir sabah olduğu halde posta idaresinden gelen hoşlanmadığım bir çocuk bize şunu bıraktı.

Nat, üstünde *Bay Dyer'e, Leester-Fields Postanesi'ne bırakılmış* ibaresi bulunan küçük bir paket verdi. Yanımda dikilerek pakete bakıp duruyordu lakin beni acayip bir titreme aldı. İşine bak Eliot Efendi, *dedim*, bana biraz et ve yumurta getir. Odadan çıkınca paketi açtım ve tanımadığım bir yazının bulunduğu küçük bir kâğıt buldum. İri, okunaklı harflerle şöyle yazılmıştı: *tanrı namına inşa ettiğiniz eserleri gördüm. onbeş gün daha burdayım ve Whytehill'e gelirisem görşürüz. bütüm kalpimle sizin dostunum vede eniyi dostun olmama hizmetimin karşılığı almak ve ağzım kaplı tutturmak kâfidir.* Beni tehdit eder görünen bu mektubu okuyunca bağırsaklarımda bir hareket hissettim ve hızla yatağımdan lazımhğıma koştum. Oturup, sanki duvarlar beni taciz ediyorlarmış gibi etrafıma korkarak baktım ve neredeyse bütün içimi boşaltacaktım. Derken, Nat'in merdivenleri çıkmakta olduğunu duydum ve lazımlıktayım diye seslendim, eti kapının yanına bırak! Derhal bırakıp tekrar mutfağa indi.

Bu mektup o kadar da kurnazca yazılmamıştı; manasını çıkarabiliyordum. Talihsizlik eseri, Black Step Lane'deki eski dostlarım keşfedilmişti; kiliselerin yanı sıra hakiki işim de. Şimdi hakikaten sıkışmıştım ve bir anda tekrar kül çukurunda yumulmuş, ıstırap içindeki zihniyle dünyaya meydan okuyan çocuk olmuştum. Lazımlıktan kalkıp yatağıma uzandım; pantolon yerine kefenimin içine girsem fark etmezdi. Bütün kanunların aleyhime olduğunu biliyordum. Elizabeth'in dördüncü yılında kabul edilen 39 sayılı kanun, herhangi bir hileli sanat erbabının veya talih ve fal okuyucusunun götürüleceğine, bir hi-

lekâr, serseri veya dilenci sayılacağına ve belden yukarısının soyularak vücudundan kan gelinceye kadar kamçılanacağına hükmediyordu. Lakin bu, yine de hiçbir şeydi; Jacobi esas kanunnamesi 12. babına göre kötü ruhları beslemek, kullanmak veya mükâfatlandırmak bir cürümdür – böyle davranmış olmam ise kem ruhları istimale girer. Aynı mevzuat, cadılık ve büyücülükle iştigal eden herhangi bir kişinin veya kişilerin, tüm yardımcı, tahrikçi ve müşavirlerinin bu suçtan mahkûm olmuşlarsa mücrimler olarak ve günah çıkarma hakkı tanınmadan ölüm cezasına çarptırılacaklarına hükmetmektedir. Bu aklımda yer etmişti (böyle denir); yatağımda yatarken kalkıp Newgate'in taş odasına giriyorum ve derhal yere mıhlanıyorum; şimdi de majestelerinin mahkemesinde suçlu kürsüsüne götürüldüm ve Sör Chris. de aleyhimde şahitlik yapmak üzere geldi. İşte arabaya sürükleniyorum ve etrafımdaki kalabalığa gülüyorum. Artık ellerim bağlandı ve kafama torba geçirildi; ölürken de bacaklarımdan çekiştirildiğimi hissediyorum. İşte böyle, korkum sinirlerimden sızarak şekil aldı, sese büründü, koku saldı ve damağıma tat telkin etti. Kendime yumuşak bir sesle, *Lakin hayır, cezamadildir*, dedim.

Derken kanlı-canlı ruh halim geri geldi ve elimi, kan çıkıncaya kadar ısırdım. Kendi kuvvetimden haberdarım, *diyorum*, çünkü daha önce imtihan edilmişti ve fırtına görecek olursam onlara mâni olacak durumdayım. Cahil ve tamahkâr bir sefil önünde niye küçüleyim? Bunu yazanın kim olduğunu tespit edince onu hakikaten mahvedeceğim.

Sonra, benim korku dehlizlerinde kaybolmama sebep olan şu fikir, düşüncelerimin teması haline geldi: Bu tatsız mektup, *diyorum*, şüphelerimin doğru istikametinden sapmamı sağlamak kastıyla kaleme alınmış. Bu sebeple, çok basit birinin bile Whitehall olduğunu bilebileceği ismi Whytehill diye yazıyor* Beni gözetleyen ve hakkımda dedikodu yapanlar, dairedekilerden

* Burada dikkat çekilen bozukluk yanlış harflerin kullanılmış olması değil; İngilizcede, başka anlamları yanında, "hall" sözcüğü resmi bina ve "hill" sözcüğü de tepe demektir. İlk hece (white) doğru yazılmış bile olsa, "beyaz tepe" bir semt adı olabilir ama "beyaz resmi daire" (Whitehall) sözcüğünün, Amerika'daki Whitehouse gibi özel bir anlamı vardır: Devlet dairelerinin bulunduğu merkezi bina. (ç.n.)

başka kim olabilir? Çizimlerimi bilenler veya eserlerim konusunda Walter Pyne'ı sorgulayanlar, dairedeki dolabımı karıştıranlardan başka kim olabilir? Kim Walter'ı bana karşı kurdu ve belki de beni takip etti? Tabii, evet, Walter'ın peşini bırakmayan ve ona gözü kara laflar eden birisi var – Yorick Hayes denen o mizan müfettişi. Ben eğer dairedeki işimden uzaklaştırılırsam benim yerime sıçrayacağını ümit eden o. Yazan o olabilir; onu gözleyeceğim, takip edeceğim ve bir kasık biti gibi ezeceğim. Onu nasıl aradan çıkaracağım düşüncesi beni hazza gark etti ve heyecanla kalkıp odamın içinde yürümeye başladım.

Yürürken bu çaçabalığını, bu cüceyi yakalamak için kendi yemimi tasavvur ettim ve şöyle yazdım: Yazdıklarından bir mana çıkartamadım, tekrar yazdığında kendini izah et ki bileyim. İmzalamadan kapatıp üstüne *Bay Hayes* diye yazdım. Sonra da mektubu külotumun kemerine koyup Nat'e seslendim; o da koşarak geldi.

Etinize dokunmamışsınız efendim, *diyor*, bir şey de içmemişsiniz. Bayan Best'e sizinle ne yapmam lazım geldiğini bilmediğimi söyledim ve siz de masaldaki küçük büzülen adam gibisiniz –

– Yeter, Nat.

Haklısınız, *diyor* ve esniyor.

Sonra ben devam ettim: Nat, bu mahallede vakit öldüren hain bakışlı, tamahkâr, aylak birini ve sende bir huzursuzluğa sebep olacak herhangi bir kimseyi görürsen, gözetle ve bana söyle. Bana şaşırmış vaziyette baktı ama bir şey söylemeden tekrar esnedi. Sonra da hafif bir ıslık çalarak giyindim. Gözü kara biriyle karşı karşıyaydım ve daireye yürürken korkularım geri döndü. Yanımdan geçerken bana bakan herkes beni yeni bir korku seline salıyordu. Kendim için tam bir sırdım ve öyle muhtelif ihtiraslara sahiptim ki, nereye gittiğimi nadiren biliyordum. Scotland Yard'a bir suçluymuşum gibi girdim ve etrafımda dönüp fark edilmemiş olduğumu müşahede edince, girişte sefilin keşfedeceğinden emin olduğum bir yere Bay Hayes'e yazdığım mektubu bıraktım.

Sonra da tekrar kendi odamda, kendi planlarım arasında, iştigal etmekte olduğum meselelere daldım. Komisyon'a der-

hal şunu yazdım: Wapping Stepney Kilisesi inkişaf ediyor. Duvarlar artık hemen her yerde on beş, on altı kadem yüksekliğine ulaştı. Duvarcı ustasının iyi miktarda sarı kireçtaşı vardı ama işini istendiği kadar inkişaf ettiremedi. Kasım başlarında yapılmış olan tuğla işlerinin bir kısmı üzerinde donun ciddi bir tesiri oldu; bir kısmı sökülüp yeniden örülmeli. Velakin tatmin olmuş vaziyetteyim; bu mektupla birlikte, kilisenin garbi nihayetine yerleştirilecek olan ziyadesiyle geniş ve garip bir resmin karalamalarını da gönderiyorum – kanatları görünecek biçimde yapılmış bir ecel sureti. Ecelin ayaklarının altında sekiz kadem boyunda bir iskelet yatıyor ve onun da altında geniş bir dairenin içinde eşkenar bir müselles şeklindeki şöhret var. Bir kilise için çok uygun olan bu alamet Hıristiyanlığın ilk başlarından beri kullanılmaktadır. Hürmetkâr köleniz: Nich. Dyer.

Komisyon üyelerine gösterilecek tek resim budur ve benim kendi eserim gizli kalacaktır. Çünkü kiliselerimin üçüncüsünde kırmızı gözlü, beyazlar giymiş, elinde kılıçla, iri, kara bir adam, kırmızı elbiseli, elinde altın bir küre tutan bir adam ve kafasında koyu renk keten bir kukuletası olan elleri havada bir adam resmedilmelidir. Benim kadim Mirabilisim beni böyle şeylerle tanıştırdığı zaman ona, bunların bana çocukluğumda dinlediğim hikâyeleri hatırlattığını söylemiştim. Pekâlâ, neden hatırlatmayacaklarmış, *demişti*, üzüntülerimiz çocukluğumuzda başlamaz mı? Ben şimdi temeldeki cesedi nasıl unutabilirim?

Girişten bir ses geldi ve ben sanki tesadüfen oradaymışım gibi kapıya gittim. Düşündüğüm gibi, Hayes denen adam geliyordu. Tuzak olarak bırakmış olduğum mektuba bakmaya cesaret edemedim. Kibarca eğilerek herkesi selamladı. Sanki bir şey unutmuşum gibi döndüm. Lakin kapımın önünde biraz duraksadım ve başımı hafifçe kımıldatarak gözümün ucuyla soytarının mektubu aldığını, açtığını, çabucak okuduğunu ve bana bakmadan yere attığını gördüm. *Sen öldün*, diye düşündüm, *benimle dalga geçer misin?*

Sonra da yılan konuştu: Bay Dyer, *diyor*, Wapping Kilisesi'nin yanındaki araziyi inceledim.

Vaizin tavsiye ettiği gibi toza da baktın mı?

Devam etmeden önce bir an için şakama güldü: Oraya kanalizasyon yapmak çok zor olacak ve tenkit de çekebilir, Bay Dyer.

Velakin yapılmalı, Bay Hayes, başka yer yok.

O zaman bütün sütunların temelleri döşeninceye kadar beklemeliyim, *diye devam ediyor*, binaenaleyh lütfen bana bir iyilik yapın ve bu hale gelince haber verin.

Çizimi gördünüz mü? *diye sordum*, sırıtarak dişlerimi gösterirken.

Evet, kutumda.

Başka sureti olmadığı için Bay Hayes onu tekrar ele geçirmekten mutluluk duyacağım.

O zaman beni sarsamayacağını anladı. Kendi odasına doğru giderken, arkası bana dönük olduğu halde sanki havaya konuşuyormuş gibi sordu: Bu üçüncü kilise, değil mi, Bay Dyer?

Rahat dur, kerata, rahat dur diye düşünüyorum, kefeni için kafamdan ölçü alırken. Evet, *dedim*, evet, üçüncü.

İKİNCİ BÖLÜM

6

"Üçüncü mü?"

"Evet, üçüncü. Spitalfields'deki çocuk, Limehouse'daki serseri ve şimdi bir başka çocuk. Üçüncü."

"Bu Wapping'deydi, öyle mi?"

"Evet."

Hawksmoor pencereden aşağıya baktı; gördüğü sokakların gürültüsü buradan duyulmuyordu. Sonra pencereye doğrudan bakıp da kentin tozundan oluşmuş küf tabakasını görünce gözleri büyüdü. Bakışları yeniden kaydı; cama yansıyan kendi görüntüsüne yoğunlaştı – ya da Londra'nın büroları ve evleri üzerinde bir sanrı gibi görünen kendi yüz hatlarına baktı. Başı ağrımaya başladı ve sonunda gözlerini yumdu; parmaklarını şakaklarına hafifçe bastırıp "Peki neden bir ilişki olduğunu düşünüyorlar?" diye sordu.

Arkasındaki genç adam küçük bir büro sandalyesine oturmak üzereydi. Bu soru üzerine, gömleğinin yenini havalandırma sisteminden gelen akımla titreşen bir ev bitkisine sürterek, beceriksizce yeniden kalktı. "İlişki, efendim, her üçünün de kilisede ve aynı yerden sıkılarak boğulmuş olmalarında."

"Eh, bu bir muamma, değil mi? Muammalardan hoşlanır mısın, Walter?"

"Çözmeye çalıştıkları bir muamma."

Hawksmoor da bu konuda sabırsızdı. Koridorlardaki flüoresan lambalardan çıkan belli belirsiz vızıltı hoşuna gidiyordu. Yukarı baktığındaysa açıktaki kabloların toz içinde olduğu-

nu gördü. Koridorun bir bölümü karanlıktı; dolayısıyla, asansörün kapısı açılıncaya kadar bir süre karanlıkta beklediler. Yardımcısıyla birlikte arabaya binip Scotland Yard'dan uzaklaşırken, sokakları göstererek mırıldandı: "Burası vahşi bir orman, Walter." Walter, Hawksmoor'un iş arkadaşlarının laflarını taklit etme huyu olduğunu bildiği için güldü. Hawksmoor'un kafasından bir şarkı geçiyordu – Bir, elem için / İki, sevinmenin / Üçün nedenini siz bilin.

Nehrin yanında park ettiklerinde, St. George's-in-the-East'in içinden yükselmek yerine sanki çatısından fırlayıp çıkmış gibi görünen kulesi, görüş açılarına girmişti. Hawksmoor, Ratcliffe Caddesi'nden karşıya, kiliseye geçerken yanağının içini ısırıp kanattı. Yine, hep bu tür soruşturmalarda olduğu gibi, bir kez daha yenilgi ihtimaliyle karşı karşıyaydı. Kilise ve çevresi şimdiden kordona alınmıştı ve beyaz şeridin önünde küçük bir insan topluluğu birikmişti – kalabalık çoğunlukla, çocuğun ölüm yerini seyretmek üzere merakla toplanan yerel halktan oluşuyordu. Hawksmoor çabucak aralarından geçerken "işte burada!" ve "kimmiş?" mırıltılarını duydu ve eğilerek güvenlik şeridinin altından geçip kilisenin çevresinden dolanarak, arkasındaki küçük parka doğru yürüdü. Yerel CİD'den* bir müfettiş ve birkaç genç polis, girişinin üstünde hâlâ M ZE İ harflerinin görülebildiği, bir bölümü harap olmuş binanın yanında eğilmiş, yerdeki bir şeye bakıyorlardı. Müfettiş gözlemlerini bir teybe aktarıyordu fakat Hawksmoor'un geniş adımlarla gelmekte olduğunu görünce teybi kapatıp, sırtının ağrısından yüzünü buruşturarak ayağa kalktı. Hawksmoor görmezden gelerek yaklaştı: "Başkomiser Dedektif Hawksmoor ve bu da asistarum Dedektif Çavuş Payne, Şube Komiseriniz olayla olan ilgimi sizinle konuşmuştu."

"Evet, efendim, konuştu." Hawksmoor, her şeyin açıklığa kavuşmuş olmasından memnun, kilisenin arka duvarına bakmak üzere döndü ve inşaatının ne kadar sürmüş olabileceğini düşündü. Bir grup çocuk parkın parmaklığı arasından bakmaktaydı; koyu renk demirlerin yanında yüzleri solgun duruyordu. Müfettiş, "Bir homoseksüel bulmuş onu gecenin geç saatlerin-

* CİD = Cezai İncelemeler Dairesi. (ç.n.)

de," diyordu ve Hawksmoor bir şey demeyince ekledi, "belki de onlardan biri yapmıştır."

"Saati belli mi?"

"Sabah dört sularında, efendim."

"Kimliği bulundu mu?"

"Babası –" ve müfettiş bir meşe ağacının altında bir bankta oturan bir adamla, ayakta durmuş onu seyreden bir kadın polise doğru baktı. Kadının bir eli adamın omuzundaydı. Uzaklarda bir yerde bir siren duyuluyordu. Hawksmoor göğüs cebinden gözlüğünü alarak babayı inceledi: şok geçirenlerin yüzlerini iyi tanırdı; adamcağızınki de onlardan farksızdı. Bu arada adam da başını kaldırmıştı; göz göze geldiler. Hawksmoor, adam tekrar yere bakıncaya kadar nefesini tuttu ve sonra aniden müfettişe döndü.

"Ceset nerede?"

"O mu? Onu götürdüler efendim."

Hawksmoor adamın üniformasını inceleyerek "Soruşturma memuru gelinceye kadar maktulün kıpırdatılmayacağını size söylemiş olmaları gerekir müfettiş?"

"Fakat babası geldi, efendim –"

"Asla cesedi kıpırdatmayın!" Sonra da ekledi, "Nereye götürdüler?"

"İncelenmeye götürüldü. Patolojide."

Dolayısıyla cinayet mahalli şimdiden bozulmuştu. Hawksmoor, babaya doğru yürüdü; adam ayağa kalkmaya davranınca da eliyle işaret edip oturmasını istedi. "Hayır, hayır," dedi, "kalkmayın, olduğunuz yerde kalın."

Baba, mahcup mahcup gülümsedi fakat yüzü üzüntüden o kadar kırmızıydı ki, ham ve biçimsiz görünüyordu. Hawksmoor kendisini, göz ve ağız boşluğu deliklerinden başka bir şey kalmayıncaya kadar, peş peşe adamın deri ve et katmanlarını soyarken hayal etti. "Ne kadar arkadaş canlısı bir çocuktu," diyordu baba, "hep öyleydi." Hawksmoor başını eğdi. "Ona ait bir şey getirmem istenmişti," dedi baba devamla, "Köpekler için mi? Giysilerine dokunamadım, bilirsiniz işte, yapamadım, bunu getirdim" – elinde bir çocuk kitabı tutuyordu. Hawksmoor, kitabın parlak kapağına dokunmak istedi fakat baba iç geçirerek

sayfalarını çevirmeye başlamıştı bile. "Bu kitabı tekrar tekrar okurdu. O kadar çok ki..." Hawksmoor, elinin sayfaları çevirişini seyretti ve tesadüfen, yanında kemanını gıcırdatan bir çocuğun olduğu, elinde değneğiyle ihtiyar bir adamı resmeden bir gravür gördü. Gözleri resme takılmış bakarken de kendi kitaplarındaki benzer resimler gözünün önüne geldi; mezarların birinde okumakta olan bir yaban tavşanının olduğu bir mezarlık, bir taş yığını yanında oturmakta olan bir kedi. Altlarında, biteviye sürermiş gibi görünen mısralar olurdu; satırlar peşi sıra birbirini izlerdi ama şimdi sözcüklerini hatırlamıyordu. Kitabı babanın elinden aldı ve bir polise verdikten sonra kibarca sordu, "Oğlunuzu en son ne zaman gördünüz?"

"Saatini mi soruyorsunuz?"

"Evet, saatini hatırlayabilir misiniz?"

Adam, hatırlamaya çabalarken, ölüm olayından önce sanki hiçbir şey yaşanmamış gibi yüzünü buruşturdu. Orada, St. George's-in-the-East'in gölgesinde günlerdir oturuyormuş gibi bir hali vardı. "Akşam altı gibi olmalı. Evet, öyleydi çünkü duvar saati çalmıştı."

"Peki o, eh o nereye –"

"Dan. Adı Dan'di"

"Evet, Dan nereye gittiğini söyledi mi?"

"Dışarı çıktığını söyledi. Kapıdan çıktı ve gitti. Onu son görüşümdü."

Hawksmoor ayağa kalktı ve "Elimizden geleni yapıyoruz. Size bilgi veririz," dedi. Baba da, neredeyse resmi bir tavırla, onun elini sıkmak üzere yanında ayağa kalktı. Walter, bütün bunları parkın ortasında durduğu yerden seyrediyordu ve öksürerek boğazını temizlemişti ki, Hawksmoor yanına geldi ve "Hadi, bari gidip görelim bakalım," dedi.

Gittiklerinde, çocuğun cesedi çoktan tetkik odasındaki yerine yerleştirilmişti. Sol ayak bileğiyle her iki elinin bileklerine etiketler bağlanmıştı ve başı da bir tahta parçası üzerine, ense boşluğu tahtanın eğimine gelecek biçimde yatırılmıştı. Patolog ellerini yıkamayı henüz bitirmişti ve gelenlere gülerek baktı. Hawksmoor da gülümseyerek karşılık verdi ama hiçbiri iki karış ötelerinde yatmakta olan çocuğa bakmadı. Patolog, cebin-

den bir teyp çıkarırken, "Hiç zaman yitirmezsiniz değil mi?" dedi.

"Zaman bizden yana değil."

Bunu duymamış olan patolog vücudun üzerine eğildi ve teybe yavaşça konuşmaya başladı: "Şimdi vücudun dış yüzünü inceliyorum. Yüzüne kan basmış ve mavimsi bir renk almış; gözler dışarı fırlamış ve gözkapaklarındaki minik purpuralar ve konjonktivler, asfeksiyi işaret ediyor. Dil, dişler arasında, dışarı fırlamış. Kulaklardaki çatlamış damarlardan bir parça kan sızmış ama burunda kan yok. İdrar torbasından ve arkadan boşalma olduğunu gösteren belirtiler var. Cinsel saldırı izine rastlanmadı. Şimdi de boynun her iki tarafında hançere hizasında parmak ucu ya da tırnak izlerine bakıyorum –" kısa bir aradan sonra devam etti – "Bu türden bir şey yok. Boyunda bazı sıyrıklar var; saldırganın ellerini tutmaya uğraşan maktul tarafından yapılmış olabilir. Yara izlerinden, o yerde yatarken, katilin onu çömelerek ya da üzerine oturarak boğmuş olduğunu düşünüyorum. Buradaki morarma çok belirgin. Kafa derisi altında ve omurga üzerindeki küçük bereler, boğulma sırasında sırtüstü yere bastırılmış olduğunu düşündürüyor. Telle boğulduğunu gösteren bir iz ve ısırma işareti yok. Dudakların iç kısımlarında, bazı diş izleri var." O konuşurken Hawksmoor cesedin ayaklarına baktı; onları koşarken düşünmeye çahştı. Fakat patolog artık teybini kapatmıştı ve Hawksmoor da rahatladı.

Morg asistanı yaklaşıp çocuğun ellerini bileklerinden kesti ve incelemek üzere başka bir tezgâha götürdü. Patolog, cesedi boğazın altından kasığa kadar tek bir kesikle, sadece göbeği savuşturacak bir eğri çizgi halinde açtı ve kaburganın zarını soydu. Dil, aort, yemek borusu, kalp ve ciğerler tek bir işlemle çıkartılıp, deşilmiş cesedin yanındaki tetkik masasına bırakıldı. Mide içeriği bir cam kavanoza konuldu. Patolog teybini yeniden açtı ve Hawksmoor esnemesini bastırdı: "Hançere arkasında ezilme var ve dil kemiği kırılmış ki, bunlar, katilin oldukça güçlü olduğunu gösterir –" bu son deyimde sesi biraz yükseldi ve Hawksmoor'a bir göz attı. "Dolayısıyla, kesinlikle boğazı sıkılarak boğulmuş diyebiliyorum." Patoloğun, şimdi cesedin üzerinde tuttuğu elleri kırmızıydı ve kan damlatıyordu; başını

kaşımak üzereydi ki, hareketini yarı yolda durdurdu. Asistanı ise şimdi kesilmiş ellerin her parmağındaki tırnağı dikkatli biçimde inceliyordu. Hawksmoor, tüm bunları seyrederken sol gözünde ani bir tik hissetti ve kimsenin görmemesi için arkasını döndü.

"Ne zaman olduğunu bilmeliyim," dedi, "bu davada, ne zaman, nasıldan daha önemli. Bir zaman cetveli oluşturabiliyor musunuz?" Bu cinayetin görüntüleri çevresini sarıyor, vücudun parçaları takibat, şiddet ve kaçışın simgelerine dönüşüyordu; yine de bütün bunlar ona kilitli bir odadaki kavga sesleri kadar kırık ve anlaşılmaz geliyordu. Sadece zamanla ilgili aşamalar açıkça bilinebilirdi; boğazın etrafındaki ellerin yarattığı şok nedeniyle nefes alıp vermenin hızlanıp derinleşmesi; sıkma sertleştikçe kanın toplanması ve zorlanan nefes, bilincin karışması; seyrekleşen nefes ve kasılmalar, bilincin kaybolması; nihai kusma ve ölüm. Hawksmoor, bir mimarın bina yaparken zamanlamayı değerlendirmesindeki gibi olduğunu düşündüğü bu farklı aşamaları ölçebilmek istiyordu; bilinç kaybı için üç-dört dakika, ölüm için dört-beş dakika...

"Pekâlâ, bir zaman cetveliniz var mı?" diye yeniden sordu.

"Zaman cetveli biraz zor olacak."

"Pekâlâ, ne kadar zor?"

"Nefessiz kalıp boğulmalarda vücut ısısının hızla yükseldiğini biliyorsunuzdur?" Hawksmoor başıyla doğruladı ve ellerini cebine soktu. "Ve hararetin düşmesi değişkendir?"

"Eee?"

"Zamanı bilemiyorum. Ölüm sırasında altı derecelik bir artış olduğunu düşünsem ve saat başına düşüş iki derece olsa bile, mevcut vücut ısısı altı saat önce öldüğünü gösterir." Hawksmoor, bunu dikkatle dinlerken tikinin geri gelmekte olduğunu hissetti ve gözünü ovuşturdu. "Yine de morarmaların boyutu öyle ki, berelenmenin en az yirmi dört saat önce olmuş olması gerekir – normal olarak bu hale gelmeleri iki-üç gün alır." Hawksmoor bir şey demedi ve adamın yüzüne baktı. "Zamanlamanın önemli olduğunu söylüyorsunuz, komiser, fakat bu vakada zamanlamayı asla anlayamıyorum." Patolog, sonunda kanlı ellerine baktı ve yıkamak üzere metal lavaboya gitti. "Bir

şey daha var," diye akan suyun sesini bastırmak istercesine seslendi, "Hiçbir iz yok, parmak izi falan. Boğan bir adamın boyuna baskı yapan parmaklarının kıvrık tırnak izi bırakması gerekir ama burada öyle bir şey yok."

"Anlıyorum." Hawksmoor, Walter'ın hızla odadan çıktığını gördü.

"Daha fazla bir şeylere bakmalıyım, komiser, fakat hiç iz olmadığı konusunda neredeyse eminim."

"Katil ellerini soğutmuş olabilir mi?"

"Bu, elbette mümkün. Ya da zaten çok soğuk olabilirler."

"Eğer bir mücadele olduysa, çocuk parmakları gevşetmek için onlara yapışmış ve böylece izleri bozmuş olabilir?" Bu, bir soru gibi söylenmiş olduğu halde patolog yanıtlamadı ve Hawksmoor ilk kez eğilip, açılmış cesede baktı. Henüz tamamen soğumamış olduğunu biliyordu ve o an ısısının yüzüne çarptığını hissetti; hava kendi etrafında bir ipek örtü gibi biriktikçe orada, masanın üstünde yatan kendi vücuduydu.

Hawksmoor nihayet koridorda Walter'ın yanına geldiğinde o, başını dizlerinin üstüne eğmiş oturuyordu. Elini genç adamın omuzuna koydu: "Eh, Walter, zamanlama konusunda ne diyeceksin?"

Walter telaşla başını ona doğru kaldırdı ve Hawksmoor bir an için gözlerini kaçırdı. "İmkânsız, efendim."

"Hiçbir şey imkânsız değildir. İmkânsız diye bir şey yoktur. Tek ihtiyacımız olan şey yeni bir ölüm, o zaman başından başlayıp kendi sonucumuza kadar ilerleyebiliriz."

"Bu son nedir, efendim?"

"Sonu bilseydim, başlayabilirdim, değil mi? Biri olmadan öteki olmaz." Walter'ın çok belli olan şaşkınlığı karşısında gülümsedi. "Dert etme, ne yaptığımı biliyorum. Sadece biraz zaman tanı bana. Tek istediğim, zaman."

"Dert etmiyordum, efendim."

"Güzel. Madem bu kadar mutlusun, gidip babayı görebilirsin. Ona ne bulduğumuzu anlat. Fakat çok fazla şey de söyleme."

Walter iç geçirdi: "Çok teşekkür ederim. Şakanız güzeldi, efendim."

Hawksmoor, meslektaşlarının kullandığı bir başka deyimi hatırladı: "Yaşam kederle doludur, Walter, yaşam kederle dolu."

* * *

Artık yalnızca birkaç yüzey olarak anımsayabildiği St. George's-in-the-East'e geri yürüdü; katilin buralara üzüntü, çaresizlik ve belki de neşe içinde dayandığını zihninde canlandırdı. Bu nedenle, kararmış taşların ayrıntıyla incelenmeye değeceğini düşünüyordu; her ne kadar üzerlerinde, birkaç kuşaktan erkek ve kadın tarafından bırakılmış izler olabileceğini bilse de. Polislikten öğrendiği bir şey vardı: kimse kendi kimliğinden bir iz bırakmadan bir yerde duramaz ve hareket edemez. Wapping Kilisesi'nin duvarları ışın spektroskopuyla analiz edilecek olsa kim bilir kaç tayf kalıntısı ya da parçasıyla karşılaşılır? Adımlarını, Red Maiden Lane, Crab Court ve Rope Walk'taki ev yığınları içinden yükselen kuleye doğru yönlendirdiğinde, gözünün önünde serbest bırakılmak için bağrışan bir kalabalığın hayali belirdi. Kulenin sağ tarafından karışık uğultular geliyordu; soldansa nehrin gürültüsü. Öğleden sonra erken bir saat olmasına karşın oğlanın öldürüldüğü yerin çevresine yerleştirilen ark lambalarından yayılan beyaz ışığı fark edebiliyordu. Orada yalnızca iki polis dedektifi kalmıştı; olay yerini görmek için gelmiş olan ziyaretçilerin hatıra diye taş ve odun parçaları götürmelerine engel olmakla görevliydiler. Hawksmoor birkaç dakika durup cinayet mahalline baktı. Saati vuran çan sesiyle irkilince de bakışlarını yukarıya, kiliseye doğru çevirdi (bir perspektif hilesi nedeniyle sanki üzerine devrilecekmiş gibi duruyordu). Sonra da kilise arazisinden uzaklaşıp Thames'e doğru yürüdü.

Kuytudaki iskelelerin ve çamurlu kıyıların kasveti onu hep cezbetmişti. Wapping Reach'e gelince, bulutların gölgelerini seyretti; suyun yüzünde hızla hareket ediyorlardı. Fakat gözlüğünü çıkarıp da tekrar aşağıya, suyun yüzüne bakınca, nehir devamlı daireler çizerek dönüp duruyormuş ve belli bir yöne gitmiyormuş gibi göründü; Hawskmoor bir an için kendini suya düşecekmiş gibi hissetti. Küçük bir botun içinde iki adam geçti – biri gülüyor ya da yüzünü buruşturuyordu; sanki onu

gösteriyordu. Ancak adamın sesi suların ötesinden duyulmuyordu. Bot, nehrin dirseğinden Tower Köprüsü'ne doğru dönene dek Hawksmoor bu sessiz sahneyi izledi. Görülmesiyle kaybolması bir olmuştu.

Yağmur yağmaya başlamıştı. Wapping'den Limehouse'a doğru kıyı boyunca yürüdü. St. Anne's Limehouse'un kulesinin biraz ileride olduğunu görünce de, Butcher Row'dan aşağıya, sola dönüp kenti nehirden ayıran alana girdi; burada boş bir arsa ve terk edilmiş evler vardı. Derken, aniden kafası karışmış bir halde durdu: Nem yüzünden, taşların üzerine yayılmış ve tellerin arasına sarılmış sık bitkilerden yakın ve keskin bir koku yayılıyordu. Bir serseri yere bağdaş kurmuş, başını yağmur tanelerini yakalamak için yukarıya çevirmişti. Bu çöplük alanından geri dönüp Shoulder-of-Mutton Alley'i geçti. St. Anne'nın önüne geldiğinde ortalık sessizdi.

Hawksmoor, Wapping ve Limehouse kiliselerinin arasındaki alanın bir krokisini çizebilir ve her mahallenin barındırdığı suçların hatasız bir dökümünü yapabilirdi. Burası, cinayet masasına atanmadan önce yıllarca bağlı olduğu CİD bölgesiydi ve burayı çok iyi tanıyordu. Hırsızların nerede yaşadığını, fahişelerin nerede toplandığını ve serserilerin nerelere geldiğini bilirdi. Zamanla çoğu suçlunun bölgesinden ayrılmadığını ve tutuklanıncaya kadar faaliyetlerini sürdürdüğünü anlamıştı. Bazen de aklına, ayrı bölgenin geçmiş yüzyıllar boyunca aynı amaçla kullanılmış olabileceği gelirdi. Hawksmoor kısa zamanda cinayet konusunda da uzmanlaşmıştı: Katillerin olay yerinden nadiren ayrıldıklarını ve bulununcaya kadar tekrar tekrar cinayet işlediklerini biliyordu. Bazen, daha önce de cinayetlerin işlendiği bu bölgenin onları çektiğini düşünürdü. Burada görevli olduğu süre boyunca Red Maiden Lane'deki bir evde sekiz yıl içinde üç ayrı cinayet işlenmişti. Binaya girenler buranın son cinayetten beri boş kalmış olduğu izlenimine kapılırlardı. Swedenborg Gardens'da Robert Haynes karısını ve çocuğunu öldürmüştü. Döşeme tahtalarının altında cesetler bulununca, davaya bakması için Hawksmoor'u çağırmışlardı. Commercial Sokağı'nda Catherine Hayes adında bir kadın ayinle öldürülmüştü ve daha geçen yıl Thomas Berry adında biri St. George's-in-the-East yakı-

nındaki sokakta bıçaklanmış, sonra da bir bacağı kesilmişti. Hawksmoor'un bildiğine göre, 1812 Marr cinayetleri de burada olmuştu – cani John Williams adında biriydi ve Hawksmoor'un merakla okuduğu öyküyü aktaran De Quincey'e göre, "kendisinin Kabil'in tüm çocuklarından üstün olduğunu iddia etmişti." Ratcliffe Caddesi'ndeki bir evde dört kişinin –bir adam, karısı, hizmetçisi ve çocuğu– önce kafalarını bir tokmakla parçalamış ve sonra da gerekmediği halde can çekişirlerken boğazlarını kesmişti. Derken, on iki gün sonra aynı mahalleden bir başka aileyi katletmişti. Yine De Quincey'e göre "kudretli bir katile" dönüşmüş ve idam edilene dek, Wapping Kilisesi'nin gölgesinde yaşayanlar için bir dehşet ve muamma nesnesi olmuştu. Nihayet cesedini bir arabaya koyup kilisenin önündeki dörtyol kavşağında gömüleceği yere getirdiklerinde, kalabalıktakiler vücudunu parçalamak istemiş ve kalbine bir kazık çakmışlardı. Hawksmoor'un bildiği kadarıyla hâlâ aynı yerde gömülüydü; yani bu sabahki kalabalığın polis şeridini zorlayarak biriktiğini gördüğü yerde. Bazı sokakların ve toprak parçalarının, çoğunlukla görünürde belli bir gayesi olmayan kötü duyguları kışkırttığını anlayabilmek için, hepsi de Spitalfields'de, Christ Kilisesi dolaylarındaki sokaklarda işlenmiş olan daha ünlü Whitechapel cinayetlerini bilmek gerekmezdi; Hawksmoor da bunun farkındaydı. Ayrıca, birçok cinayetin tespit edilemediğini ve çok sayıda katilin bulunamadığını da biliyordu.

Soruşturduğu cinayetlerde ölüm duygusu hep öyle güçlüydü ki, Hawksmoor'a, katil de kurban da felakete sürükleniyormuş gibi geliyordu. Ona kalan, katilin kendisi için zaten belirlemiş olduğu yolu izlemesini luzlandırabilmekti – bir bakıma onun asistanı olmaktı. Ölmek üzere olanların son sözcüklerinde yankılanan da bu felaket hissiydi; Hawksmoor Limehouse'dan Spitalfields'e yürürken böyle sözcüklerin sık sık söylendiği odalardan, köşelerden geçti: "Mutfağımda yanlış olan bir şey var", "gelecek sefer beni gördüğünde tanıyacaksın", "şu mektubu bitirmek istiyorum", "yakında mutlu olacaksın". Şimdi Whitechapel High Sokağı'nı geçiyordu. Tam bulunduğu noktada bir adam zincirleriyle asılmıştı; burası böyle bir idama sahne olan son yerdi. Hawksmoor, bu olayda, adamın son söz-

lerinin "Tanrı yok. Olduğuna inanmıyorum, varsa da ona meydan okuyorum" olduğunu biliyordu. Artık ilerisindeki Spitalfields Kilisesi'ni görebiliyordu.

Çeşit çeşit cinayet biçimini ve katil içgüdüsünü inceleme fırsatını hiç kaçırmazdı. Örneğin, katilin maktulü boğarken onun burnunu ısırıp koparması, onsekizinci yüzyılda oldukça olağandı ama Hawskmoor'un bildiği kadarıyla artık bu âdet yok olmuştu. Ayrıca, hangi devirde ne türden cinayetler işlendiğini bilecek kadar da konusuna hâkimdi: Örneğin bıçaklama ve boğma onsekizinci yüzyıl sonlarında, boğaz kesme ve sopayla dövme ondokuzuncu yüzyıl başlarında, zehirleme ve uzuvları kesmeyse geçen yüzyılın son zamanlarında revaçta olan cinayet biçimleriydi. Bu yüzden, son olarak Wapping'de bulunan üçüncü cesetle birlikte, bu yeni boğma vakaları ona çok tuhaf gelmişti – zamana uymuyordu. Ancak, bundan meslektaşlarına söz etmiyordu çünkü onu anlamazlardı.

Brick Lane'den sapan sokaklardan birindeki karakola girdi. Dokuz ay kadar önce Thomas Hill'in cesedinin terk edilmiş bir tünelde bulunmasından sonra burada bir Olay Odası kurulmuştu. Girdiğinde, oradaki iki üç polis memuru onu kayıtsız bakışlarla süzdüler; o da kendini tanıtma zahmetine girişmedi. Telefon arada bir çalıyordu ve sürekli sigara içen bir adam bir daktilo üzerine eğilmişti. Hawksmoor onu birkaç dakika izledi ve odanın uzak bir köşesine gidip ses çıkarmadan bir sandalyeye oturdu. Açılmış dosyalar, yere atılmış duran plastik bardaklar, mantar bir bülten levhasına rasgele iğnelenmiş resmi evrak, oraya buraya atılmış gazeteler, tekrar tekrar çalan telefonlar, tüm bu kargaşa onu yorup bezdirdi. Genç bir adam, "Tabii sen istersen," diyordu, "yapabilirsin tabii. Buna bir diyeceğim yok. Yok..." Sonra da arkadaşı, "Fakat yağmur yağıyordu" diye yanıtlıyordu. Hawksmoor, yan yana dikilmiş konuşan bu iki adamı seyrederken iki laf arasında bir ilişki olup olmadığını merak etti. Adamlar konuşurken bir ileri bir geri hareket edip duruyorlardı. Bu sırada konu üzerinde biraz daha dikkatle düşündü ve sonunda hiçbir ilişki olmadığına karar verdi. Yeniden dinlemeye başlayınca şu sözleri duydu: "Uyumuştum", "Rüya gördüm" ve "Uyandım" – ve o da, bu söylenenlerin biçimlerinin

ya da seslerinin, sırayla kullanıldıkları yere göre bir anlamı var mı diye, "uyumuştum", "rüya gördüm" ve "uyandım" sözcüklerini kendi kendine yineledi. Bir neden bulamadı ve bunlar ağzından kusuyormuş gibi çıkarken, kendisinin kafiye ya da anlam olmaksızın kullandığı sözcükler için de bir neden bulamadı. Bu diğer adamların yaşamı, onu boğazından sıkıca yakalayıp sandalyesinde oturmayı sürdürmeye zorladı. Derken, üniformalı daha yaşlı bir adam ona doğru gelip "Sizi bekliyorduk efendim," dedi.

Hawksmoor, sandalyesinden panik içinde kalkma refleksini bastırdı. "Doğru. Burada bulunmamın nedeni de bu."

"Evet, sizin geleceğinizi duymuştum efendim."

Hawksmoor, yaşlı polis memurlarının, sanki artık her gün karşılaştıkları gerçeklerle baş edemezlermiş gibi, tepki verme yeteneklerini yitirdiklerini de daha önceden fark etmişti ve şimdi bu adamı biraz sınamak istedi. "Operasyon," dedi, "kitabına uygun olarak sürüyor mu?"

"Evet, kitabına uygun. Gayet iyi gelişiyor efendim."

"Fakat belki de bu vaka için bir kitap yoktur müfettiş."

"Eh bakın bu doğru efendim, bu doğru."

"Neyin doğru olduğunu bildiğinize memnun oldum." Hawksmoor konuşurken çenesini kaşıdı. Rolünü oynuyordu, bunu bildiği için de bu durumun onu güçlü kıldığına inanıyordu. Başkaları, kendi rollerinin de yazılmış olduğunun, hareketlerinin bir sahnedeki oyuncunun izlemesi gereken hattı gösteren tebeşir çizgileri gibi işaretlenmiş, giysilerinin ve mimiklerinin önceden belirlenmiş olduğunun farkında değillerdi ama o, bu gibi şeyleri biliyordu ve bu rolü seçmiş olmasının da isabetli olduğunu düşünüyordu. Üniformalı memur son sözlerini duymamış görünüyordu ve ona boş boş bakmaktaydı. Dolayısıyla, Hawksmoor devam etti, "Aklım zamana takıldı."

"Zamana mı? Şimdi kaç olduğuna mı –"

"Hayır, o anki, cinayet anındaki zamana. Benim zamanım yok."

"İşte bundan bir soru olur efendim. Bunun farkındayım –" Bir sigara çıkarıp dudaklarının arasına koydu ve yakmadan, orada sallanıp durmaya bıraktı. "Evet," dedi, "bu bir soru."

"Her sorunun da bir yanıtı vardır, müfettiş. Öyle değil mi?"

"Evet, sanırım bunda haklısınız efendim, bunda çok haklısınız."

Hawksmoor onu yakından izliyordu; teslim olup cehaletini itiraf etmesini ya da görmüş olduğu ölümler için ağlamaya başlamasını bekliyordu; herhangi bir şey, yeter ki Hawksmoor da kendi duygularından biraz kurtulsun. Fakat müfettiş bir başka masaya doğru uzaklaşmış ve şimdi, konuştukça ağırlığını bir ayağından ötekine aktarıp duran bir polis memuruyla başı sonu olmayan bir konuşmaya başlamıştı. Hawksmoor kalkıp odadan dışarı çıktı.

Bir polis arabasına bindi; gri bir akşamda, Seven Dials yakınlarında Grape Sokağı'nın köşesinde inene dek arabayla yol aldı. Burada, Red Gates adındaki bir barın yanındaki eski bir binanın küçük bir dairesini kiralamıştı. Dalgın dalgın barın önünden geçti; merdivenleri çıkarken bir yandan da Wapping Kilisesi'nin kulesine çıkan merdivenleri düşünüyordu. Aşağıdan bir ses duyduğu sırada neredeyse kendi kapısına gelmişti; "Huu! Huu! Benim, ben! Bay Hawksmoor, bir dakikanız var mı?" Durakladı ve aşağı katta, kapı aralığında duran komşusuna baktı. Küçük holden gelen ışık, kadının gölgesini merdiven aralığına düşürmüştü. "Siz misiniz Bay Hawksmoor? Gözlüğüm olmadan o derece körüm." Kadının, kendisine hevesle baktığını gördü. "Bir beyefendi sizi soruyordu." Parmakları, dolgun göğüslerinin hatlarını zorlukla kapayan hırkasının yakasındaydı. "Aşağı kapıdan nasıl girdiğini bilmiyorum. Sizce de kötü değil mi, Bay Hawksmoor –"

"Haklısınız Bayan West. Ama bir sorun yok." Tozlu tırabzanı sağ eliyle kavradı. "Ne istediğini söyledi mi?"

"Sormamın uygun olmadığını düşündüm Bay Hawksmoor. Ona, Bay Hawksmoor'un sadece komşusu olduğumu, evinin kâhyası olmadığımı ve onu tanıdığım kadarıyla, kâhyası olmama da müteşekkir olmayacağını söyledim!" Hawksmoor, kadının kendisini ne kadar iyi tanıdığına hayret etti ve o gülerken dilinin karanlık hatlarına baktı. Kadınsa hem gülüyor hem de onu seyrediyordu. Uzun boylu, saçları hafiften dökülmeye baş-

lamış fakat o yaştaki adamlardan daha koyu renkli bir bıyığı olan ve yaz sıcağına karşın koyu renk bir palto giyen bir adam görüyordu. "O da bana geri gelip gelmeyeceğinizi sordu. Bilemeyeceğimi söyledim; pek belirli saatleriniz yok da. O da kendisinin de olmadığını söyledi."

Hawksmoor son basamakları da çıktı. "İcabına bakarım Bayan West. Sağ olun."

Basamakları çıkıp gözden kaybolmadan önce onu görebilmek için sahanlığa çıkan Bayan West, "Rica ederim. Ben hep buradayım. Bir yere gittiğim yok, hele bu ayaklarla Bay Hawksmoor" dedi.

Kadının boynunu uzatsa da dairesinin içini görememesi için, kapısını kendi vücudunun içeri süzülebilmesine yetecek kadar açıp hızla girdi. "Sağ olun," diye seslendi, kapıyı kapatmadan önce, "İyi geceler. Sağ olun."

Oturma odasına girdi; pencerenin yanında durup karşıdaki binaya baktı. Binanın cephesinde şekiller görüyordu fakat daha sonra bunların kendi binasının yansıması olduğunu anladı – dışarıya mı yoksa içeriye mi baktığını kestiremedi. Bayan West'in mutfağından yemek kokuları yukarıya geliyordu ve onu tabağının üzerine eğilmiş olarak düşünürken Red Gates'ten gelen belli belirsiz bağırtı ve kahkaha seslerini duydu. Bir an için her şey gerçekti; bu, yaşamın hep olduğu biçimiydi.

Birden, odanın köşesinde hareket eden bir şey gördüğünü düşünerek, arkasına döndü. Oraya dayalı duran bir dışbükey ayna vardı (genellikle dükkânların hırsızları uzak tutmak için kullandıkları türden). Arkasına herhangi bir şeyin girip girmediğini görmek için aynayı yukarı kaldırdı fakat bir şey yoktu. Aynayı odanın ortasına götürdü; kenarındaki tozlar parmaklarına bulaşmıştı. Sonra onu pencereden gelen ışığın karşısında tuttu ve kendi görüntüsüne soğukkanlılıkla bakmaya çalıştı. Ancak şişmiş yüzünün ve çevresindeki diğer şeylerin eğilmiş görüntülerinin aynadan kendisine bakmasından huzursuz oldu. Kendisini aynen, hep olduğu haliyle görüyordu – yaşlanmayan ama dikkatliliği ve gözlemciliği bırakmayan, şimdi de aynı dikkatle bakmakta olan kendisini. Kendisine gülümsemeye çalıştı ama tebessümü uzun sürmedi. Dolayısıyla yüzü, çev-

resinde eğilip bükülmekte olan diğer nesnelerden biri –bir koltuk, gri bir halı, koyu renkli ahşap bir sehpa üzerindeki lamba, yan yatırılmış transistorlu bir radyo ve bütün bunların çevresindeki boş beyaz duvarlar– haline gelene kadar hareketsiz kaldı. Aynayı bıraktı. Sonra da kollarını başının üzerine uzatıp ellerini tutarak gerindi; artık ziyaret vakti gelmişti.

Dairesini, geldiği gibi sessizce terk edecekti ama birden ani bir içgüdüyle kapıyı gürültüyle çarptı ve sokağa çıktı. Akşamın bu erken saatlerinde ayakkabılarının topuklarının kaldırımda çıkardığı sesler hoşuna gitti. St. Giles Sokağı'ndan aşağıya yürürken ileride, önünde iki sokak müzisyeni gördü; biri melankolik bir pop şarkısı söylüyor, öteki de dileniyordu. Hawksmoor, şarkının nakaratını tanımış ama nerede duyduğunu anımsayamamıştı:

Yukarıya tırmanacağım, tırmanacağım, hatta
Yuvarlanıp aşağı düşsem bile, yuvarlanıp aşağı.

Şarkıcı bakışlarını kendisine dikince de rahatsız oldu; cebinde bozukluk bulamamıştı ve adamın arkadaşı, açık avuçlarını ona uzatmış çevresinde zıplayıp dururken çaresizce bakındı. Ancak birkaç yarda uzaklaştıktan sonra şarkı söyleyenin kör olduğunu anladı.

Babasının tutulduğu eve varıncaya kadar hava soğumuştu; geciktiğini düşünüyordu ama çakıl döşeli patikadan yürürken, binanın içinden yükselen aşina kap-kacak şangırtısını ve büyük tuğla evin arkasındaki bahçeden gelen köpek havlamasını duyup eski ıstırabını hatırladı. Hemşire, sadece kendisine baktığı süre boyunca süren bir gülümsemeyle, "Sizi bekliyor," dedi, "sizi özledi, gerçekten özledi." İhtiyarlık kokusunun doldurduğu bir koridor boyunca birlikte yürüdüler ve uzakta bir yerde bir kapı çarpınca irkildiler. Hawksmoor'un yanından geçen bazıları ona bakıyor, bazıları da yaklaşıp parmaklarıyla ceketine dokunarak konuşup duruyorlardı – belki de onu iyi tanıdıklarını ve yakın bir zamanda yarım kalmış bir konuşmayı sürdürdüklerini düşünüyorlardı. Gecelikli yaşlı bir kadın duvara yaslanmış, önündeki boşluğa doğru "Gel John, gel John, gel John" deyip

duruyor, nazikçe koluna girilip götürülürken de hâlâ mırıldanıyordu. Burası sakin bir yerdi; gerçi Hawksmoor, çoğunun bağırmasını engelleyenin verilen ilaçlar olduğunu biliyordu.

Hawksmoor'un kendisine yaklaştığını gören babası "Ah, geldin demek," diye mırıldandı; sonra da sanki başkasınınmış gibi el yordamıyla aranıyormuşçasına aşağıya, ellerine baktı.

Hawksmoor, bu seni hep görecek olduğum halin, eğilmiş kendi vücuduna bakarken, diye düşündü. Yüksek bir sesle, "Nasıl olduğunu görmeye geldim, babacığım," dedi.

"Keyfin bilir. Hep kendi keyfine baktın."

"Pekâlâ, sen nasılsın?"

"Kendi kendimleyim." Dik dik oğluna baktı. "İyiyim." Bir süre bekledikten sonra, "Çıkmayan canda umut vardır," dedi.

"İyi yiyor musun?"

"Bu konuda bir şey diyemem. Nasıl bilebilirim?" Bir hemşire tekerlekli sehpayla geçerken dar yatağının ucunda son derece hareketsiz oturuyordu.

"Yeterince sağlıklı görünüyorsun."

"Evet, doğru. Ne de olsa kurdum yok." Derken elleri aniden denetlenemez biçimde titremeye başladı. "Nick," dedi, "Nick, hâlâ daha gelecek olan var mı? N'oldu o mektuba? Seni keşfettiler mi?"

Hawksmoor, şaşkın, ona baktı. "Ne mektubu, baba? Yazdığın bir mektup mu?" Mektupların buranın bodrumunda yakıldığına ilişkin ani bir düşünceye kapıldı.

"Hayır, ben değil. Walter yazdı. Kim olduğunu biliyorsun." Sonra ihtiyar pencereden dışarıya bakmaya başladı. Ellerinin titremesi durmuştu ama havada onlarla bazı şekiller yapıyor ve sürekli bir şeyler mırıldanıyordu. Hawksmoor duyabilmek için öne eğildi; babasına yanaşınca yeniden etinin ve terinin kokusunu aldı.

Hâlâ, yıllar önce annesinin ölümünden sonra, koltuğunda sızmış horlayan babasının içki kokan nefesini hatırlayabiliyordu. Bir keresinde, Hawksmoor tuvaletin kapısını açmıştı ve onu, karşısında, buruşmuş penisi elinde, otururken görmüştü. "Girmeden önce," demişti, "kapıyı çalamaz mısın?" Ondan sonra, babasının hazırladığı yemekleri yerken, Hawksmoor'un

hep midesi bulanmıştı. Derken, tiksintisinin kendisini temizlediği duygusuna kapıldı; evin sessizliğinden ve nefretinin saflığından haz duymaya başladı. Hatta gittikçe kendisiyle herkes arasına mesafe koymaya başladı. Gülüşmelerinden ve cinsel konulardaki konuşmalarından iğreniyordu. Yine de bazen bu gibi şeyler onu büyülüyordu; tıpkı sinirine dokunduğu halde onu etkileyen popüler şarkılar gibi. Sonunda, adeta trans durumundan ayılır gibi onların büyüsünden de kurtuluyordu.

On üçüncü yaş gününde, başkahramanı ressam olan bir filme gitmişti. Adam tablolarını satamıyor ve bir başarısız görüşmeden ötekine gittikçe üşüyüp acıkıyor ve sonunda sokağa düşüyor, bir zamanlar umutla yürüdüğü sokaklarda sürünmeye ve uyumaya başlıyordu. Hawksmoor sinemadan dehşet içinde, derin bir endişeyle çıkmış, o günden sonra zamanın geçmekte olduğu duygusuna kapılmış, kendisinin de onun kıyılarına terk edilmiş olduğundan korkmaya başlamıştı. Bu korku onu hiç terk etmedi ama artık onun nereden kaynaklandığını hatırlamıyordu. Kendine özgü ilginç bir yönü yok gibi görünen geçmiş yaşamına merak duymadan bakıyor, geleceğe baktığında da hedeflerinin hep gerçekleştiğini görüyordu; ancak bu durum da onu sevindirmiyordu. Onun için mutluluk durumu, sadece acı çekmemek durumuydu ve umurunda olan tek şey de fark edilmemekti.

Babasını dinlemek için eğiliyordu ama ihtiyarın başını kaldırıp ona bakması ve bir çocuk gibi gülümseyerek yüzüne tükürmesinden önce, duyduğu tek laf "İşte bir mum geliyor!" idi. Hawksmoor geriledi, ona dehşet içinde bakakaldı, sonra da yanağını yağmurluğunun koluyla sildi. "Geciktim!" diye bağırdı. "Gidiyorum!" O ayrılırken koğuşta genel bir sızıldanma ve hareketlilik vardı.

* * *

Bayan West kapı zilini duydu ve aşağıya, Grape Sokağı'na baktı: "Yine mi siz?"

"Henüz dönmedi mi?"

"Gelmişti, gitti. Sürekli koşuşturup duruyor."

Bu yaz akşamı kendi başına olmaktan sıkılmıştı.

Şimdi daha sakin bir sesle, "Gelip, bi' dak'ka bekleyebilirsiniz," dedi, "çok gecikmez."

"Sadece bir dakika için, o zaman. Çok kalamam." Walter Payne merdivenleri çıktı.

Bayan West onu kapısında bekliyordu; hırkasını çabucak bluzunun üzerine geçirdiği halde bir iki yeri açıkta kalmıştı. "Ucu ucuna kaçırdınız. Kapıyı çarptığını duymadınız mı? Hayret." Çaydanlık ve bisküvi tabağı üzerine eğilirken Walter'a yaslanacak kadar dengesizdi. "Canınız ne çeker? Hadi bir konyaklı çörek alın. Şeytana uyun." Walter iç geçirerek otururken "Herhalde önemli, öyle mi?" diye ekledi.

"Onunla çalışıyorum –"

Sözünü kesti. "Ha, *o mu*, onun hakkında bana bir şey sorma. Bu konuda yardımcı olamam. Ellerim bağlı." Ellerini, sanki bileklerinden bağlanmış gibi biri diğerinin üzerinde olacak biçimde, ileri uzattı. Walter panik halinde bakakaldı ve Bayan West buruşuk ve solgun cildindeki kahverengi lekeleri fark etti. Merakla çörek tabağına bakıp bir tane daha kapmadan önce, neredeyse kendi kendine, "*Onu* çözemiyorum," dedi. Walter bu konuda konuşabilirdi ama o bir yandan yerken konuşmasını sürdürdü. "Fakat bu eski evlerde, anlıyor musunuz, ne zaman ne duyacağınızı bilemezsiniz. Bazen benden önce nasıl bir yer olduğunu düşünürüm ama bilemezsiniz ki..." Tam ağzına bir bisküvi daha tıkarken sesi boğuldu. "İsminizi duyamadım."

"Walter, adım Walter."

"Pekâlâ Walter, bana kendin hakkında bir şeyler daha anlat."

"Eh, işte dediğim gibi, yukarıda onunla çalışıyorum." İkisi de yukarıya, tavana baktılar, sanki Hawksmoor şimdi bile kulağını yere dayamış onları dinliyormuş gibi. "Daha önce bilgisayar işindeydim."

Bayan West koltuğuna yaslandı. "İşte *anlamadığım* bir konu. Termostatım gibi."

"Aslında basittir. Bilgiyi doldurursunuz ve yanıt gelir." Gerçi hevesi Bayan West'i tüketmiş görünüyordu ama Walter bu konuyu anlatmaktan hiç bıkmazdı. "İnanır mısınız, bütün

Londra'yı bir bilgisayara emanet etseydiniz suç oranı derhal azalırdı. Bilgisayar nerede olacağını bilirdi!"

"Eh işte buna şaşarım, Walter. Bu bilgisayar ne yapması gerektiğini nasıl biliyor?"

"Bir bellek bankası var."

"Bellek bankası. İşte böyle bir şeyi ilk kez duyuyorum." Oturduğu yerde bacaklarını değiştirdi. "Ne tür bir bellek?"

"Her şeyin belleği."

"Bu bellek ne yapıyor?"

"Dünyayı daha güvenli bir yer haline getiriyor."

"Bak şuna!" dedi ve bacağını yukarı atıp eteğini hafifçe sıyırdı. Merakı yatışmıştı. Televizyona doğru yürüdü, düğmeye bastı. Dostça bir havada sessizce oturup ekrandaki çizgi filmi seyretmeye başladılar. Bayan West bir kurdun marifetlerine ve onun kovalamakta olduğu küçük yaratıklara kahkahalarla gülüyordu. Walter bile bu zararsız dünyanın sakinlerini seyretmekten eğleniyora benziyordu. Fakat çizgi film bitince kadın pencereden dışarıya baktı.

Walter gitmek için kalktı. "Gelecek gibi görünmüyor, değil mi?"

Bayan West hayır anlamında başını salladı. "Onu tanıdığım kadarıyla bu gece gelmez." Walter kadının ne demek istediğini merak etti. "Yine gel," dedi çıkarken. Sonra da pencereye gidip elleriyle kalçalarında tempo tutarak Walter'ın uzaklaşmasını izledi.

Çok geçmeden Hawksmoor geldi. Dairesinin kapısını açınca günün bütün yorgunluğu üstüne çöktü. İçinde çığlık atmakta olan, dinlendirilmesi gereken bir duygu vardı; bunun için hemen yatmak istedi. Karanlık odasında Grape Sokağı'nın ışıkları yansıyordu. Girer girmez korkuyla geriye sıçradı; köşede oturan, belki de çömelen bir şey vardı. Çabucak ışığı yaktı; gördüğü sadece oraya fırlatmış olduğunu düşündüğü ceketiydi. "İkinci derim," aklına gelen deyimdi ve uykuya dalmaya hazırlanırken bunu kendi kendine yineledi. Başkaları gibi rüya gördü; ancak o, rüyalarını nasıl unutacağını öğrenmişti.

***

Ertesi sabah Walter ıslık çala çala geldiğinde, bürosunda oturuyordu; arkası ışığa dönüktü. "Girmeden önce," diye sordu, "kapıyı çalamaz mısın?"

Walter bir an duraksadıysa da sonra Hawksmoor'un gülümsediğini gördü. "Dün gece dairenize uğradım efendim, haberleri vermek için." Hawksmoor, nedendir bilinmez, kızardı ama bir şey demediği için Walter –öncekinden daha tereddütlü– devam etti. "Beklediğimiz gibi efendim." Hawksmoor'un masasının üzerine bazı kâğıtlar serdi. "Bulunan tek kan grubu da, doku da kurbana ait. Diğerine, saldırgana ait hiçbir şey yok."

"Diğeri hiçbir iz ya da işaret bırakmış mı?"

"Dediğim gibi, hiçbir şey."

"Bu sana garip gelmiyor mu?"

"Olağandışı efendim."

"Güzel fikir yürütme, Walter." Hawksmoor gözlüğünü taktı ve Walter'ın getirdiği kâğıtları incelermiş gibi yaptı. Sonunda, "Benim için bir rapor yazmanı istiyorum," dedi. "Baş Müfettiş Yardımcısı'na hitaben yazmanı istiyorum. Tüm olağan ayrıntıları yaz – bulunduğu tarih ve saat, sorumlu memurların listesi, neler olduğunu bilirsin." Arkasına yaslandı ve gözlüğünü çıkardı. "Şimdi de Walter, sana anladığım kadarıyla bilgileri veriyorum."

Şu an için, onları herhangi birinin anlayabildiği kadarıyla, bilgiler şunlardı. Geçen yılın 17 Kasım akşamı, Eagle Sokağı'ndaki evinden yedi gündür kayıp olan Thomas Hill olduğu sonradan saptanan bir çocuğun cesedi, Spitalfields'deki Christ Kilisesi'nin terk edilmiş tünelinde bulundu. Boynu çevresinde başka izler olmadığına göre açıkça elle boğulmuştu ve bazı kemikleri kırılmıştı ki, iç ezikler nedeniyle en az otuz ayak yükseklikten düşmüş olduğu düşünülüyordu. Ancak, eksiksiz ve ayrıntılı incelemelere karşın katilin hiçbir izine rastlanmamıştır – kesinlikle civarda hiçbir işaret ya da katilin giysi parçaları bulunmamıştır. Arazinin ve tünelin taranması sonucunda da bir otobüs biletinden ve kilisede satılan dini broşürlere ait birkaç sayfadan başka bir şey ortaya çıkmamıştır; bunların herhangi birinin bir önemi yoktur. Ev ev, kapı kapı soruşturmalar da aynı derecede başarısız kalmış ve bazı şüpheliler sorgulanmıştır

ama gerçek bir suç delili ile karşılaşılamamıştır. Derken bu yıl, 30 Mayıs'ta "Ned" diye tanınan fakat gerçek adı "Edward Robinson" olan bir evsiz, St. Anne's Limehouse Kilisesi'nin kemerlerinin kapısının yanında bulunmuştur. İlk başta sarhoşlukla kemerlere giden bir dizi dik merdivenden yuvarlandığı varsayılmışsa da adli tıp incelemesi boğulmuş olduğunu ortaya koymuştur – yine maktulün üzerinde ya da çevre arazide katilin izine rastlanmamıştır. Katilin kimliğine ilişkin tek olası ipucu, maktulün paltosunun cebinde bulunan çok fazla buruşmuş ve bozulmuş fakat küçük bir çocuğa ait olduğu açıkça anlaşılan bir fotoğraftır. Bu cinayetle altı ay önceki Thomas Hill'in öldürülmesini ilişkilendirmenin bir nedeni yoktur ve aslında Edward Robinson'un, polis tarafından "geçiciler" olarak adlandırılan bölge sakinleri arasında çıkan sayısız ve genellikle vahşi kavgalardan birinin kurbanı olduğunu varsaymak bile mümkün olabilirdi. Ancak, etraflı sorgulamalar sonucu herhangi bir kavga ya da dövüşün kanıtı ortaya çıkmamıştır. Ölünün üzerinde bir iz ya da salya bulunmaması da adli tıp uzmanını şaşkınlığa düşürmüş; sonunda da iki vaka arasında bir "karşılaştırılabilirlik etkeni" olduğu kendisi tarafından ilham edilmiştir. Derken, bu yıl 12 Ağustos'ta, Wapping'de, St. George's-in-the-East'in arkasındaki arazide küçük bir çocuğun, Dan Dee'nin cesedi bulunmuştur. Anlaşıldığına göre, kurban Old Gravel Lane'deki evini bir önceki akşam saat altı dolaylarında, Tower Hamlets Estate bitişiğinde arkadaşlarıyla futbol oynamak üzere terk etmiş ve saat on birde hâlâ dönmediğini görerek telaşlanan anne-babası polisi aramışlar. Fakat cesedi bir polis memuru tarafından ancak ertesi sabah, kilise arazisi üzerindeki terk edilmiş bir barınağın yakınında, yerde yatar vaziyette bulunmuştur. Açıkça elle boğulmuştur ama yine boyunda ya da vücutta herhangi bir ize rastlanmamıştır. Kapı kapı yapılan soruşturmalar, arazinin derinlemesine incelenmesi ve ayrıntılı adli tıp araştırması ortaya hiçbir şey çıkaramamıştır – raporunun sonuna Hawksmoor'un eklediği üzücü bir husus.

Bu cinayetlerin ayrıntılarını anlatırken gülümsemesine engel olamadı ve bitirdiğinde aslında oldukça sakindi. "Dolayısıyla, Walter görüyorsun ki," diye daha alçak bir ses tonuyla

ekledi, "büyük olayların gölgesinde yaşıyoruz." Sonra da, "Ah bir de ne olduğunu bilsek" dedi.

"Bir deli olmalı efendim, değil mi?"

Hawksmoor, avuçlarını masaya dayamıştı; ellerine bakarak, "Öyledüşünme," dedi.

"Fakat pislik olduğunu varsayabilirim."

"Yalnız, pislik temizleyici gerektirir, temizleyici de pislik." Sağ elinin parmaklarıyla masada tempo tutuyordu. "Walter söyle bakalım, başka ne düşünüyorsun? Söyle."

"Yani, öykünün ne olduğunu mu soruyorsunuz?'

"Bir öykü olduğunu varsaymalıyız, yoksa katili bulamayız, değil mi?" Artık ellerini kıpırdatmıyordu.

"Nereden başlayacağımızı bilmek zor efendim."

"Evet, başlangıç hileli olan kısımdır. Fakat belki de hiç başlangıç yoktur, belki de o kadar geriye bakmamız gerekmiyor." Masadan kalktı ve pencereye yürüdü, oradan göğe doğru ince bir duman bulutunun yükseldiğini görebiliyordu. "Ben asla bir şeyin nereden geldiğini bilemiyorum, Walter."

"Geldiğini mi, efendim?"

"Senin geldiğin yer, benim geldiğim yer, bütün bunların geldiği yer." Sonra da, aşağıdaki bürolara ve evlere başıyla işaret etti. Bir şey daha söyleyecekti ama sıkılarak durdu; nasıl olsa kavrama gücünün sınırlarına gelmekteydi. Karmaşık desenine karşın bir battaniyenin aslında tek parça olması gibi, dünyadaki tüm hareket ve değişikliklerin de belli, tutarlı bir gelişmenin parçası olup olmadığından emin değildi. Yoksa bu daha da hassas bir işlem miydi – bir balonun her parçası bir diğeriyle aynı oranda gerildiği halde, genişlemeyle birlikte nesnenin tümünün daha kırılgan hale gelmesi gibi miydi? Unsurlardan biri birdenbire yok olursa, diğerleri de –görüntüler, çağrılar, çığlıklar ve müzik deyimleri arasında gittikçe küçülen zaman gibi kendi içlerine çekilip büzülerek– yok olur muydu? Sonunda sadece dumanı ve kokusu kalarak ufukta kaybolan bir treni düşündü.

Pencereden geriye döndü ve Walter'a gülümsedi. "Özür dilerim, sadece yorgunum." Dışarıdan, koridordan bir gürültü geldi ve aniden masasına döndü. "Yeni adamlar istiyorum,"

dedi, "bunu da ekle. Şimdikilerin bir yere varacağı yok ve yöntemlerini de beğenmiyorum." Olay Odası'ndaki karmaşayı ve dudağından sarkan sigarasıyla oradaki dedektifi yeniden düşündü – "Bir dahaki sefer, Walter, gelecek sefer söyle onlara hiçbir şeyi kıpırdatmasınlar, tek bir şeyi bile!"

Walter gitmek üzere kalktı fakat Hawksmoor onu eliyle işaret ederek durdurdu. "Katiller yok olmaz. Cinayetler çözülemez değildir. Öyle olsaydı yaşanacak olan kaosu düşün. Kim kendisini denetlemek gereksinimi duyardı ki?" Hawksmoor bir an için işinin, dünyanın gerçek resminin görülmesini engelleyen yağ ve molozu eliyle kazımak olduğunu düşündü; taşların gerçek dokusunu ortaya çıkarmak için kararmış bir kiliseyi temizlemek gibi.

Walter gitmek için sabırsızlanıyordu. "Yapacağımız bir sonraki iş nedir?"

"Bir şey yapmıyoruz. Bunu bir öykü gibi düşün: Başlangıç anlaşılamamış bile olsa okumamızı sürdüreceğiz. Sadece daha sonra ne olacağını görmek için."

"Yani, onu kaybetmiş görünüyoruz efendim."

"Şu an için onu kaybetmeyi dert edinmiyorum. Yine yapacak. Hep yaparlar. Bu konuda bana güven."

"Fakat onu o seferden önce durdurabilmeliyiz, değil mi?"

"Hepsinin zamanı var Walter, hepsinin zamanı." Walter ona merakla baktı; o da duraksadı. "Elbette onu durdurmak istiyorum. Fakat onu *bulmam* gerekmeyebilir – o beni bulabilir." Sonra da durdu: "Şimdi saat kaç?"

7

Saat kaç sevgili Bay Dyer? Ben saatimi kurmayı unutmuşum.

Neredeyse altı, *diye cevap verdim.* Koyu kaşmir paltomu çıkarıp kapı aralığındaki bir kancaya astım. Bunun üzerine, sokak kapısından girdiğimde merdivenin başından aşağıya bakmakta olan Bayan Best, nefesi kesilmişçesine ellerini göğsünde kavuşturdu. Bir lahza için kafamdan şu düşünce geçti: Seni Tanrının cezası çopur orospu.

Zaman çok çabuk geçiyor, *diyor*, keşke birazını zapt edebilseydim ve bunu, Bay Dyer, birden fazla şekilde kastediyorum.

Zaman geri konamaz, Bayan Best, meğerki bir tahayyül olarak.

Ah şu şairler, şu şairler, Bay Dyer. Sonra tekrar bana bakıp iç geçirerek, mevcut olanlar daha tahammül edilebilir olsalardı mazidekilerin hatırasına ihtiyacım olmazdı ki, dedi. Konuşurken elini tırabzana koymuştu ve yine toz, diye bağırdı, halbuki daha dün silmiştim!

Bu noktada kendimi ona biraz daha hoş göstermek istedim; tüm bu geniş âlemde itimat edilecek başka kim vardı ki? Hasta mısınız, *diye sordum*, ona.

Nasıl olduğumu bilmiyorum, *diye cevap veriyor*, bir yandan da merdivenlerden aşağıya, yanıma iniyor. Velakin zamanımı geçireceğim dostlar için hastayım; kendimi küçük köpeğimle ve kedimle meşgul etmek mecburiyetindeyim. Gördüğünüz gibi zavallı bir dulum, Bay Dyer, bu antika evde de beni rahatsız eden o kadar çok ses var ki. Bunu müteakip beni dürterek güldü ve nefesindeki alkolü hissettim.

Eh, Bayan Best, bu eski evlerin bir kabristandaki kadar hayaletin meskeni olduğu söylenir, binaenaleyh pek de öyle laklak hasreti çekmezsiniz.

Aradığım laf değil de faaliyet, *diye cevapladı* ve biliyor musunuz Bay Dyer, üzerimde de rahibe teninin zerresine bile rastlayamazsınız.

Bu laf üzerine ne diyeceğimi bilemeden bir adım geriledim fakat tesadüf bu ya, bu sırada Nat Eliot odamdan çıkmıştı ve ona seslendim, Nat seni sefil, gel aşağıya mutfağa da yemeğimle uğraş. Bayan Best de ona, Bay Dyer'e beyefendiden bahset Nat, dedi.

Hangi beyefendi, *diye sordum.*

Bir isim söylemedi, değil mi Nat?

Bir şey söylememi de istemedi, *diye Nat ilave etti.*

Ve hayalimde şunu resmettim: O merak kumkuması, beni tehdit eden mektupların yazarı o işe yaramaz müfettiş, benim içeride olmayacağımı bildiği bir saatte hanemin kapısına dayanmış; böylece beni rahatsız edeceğini, mahcup edip şaşırtacağını düşünmüş. Kendi notumu ona ulaştırdığımdan beri geçen şu son yedi gündür onu gözetliyorum ve nereye gidersem gideyim beni takip ettiğine inanıyorum.

Bayan Best tefekkürlerimin üzerinde dolaşıyordu ve çıkardığı son gürültüler bana çan sesi gibi geldi: Hiçbir şey, *diyor*, seçim münakaşalarından başka hiçbir şey duyulmaz oldu, doğru söylüyor muyum Bay Dyer? (Haklısınız, *diye ilave ediyor Nat*, hırsla) Sokakta Bayan Wanley'e tesadüf ettim –köşedeki evin sahibesi (Biliyorum o evi! *diye bağırıyor Nat*)– ve kelamları beni biraz hayrete düşürdü; galiba siyaset denilen bu şey kadınlara da sirayet eden bir salgın (Bu konuda ne yapılabilir? *diye soruyor Nat*, duyduğu haber karşısında şaşırmış bir halde). Eh, *diye devam ediyor kadın*, alt basamakta oturmaya başlamış olan Nat'e gülerek, biraz opera bu hastalığı defeder, yine haklı değil miyim, Bay Dyer? Ve başladı şarkı söylemeye:

Yıllar bir teknedeymişçesine yüzüp gider,
Mutluysanız eğer dostlar, mutluysanız eğer.
Ve zaman dökülüp saçılsa bile fincanınızdan,
İçip bitirin aman dostlar, içip bitirin aman.

Şarkısına neşeli bir hava ilave etmek istercesine, şimdi yiyeceğim, *diyorum*, aksi takdirde, aç karnına yatarsam gece kalkarım.

Vay, *diyor kadın*, geceliğinizi giydiğinizden emin olun ki size müteşekkir olayım.

Nat mutfağa girdi ve ben de odama doğru, ilanihaye merdivenleri, küçük bir fiskenin beni çukura savuracağı ânı bekleyerek çıkmaya başladım. Bay Hayes, Bay Hayes, ne biliyorsun ve ben ne yapabilirim? Eserimin tamamına ermesinden, bir nihayet ümit edemeyecek kadar uzağım; o kadar ki, odama girdiğimde derhal lazımlığıma koşturdum ve muazzam miktardaki dışkı bir işkence gibi geldi.

Derken, ertesi gün bir başka darbe altında kaldım. Büroda fikirlerimi nasıl muhafaza etmem lazım geldiğini biliyordum ve bunun ona nasıl tesir edeceğini bilemediğim halde, Walter Payne'le bile daha mesafeliydim. Hain Hayes hâlâ beni gözetliyordu ve bu sabah orada Walter ile teşriki mesai halindeyken odamdaki bazı çizimleri tetkik etmeye başladı. Doğru mu anlıyorum, *diyor*; St. Mary Woolnoth'taki yeni kilisede ahşap pervazın bütün etrafı dönmesini istiyorsunuz, tavanın kaplamasız ve açık olmasını, küçük kubbenin de sarı kireç taşından yapılmasını?

Düşündüğüm bu, Bay Hayes.

Ve bir kule olmayacak?

Kule olmasına ihtiyaç yok; ilk çizimlerde ifade edilenler çok zayıftı.

Tabii, tabii, *diyor*, mimar olan sizsiniz. Sonra da devam ediyor: Sör Chris.'in bundan haberi var mı, bundan ve uzun tehirden?

Kule hakkında ona bundan çok evvel bir rapor vermiştim, *diye cevaplıyorum*, öfkeme sahip olarak; tehir meselesinde de, Sör Chris. duvar ustasının vefatının işlerimizi kesintiye uğrattığını biliyor. Ayrıca, *diye devam ettim*, binanın başlangıçta fena bir vaziyette olmasına rağmen kilisemi zamanında nihayetlendireceğimi de biliyor. (Bu vakıaya farklı bir soluk vermek üzere: Oğlu Thomas'ın, Spittle-Fields Kilisesi'nin kulesinden düşerek ölmesinin, duvarcı ustası Bay Hill üzerinde çok garip bir tesiri oldu. İnme sebebiyle odasına götürüldüğünde, kömür yan-

makta olan ocağın üzerine düşünce sırtı ve vücudunun bir yanı öyle ciddi bir şekilde yandı ki, herhangi bir ümit yoktu, aniden ölüverdi.)

Eh, Bay Dyer, *diyor*, Hayes yılanı bir kez daha, yapmak veya yıkmak tamamen sizin ellerinizde. Bu lafının üzerine, Walter'a sırıtarak odamdan çıkıp gitti.

Sırıtması beni sarstı ve artık kendime hâkim olmadım. İlahi bir hüküm, *dedim* Walter'a, çoğu kimsenin kendi kaderini tahmin edememesi ilahi bir hükümdür ve bu odada mutlaka ölmesi lazım gelen birisi vardı.

Hepimiz ölmeliyiz, *diye mırıldandı Walter*, bana garipseyerek bakarken.

Evet, *diye cevap verdim*, lakin kimin hasta, kimin iyi olduğunu söylemek zor.

Daireyi saat altıda terk ettim ve sefil Hayes'ın, geçitte benden ayrılırken verdiği selamını, velakin soğuk bir şekilde, iade ettim. Sisli bir akşamdı ama keskin bakışlı ufak mahlukun beni takip edemeyeceği kadar da kesif bir sis yoktu. Bütün hızımla Whitehall'dan yukarı yürüyüp Strand'e doğru döndüm ve bu mesafe boyunca beni takip eden ayak seslerini duymaktaydım. Bir kez arkama baktım ama haydut kendini benden sakladı. Bak sen hele, bak, *diyorum kendi kendime*, sana bir gün öyle bir oyun oynayacağım ki, cehennemde maymunlara refakat etmeyi bile öğreneceksin. Yürüyüşümü Seven Dials'a doğru hızlandırdım ve nasıl olsa beni kaybetmek istemeyeceğini bildiğim için tekrar arkama bakmaya tenezzül etmedim. Velakin St. Giles'a vasıl olunca tüm hızımla karşıya geçtim. Yoldan geçen arabaların kesafeti onun öbür tarafta kalmasına sebep olmuş olmalı. Sonra Grape Court'a doğru hızla yol aldım ve tamamlanmamış kaldırımlarından geçip Red Gates'in girişine döndüm. Burada, kapının içinde dikilirken sisten çıkmıştım ve cesur bir edayla bara doğru yürüdüm. Lakin tezgâhın üzerindeki mektubu gördüm; neredeyse yere yığılacaktım. Üzerindeki adres *Bay Dyer'a, Grape Court civarındaki Red Gates'e emanet edilmek üzere: Taahhütlü.* Benim nereye gittiğimin kehanetini ve bugün burada olacağımın hesabını kim yapmış olabilir? Titreyen ellerle mektubu açtım ve şu tahammül edilemeyecek satırları okudum: *bu*

sizin hakında konuşulacak bilmem. içidir, önümüzdeki pazartesi işini bırakınız yoksa doğup doğacağına pişman olduruıum.

Bu beni korkunç endişelere gark etti ve onları düşünerek inlemek üzere bir köşeye doğru sendeledim; hizmetkâr çocuk ne arzuladığımı sordu ama cevap vermedim ve o da yanıma gelip koluma dokunduğunda dehşetle irkildim. Bir şey ısmarlayacak mısınız efendim, *dedi* gülerek ve ben yarım litre sert bira istedim. İçerkenki düşüncelerim şunlardı: Bu Hayes itini bana gönderdiği boktan tanıyorum. Kokusunu tanımamam mümkün değil çünkü rayihasını her yere bulaştırır. İlaveten bu mektubu buraya bırakması da çok garip değil, çünkü beni zaten buralara kadar takip etmemiş miydi? Derken neşem yerine geldi. O, kendisini kovalayan kişi olarak tahayyül edebilir ama hakikatte ben onu takip ediyordum. Tek bir merkeze sahip olup da ayrı dairede ters yönlerde hareket edenlerin mutlaka çember üzerinde bir veya başka yerde karşılaşmaları mukadderdir. Binaenaleyh bir hırsızın zindandan kurtuluşu olmayacağı gibi o da benim elimden kurtulamazdı. Meğerki rüzgâr doğru yerden essin, alevini alevle karşılayabilirim. Ve şunu da düşündüm: Haydut bana işmar ediyor ve fısıldıyor lakin hakikatte eserimin ne kadarını biliyor? Mirabilis veya Joseph adlı adam hakkında malumat sahibi mi? Kan, karanlık ve mahremiyet içinde dökülmüş olduğu için kurbanlardan haberdar olması imkânsızdı; fakat beni, azgın kalabalık tarafından tarumar edilmeden önce Black Step Lane'e kadar takip etmiş olup olmadığı benim için meçhul bir mevzuydu.

Kafam o kadar karışık ve meşguldü ki, meyhanenin gürültü ve buğusu bana tesir etmeye başlamıştı; zavallı muhayyilem bunların ağırlığı altında battıkça battı. Bir kapının kapandığını ve ayak seslerinin eşiği geçtiğini hayal ettim. Bir kadının şu soruyu sorduğunu duyar gibi oldum: Yine mi siz? Ve derinlerde cevabı yankılandı: Henüz dönmedi mi? Sonra da kulaklarımda öyle bir uğultu oldu ki, sanki bir transtan uyanır gibi oldum ve etrafıma şaşkınlıkla bakakaldım. Lakin kendimi toparladım ve vaktini, *dedim*, böyle, dışarıya dönük şeylerin aynası olarak mı geçiriyorsun? İşin, bir meyhane sobasının dibinde oturmana müsaade etmeyecek kadar acil; evine git de Bay Hayes'in akıbetini tasavvur etmeye başla. Meyhane artık sakinleşmişti ve karşı karşıya otur-

muş müşteriler, mumların, ziyadesiyle ısınmış yuvalarında kokarak sönen fitillerinin titreşen alevleri gibi, başlarını birbirlerine sallayıp duruyorlardı. O muhterem kil topağı, sobanın yanındaki koltuğunda sallanan şey kim? O şey bendim ve kalkarken yalpalıyorum velakin adımlarım karışmıyor. İşte böylece St. Giles boyunca yürüdüm, ötesine gittim; fikrimin dağılmasına mâni olamayacak kadar da sarhoş değildim. Eve gelince terimi sildim; çok hararetli ve yüksek nabızlı bir halde yattım. Pek doğru dürüst uyuyamadım ama birkaç kez kafam karışık halde dalmışım.

Ertesi sabah garip istekler duymama sebep olan hafiflemiş bir haleti ruhiye ile uyandım. Bütün gün geceliğimle oturup kimseyi kabul etmeyebilirdim lakin yeni bir fikir canlı bir halde karar vermeme sebep oldu. Giyindim ve Nat beni uyandırmaya gelmeden önce küçük kutusundan en güzel perukamı aldım. Evet, bayım, *dedim* ona odaya girdiğinde (ve kendisine böyle hitap ettiğimi işitince irkildi), biraz önce elli Gine'ye* değişmeyeceğim bir şey geldi aklıma.

Hemen ne olduğunu öğrenmeye uğraştı lakin beni kandıramadı ve zaten dağınık olan zihni biraz sonra bir başka konuya takılmıştı bile. Bayan Best, *diyor*, kendisiyle birkaç el kadril oynar mısınız diye sormamı istedi ama siz gelmemiştiniz ve ben de sizin yerinize cevap veremezdim. Bitap düşünceye kadar bekledim de bekledim ve gece yarısına doğru bir ses işittiğimde –

– Tanrı aşkına, Nat, *diye cevapladım*, gevezeliğine bu sabah tahammül edemeyeceğim çünkü yapacağım başka bir işim var. Ve sonra da kendimi kollarımla sıkıca sardım.

Büroya muazzam bir neşe içinde girdim ve pencereden dışarıya, sanki kendi hayaletini görmüş gibi bembeyaz bir suratla bakmakta olan Walter'ı selamladıktan sonra Bay Hayes'in odasına geçtim. Onu, *Aman Tanrım yine geldi! Geldi işte!* diye düşünürken buldum fakat mümkün olan en kibar halimle ona yaklaştım ve bana bir iyilik yapıp yapamayacağını sordum. Başıyla selamladı ve elinden gelen iyiliği yapacağını söyleyerek devam etmemi istedi. O zaman onunla şöyle konuştum: Vefat eden duvarcı ustası oğlunun acısıyla St. Mary Woolnoth'un Lombard

* Bir Gine, 21 şilin karşılığında altın sikke. (ç.n.)

Sokağı'na bakan dış duvarlarına pek de itina etmemiş ve bunun neticesinde bu duvarlar olmaları lazım gelenden yedi sekiz ayak alçak olmuşlar. İkmal edildiklerinde iskele tamamen sökülüp götürülebilir ve daha fazla tehir de olmaz. Siz de ustayla tam bir mutabakat halinde çalışmış olduğunuz için, *diye ilave ettim*, onun yaptığı işi teftiş eder ve nihayetlendirilmesi için ne lazım geldiğine karar verirseniz size çok müteşekkir kalırım. Haydut, eğer elinden gelirse beni bu mevzuda tatmin edeceğini söyledi. Zira dediğine göre, kendisi de tehirin farkındaymış. Ben ona tekrar teşekkür ettim ve o da kendisine bu kadar tevazuyla gittiğim için teşekkürüme mukabele etti. Binaenaleyh onu mahvına doğru tebessümler refakatinde götürecektim. Hâlâ baş dönmesinden mustarip misiniz? *diye sordum*. Büyük memnuniyetime sebep olan bir *cevap verdi*: Biraz.

Artık bir ölüden, harcanacak bir soytarıdan farkı yoktu ve ben kendi çalışma odama dönerken bütün vücudum, üstünde yürünen bataklık çamurunun titreşmesi gibi, gülmekten sarsılıyordu. Walter aniden neşelenmeme şaşırmış bir vaziyette işlerin nasıl gittiğini sordu. Ben de cevap verdim: Çok iyi, çok iyi.

O da, alın o zaman, kahkahanızı arttırmak için bir şey daha, *dedi*, Mary Woolnoth'un papazından bir mektup var.

Priddon'dan mı?

Ta kendisi. Kâfir süprüntüsünü –kendi ilahi üslubuyla ifade ettiği üzere– kaldırmaya karar verdiğinizde kendisini haberdar edeceğinize inandığını söylüyor.

Adam aptalın teki, *dedim*, o kimmiş ki, süprüntü hakkında konuşuyor! Çöpçülerin geldiğini duyduğumda arabalarına ilk yükleyeceğim süprüntü kendisi olur.

Rahip Priddon üzerinde modası geçmiş bir palto, çorapları bacaklarından sarkan, kırmızı suratlı, dolgun gözleri parıldayan riyakâr bir kutsallık parçasıdır. Kürsüsünde Tanrı'dan bahseder velakin, onun hakkında, bir mayıs sineğinin üstünde vızıldadığı su hakkında bildiğinden veya bir güruhun terli suratlarında sıcağını hissettikleri güneş hakkında bildiğinden fazlasını bilmez. Tesanüt ahdini ondan daha iyi tatbik eden bir başka kilise mensubu yoktur. Kral II. Charles zamanında ceza kanununu tatbik etmek konusunda kim ondan daha azimliydi? Kral James zama-

nında onları kaldırmak için kim ondan daha çok titizlendi? Kral William zamanında İngiliz ordusundaki Felemenk Mavi Muhafızlarını evlerine geri göndermek hususunda kim ondan daha azgın davrandı? Ve şimdi Kraliçe Anne zamanında da Felemenk müttefiklerimize karşı kim daha müsamahakâr? Walter, su dökmek için odamdan çıkmıştı ve geri gelince, Priddon'un zavallı eşya dediklerini, *diyor*, kaldıracak mısınız?

Biraz geri gidelim: O vahim 1666 yılında ciddi biçimde tahrip olan St. Mary Woolnoth Kilisesi ve yangında mahvolan duvar, çatı ve nihayetlerinin bir kısmı, Komisyon iradesiyle tamir edilmeye layık görülmüştü. Binanın büyük kısmı iri kare taşlardan inşa edilmişti, lakin Lombard Sokağı cephesindeki tahrip olmuş taşların yerine maltataşı kullandım. Evvela temelleri inceleyip sağlamlaştırmam lazımdı; ameleler bu sebeple kilisenin yanında bir yerleri kazarlarken çakılların içinde birkaç tane insan kemiği buldular. Oraya gömülmüş olanların iskeletlerini ortaya çıkarmak üzere kazmayı sürdürdüler, lakin bu işle meşgullerken üzerlerine eski bir şapelin bir parçası devrildi. Meseleyi uzatmayayım, orada, mihrabının yanında rahiplere ait yarım daire halinde özel idare yeri bulunan ve tümü bir haç şeklinde yerleştirilmiş ilkel bir kiliseyi ortaya çıkardılar. Binaenaleyh temeller süprüntü değil, Romalı usulünde ziyadesiyle sert bir harçla sanatkârane bir şekilde örülmüş moloz taşlarıydı. İşte o zaman DEO MOGONTI CAD ve DEO MOUNO CAD* kitabeleri ortaya çıkarıldı ki, bunları görünce ziyadesiyle sevindim. Çünkü Bay Cambden tarafından anlatıldığına göre tanrı Magon, yani güneş ilahı, şehrin bu bölümünü mesken tutmuştu.

Kilisenin bitişiğindeki evinin sağladığı emniyet içinde amelelerimi seyretmekte olan Rahip Priddon, harabeleri incelemek üzere geldiğimde telaşla sokağa fırladı. Sonra da huzursuz bir havada şapelin bulunduğu çukura bakarak, Tanrının selamı üzerinize olsun efendim, müsaadenizle bu lüzumsuz şeylere bakmak istiyorum. Ona, düşen tuğla veya kerestelerin sebep olacağı bir yaralanmadan korunmak üzere deri bir kask giyme-

* İngiltere'de Roma zamanında Magon kültüne ait tanrı ve tanrıça adlarıyla yazılmış ifadeler. (ç.n.)

sini tavsiye ettim ki, hemen bir adım geriledi. Yüce varlığın bize ve aklımıza sulh ve sükûn ihsan edip bizi bu tür putperest belalardan koruması, *diyor*, ne mutlu bir vesiledir. Velakin, amelelerden biri bana bir başka taş getirince, riyakâr nutkunu yarıda kesmek zorunda kaldı. Taşın sathını bağlamış kabuğu kazıyınca altından DUJ yazısı çıktı.

O nedir, *diye sordu rahip*, bir başka maskaralık mı?

Belli bir tanrının adı değil, *dedim*, fakat eski Britanya dillerinde DU karanlık demektir ve öyle olabilir ki, buralarda bir yerde, vaktinde geceleri kurban ayinlerinin ifa edildiği bir toprak parçası varmış.

Bunun üzerine kendini biraz toparladı ve ruhani vecitleri tasdik edemem, tüm bu karanlıklar mazide kaldı Bay Dyer ve mantıki bir tanrımız olduğu bize malum oldu dedi. Elbiselerimize toz gelmekte olduğu için çukurdan biraz uzaklaştık ve ben sükûnetimi muhafaza ettim. Velakin o susmuyordu: Bu DU bebek gevelemesinden başka nedir Bay Dyer? Bu konuda kendisiyle hemfikir olduğumu söyledim ama konuşurken kendisini kürsüsünde zannetmeye başladığı bir üslup tutturmuştu. Tanrı'nın, tüm yarattıklarını alışılmış sebep-netice yolunda gütmekte olduğunu, tabiatın tahrip edilemeyen sadeliğini tahayyül ederek ispatlayabileceğimizi görecek olursak Bay Dyer, bu DU nedir ki? Ve bu noktada muhterem Priddon kolunu omuz hizasında kaldırıp etrafını gösterdi, velakin görebildiğim sadece mahrumiyet dolu sokaklar ve meydanlardı. Kabul ediyorum, *dedi* aceleyle, sokakların mevzuum için kötü bir emsal olduklarını teslim ediyorum fakat semaya bak (ve bakışlarını semaya çevirirken sesini de yükseltti), eğer bir teleskopun yardımıyla bakacak olursan o zaman memnuniyet veren bir şaşkınlıkla göreceksin ki, birbiri üzerinde asılı durup da kendi eksenleri etrafında sulh ve sükûn içinde hareket etmekte olan birçok dünya, ayrıu zamanda hayreti şayan bir şaşaa ve vakur timsalidir. Menfaatlerimiz kadar aklımıza da müracaat edecek olsak, Bay Dyer, zavallı putperestlere acır ve önümüze çıkmış olmalarına teessüf ederdik.

Velakin Pardon Kilisesi'nin avlusunun duvarlarında, yangından önce, *diye cevap verdim*, St. Pauls'un kuzeyinde –

Bilmiyorum.

– O kilise avlusunda suni ve çok renkli bir meşum dans veya ölüm dansı resmi vardı. O, bu DU gibi değil mi?

Tasvip edilmeyen bir şeydi efendim, *diye cevap veriyor aziz rahip* ve biraz düşünecek olursak, mahzunluk ilham eder. İlaveten, ayinlerimizin hepsini basit mantıkla izah edebiliriz.

Pekâlâ, mucizelere ne olacak?

Kolumdan tutarak benimle Grace Sokağı'na doğru yürürken, ah, mucizeler, *dedi*, mucizeler ilahi tecrübelerden başka nedir ki?

Fakat Mesih öldükten sonra dirilmedi mi?

Bu, hakikatin ta kendisidir, Bay Dyer, velakin bütün bu tezatın nasıl izah edilebileceğini gösterecek bir başka hakikati ima edebilirim. Mesih'in üç gün üç gece gömülü kaldığı bilinir, değil mi? Hararetle böyle olduğunu söyledim. Buna rağmen, *Kitabı Mukaddes*'te der ki, *diye devam etti*, o Cuma gecesi gömülmüştü ve Pazar günü gün doğmadan dirildi.

Doğru.

Binaenaleyh, Bay Dyer, bu muammayı nasıl çözmeyi tavsiye edersiniz?

Filhakika zor bir bilmece efendim.

Hafifçe güldükten sonra devam etti: Eh, bizim tüm ihtiyacımız bir astronomdur, zira Kenan'ın yarıküresindeki bir gün ve iki gece, ters yarıkürede iki gün ve bir gecedir; bu da bizi *Kitabı Mukaddes*'teki hasılaya ulaştırır. Zira *diye devam etti* neşeyle, Mesih çilesini tüm dünya için çekti.

Yolumuza devam ederken bana bir namütenahi zekâ bakışı attı lakin birden durup bir parmağını kulağına götürdü. Dinleyin, *diyor*, çocukların dudaklarından dökülen iman sözlerini işitiyorum; evet, bebeklerin ağzından. Clements Lane'in köşesini döndüğümüzde üç dört velet şarkı söyleyerek bize doğru geliyordu:

Geldiğin yer eski kilisenin merdiveni
Orada biraz dinlendir kendini;
Geldiğin yer eski kilisenin bahçesi,
Orada dinlersen duyarsın çan sesi;
Geldiğin yer eski kilisenin girişi,
Orada dur da haydi bitir bu işi.

Bu şarkı hafızama o kadar çok şey getirdi ki neredeyse ağlayacaktım, velakin kendime hâkim olarak onlara doğru gülümsedim. Bu esnada Rahip Priddon, adeta cenin halinde bir kerhaneyi andıran küçük bir kız çocuğu görmüş ve neşeli bir haleti ruhiye ile başını okşayıp iyi olmasını ve kitaba uymasını söylemişti ki, bu mahluk, onun ismini zikredemeyeceğim bir yerini vahşi bir şekilde yakalayıp hayati yumrularını öldüresiye sıktı ve sonra da ötekilerle birlikte koşarak kaçtı gitti. Cinayet, cinayet, *diye bağırdı Priddon* ve ben kendimi kahkahalarla gülmekten alıkoyamadım. Bunun üzerine bana yan yan baktı. Lakin bir müddet sonra kendini toparlamıştı ve daha ciddi bir havada, artık yemek yemeliyim dedi. Pazartesileri av eti günüdür ve et yemeden duramam! Yemeliyim!

Derhal eve döndü ve ben de, kiliseyle ilgili yapacağım işler olduğu için ona hevesle refakat ettim. Daha evin girişinden geçmemiştik ki, bir çift kaz kızartmasının en geç saat bire kadar hazır olması için mutfaktakilere seslendi. Sonra da, *Efendim, yemek masada!* diye seslenildiğinde oturduğu yerden bir anda fırlayıp bir lahana, havuç ve şalgam yığını ile birlikte bir kazı yok ediverdi. Etini hazmetti; iki defa gürültüyle geğirdikten sonra biraz duruldu ve tamamen bitkin bir vaziyette bana bir sonraki vaazının temasının deminki küçük kız olacağını ifade etti. Kâinatın düzeninin bozuk suretleri olduğumuzu o küçük yaşına rağmen göstermemiş miydi? Bir kadın derin bir hendektir, *dedi*; evi ecele, kendi yolu da iblise meyleder.

O kız çok geçmeden şehre iner, *diye ilave ettim.*

Eh, işte efendim, sokaklarda yetişen dişilerin kaderi budur; güruhun kullanım tarzı budur, zihnimde hiçbir şüphe yok ki, üzerinde bir sürü hararetli tecavüz gerçekleşmiştir. Ben hiç evlenmedim, *diyor*, dalgın bir havada. Derken mevzuunu hatırladı. Bir kadeh daha Fransız şarabına uzanırken, şu bir hakikattir, *diye devam etti*, ayaktakımı şimdi her yerde, kendi evimde otururken bile kendi laflarımı zor işiteceğim kadar öyle yüksek sesle bağırıp uluyarak gürültü halindedir. Pencerelerimi nasıl çift demir çubuklarla koruduğumu görüyorsunuz –küçük bir kaz kemiğini o yönde salladı– zira mahallemizde meskenlere saldırıyorlar ve bekçiler de kıçlarını kaşımaktan başka bir şey yapmıyor.

Şarap benim karımı da harekete geçirmeye başlamıştı ve *cevap verdim*: Sokaklarda öfke ve ahmaklıktan başka bir şey yokken beşeriyetin iyiliğinden ve kamu yararından kim bahsedebilir? Burada rahip tekrar geğirdi. İnsanlar mantıklı değildirler, *diye devam ettim*, ete gömülmüş, ihtirasla körleşmiş, ahmaklıktan bunalmış ve şer tarafından katılaştırılmışlardır.

Puding almaz mıydınız, Bay Dyer?

Renklerini ve kokularını içinde doğdukları dışkıdan alan böceklere benzerler.

Ben konuşurken Rahip Priddon et suyu kâsesini üflemekteydi. Evet, iğrenç bir güruh, *diyor*, binaenaleyh medeni hükümetimiz için Tanrı'ya dua etmeliyiz; zira mezarın herkesi eşitleyecek olmasına, soydan ve hususiyetten gelen güzelliklerin o andan itibaren müşahede edilemeyecek olmasına rağmen, kâinatın nizamı ve iktisadı için tenasül ve vakarın farklılığı elzemdir. O kürdan kutusunu bana iteler misiniz?

Ben konuşmak için bıçağımı masaya bıraktım; güruh sakatlar kadar ayılara da eziyet eder ve oyun olsun diye vahşi boğaları sokaklara salar. Cellat, sefili Tyburn'de asılı olarak debelenirken bıraktığında kadınlar ve veletler onu bacaklarından çekip indirmek için birbirleriyle boğuşur. Sonra da elbiselerinden bir parça alıp öper ve üstüne tükürürler.

Evet, zamanımız kötü. Şu kürdan kutusunu bana verir misiniz Bay Dyer?

Velakin mutlu olmalıyız, *diye devam ettim* havamı değiştirerek, zira onlar çağımızın, içinde hepimizi gördüğümüz cam küreleridir.

Eh, n'apalım, Bay Dyer, her şey hareket ediyor ve biz de, hepimiz, yavaş yavaş değişebiliriz. Zamanın teferruatları konusunda bir vaaza başlayacak gibiydi ve ben bu hususta fikir sahibi olduğum için ayrılmak üzere müsaade istedim. Ben giderken uzanıp kürdan kutusunu aldı.

Şimdi Walter bana, bu Priddon'un mektubunu veriyor. Okuyamam ki, *dedim*, gözlüğümü St. Mary Woolnoth'ta düşürüp kırdım. Lakin sen benim için şunu yapabilirsin, Walter. Aziz Rahip'e yazıp bu putperest sunakların mikrobundan korkmasına ihtiyaç olmadığını ve Londra'da görmek isteyebile-

ceği iyi bir Hıristiyanlık eseri inşa ettiğimizi bildir. Walter divitini alıp bekledi zira dahası olduğunu biliyordu. Ve tabletimin sert taştan ve darbeye dayanıklı yapılmasını istediğimi, *diye ekledim*, duvarcı ustasının yardımcısına söyledin mi?

Çoktan yapıldı, *dedi* iç geçirerek.

Walter, tablet bitirildiğinde kimsenin ona yaklaşmaması gerektiğini anlamalarını sağla. Onu ben kendim hakketmek istiyorum. Benim kitabem olacak. Walter, yüzünü benden saklamak için pencere tarafına döndü; velakin kafasından geçenleri biliyordum. Benim emirlerimi yerine getirirse, bana çok yakın görünmekten ötürü azarlanacağından ve şüphe çekeceğinden korkuyordu. Neden bu kadar hüzünlüsün? *diye ona sordum.*

Ben? Hüzünlü değilim.

Duruşundan bile anlıyorum Walter, lakin bu üzüntülere ihtiyaç yok. Sonra da *ilave ettim*: Bana methiye düzmüyorlar şimdi, fakat asla ve katiyen eserimi unutamayacaklar.

Bu esnada aniden bana döndü: Ah, tamamen unuttum, *dedi*, Sör Christopher sizin arazi planlarınızı ve profil çizimlerinizi hemen görmek istediği haberini gönderdi; yarın Komisyon'a çıkacakmış ve gitmeden önce iyice bilmek istiyormuş.

Bunu sana kim söyledi?

Hayes Usta, *dedi* hafifçe kızararak.

Sör Christopher neredeymiş?

Bir konferans vermek için Crane Court'a gitmiş. Planların oraya götürülmesini Bay Hayes'ten isteyeyim mi? Sonra yüzümdeki ifadeyi görüp sustu. Yoksa onları ben mi götüreyim?

Hayır, *diye cevapladım*, zaten kendisiyle bir başka işim olduğu için onları Sör Chris.'e kendim götürürüm. Lakin ilave etmeden de edemedim: Bay Hayes hakkında konuşulmayacak ve ben sana kendinden başkasına itimat etmemeni söylemedim mi?

Huzursuz bir haleti ruhiye ile Greshamcıların veya Royal Society azalarının, virtüözlerin, şarlatanların veya köpeklerin, peynirdeki keneleri teşrih ettikleri ve atomlar hakkında müzakerelerde bulundukları Crane Court'a gitmek üzere bir arabaya bindim. Bunlar, üzerlerine işemek isteyeceğiniz sahtekârlardır ve müşahede, fikir, tahmin ve tercihleri, ihtimal ve mefhumları, imalat ve tahribatları, zam ve tenzilatları, alet ve miktarları hu-

suslarında gevezelik ettikleri içtimalarından birine tahammül etmektense, odamdan hiç çıkmamayı tercih ederim. Velakin Sör Chris.'i beklemeye mecburdum zira çizimleri gösterirsem onları derhal tasvip ederdi, eğer onları malumatı dahiline sokamazsam, bir başka zaman daha fazla dikkatle tetkik eder ve bir sürü hata bulurdu.

Girişe gelince, Sör Christopher içeride mi? *diye sordum* aksi suratlı bir kapıcıya.

En yüksek ehemmiyetteki bazı beyefendilerle birlikte, *diyor* ve hiçbir sebeple huzuruna kabul edilemezsin. Sonra da küçümser bir bakışla ilave etti: Bazı ecnebiler de var.

Elimde yüksek ehemmiyette kâğıtlar var, *diye cevap verdim* ve ciddi bir yüz ifadesiyle (dudağımı ısırıyor olmamdan mütevellit) yürüyüp girdim.

Salonda çok sayıda insan vardı; bazılarının simaları tanıdıktı. Beni fark etmemeleri için merdiven başına gittim. Aksi takdirde, işte Bay Dyer, basit bir mimar ve bizim müzakerelerimize layık değil, derlerdi. Sör Chris.'in sesini duyabiliyordum ve bana öyle ani bir tesiri oldu ki, yanına gitmekten korktum ve bunun yerine yukarıya, kütüphane ve depoya çıktım (üç odanın birleştirilmesinden oluşmuştur). Burada bir tabureye oturup sakinleşmek için etrafımdaki kitapları karıştırdım: *A Discourse on the Air Register* [Havalandırma Aleti Üzerine Bir Makale], *A Discourse on Fire and Flames* [Ateş ve Alevler Üzerine Bir Makale] adlı kitabın üzerine devrilmek üzere olan *Hypothesis on Earthquakes*'e [Depremler Üzerine Hipotez] dayanıyordu. Bu münakaşalarla meşgul akil adamlara kahkalarla gülebilirdim. Dr. Burnet'in *New System of the World*'ünü [Dünyanın Yeni Sistemi] rafından aldım ve marifetli bir filozofun kapağına MUSA'NIN TEKZİBİ İÇİN diye yazmış olduğunu gördüm; bir sıçan kapanı imalatçısını pekâlâ bir mühendisle mukayese edebilirdiniz.

Depo, nem ve kömür tozu kokuyordu ve sağ ayağıma giren ani bir kramp sebebiyle hızla kalktığımda kafamı tepemdeki canlı bir şeye çarptım. Bir çığlık atabilirdim lakin dehşet içinde yukarıya bakınca bir tele asılı olarak duran sersemlemiş acayip bir kuş gördüm. Köşedeki bir ses, bizim nadir şeylerimizden birini buldunuz, dedi. Loşluk sebebiyle gözlerimi kısarak

bakınca garip şekilli ve mahzun ifadeli yaşlı bir adamın telin üzerindeki kuşa işaret etmekte olduğunu gördüm. Mısır'dan gelme beyaz göğüslü bir kazdır, *diyor* ve neslinin tükenmiş olduğuna inanılıyor. Velakin, *diye ilave ediyor*, bana doğru gelirken, şairin ne dediğini bilirsiniz:

> Hiçbir şey kaybolmaz, bir kez tasavvur edilmeye görsün,
> Ebedi bir eserdir, eğer mükemmeliyse kendi türünün.

Bayağı ebedi, *diyor* parmağıyla kuşun sarkan tüylerini okşarken; bayağı, bayağı ebedi. Lakin *diye ilave etti*, aceleyle, bizim hava mekaniğimiz için de büyük ehemmiyeti haiz. Ben de kuşun kanadına dokundum zira söyleyecek herhangi bir şey düşünemiyordum. Etrafında, *diye devam ediyor*, tabiatın hükümranlığının bir sürü bakiyesini görüyorsunuz. Bu şişede canlı bir adamın içinde bulunmuş bir yılanı görebilirsiniz. Ötedeki o kutunun içinde insanın dişleri ve etinde üreyen böcekleri, onun yanındaki sandıkta her türden yosun ve mantarı ve orada, o rafta, kurutulmuş bazı sebze meyveleri. O köşede, *diye devam ediyor*, kendi etrafında dönerek, Hint adalarından gelme bir adam boyundaki maymunu ve burada, bu dolapta da Barbados adalarından gelme bazı deniz taşlarını. Tabiatın sırları bir süre sonra artık sır olarak kalmayacak. Konuşurken hafifçe burnunu çekti. Lakin kendimi kaybediyorum, *diye ekliyor*, yeni gelmiş olan koruyucu sıvı içine konmuş düşüğü gördünüz mü? Hayır mı? O zaman bu cüceyi görmelisiniz. Bu esnada beni kolumdan tutup, bir masanın üzerindeki cam bir kavanozun başına götürdü; içinde bu şey salınıyordu. Yarın teşrih edeceğiz, *diyor*, bir mâni çıkmazsa; ben kendi açımdan onun matematik mikyaslarıyla meşgulüm.

Ben düşündüm: Bu ceninin gözleri yok ama sanki bana bakıyor. Lakin bu hissiyatımı gizlemek için sordum: Bu aletler nedir efendim?

Burada gördüğünüz efendim, *diye cevaplıyor*, mesleğimizin aletleridir. Bu, havanın rutubetini göstermek üzere yapılmış kullanışlı bir icat olan higroskop; bunu söylediği sırada hafifçe öksürdü. Ay sathını tetkik aleti, eski Rus cam işleri, felsefi ölçüler,

çember yapma aletleri, hidrostatik teraziler ve daha başka birçok şey hakkındaki hitabetinin ana kısmına geçtiğinde zihnim şu konulara kaydı: böyle beyhude inceleme ve kısır emekler onlarındır zira nesnelerin başlangıcını ve derinlerindekini araştırabileceklerine samimiyetle inanmaktalar. Lakin tabiat bu yolla keşfedilmeyecektir. Dünya düzeninin bilmecesinin çözülmesini ümit etmektense dehlizlerin karmaşasını çözmek için uğraşmak evladır.

Optik bilimine aşina mısınız? *diye soruyor* yüzünü benimkine yaklaştırarak.

Hayaller görür müyüm diye mi soruyorsunuz efendim? Bu cevap onu hazırlıksız yakaladı ve diyeceğini bilemedi. Zira bugünlerde, kullanışlı ve faydalı eğitim denilen işlerle meşgul olmayanlar laf ebeleri ve gölge nesnelerinin öğrencileri olarak telakki edilmekte, dikkate alınmamaktadırlar. Lakin fayda onların kaidesi ise bir fırıncının veya marifetli bir at sineğinin onlarla rekabet edemeyeceğinden emin değilim. Filhakika benim de kendi müşahedelerim vardır, *diye şimdi cevap verdim*, yanımdan ayrılmak üzereyken ve zamanı geldiğinde neşredeceğim.

Aman efendim, *diyor*, kulaklarını karıştırarak; bunlar ne olabilir?

Onlar, *dedim ona*, parmaklarınızı yakmadan mum alevinde peynir kızartma konusundaki müşahedelerim olacak. Yaşlı adam bana şaşkın şaşkın bakarken depodan çıkıp sessizce merdivenleri indim.

Sör Chris. henüz toplantıya hitap etmeye başlamamıştı, lakin ben odanın arkasına geçtiğim sırada hava pompasıyla bir tecrübe teşhir etmekteydi. Hareketli siyah bir kedi cam bir kutu içine konmuştu ve Sör Chris.'in içerideki havayı çekmesinden sonra birkaç dakika içinde kasılmaya başladı. Hayvan ölmek üzereydi ki içeriye tekrar hava verildi. Kendisini hararetle alkışlayan dinleyicilere selam vermedi, lakin cebinden bazı kâğıtlar çıkardı ve bu arada kedi ciyaklayarak bacaklarının arasından geçip kapıdan dışarı fırladı.

Cemaat pislik üzerinde uçuşan sinekler gibi vızıldadı ve tekrar sükûnet hasıl olunca Sör Chris. şu minval üzere konuştu: Bay Bacon, Bay Boyle ve Bay Lock, Royal Society denilen bu şöhretli cemiyetin ilk yaylarını harekete geçirdiler. Sadece onlar

bile bugün burada içtima halinde olmamız için kâfi sebeptir. Zira onların teşkil ettiği misal sayesinde tecrübeye istinat eden felsefenin, beşeriyetin, karanlık ve batıl itikatlara galebe çalmasının vasıtası olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz (o konuşurken içimden bağırıyorum: *lakin arkana bak, arkana*) ve mekanik, optik, hidrostatik, gaz bilimi bilimleriyle kimya, anatomi ve matematik sanatları sayesinde tabiatın işleyişini anlamaya başladık (*maalesef kendi kokuşmuşluğunu değil*). Bu, sadece bir tek münevver neslin eseri değildir; havada, rüzgâr ve meteorların daha mazbut tarihi Lord Bacon, Dekart, Bay Boyle ve diğerleri tarafından hasıl olmuş idi. Dünyada yeni topraklar Kolomb, Macellan ve geri kalan kâşifler ve yeraltı âlemi bilgin Kircher tarafından tarif edilmişti (*cehennemden gelen birkaç iç geçirmeyi işit*). Nebatatın tarihi Bauhinus ve Gerhard tarafından ziyadesiyle inkişaf ettirilmiş ve buna ilaveten İngiliz sebzelerinin eski muhasebesi bu cemiyetin bir diğer mükemmel virtüözü olan Dr. Meret tarafından neşredilmişti (*bir diğer sersem orospu evladı*). Tabii tarih süt damarları, su damarları, birçok yeni kanal ve beze, sinir uçları ve kan deveranı gibi zengin bir malzeme yığını buldu (*kim ki iğrençtir, bırakın iğrenç kalsın*). Mantıki tecrübeler ve sebep-netice müşahedeleri yoluyla ilerleriz. Eskiler maddenin ancak kabuğunu ve dışını delebildiler, velakin insanın zihninde kalıcı olan şeyler sadece geometri ve aritmetiğin zapt edilemez temelleridir; gerisi hazmedilememiş yığın ve dehlizlerdir (*bu açık bir yalan*). Binaenaleyh eskilerin bizim izah etmemiz için devrettikleri birçok gizli hakikat vardır. Güneş'in lekelerini ve kendi ekseni etrafında dönüşünü gördük, Zühal ve Müşteri'nin yatay halkalarını, Merih'in değişik kademelerini, Zühre ve Utarit'in boynuzlarını gördük (*senin kalbin bunların etrafını saran muazzam boşluk karşısında kesintiye uğramıyor mu?*) Ve nihayet baylar, astronomi kendisine başka bir yardımcı buldu: Manyetizma ve böylece hakiki bilim nihayet denizlerin cazibesi ve dünyanın manyetik istikameti muammalarını keşfedebildi (*ah, dalgaların ve gecenin korkusu*). Dehşet sadece zayıf zihinleri meşgul eder lakin böyle kâbuslar spekülasyonlar tarafından üretilir ve daha ziyade eski eğitim usulleri itibardayken rağbet görmüştür (*sen ki zamanın manasını bilmezsin, ne yüzle zamandan söz*

edersin?) İnsanoğlu korkmaya beşiğinde başlardı ve bu korku kabrine kadar devam ederdi. Lakin hakiki felsefenin tebarüz etmesinden beri bu tür korkuların fısıltısı bile kalmadı (*velakin pek çok kimse için hayatları bir küfürden evla değildir*). Bu masalları duyan ecdatları titrerdi, halbuki şimdi kimse sarsılmıyor bile. Nesnelerin yolu sebep-netice kanalında sakin sakin ilerlemektir. Yeni bilim hakiki âlemin keşfini tamamlamamış olduğu halde, sahte dünyaların vahşi sakinlerinin hakkından geldiği için biz tecrübelere bakarız. Bu da beni, bu Royal Society'nin ikinci büyük eseri olan (*cemaat sandalyelerinde bir o yana, bir bu yana kıpırdanmaya başladı; kendileri çıkıp gitmeyi bekliyor, kasıkları da bir orospu için gidişiyordu*) muhakeme ve kararlarımız için fiili vakıalara istinat etmemize getiriyor – kâfur ağaçta mı yetişir, boynuzlar kök salıp büyür mü, odun taşa döner mi, çakıllar suda büyür mü ve bu gibi meseleler bizi alakadar eder (*bunlar topu topu okul çocukları için kış masallarıdır*). Tecrübenin tüm inkişafının tam bir tekrarına bakar, muamelenin bütün şans ve intizamını müşahede eder ve böylece gözlerimizin basit nesneleri olan şeylerin tenkitçi ve tekrar eden tahkikini sağlarız (*Ben, Nicholas Dyer, onlara bakacakları şeyler veririm*). Çağımız bilgi ve araştırma çağıdır baylar, tecessüs ve zahmet çağı, bir faaliyet çağı. Bizim eserlerimiz, onları tetkik edip dünyanın yeniden yaratıldığı günler o günlerdir diyecek olan müstakbel nesiller için bir fener olacaktır. Şükranlarımı arz ediyorum.

Dinleyiciler onu alkışlarken Sör Chris., her zamanki gibi bir heykel kadar hareketsiz bekledi lakin dağılıp da her biri kendi yoluna gittiğinde, kalıp yanına gelenleri mümkün olan en dostane tavırlarla kabul etti. Ben ise odanın gerisinde hazır bekliyordum, velakin orada dikilirken bana hiç aldırış etmiyormuş gibi davranıyordu. Derken elimde çizimlerimle ziyadesiyle titreyerek ona yaklaştım. Vay, Nick, *diyor*, bunlarla şimdi meşgul olamam, lakin gel buraya ve seni alakadar edecek bir şey gör. Diyecek laf bulamadım (profil çizimlerini getirmek için o kadar zahmete katlanmışken) lakin onu pek az sayıdaki diğer insanlarla birlikte uzaktaki bir odaya kadar takip ettim. Bu, hitabetimde bahsini etmediğim tuhaf bir sanat parçası, *diyor*, içeri girdiğimizde bir perdenin önünde asılı duran manzarayı göstererek. Göre-

ceğiniz üzere otomatik olarak hareket ediyor, *diye devam ediyor*, binaenaleyh ona hareketli resim deniyor. Derken ellerini çırptı ve seyrettik; filhakika alelade bir resimdi lakin denizin üstündeki gemiler hareket edip kayboluncaya kadar yüzüp gittiler. Şehirden bir araba çıktı; atlarla tekerleklerin hareketleri gayet belirgindi ve arabadaki beyefendilerden biri de bizi selamlar gibi bir hareket yaptı. Ayağa kalkıp Sör Chris.'e yüksek sesle bunu bir yerde gördüm lakin nerede olduğunu bilmiyorum, dedim. Odadakilerin şaşkın bakışları arasında odayı terk edip Crane Court avlusuna çıktım ve zorlukla derin bir nefes aldım. Sonra da doğruca evime gittim ve derin bir uykuya daldım.

Gün bitiminde beni uyandıran Nat'ti. Zahmet olmazsa efendim, *diyor*, başını kapı aralığından uzatarak, aşağıda sizinle konuşmak isteyen bir beyefendi var.

Bunun, beni her şeyi itiraf etmeye zorlamak için evime kadar gelmiş Hayes yılanı olduğu düşüncesiyle yatağımdan fırladım. Olabildiğince yüksek bir sesle yukarı gelmesini istediğimi ilan ettim ve bir yandan süratle alnımda biriken teri bir keten parçasıyla kuruladım. Lakin kendimi çabuk toparladım zira merdivenlerdeki ayak sesini çok iyi tanıyordum; çok hızlı değildi lakin hâlâ azimli adımlardı ve Sör Chris., selam vererek içeri girdi. Nasıl olduğunu görmeye geldim Nick, *diyor*, bizi o kadar çabuk terk ettin ki. Bana dikkatle baktıktan sonra gülümsedi. Hasta olmandan korktum, *diye devam etti*, veyahut enstitü bazen o kadar ispirto ve kimüs kokar ki havasız kalıp bayılmış olabileceğini zannettim.

Önümde, biraz da mahcup bir vaziyette duruyordu; hastalanmadım efendim, lakin yapmam lazım gelen başka meşgalelerim vardı, o yüzden çıktım.

St. Mary Woolnoth için yaptığın çizimleri tetkik etmediğim için kendime kızdım, *diye devam etti Sör Chris.* gülerek ve sanki hastaymışım gibi yumuşak bir edayla, bir tesadüf eseri şimdi yanınızda olabilirler mi?

Buradalar, *diye cevapladım* ve çalışma masamdan profil çizimleri ile arazi planlarını aldım.

Bu yeni bir çizim kâğıdı mı? *diye sordu* ve onları elimden kapıp aldı, daha kaba bir satha sahip.

Her zaman kullandığım kâğıt, *diye cevap verdim* lakin dinlemiyordu.

Çizimleri luzla tetkik etti, A olarak işaretlenmiş olan küçük kule mükemmel bir iş, *diyor*, pervazların da sıva harcından olacağını anlıyorum.

Evet, niyetim bu.

İyi, iyi. Ve basamaklar? Hiç basamak görmüyorum.

İşaretli değiller lakin sekiz basamak var. Her biri on dört inç derinliğinde ve beş inç yüksekliğinde.

Güzel, bu da halloldu. Çizimlerin çok güzel Nick ve bu binanın kasırgaya bile tahammül edeceğinden kuşkum yok. Sonra da, kısa bir fasılanın peşinden devam ediyor: Eğer yangın olmasaydı eski ve perişan bir kilisemiz olacağı muhakkak. Anlaşılan vakti boldu –böyle derler– ve kendisini koltuklarımdan birine bir güzel yerleştirdi. Yangının büyük bir lütuf olduğunu düşünmüşümdür, aynı şekilde salgının da, *diyor*, bizi perişan edebilecek olan tabiatın sırlarını anlama imkânımız oldu. (Ben çizimlerimi sıraya sokmakla meşguldüm ve bir şey demedim.) Insanlar şehirlerinin mahvına ne kadar kararlılıkla tahammül ettiler, *diye devam etti Sör Chris.*, ve salgınla yangından sonra neşelerinin nasıl yerine geldiğini hâlâ hatırlıyorum; unutkanlık zamanın büyük muammalarından biridir.

Karşısında bir sandalyeye yerleşirken, ayaktakımının yangına nasıl tezahürat yaptığını hatırlıyorum, *dedim*. Salgın sırasında cesetlerin civarında nasıl şarkı söyleyip dans ettiklerini hatırlıyorum; neşe değil cinnetti. Yine hatırlıyorum, öfke ve ölüm –

– Bunlar, kendilerinden pek çok şey öğrendiğimiz, talihin kazalarıydı, Nick.

Salgın ve yangının kaza değil de esas olduğu söylenmişti efendim, yani onların içimizdeki hayvanın işareti olduğu. Sör Chris. buna güldü.

Bu sırada Nat de kafasını içeri uzattı: Çağırdınız mı efendim? Bir çay veya şaraba ne dersiniz?

Çay, biraz çay, *diye bağırdı Sör Chris.*, zira ateş bende harareti sebep oldu. Lakin hayır, hayır, *diye devam etti* Nat odadan çıkınca, salgın veya yangının sebebini günaha atfedemezsin. Bu

felaketleri harekete geçiren insanoğlunun ihmalidir ve ihmalkârlığın tedavisi yoktur; dehşet tek maniadır.

Dehşet, *dedim* yumuşak bir şekilde, bizim sanatımızın mıknatıs taşıdır. Lakin beni işitmeyecek kadar kendi düşünceleriyle meşguldü.

Yangını kontrol etmeyi öğrenebiliriz, Nick. Isınmış kükürtlü maddelerin erimesi olduğuna göre doymuş havaya ihtiyacımız vardır ve o zaman hemen söner. Lakin bu istikbal için. Salgın için ise, o zamanlar rüzgâr, iklim ve havanın diğer vaziyetlerinin kaydını tutmuştum; bunların hepsi bir arada salgın hastalıkların hakiki bir muhasebesini mümkün kılar.

Onu, *diye cevapladım*, hastalanıp ölenlere söyleyebilirsiniz; ziyadesiyle rahatlayacaklardır. *Ben devam ederken* Nat çayı getirdi: 1664'ün sonunda ve 1665'in başında görünen iki kuyruklu yıldız sebebiyle ziyadesiyle korkmuş olanlar vardı.

Hatırlıyorum onları, *diyor* çay kabını alırken ve hizmetkârıma tek laf etmeden, n'olmuş onlara?

Ve bu kuyrukluyıldızların muazzam aksisedası olan sesler çıkardıkları söylenmişti ki, istikbaldeki felaketlerin habercisiymişler.

Bu adi bir mektep çocuğu gevezeliği, Nick. Kuyrukluyıldızların sabit yıldızlar arasındaki yerlerini hesaplayabiliriz; tek ihtiyacımız olan dünyanın etrafını dolanan halkaya nispetle çizgi, mesafe ve hareket hakkında malumattır.

Yüzümün gölgede kaldığını düşünmekten mutluydum *devam ederken*: Lakin 1666'nın hayvanın sayısını ihtiva ettiğini söyleyenlere ne demeli, bunlar bazı meşum ve dehşetli muhteviyata delalet etti.

İnsanoğlunun başına musallat olmuş en büyük belalardan biri, *dedi bana*, korkulacak bir şey olmadığı halde korkmasıdır; bu müneccimliğe ve batıl itikatlara itimat eden haleti ruhiye, insanın kalbini müdafaasız bırakıyor, cesaretini kırıyor ve böyle felaketlerin kendi üstüne yıkılmasına sebep oluyor. Lafım bitirmeden durup bana baktı lakin ben henüz hazır değildim ve rica ettim: Devam edin, devam edin. O da *devam etti*: Evvela böyle şeylerin olacağını tasavvur eder ve bu musibetlerin kendi başlarına gelmesine sebep olurlar. Her uçuk meczubun, semaları

izah edebileceğinin (burada öfkelendi ve çayını elinden bıraktı), imparatorlukların müddetleri, vaziyetleri ve kaderleri hakkında ahkâm kesebileceğinin zannedilmesi, salgınların ve yangınların sebeplerinin insanoğlunun günahlarına ve Tanrı'nın hükümlerine atfedilmesi, insanlığın aklı ve şerefi için bir utanç vesilesidir. Bu, insan faaliyetlerinin bekasını zaafa uğratır; insanoğlunu korku, şüphe, tereddüt ve dehşet içine düşürür.

Hareketli resminizden korkmuştum, *dedim* üstünde fazla da düşünmeden, çıkmamın sebebi buydu.

O sadece otomatik bir şeydi, Nick.

Lakin, insanoğlunun içinde âdetlere göre hareket ettiği ve hiçbir şeyin tehlikeden masun olmadığı dünyanın muazzam makinesine ne demeli?

Tabiat, ileri ve cesur olan önünde eğilir.

Eğilmez, yutar; tabiata hükmedemez veya onu idare edemezsiniz.

Lakin Nick, çağımız hiç değilse süprüntüyü alıp temel atabilir; tabiatın esaslarını bu sebeple tahsil etmeliyiz, zira onlar bizim en iyi çizimlerimizdir.

Hayır, efendim, insanoğlunun mizaç ve tabiatını tahsil etmelisiniz; insan yozlaşmıştır; binaenaleyh yozlaşmayı anlamada en iyi rehberiniz odur. Âleme ait şeyler sezgiler vasıtasıyla anlaşılmalıdır, zekâ vasıtasıyla değil.

Şimdi aramızda bir sessizlik oldu ta ki, Sör Chris. "Oğlan mutfakta mı? Çok acıktım" diyene kadar.

Aşçı dükkânına gidip, *diye cevap verdim*, bize biraz et seçebilir.

Bütün sorularımızın cevabı bu, Nick.

Ben Nat'i çağırıp vazifelendirirken o oturduğu yerde kımıldandı; bir osuruk kokusu aldım. Nat Sör Chris.'in önünde eğilip, sizin için ne eti alayım efendim, sığır eti mi olsun, koyun mu, dana mı, domuz mu, yoksa kuzu mu?

Koyun, çok müteşekkir kalırım.

Yağlı mı olsun yağsız mı?

Yağlı.

İyi mi pişmiş olsun, az mı?

Çok pişmiş.

Çok güzel efendim, yanında ekmeğinizle biraz tuz ve hardal da olsun mu tam bir ziyafet için?

Düş yola Nat, *diye mırıldandım*, bu beyefendi senin gövdeni teşrih etmeden. Nat, korku dolu bir bakışla odadan fırlayıp çıktı. Zavallı bir çocuk, *dedim*, kusuruna bakmayın.

Bir zaman çiçek hastalığı geçirmişti, değil mi Nick?

Doğrudur.

Sör Chris. tatmin olmuş bir edayla arkasına yaslandı. Yüzünden anlaşılıyor. Eğer doğru işittiysem, hafif bir kekemelik izi mi var?

Bir zamanlar bundan mustaripti, lakin tedavi ettim.

Ne vasıtasıyla, efendim?

Sihir sanatıyla, efendim.

O konuda bir konferans vermelisin, *diyor*, gülerek, Cemiyet'te; eğer bayağı uzun bir müddet kalmaya ikna edilebilirsen.

Kısa bir süre sonra Nat etleri getirdi ve ben elimle işaret edip uzaklaştırmasaydım, bir köşede durup yememizi seyredecekti. Biraz geriye gidecek olursak, *diye devam etti Sör Chris.* porsiyonunu bitirdikten sonra, bütün milletler arasında işini en çok kehanet ve tahminlere bırakanı bizdik, ta ki bu münevver çağa kadar, zira artık tecrübelerin yükselmesi zamanıdır. Müşahededen, tatbikattan, akıldan ve metoddan fışkıran yeni bilimi bu öğretecektir; insanoğlunun zihnini boş dehşetler ile dolduran gölgeleri o dağıtacak, sisleri o açacaktır.

O kadar hızlı bir yağmur yağmaya başlamıştı ki oturduğum yerden kalktım ve gidip kepenkleri kapattım; bu da odayı kararttı. Lakin bir muma ihtiyaç duymadım ve kendimi toparlayıp Sör Chris.'e şu cevabı verdim: Sisin açılmasından söz ediyorsunuz lakin insanlık sis içinde yaşıyor; bu çağın zaferi olarak yücelttiğiniz akıl hemen hemen her kimsede şeklini değiştiren bir Proteus* veya bukalemundur; hiçbir budalalık yoktur ki, onu fazilet sınıfına sokacak bin tane sebep çıkmasın. Aklın kendisi bir sistir. Bu noktada Sör Chris. avucunu göstererek elini kaldırdı lakin *ben devam ettim*: Kendi akıllarına veya icatlarına veya keşiflerine itimat edecek kadar küstah olan bu filozof

* İstediği şekle girebilen eski bir deniz tanrısı. (ç.n.)

veya tecrübeciler dışkılarını kömür içine gömen kediler gibiler; zira teferruatların tozu içinde tabiatın hakiki vaziyetini gizliyorlar. Size bir misal verebilirim: Ceninin rahimde nasıl şekillendiğini tahayyül edemezler; bu yüzden ananın merakı embriyonu yaralayabilir, velakin bu –

– Bütün bunlar masal, Nick. Sör Chris. sonra ışık getirilmesi için seslendi ve Nat, fenere yerleştirmek üzere bir mum getirdiğinde telaşla elinden düşürdü; bütün oda dumanla kaplandı. Böyle hikâyelere kulak asmam, *diye devam etti Sör Chris.*, kendi müşahedelerime itimat ederim; falanca şeyin doğru olduğunu görmek için imanımı tecrübeye hasrederim.

Tecrübeden, *diye cevap verdim*, söz edip sanki onu akıl ile tutarlıymış gibi telakki ediyorsunuz? Başını, bunu tasvip edercesine salladı. Lakin tecrübe, akıl ile tutarsız olamaz mı; zira hakikatin içinde yattığı uçurumun dibi yoktur ve içine atılan her şeyi yok eder.

Şimdi ise itiraz etmek üzere başını o kadar şiddetle salladı ki, sarsılan mumun alevi dalgalandı; bu, bilginin ukala bir ifadesinden başka bir şey değil, Nick, içinde kendini kaybedeceğin bir laf kalabalığı.

O konuşurken Nat yere çömelmiş, fal taşı gibi açık gözlerle bizi seyrediyordu. Bunun bir sistemler çağı olduğunu biliyorum, *dedim* sonunda, lakin iman ve dehşet vasıtasıyla öğrendiğimiz hakikatlerin hiçbir sistemi yoktur. Planlarınızı, mıknatıs taşının, denizin meddücezrinin veya seyyarelerin hareketlerinin tesirlerini izah edecek şekilde yapabilirsiniz; lakin cehennemi veya kutsal emareleri görmüş olanların hakikatlerinin tatminkâr bir sebebine vasıl olamazsınız. Veyahut, *diye ilave ettim* tereddütle, cinlerin insanoğlunun vecitlerini teşvik ettiğini söyleyenlerinkini de. Nat'in duvara vuran gölgesini seyrettim ve nasıl titrediğini gördüm.

Sör Chris. kalkıyor; aşağıya, sokağa bakmak üzere pencereye gidip, hayalet diye bir şey yoktur, *diyor, yumuşak bir edayla.*

Araştıran gözlerle ona bakmaya gayret ettim lakin yüzünü göremiyordum. Lakin o tımarhaneye kapatılmış meczuba ne buyrulur, *diye bağırdım*, bana ismimle hitap edip hakikatleri söylemeye – ve derken kendime sahip oldum, aksi takdirde her

şeyi kusmak üzereydim. Yağmur durduğu için oda aniden derin bir sessizliğe gömüldü. Filhakika, *diye devam ettim* kendimi toparlayarak, ben basit bir kilise mimarıyım.

Sör Chris. aşağıya, Nat'in çömelmiş olduğu köşeye doğru baktı ve konuşmasına tekrar başlamadan önce, birbirleriyle kasvetli bir şekilde bakıştıklarını gördüm. Ah, Nick, muhakemeleri seninkiler gibi bir sürü değişik muhayyele ile dolu olan birisi ne karanlık ve melankolik ihtiraslar altında kalır.

Benimle alay etmeyin, *dedim*, ayağa kalkıp sonra tekrar oturarak.

Çok yalnızsın, Nick.

Odamda sizin laboratuarınızda olduğunuzdan daha yalnız değilim, benim garip ve mübalağalı ihtiraslarım, onları böyle tarif ediyorsunuz, tümü kendi kafanızın mahsulü olan atomların ve zerreciklerin hayali dünyasını tarif ederken havada inşa ettiğiniz hipotezlerden daha farklı değiller. Sizin âleminiz ve kainatınız felsefi martavallardan başka bir şey değil, nasıl benim cinnet halinde olduğumu söyleyebilirsiniz?

Zihninin, tedavi edebileceğim bir rahatsızlığı var, diye cevap verdi, kanın terekkübü hakkında malumat sahibiyim ve binaenaleyh cinnet ile ilham arasındaki farkı daha iyi anlayabilirim.

O sırada Nat'in bana doğru yavaşça dönen başının gölgesini gördüm. Evet, *dedim*, evet lakin sayelerinde korkutucu şekil ve nesneler gördüğümüz mikroskop camlarınıza ne buyrulur? Nefesimiz bir cam tablet üzerinde kesifleştiğinde mikroskop bize oradaki yılan ve ejderhaları göstermiyor mu? Bunda ben hiçbir matematik veya geometrik nefaset göremiyorum – bu pislik âleminin faniliği ve sirayetinden başka hiçbir şey.

Sör Christopher yürüyüp karşıma geldi ve ellerini omuzlarıma koydu. Bütün bunlar laf kalabalığı Nick, ve kendi sağlığın için onlara bir intizam vermelisin. İnsanoğlunun aklının ulaşamayacağı kadar yukarıda veya anlaşılması zor olan bir hakikat yok; anlayabildiğini kontrol edebilirsin. Bunu aklından çıkarma Nick ve her şey yoluna girer.

Şimdi sakinleşmiştim. Akıl bize iyi geceler dilediği zaman ne olacak efendim?

Bana niye böyle bir şey soruyorsun?

Ona bir kez daha kızdım. Bütün hırsınız, *dedim*, hakikatten çok tecrübe düzenlemekte, böylece tecrübeleriniz kendi tasavvur ettiğiniz hakikatlere dönüşüyor.

Bunun beş paralık kıymeti yok, Nick.

Tekrar Nat'e bakarak, lakin *diye devam ettim*, siz kendi akli felsefenizi takip ederken dünyanın genel tatbikatı hepimizin bir çapulculuk içinde olduğumuzu gösteriyor – buzun üstünde kaymakta olan insanların dosdoğru, kendilerinden önce diğerlerinin içine düştüğünü gördükleri deliğe kaymaları gibi. Nat'in buna güldüğünü duydum.

Bu, onun ahmaklığını mazur göstermez ki, *diye cevap verdi.*

Bir cehennem var efendim, tanrılar, iblisler ve mucizeler var; böyle dehşetler karşısında sizin aklınız ise sadece bir oyuncak ve metanetiniz de dosdoğru delilik.

Neredeyse mahvolmuş biriymişim gibi bana ısrarla baktı ve bir sürü akli olmayan ihtiraslara sahipsin, *dedi* ve sana iyilikler dileyerek geçiştirebilirdim. Lakin uzun yıllar öncesine giden tanışıklığımız senin melankolik mizacının ifadeleri tarafından tahrip edilemez.

Kabul ederim, *dedim yumuşak bir halde*, melankolik bir mizacım vardır lakin onlar sizin bilmediğiniz bir sürü zorluklar sebebiyle kesifleştiler.

Artık biliyorum, Nick. Tam bu sırada saat onu çaldı ve o da pencereye, yağmurun tamamen durup durmadığına bakmaya gitti. Evlerin çatısı üzerinden yükselen aya baktı ve bir saniye sonra, epey geciktim, *dedi*, çok fırtınalı bir gündü değil mi, lakin artık gece hava açık olacak. Sonra da, Nat kalkıp ona yolu gösterirken elimi çok samimi bir tavırla sıktı.

Yatağıma oturdum ve yere baktım. Kapının Sör Christopher'ın ardından kapandığını duyduğumda da seslendim, Nat! Nat! Koşturarak odama geldiğinde de sesimi alçaltarak fısıltı halinde, Nat, çok konuştum Nat, her şeyi açık ettim.

Yanıma geldi ve başını omuzuma dayadı; mesele olduğunu sanmıyorum, *diyor*, iyi bir beyefendi ve size zarar vermez.

Velakin o konuşurken kendi kendime tekrarlayıp duruyordum: Ne yapmalıyım? Ne yapmalıyım? Derken aklıma Vitruvius'un bir sözü geldi: *Ah cüce adam, taşla kıyaslandığında*

ne kadar şeffaf ve bu benim hazin mizacım, her mizacın bir başka mizaca yer açması ve geçtikten sonra da hatırlanmaması gibi, kısa zamanda değişecektir. İsmim bir tozdan fazla bir şey olmadığında ve bu küçük odayı kızdıran ihtiraslarım ilanihaye soğuduğunda ve bu çağ onu takip eden nesiller için rüyadan başka bir şey olmadığında, kiliselerim yaşayacak, hem de gelmekte olan geceden daha karanlık ve daha sağlam olarak...

Nat bana bir şeyler söylüyordu: Zavallı mahlukların buz üzerinde kaymalarına ait hikâyeniz beni güldürdü efendim ve bana küçük bir çocukken nasıl öğrendiğimi bilmediğim bir şarkıyı hatırlattı. Şayet sizi neşelendirebilirse onu söyleyeceğim. Bunu der demez hemen pencerenin yanına geçip başladı:

Üç velet oralarda kayıyor,
Çok ince bir buz üstünde,
O kadar ki sonunda çatlıyor
Ve düşüyorlar içine.

Ey bu veletlerin ebeveynleri
Ve henüz veledi olmayanlar,
Uzak tutun mezardan veletleri,
Öğretin de, evde otursunlar.

Nasıl bittiğini hatırlamıyorum efendim, *diyor Nat* kafası karışık bir halde. Lakin o orada önümde dikilirken, nihayet ağlıyorum.

* * *

Hikâyeme devam edecek olursam, hüznümün beni terk etmesiyle (ve Sör Chris.'ten de herhangi bir zarar gelmeyeceği belli olunca) gayemi tahakkuk ettirme zamanı gelinceye kadar, Hayes yılanına karşı kendimi çok rahat hissediyordum. Az evvel hikâye ettiğim hadiselerden üç hafta sonra saat altı civarında, odasında ona yaklaşıp mümkün olan en kibar edayla benimle bir kadeh şarap içmek isteyip istemeyeceğini sordum. Tamamlaması gereken çok fazla işi olduğunu söyledi. Lakin St. Mary Woolnoth Kilisesi'nin, onun alakadar olmasını icap ettiren bir

hususu olduğunu anlatmam üzerine hemen razı oldu. Artık, diye düşündüm, bir ayı gibi kazığına git bakalım. Haini önce, Kraliyet Tiyatrosu yakınındaki Bridge Sokağı'nda, Fransız bordo şarabının ilk şişesini bitirdiğimiz Hipolyto'nun yerine götürdüm. Hayes, haris ve tamahkâr bir mizaca sahipti ve ısmarladığım şarapları içtikçe hararetlendi. Sonra Drury Lane'deki Cock and Pye'a yürüdük ve orada da ikinci ve üçüncü şişeleri hallettik, sonra da Katherine Sokağı karşısındaki Deville meyhanesine girdik. Bu müddet zarfında, dikkatle kadehlerini takip ediyordum. Sonra, St. Paul Kilisesi'nin avlusunun yanındaki Black-Marys-Hole barına arabayla gittik (zira artık yürüyecek halde değildi). Burası öyle bir yerdi ki, duvarları bir sürü nahoş parmak lekesiyle, beceriksiz ellerin mum isiyle ve kokla çizdiği işaretlerle doluydu. Zemin, eski bir ahır gibi engebeliydi. Pencereler kahverengi kâğıtlarla tamir edilmişti. Köşeleri de toz ve örümcek ağı kaplamıştı. Küçük bir raftaki örtünün üstünde, ani bel soğukluğuna acil tedavi ilanı ile duran bir iksir vardı; güneş gülü suyu ile tatlandırılmış ve yarım düzine uzun şişeye konmuştu. Ocağın paslı ızgarasında avuç içi kadar bir ateş yanıyordu. Bacanın köşesinde toprak bir lazımlık duruyordu. Girince bizi tütün, sidik, ter ve kirli vücut karışımı bir koku karşıladı lakin Hayes o kadar sarhoştu ki bunu fark etmedi. Kapıdan yalpalayan bir yürüyüşle girerken, burayı sevdim, *diyor*, velakin burayı benim tavsiye ettiğimi hatırlamıyorum.

Bir masaya götürdüm ve garson yaklaşınca konyak istedim. Söyle bana, *diyor Hayes*, alkol neden insanın nesneleri çift görmesine sebep olur, zira şunu görüyor musun (ve eline bir pipo aldı), bu bana çift görünüyor. Bunun sırrı nedir?

Hayal görmeye mâni olmak için, *dedim*, iblis kamçısı denen bitkiyi kullanmalısın.

Bana gözlerini kısarak bakıp *sordu*: Ne? Sonra da devam etti. Lakin bu âlemde pek çok değişik şey vardır, yok mudur ustam? Ben, olsaydı da daha çok peynir yeseydim derken, bir kuzeyli onu (burada ağzını, balık gibi bir yanına doğru açtı) olçaydı da daha çoç peynür yeçeydüın diye söyler ve bir batılı da (bu sefer de başını boynunun hizasına kadar indirdi) olvereydi gari dahan beynir yiğvereydim der. Gözleri canlı ve pırıltılıydı.

Ruhu iyice çökmeden önce, diye düşündüm, biraz daha konyak. Lakin kaideler olmalı Bay Dyer, *diyordu*, burada benimle mutabık mısınız? Kaideler olmalı efendim. Derken sandalyesine gömüldü ve gözlerinin parlaklığı kayboldu.

Mektuplar aldım, *dedim* zayıflığından faydalanıp sınamak için.

Ben de mektuplar aldım.

Lakin bunlar beni tehdit ediyordu, *diye cevap verdim.*

Sizi tehdit mi ediyorlar? Bana boş bir bakış fırlattı. Sefil, sarhoşken bile rol yapabiliyor diye düşündüm. Şimdi perukasını sandalyeye yerleştirip, ben hâlâ ona gülümserken, kusmak için eğildi. Derken sanki aniden uyanıyormuş gibi etrafına bakındı ve bazı ayyaşların duvara işemekte olduklarını görünce onların yanına gitti. Lakin yürüyemiyor ve sadece dönüp duruyordu, binaenaleyh aletini çıkarıp oturduğumuz masanın altına işedi. Bardağını doldurdum. Hayır, hayır, artık yeter, *diyor*, artık yeter, midem ağrımaya başladı. Tekrar kalktı ve dosdoğru ileriye bakarak kapıya doğru gitti. Onunla birlikte yürüdüm ve hangi istikamete gitmekte olduğunu sordum. Evime, *diye cevapladı.* Galiba Lombard Sokağı'ndan gideceksiniz? Buna iştirak etti ve ben de, o zaman size yardım edeyim, *dedim.*

Gece çok ilerlemişti ve biz sokağa çıktığımızda saat on biri vurdu. Bizi arabacıların görmesini istemediğimden koluna girip onu ara sokaklardan kiliseye doğru götürdüm. Dedikleri gibi, o kadar yüklüydü ki benimle gayet istekli geliyordu ve karanlık boş sokakları geçerken neredeyse şarkı söyleyecekti. Bunu biliyor musun, ha, biliyor musun? *diye soruyor*:

Kil ve tahta sürüklenip gider suda,
Gider suda, gider suda,
Kil ve tahta sürüklenip gider suda –

– Gerisini unutmuşum, *diye ilave ediyor*, kolunu benimkine geçirirken. Sonra, Lombard Sokağı'na geldiğimizde bana baktı: Nereye gidiyoruz, Nick?

Eve gidiyoruz, *diye cevap veriyorum* ve iskeleler arasındaki St. Mary Woolnoth Kilisesi'ni işaret ediyorum.

Burası ev değil ki Nick, en azından yaşayan birisi için.

Lafına gülmeye kalkışıyor ama elimle ağzını kapatıyorum; Sus, dedim, gece bekçisi bizi duyabilir.

Buna şöyle cevap verdi: Bekçi falan yok. Bekçiler bu şantiyeden ayrıldılar, bunu bilfiil yazıyla istediğin halde bilmiyor muydun? Sonra da devam ediyor: Bırak iskeleye çıkayım, bırak çıkıp Ay'ı göreyim.

Hayır, hayır, *diye cevap verdim* yavaşça, gel yeni inşaata bakalım. Sonra ikimiz de boruların döşenmekte olduğu yere gülüşerek sokulduk. Eğilip yapılan işe bakmak istedi ancak karanlıkta pek görülmüyordu ve ben vurup kollarımı boynuna doladım. Sana bir borcum var, *diye fısıldadım*, şimdi ödeyeceğim. Bağırmadı, velakin benim bir şeyler gevelemiş olmam mümkündür; bilmiyorum. Bir keresinde Paris'teki bir İngilizin uykusunda kalkıp kapının kilidini açtığını, kılıcını alıp Sen Nehri'ne doğru gittiğini, bir çocukla karşılaşınca onu öldürüp hâlâ uykudayken yatağına döndüğünü okumuştum. Ben de aynı vaziyetteydim, zira kendime geldiğimde Hayes boruların altında yatmaktaydı ve cesedinin üzerine tahta keresteler yerleştirilmişti. Derken yapmış olduğum şeyden dolayı titredim ve korkumu uzaklaştırmak üzere yukarıya, kilisenin yeni taşlarına baktım. Soğuğu hissedene kadar bu vaziyette, duvarların gölgesinde bir müddet durdum ve sonra da hızlı adımlarla geriye, Lombard Sokağı'na yürüdüm.

Tam Grace-Church Sokağı'na varmıştım ki, bana böyle karanlık bir gecede refakat isteyip istemediğimi soran bir polis memuruyla karşılaştım. Ona, yolumu çok iyi bildiğimi, ne ışığa ne de bekçiye ihtiyacım olduğunu söyledim ve bütün bu konuşma sırasında pantolonumu ıslattım. Bendenizim efendim, *diyor* sonunda, güvenli bir gece dilerim size. Adam, Great Eastcheap'e varıncaya kadar dönüp arkama baktım ve bu sokakları iyi tanıyor olduğum için aramızda kâfi miktarda mesafe kalmasını sağladım. Cripple-gate'te bir arabaya atladım ve sanki arkamızdan şeytan geliyormuşçasına acele ettirdim. Lakin ölünün keten mendilini hâlâ elimde sıkı sıkıya tutmakta olduğumu arabanın koltuğuna gömülmeden önce fark etmedim. Onu, arabanın, tam arabacının arkasına açılan kapağından at-

tım. Bu şekilde, kendimi Drury Lane üzerindeki bir meyhaneye atıncaya kadar arabayla seyahat ettim. Koşmaktan ve endişelenmekten dolayı terlemiş, sırılsıklam olmuştum; öyle ki, gören Thames'e batıp çıktığımı zannedebilirdi. Meyhanenin çürük duvarına yaslandım lakin nefesim normale avdet eder etmez, alışılmadık bir mutluluğun pençesine düştüm. Sert bir içki ısmarlayıp mümkün olduğunca çabuk sarhoş oldum.

Boyalı bir suratın masama gelip de bana acayip bir şekilde yılıştığında ne kadar zaman geçmiş olduğunu bilmiyorum. Kaptan, *diyor*, bir tanecik kaptanım, benimle bir sefere ne dersin? Sonra da elindeki yelpazeyle yüzümü okşayıp, kadehimi dudaklarına götürürken, üstüme yığıldı.

Yanıma yerleşirken sordum: Hiç yaptığından utanmıyorsun değil mi?

Endişe etme kaptanım, utanmak gibi şeyler, *diye cevap verdi*, sadece veletlerin kâbusudur. Ben mesleğimi namuslu bir kadın gibi icra ederim ve bir hadım kadar da emniyetliyimdir, bu da işin en önemli kısmı. Öp beni kaptanım ve sana göstereyim.

Lakin Tanrı'dan korkmaz mısın?

Bir parça benden uzaklaştı; fış, *diyor*, o tür şeylerden nefret ederim.

O zaman bileğinden yakaladım ve kulağına fısıldadım: Çubukların var mı?

Gözümün içine bakıp sırıttı. Kamçıcı cinstensin, anladım, kaptan. Vay, vay, ben de o oyunun kıdemlisiyim. Bir miktar daha eğlenceli laftan sonra, sürtük beni odasının bulunduğu Dog Meyhanesi'ne götürdü. Peşinden merdivenleri çıktım; hafif yorulmuştum ve gel bakalım, *diyor*, gel ve rahatına bak ben temizlenirken. Gözümün önünde memelerini yıkadı, koltuk altlarına koku sürdü. Elbiselerini çıkardığında bir teke kadar küf kokuyordu, lakin üzerime çöküp işini yapmaya başladığında başını duvardan tarafa çevirip parmağımı bile kıpırdatmadım. Sen bu oyunda daha yenisin, *diyor*, zira görüyorum ki vücudun hâlâ taze.

8

Hawksmoor'un sırtındaki deri yüzülüyordu ve kıstırılmıştı; rüyasında sarsılıyordu, ta ki bir çığlık atıncaya kadar ve çığlığı yanı başında çalan telefonun ziline dönüştü. Bir sustalı gibi kasılmış kalmıştı; derken ahizeyi kaldırdı ve mesajı dinledi: "Bir çocuk bulundu. Kilisenin yanına atılmış. Vücudu hâlâ taze. Araba geliyor." Bir an için hangi evde, nerede ya da hangi yılda uyandığını unuttu. Fakat yatağından sendeleyerek kalkarken ağzının içindeki ağır kokuyu algıladı.

Şimdi, sıcak arabanın içinde, yerine getirmesi gereken görevleri kurguluyordu. Bloomsbury'de St. George's yakınından geçerken isteyeceği fotoğrafları düşündü – hem giysisindeki her kıvrımla, her kırışıklıkla cesedin yerini saptamak, hem de yumulu ellerinde kalan maddeleri ve ağzından sızan sıvıları kaydetmek için. High Holborn boyunca ilerledi; Holborn Viyadükü'nde Sör Christopher Wren'in heykelinin yanından geçerken polis telsizinden, bir an için sürücünün yüzünü aydınlatırmış gibi görünen üç anlaşılmaz ses çıktı. Araba Newgate Sokağı boyunca ilerlerken isteyeceği izdüşümlerin ölçeğini ve ayrıntılı çizimleri düşündü. Şoförün sırtına bakarken rüyasından kalan küçük tümceleri anımsamaya başladı ve huzursuz bir biçimde koltuğunda kıpırdadı. Angel Sokağı'nı geçiyorlardı; tam da bir bulut sabah güneşinin önünü kapatmak üzereyken bir işhanının cam yüzeyi parıldadı ve üstünde diğer binaların siluetleri görüldü. St. Martin's-le-Grand'a girerken bir parçanın sadece sözlerini anımsadı: Bir

adam bütün gece beklesin, bütün gece beklesin, bütün gece beklesin...

Araba, sireni kentin sokaklarında yankılana yankılana Cheapside'dan, sonra da Poultry'den geçerken, Hawksmoor da dikkatini biraz sonra araştıracağı nesneler üzerinde toplayabilmişti – lifler, saç, kül, yanık kâğıt ve belki de silah (aslında bir silah bulunmayacağından emindi). Bunun gibi davalarda doğru dürüst bir sonuca ulaşabilmek için ayrıntılı gözlem ve mantıki yorum gerektiğinden, kendisini bir bilim adamı, hatta bir akademisyen olarak görmekten haz duyardı. Kimya, anatomi ve hatta matematik konusuna hâkimiyetiyle övünürdü; çünkü başkalarının endişeyle yaklaştığı durumları çözmesini sağlayan, bu disiplinlerdeki bilgisiydi. Neden-sonuç kuralının en çapraşık davalarda bile işe yaradığını biliyordu. Örneğin, katilin bıraktığı ayak izlerinin yakın bir incelemesiyle, kafasının içini görebiliyordu; sanıldığı gibi herhangi bir özdeşleşme duygusuyla değil, sadece mantık ve yöntem ilkeleri sayesinde. Hawksmoor, erkeklerin adımlarının normal olarak yirmi sekiz inç olduğuna dayanarak, telaşlı adımların otuz altı, koşma temposunun da kırk inç dolayında olduğunu hesaplamıştı. Bu nesnel temellere dayanarak panik, kaçış, korku ya da utancı çıkarsayabiliyor, bunları anladığı için de denetleyebiliyordu. St. Mary Woolnoth'a doğru yol alırken kafasını bu gibi konularla meşgul tutuyor, cesedi görmek ve yeni bir cinayetle karşılaşmak düşüncesiyle gitgide artan heyecanını böyle bastırıyordu.

Fakat tam Lombard Sokağı'yla King William Sokağı'nın köşesine gelmişlerdi ki, bir polis memurunun elinde beyaz bir tabaka tuttuğunu, bir fotoğrafçının da makinesini hazırlamakta olduğunu gördü. Arabadan hızla inerken, "Hayır, yapmayın!" diye bağırdı, "Henüz bir şey yapmayın! Hemen ışıktan çekilin!" ve eliyle işaret ederek, St. Mary Woolnoth'un merdivenlerinden uzaklaşmalarını istedi. Ancak cesede değil, demir parmaklıklı kapının önündeki kaldırımda durup yukarıya, kiliseye baktı. Kemerleri kalın ve camları çakıllar kadar karanlık bir pencere, onun üzerinde de güz ışığında parıldayan üç küçük kare pencere gördü. Çevrelerinde, sanki alevle yalazlanmış gibi

rengi atmış çatlak tuğlalar vardı. Hawksmoor bakışlarını yavaş yavaş daha yukarıya yöneltti: altı tane kırık sütun iki kalın kuleye dönüşüyordu; Hawksmoor onları kiliseyi toprağa mıhlayan bir çatalın dişlerine benzetti. Çocuğun cesedine ancak şimdi bakıyordu; sekiz basamaklı merdivenin dördüncüsünde yatıyordu. Bahçe kapısını açıp cesede doğru yürürken bazı karmaşık düşünceler yüzünden soğukkanlılığını yitiriyordu. Şafak vakti çiseleyen yağmura karşın koyu renkli paltosunu çıkarıp önceden yere serilen naylonların üzerine koydu.

Çocuk, gözlerini fal taşı gibi açmıştı; adeta oyun oynarken başka çocukları korkutmak istercesine, şakacıktan korkmuş gibi. Aynı zamanda ağzı da, sanki esniyormuş gibi sonuna kadar açılmıştı. Gözler hâlâ parlaktı; henüz kaslar gevşememiş, sonsuz uykuya dalanların donuk ve sabit bakışları yerleşmemişti. Çocuğun bakışı Hawksmoor'u huzursuz etti. Delil toplamakta kullanılan bir rulo yapışkan bant istedi ve cesedin üzerine eğilip boynuna bir parça bant yapıştırdı. Eğildiğinde çocuğun kokusunu alıyor, bandın üzerinden parmakları ona değiyordu. Boynuna değdiğini hissedince başka yöne bakmak zorunda kaldı. Yukarıda, üzerine "Saksonlar zamanında yapılmış ve en son Nicholas Dyer tarafından onarılmıştır, 1714" ifadesi oyulmuş bir taş tablet gördü. Aradan geçen zaman harfleri kısmen silmişti; zaten Hawksmoor da ne yazıldığını anlamak için çaba göstermedi. Hızla kalktı ve terinin yağmura yorulabileceğini düşünürken bandı polis memuruna verdi. "Boyunda bir şey yok," dedi ona. Sonra da yukarıda kalan dört basamağı çıkıp sessiz kiliseye girdi. Hâlâ karanlıktı ve pencerelerin, ışığı sadece bir ayna gibi yansıttıklarını fark etti. Arkasına göz atıp kimsenin kendisini görmediğinden emin olunca da vaftiz kurnasına yöneldi. Avuçlarını bayat suya batırıp yüzünü sildi.

Kiliseden çıktığında genç polis memuru ona doğru gelip mırıldandı. "O bulmuş. Bir polis görünceye kadar da beklemiş" – başıyla, bahçe kapısının hemen içinde bir taşın üzerine oturmuş olan kızıl saçlı kadını işaret ediyordu. Hawksmoor açıkça ona aldırış etmedi ve bakışlarını kilisenin King William Sokağı'na bakan yüzüne çevirdi: "Bu iskeleler ne için?"

"Kazı için efendim. Burayı kazıyorlar."

Hawksmoor bir şey demedi. Sonra geri dönüp memura bakarak, "Hava koşullarına ilişkin not aldınız mı?" dedi.

"Yağmur yağıyor efendim."

"Yağdığını biliyorum. Fakat tam ısıyı istiyorum. Vücudun nasıl soğuduğunu bilmek istiyorum." Gökyüzüne baktı; çiseleyen yağmur yüzüne düşüyor, yanaklarından ve göğü seyretmek için açtığı gözlerinden süzülüyordu.

Talimatı üzerine arazi şimdiden kordona alınmıştı. Polis çalışmalarını, kaçınılmaz olarak cinayet mahallinde toplanan halkın bakışlarından gizlemek için bahçe kapısının ve kilise duvarlarının çevresi büyük çadır bezlerinden perdelerle kapatılmıştı. Hawksmoor, ceset merkezde olacak biçimde çakılan kazıklarla alanın doğru işaretlenmiş olduğuna ikna olunca harekâtı tümüyle kendi yönetimine aldı. Kurbanın pantolon, çorap, süveter ve gömleğine yeni yapışkan bantlar konmuş, ayakkabılarından ve yakın çevreden toprak örnekleri alınmıştı, daha sonra ayakkabılar plastik bir torbaya kondu. Sonra da cesedin solukluğunu daha da belirginleştiren ark lambalarının ışığında üstündekiler çıkarıldı ve Hawksmoor'un bizzat etiketleyip sonra da örneklerden sorumlu polise teslim etmekte ısrar ettiği her parça, ayrı ayrı torbalara kondu. Tırnak içlerindeki kalıntılar kazındı ve eller birer torbayla sarılıp kenarları vücuda bantlandı. Bu sırada elyaf, ayak izi ya da bulaşık madde bulmak için arazi iyiden iyiye arandı ve bulunan en ilgisiz şey bile araştırma ekibi tarafından kodlanıp tek tek bir deftere kaydedildi. Sonra da toplanan malzemenin tümü muflonlu bir kutuda depolandı. Bütün bu işlemler sırasında çiselemesini sürdüren yağmura karşın paltosunu giymeyen Hawksmoor, çok alçak bir sesle bir şeyler söyleyip duruyordu. Polis çalışmalarına tanık olmamış birisi adamın tamamen çıldırdığını, bir cesedin iki adım yakınında kendi kendine konuştuğunu düşünebilirdi. Oysa Hawksmoor gözlemlerini küçük bir kayıt cihazına okumakla meşguldü.

Son olarak, "Burada başka bir şey yok" derken patolog geldi. Ufak tefek, tıknaz biri olmasına karşın yine de St. Mary Woolnoth'un merdivenlerini yavaş yavaş çıkarken önemli bir kişi izlenimi veriyordu. Hawksmoor'u başıyla selamladı, sonra

mırıldanarak "Evet, vücudu görüyorum," dedi ve cesedin yanına çömelip küçük, kahverengi bir torbayı açtı. Bir an durdu; parmakları titriyordu.

Hawksmoor, "Sizi bu kadar erken kaldırdığım için özür dilerim," diyordu ama o çoktan bıçağını çıkarmış ve hızlı bir darbeyle karın boşluğu boyunca bir kesik açmıştı. Ölen çocuğun ciğerinin yanına bir derece yerleştirdikten sonra geriye çekilip yaptığı işe baktı. Sonra da, Hawksmoor'la konuşmak için belli belirsiz bir ıslık çalarak ayağa kalktı.

"Herhalde benim size anlatmam gereken bir şey yok, değil mi komiserim?"

"Var efendim, çok teşekkür ederim. Hiç değilse bana zamanı söylemeniz gerekiyor."

"Ya, eh, zaman kimseyi beklemez." Geriye doğru bir adım attı ve kırık sütunlara baktı. "Güzel bir kilise, değil mi, komiser? Artık böyle güzel şeyler yapmıyorlar..." Dikkati yeniden cesede yönelirken sesi alçalarak kayboldu.

"Bilmiyorum efendim, yapmayanların kim olduğunu bilmiyorum." Fakat patolog çoktan dizüstü eğilmişti. Ark lambaları aniden söndürülünce gözlerini kırpıştırdı. Birbirlerinin varlığından her nedense rahatsızdılar. Patolog dereceye ikinci kez bakarken, Hawksmoor çadır bezinden perdelerin arkasından dolanıp sokağı geçti ve Poultry'ye doğru yürüdü. O köşeden kilisenin ön cephesini tümüyle görebiliyordu; daha önceden önünden geçmiş fakat hiç bakmamıştı. Çevresindeki binaların üzerine geliyor gibi olmasıyla neredeyse gizlenmiş olan kilise, içinde bulunduğu ortamla şaşırtacak derecede uyumsuz görünüyordu. Buradan geçen insanların pek azının yanından geçtikleri şeyin bir kilisenin duvarı olduğunu fark etmiş olacağını düşündü; baştan sona heybetli olmasına karşın bina gözden kaçabiliyordu. Hawksmoor bile bu kiliseyi ancak şimdi, bu cinayetten sonra, onu yapıldığı sırada görenler kadar net ve anlaşılır bir biçimde görebiliyordu. Bir cesede yaklaştığı ilk dakikalarda çevredeki nesnelerin belirsizleşip gerçek dışı bir hal aldıklarını sık sık fark etmişti – koruda gizlenen bir cesedin üstünden uzanan ağaçlar, cansız bir bedeni kıyılarına sürüklemiş olan nehrin hareketi, bir katilin kurbanını bıraktığı banliyö so-

kağındaki arabalar ya da çalılar, bunların hepsi böyle zamanlarda aniden anlamlarını yitirirlerdi; tıpkı bir sanrı gibi. Oysa bu kilise ölüm karşısında büyümüş ve daha da belirginleşmişti.

Merdivenlere doğru geri yürüdü. Patolog onu bir iki dakikalığına bir kenara çekti; sonra da diğer memurları çağırdı. Güneş çatıların üzerinden yükselmeye başlarken, söze "Durum şu," diye başladı, "ceset, profesörün otopsi yapacağı morga götürülebilir. Şimdi bilmek istediğimiz, burada öğrendiklerimizden nelerin profesörün işine yarayacağıdır." El ve ayak bileklerine birer etiket iliştirilmiş olan cesede baktı. İki ucundan mühürlenmiş naylon bir torbaya konmuştu ve üstüne de taşımada kullanılmak üzere mat bir naylon sarılmıştı. Bir sedyeye yerleştirilip Lombard Sokağı köşesinde park etmiş olan bir polis minibüsüne taşındı. Sedye orada birikenlerin arasından geçirilirken üzüntüden ya da korkudan birkaç kadın bağırıştı. Genç bir kız naylon torbanın kenarına dokunmak isterken, sedyeyi taşıyan polislerden biri kabaca koluna çarptı. Hawksmoor bütün bu olanları gördü ve hafifçe tebessüm etti; sonra da cesedi bulan kızıl saçlı kadına döndü.

Hawksmoor, kilisenin yanındaki demir parmaklığa ilişmiş, tüm bu olup bitenler arasında fark edilmeyeceğini düşünerek çantasından küçük bir ayna çıkaran kadını belli belirsiz bir ilgiyle seyretmeye koyuldu. Kadın, başını hafifçe bir o yana, bir bu yana çevirerek saçını düzeltiyordu. Kadın kalkınca, Hawksmoor nemli taşın elbisesinin arkasında kocaman bir leke meydana getirdiğini gördü. Bu kadınla ilgileniyordu, çünkü vahşice öldürülmüş kimselerin cesetleriyle karşılaşanların tepkilerini hep incelerdi – aslında çoğu kimse, öldürülmüş birinin simgelediği acı ve yozlaşmadan kendini korumak istercesine cesetten kaçar. Hatta, cesedi bulanın, onun kaderi üzerinde bir rolü olabileceğine, onun bulunmasına yol açan süreci tamamlamış olmaktan dolayı da suçluluk duyabileceğine inanırdı. Fakat bu kadın beklemişti. Onu sorgulayan polis memuruna doğru yürüdü: "Öğrenebileceğini öğrendin mi?"

"Mümkün olduğunca, ama fazla bir şey öğrenemedim. Bir ipucu yok efendim."

"Benim de bir ipucum yok. Zamanla ilgili ne diyor?"

"Zaman konusunda hatırladığı tek şey, yağmur yağıyor olması efendim."

Hawksmoor yeniden kadına baktı. Artık ona daha yakındı; dudaklarının kenarlarının hafifçe sarktığını gördü. Kilisenin ikiz kulelerine hayretle ve dikkatle bakıyordu. Olay yerini terk etmemiş olmasının ve birileri gelene dek cesedin başında beklemesinin nedenini anlamıştı. Hawksmoor kadına doğru yürürken, memur, "Günün saatini bile bilmiyor efendim," dedi.

Ürkütmemek için usulca yanına gitti. Yaklaşınca da, "Demek ki," dedi, "onu bulduğunuzda yağmur yağıyordu, öyle mi?"

"Yağmak mı? Yağıyordu ve yağmıyordu." Kadın yüzüne dik dik bakıyordu; Hawksmoor bundan rahatsız oldu.

"Zamanın ne olduğunu hatırlıyor musunuz?" diye yumuşakça sordu.

"Zaman? Hiç zaman yoktu, öyle değil."

"Anlıyorum."

Sonra da kadın güldü; sanki birlikte müthiş bir şakaya gülüyorlarmış gibi. "Ben seni anlıyorum," diyerek Hawksmoor'u eliyle itti.

"Onu gördünüz mü?"

"Benim gibi kızıl saçları vardı."

"Evet, saçınız çok güzel. Saçınızı pek beğendim. Pekâlâ, sizinle konuştu mu?"

"Pek konuşmaz, onun huyu değil. Ne dediğini bilmiyorum."

Bir an için Hawksmoor kadının çocuk hakkında konuşup konuşmadığını merak etti. "Pekâlâ, ne yaptı?"

"Kıpırdıyor gibiydi, ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Hem de kıpırdamıyordu. Bu kilisenin adı nedir?"

Unutmuştu ve adını görmek için telaşla döndü. Geri geldiğinde kadın çantasına bakıyordu. "Eh, Mary," dedi, "yakında tekrar görüşürüz umarım." Bunun üzerine kadın ağlamaya başladı. Hawksmoor rahatsız oldu; kadından ayrılıp Cheapside'a doğru yürüdü.

Bir soruşturmanın ne kadar süreceğini genellikle içgüdüleriyle kestirebilirdi ama bu şimdi olanaksızdı. Nefes almaya uğ-

raşırken kendisini birden başkalarının gözüyle gördü ve görevinin zorluğu karşısında çarpıldı. Çocuğun öldürülmesi, tek bir olay olmadığı için basit değildi ve zamanı tersine işleterek geriye doğru (pekâlâ, bir yönü var mıydı?) gittiğinde de açıklığa kavuşmuyordu. Nedensellik zinciri, belirli bir yer ve belirli bir tarihte çocuğun doğumuna kadar, belki de daha öncesine, ardındaki karanlığa kadar gidebilirdi. Bir de katil vardı. Hangi olaylar zinciri onu bu kilisenin yanında gezinmeye getirmişti? Tüm bu olaylar rasgeleydi, yine de ilişkiliydi fakat o kadar büyük bir düzenin parçasıydılar ki, açıklanamıyordu. Dolayısıyla eldeki kanıtlara dayanarak bir geçmiş icat edebilirdi – ve o durumda, gelecek de bir icat olmaz mıydı? Kendisini, ön plandakilerle fondakilerin birbirinden tamamen farklı görüntüler oluşturduğu bir bulmaca karşısında gibi hissetti; böyle bir şeye uzun süre bakılamazdı.

Geldiği yoldan dönüp kiliseye geri gitti ve orada Walter'ın kendisini seyretmekte olduğunu görünce rahatsız oldu. Kızıl saçlı kadını götürüyorlardı. O da sesini kadının duyabileceği kadar yükselterek sordu: "O durumda bu zamana ne ad verirsin?"

"Zamanı bilmiyorum, efendim. Sizi almaya gelmem söylendi." Walter, sabahın bu saatinde çok soluk görünüyordu. "Olay Odası'na gideceğinizi söylediler."

"Teşekkürler, haber verdiğin için." Spitalfields'e giderken Walter arabanın radyosunu geleneksel polis radyosuna çevirdi fakat Hawksmoor eğilip istasyonu değiştirdi. "Çok fazla öykü," dedi.

"Aynı adamın işi mi, efendim?"

"Aynı İŞ." Hawksmoor son iki harfi ayrı ayrı üstlerine basarak söylemişti; Walter buna güldü. "Ama henüz bunun hakkında konuşmak istemiyorum. Bana zaman ver."

Şimdi radyoda sevilen bir parça çalarken, Hawksmoor camdan dışarıya baktı ve bir kapının kapandığını, bir çocuğun yere bozuk para düşürdüğünü, bir kadının başını çevirdiğini, bir adamın seslendiğini gördü. Bir an için bu tür olayların neden tam o anda oluştuğunu merak etti. Tüm dünyanın kendi çevresinde toplanmış olması, onun bunları bir rüyadaki gibi te-

ker teker ayırt etmesi, bir sonrakine geçerken belirdikleri gibi silikleşip kayboluyor olmaları mümkün müydü? Fakat sonra bu olayların gerçek olduğunu anladı; oluşmaları asla durmayacak ve hep aynı olacaklardı. Aynen kadının yüzünde gördüğü yaşlar gibi tanıdık ve hep yenilenen şeyler.

Hawksmoor camdan dışarıya hüzünle bakarken, Walter bir başka konuyla meşguldü. "Hayaletlere inanır mısınız, efendim?" diyordu.

"Hayaletler mi?"

"Hayaletler işte, ruhlar falan." Kısa bir duraklamadan sonra devam etti. "Sormamın tek sebebi bu eski kiliseler. O kadar eskiler ki, eski işte."

"Hayalet yoktur, Walter." Eğilip radyoyu kapattı ve sonra iç geçirerek ekledi. "Aklın egemen olduğu bir toplumda yaşıyoruz."

Walter ona şöyle bir baktı: "Biraz bitkin görünüyorsunuz efendim, samimiyetimi mazur görürseniz."

Hawksmoor şaşırdı, öyle göründüğünü fark etmemişti. "Sadece yorgunum," dedi.

Bu cinayetlerle ilgili tüm soruşturmaların koordinasyonunun hâlâ yürütülmekte olduğu Spitalfields'deki Olay Odası'na geldiklerinde, telefonlar sürekli olarak çalıyor, sivil ve üniformalı polis memurları birbirlerine seslenip şakalaşarak dolaşıyorlardı. Varlıkları Hawksmoor'un sinirini bozdu; olayların nedenlerini anlayıncaya kadar hiçbir şey olmasını istemiyordu ve operasyon tamamen kontrolden çıkmadan önce soruşturmaya hâkim olması gerektiğini biliyordu. Odanın bir köşesine bir video makinesi yerleştiriliyordu. Hawksmoor konuşmak için onun önüne geçti. "Harumlar ve beyler," dedi çok yüksek sesle. Sesler kesildi ve ona bakmaya başladıklarında epey sakinleşmişti. "Harumlar ve beyler, her vardiyanın başında bir olay memuru olmak üzere üç vardiya halinde çalışacaksınız ve her gün bir toplantı yapacağız –" Işıklar yanıp sönerken biraz durdu. "Cinayet ne kadar olağandışı olursa çözülmesinin de genellikle o kadar kolay olduğu söylenir fakat bu benim inanmadığım bir teoridir. Hiçbir şey kolay değildir, hiçbir şey. Siz de soruşturmalarınızı karmaşık bir deney olarak düşünmelisiniz. Sabit kalanlara ve değişenlere bakın; doğ-

ru soruları sorun ve yanlış yanıtlardan çekinmeyin; her şeyden çok gözlemlere ve deneyimlere güvenin. Soruşturmamıza sadece mantıklı çıkarsamalar yön verebilir." Bir polis memuresi şimdi bağlanmış olan video makinesini sınıyordu. Hawksmoor konuşurken arkasındaki ekranda, cinayetlerden –Spitalfields, Limehouse, Wapping ve şimdi de Lombard Sokağı– sahneler görünmeye başladı. Kısa bir an kiliselerin görüntülerinin önünde silueti belirdi. "Yani," diyordu, "cinayet eğilimi herkeste vardır ve bir katil hakkında, cinayetinin türüne bakarak birçok şey söyleyebilirsiniz. Kararlı birisi aceleyle öldürür, tereddütlü birisi daha yavaş. Bir doktor ilaç kullanır, bir işçiyse levye ya da kürek. Bu durumda sormanız gereken soru, elleriyle ve çabucak öldüren bir adamın nasıl birisi olduğudur. Cinayeti izleyen eylemlerin sıralamasını da hatırlamanız gerekir; katillerin çoğu yaptıklarından dolayı afallar. Terlerler ve bazen çok acıkır ya da susarlar. Çoğu da, kurbanları gibi, ölüm anında dışkılama sistemlerinin denetimini yitirir. Bizim katilimizse bunlardan hiçbirini yapmadı; hiç ter, dışkı ya da iz bırakmadı. Fakat değişmeyen bir şey var: katiller olayların sıralamasını hatırlamaya çalışır ve hatırlarlar; hemen önce ve hemen sonra ne yaptıklarını eksiksiz hatırlarlar –" Bu noktada, kapıyı açıp eşiği geçenlerin sırlarını paylaşmaktan hoşlandığı için, Hawksmoor onlara hep yardım etmiştir. Onlarla, kendilerini yargılamakta olmadığını anlamaları için, kibar ve hatta tereddütlü bir şekilde konuşmuştur. İfadelerinde tereddütlü olmamalarını ve kendisine doğru yavaşça yürümelerini isterdi; o zaman artık paylaşmakta oldukları bilgi ışığında onları kucaklayabilirdi; kucaklar ve onları kaderlerine gönderirdi. Nihayet, korku ve suçluluğun tüm belirtilerinden sonra itiraf ettiklerinde ise onları kıskanırdı. Onun yanından mutlu bir biçimde ayrıldıkları için kıskanırdı. "– Fakat asla öldürme anını hatırlayamazlar. Katil onu hep unutur, bu yüzden de hep bir delil bırakır. Ve işte hanımlar ve beyler, bizim de aradığımız budur. Bazıları, çözülemeyecek suçun henüz icat edilmemiş olduğunu söyler. Kim bilir? Belki de bu ilki olacaktır. Teşekkürler." O sabahın olay memuru görevlileri değişik ekiplere ayırırken, kıpırdamadan bekledi. Bu faaliyetler sırasında maskot olarak kullanılmakta olan bir kediye kazayla çarpmışlardı. Hawksmoor bilgisayarın tuşlarına bakmakta olan

Walter'a doğru yürürken, o da onun sağ bacağına sürtündü. Sonra ciyaklayarak odadan fırlayıp gitti.

Walter onu arkasında hissetti: "Bunlar olmadan nasıl idare ettiğinizi bilmiyorum efendim," dedi, arkasını dönmeden, "eskiden, yani." Yine de, Hawksmoor'a nabız sesi kadar huzursuzluk veren çok hafif bir sesten sonra, küçük ekranın üzerinde bazı harf ve sayılar hareket etmeye başladı. Walter, ona kararlı bir biçimde baktı: "Nasıl düzenli olduklarını görüyor musunuz? Aslında çok kolay!"

Hawksmoor, benzer suçlardan mahkûm olmuş olanların ya da şüphelilerin ve benzer bir *icra şekli** –katilin, kurbanın vücudu üstünde çömelmiş ya da oturmuş haldeyken onu elle boğması– kullanmış olanların ad ve adreslerine bakmak için eğilirken, "Bunu daha önce bir yerde duymuş gibiyim," dedi.

"Fakat çok daha etkili, efendim. Bizi kurtaracağı tüm sıkıntıları düşünün!" Şimdi, ellerinin klavye üzerinde hareket ettiği pek belli olmadan, bir başka komut girdi. Walter, tüm heyecanına karşın, bilgisayarın kendi arzuladığı düzenin ve netliğin tümünü yansıtmadığını düşünüyordu – sabah ışığında dahi hafifçe parıldayan bu küçük yeşil sayıların bileşimi dış dünyanın sonsuz hesaplanabilirliğini ancak ima edebiliyordu. Halbuki o dünya ona ne kadar parlak görünüyordu. Ekrandaki değişik yeşil karakterlerin bileşimiyle, bir çocuğun çizeceği türden, gölge yerine yeşil taramalı, titreşen bir yüz resmi belirince, "Hah," dedi Hawksmoor, "yeşil adam yapmış bu işi."

Sonra da tüm bu bilgilerden sıkılınca St. Mary Woolnoth'a dönüp araştırmayı orada sürdürmeye karar verdi. Oraya vardıklarında neredeyse öğlen olmuştu ve güz güneşi kilisenin görüntüsünü o kadar değiştirmişti ki, yine ona bir garip göründü. King William Sokağı'na bakan cephenin önünde yürüyorlardı ve kilisenin arkasıyla bir sonraki bina arasında bir boşluk bulunduğunu ilk defa fark etti – açılmış ve bir bölümü saydam bir örtüyle kapatılmış bir toprak parçası. Hawksmoor çıkartılmış toprağa bakıp geri çekildi. "Herhalde," dedi, "kazılar bunlar olmalı."

* Walter'ın, bir sorusuna Hawksmoor'un verdiği yanıttaki İŞ sözcüğüne gülmesinin nedeni burada geçen "icra şekli" tamlaması biçimindeki polis jargonunun baş harflerine yapılan göndermedir.

"Bana bir çöp yığını gibi görünüyor." Walter derin arkları, üstlerine tahta levhaların uzatıldığı küçük çukurları, sarı, killi toprağı ve şantiyenin etrafına dikkatsizce atılmış tuğla ve taşları inceledi.

"Evet, nereden geldi? Bilirsin, Walter, toz toza..."

Birisinin onları seyrettiğini fark ettiğinde sesi alçalarak kayboldu. Ayağında lastik çizme, üstünde kıpkırmızı bir süveter olan bir kadın kazıların uzak köşesinde dikiliyordu. "Selam tatlım!" diye bağırdı Walter, "Polis memurlarıyız. Siz ne yapıyorsunuz?" Sesi, yeni kazılmış toprak boyunca hareket ederken bir yankı olmadı.

Kadın "Gelin aşağı ve görün!" diye bağırdı. "Fakat burada bir şey yok! Dünden beri bir şeye dokunulmadı!" Bunu doğrulamak için naylon örtünün bir parçasına ayağıyla vurdu ve örtü kıpırdamadı. "Gelin, göstereyim!"

Hawksmoor tereddüt ediyordu. Bu sırada bir grup çocuk King William Sokağı'nın köşesinden döndü. Hawksmoor da birden demir merdivenden aşağıya, şantiyeye indi. Açık çukurların çevrelerinden dikkatle dolanıp geçerken toprağın karanlık kokusunu alıyordu. Burası, kaldırım hizasından aşağıda olduğundan daha sessizdi; arkeoloğun yanına vardığında sesini alçaltarak: "Burada ne buldunuz?" diye sordu.

"Ah, çakmak taşı blokları, bir kısım taşçılık ürünleri. Orada gördüğünüz de temel hendeği." Konuşurken elinin ayasının derisini kazıyordu. "Fakat *siz* ne buldunuz?"

Hawksmoor soruyu duymazdan geldi. "Ne kadar derine indiniz?" diye kadına sordu, ayağının önündeki karanlık çukura bakarak.

"Eh, işte çok karmaşık fakat şu noktada altıncı yüzyıla ulaştık. Gerçekten bir hazine sandığı. Bana kalsa sonsuza kadar kazardım." Hawksmoor, yeni kazılmış olduğunu düşündüğü toprağa bakarken kendi görüntüsünün plastik örtüden yansıyıp tekrar kendisine bakmakta olduğunu hissetti.

"Bunun altıncı yüzyıl olduğunu mu söylüyorsunuz?" kendi görüntüsüne işaret ederken.

"Evet, doğru. Fakat çok da şaşılacak bir şey değil, yani. Burada hep bir kilise olmuş. Her zaman. Ve daha bulunacak çok

şey var." Bundan emindi; çünkü zamanı, bazen rüyalarında içine indiği bir taşın yüzeyi olarak algılıyordu.

Hawksmoor, eline bir parça toprak alıp parmaklarının arasında ovuşturarak çukurun yanına çömeldi. Kendisini toz ya da kil olmak üzere yüzyıllar boyunca geriye doğru yuvarlanırken hayal etti. "Tehlikeli değil mi," dedi sonunda, "kilisenin bu kadar yakınında kazı yapmak?"

"Tehlike mi?"

"Eh, işte, çökebilir."

"Üstümüze mi? Hayır, öyle bir şey olmayacak, henüz değil."

Kiliseyi tutmakta olan tahta destekleri incelemekte olan Walter yanlarına gelmişti, "Henüz olmayan nedir?" diye kadına sordu.

"Eh, geçenlerde bir iskelet bulduk. Sizin ilgileneceğiniz türden değil, elbette."

Fakat Walter ilgilenmişti. "Nerede buldunuz?"

"Orada, kilisenin bitişiğinde, boruların olduğu yerde. Borular da oldukça yeniydi." Hawksmoor, kadının işaret ettiği yöne doğru baktı ve pas rengindeki toprağı gördü. Başını çevirdi.

"Ne kadar yeni?" diye Walter sordu.

"İki ya da üç yüzyıl, fakat henüz testlerimizi tamamlamış değiliz. Kilise onarılırken ölen bir işçi olabilir."

"Eh," dedi Hawksmoor. "Bu da bir teori ve bir teoriden zarar gelmez." Sonra da Walter'a, zaman kısıtlamasından dolayı gitmelerinin iyi olacağını söyledi. Yukarıya, sokak hizasına çıktılar ve yine trafik gürültüsünü duymaya başladılar. Diğer taraftaki bir işhanına baktı ve içinde, aydınlatılmış küçük odalarda, insanların dolaştığını gördü.

Walter, cinayet bölgesinin çevresinde hâlâ sistematik bir biçimde araştırma yapan polislerle oyalanırken, Hawksmoor, St. Mary Woolnoth'un kuzey duvarının karşısında, Pope's Head Alley köşesinde çömelmiş duran serseriyi fark etti. Ona ilk bakışta, kiliseye bakıp dua ediyormuş gibi göründü ama sonra, beyaz tebeşirle çizdiği bir deseni tamamlamakta olduğunu anladı. Oysa sabahki yağmurdan sonra kaldırımlar hâlâ ıslaktı. Yavaşça karşıya geçti ve çömelmiş vaziyetteki adamın yanında durdu; bir an, kalın perçemler halinde tütün gibi bastırılmış

saçlarına dehşet içinde baktı. Adam, sanki bir casus monoklü ile bir şey inceliyormuşçasına, sağ gözüne yuvarlak bir nesne tutmakta olan bir insan şekli çizmişti. Bu nesnenin bir plastik parça ya da kudas ekmeği olması da mümkündü. Önce Hawksmoor'a aldırış etmedi ama sonra yukarı, ona doğru bakınca ikisi de birbirlerini bir süre süzdüler. Hawksmoor tam bir şey diyecekti ki Walter onu çağırdı; eliyle arabayı gösteriyordu. "Dönmemiz gerekiyor," diyordu Hawksmoor yanına geldiğinde. "Birini bulmuşlar. Birisi itiraf etmiş."

Hawksmoor eliyle üç kez yüzünü ovuşturdu. "Ah, hayır," diye mırıldandı. "Hayır, henüz değil."

Genç adam, başı önünde, küçük bir bekleme odasında oturuyordu ve Hawksmoor, tırnakları etlerine kadar kemirilmiş küçük ellerini görünce aradığının o olmadığını anladı. "Adım Hawksmoor," dedi, "bu soruşturmada görevliyim. Girer misiniz?" Mülakat odasının kapısını açmıştı. "Girin ve oraya oturun. Nasılsınız? Size iyi davrandılar mı, Bay Wilson?" Adam ağzında bir şeyler geveledi; Hawksmoor yanıtını duymayınca dert etmedi. Küçük, tahta bir sandalyeye oturan adam, kendisini rahatlatmak istercesine, yavaş yavaş sallanmaya başladı. Bu noktada, Hawksmoor devam etmek istemedi; bu işkence odasına girip çevresine bakınmak istemiyordu. "Sizinle bir görüşme yapacağız," dedi çok sessizce, "St. Mary Woolnoth'ta 24 Ekim Cumartesi sabahı saat 5.30'da cesedi bulunan Matthew Hayes cinayetiyle ilgili olarak. Çocuk en son sağ olarak 23 Ekim Cuma günü görülmüş. Siz teslim oldunuz. Bu ölüm hakkında ne biliyorsunuz?" İki adam masanın karşılıklı taraflarından birbirlerine bakarken, Walter bir not defteriyle geldi.

"Ne dememi istiyorsun? Zaten onlara anlattım."

"Eh, bana da anlat. Acele etme. Zamanımız bol."

"Zaman alacak bir şey değil. Onu öldürdüm."

"Kimi öldürdün?"

"Çocuğu. Nedenini sorma." Yeniden başını eğdi; meydana gelen sessizlik sırasında da, sanki devam etmesini, daha fazla konuşmasını sağlasın diye, yalvarırcasına Hawksmoor'a baktı. Öne eğilmişti ve elleriyle dizlerini ovuşturuyordu. Hawksmoor o an, adamın düşüncelerinin bir o yana bir bu yana sürü halin-

de uçuştuğunu gördü; hapsedildikleri küçük odadan kurtulmak isteyen küçük sinekler gibi.

"Ama nedenini sormak durumundayım," dedi nazikçe, "nedeni bilmeliyim, Brian."

Hawksmoor'un adını bildiğinin ya da ona adıyla hitap ettiğinin farkında değildi. "Başka ne yapabilirim, yaşamın gerçeği buysa? Elimden bir şey gelmez. Bu işler böyledir."

Hawksmoor onu dikkatle inceledi. Şimdi birbirine kenetlediği parmaklarının nikotinden sapsarı olduğunu, giysilerinin üstüne çok küçük geldiğini, boynunun yanında şahdamarının atışının belirginleştiğini gördü; ona dokunma dürtüsünü bastırdı. Sonra da, herhangi bir merak belirtisi olmamasına özen göstererek, kayıtsızca, "Nasıl öldürürsün sen öldürdüklerini, eline fırsat geçtiğinde?"

"İşte, sadece tutarım onları ve yapıveririm. Öldürülmeleri gerekiyordur."

"Öldürülmeleri gerekiyordur? Bu biraz fazla oldu, değil mi?"

"Neden olsun, ben öyle düşünmüyorum. Bilmen gerekir –" Tam bir şey söylemek üzereydi ki, Walter'ın arkasında dikilmekte olduğunu fark etti ve sözünü yarıda kesti.

"Devam et. Bir bardak su ister miydin, Brian?" Hawksmoor, ani bir mimikle Walter'a çıkmasını ima etti. "Devam et, dinliyorum. Sadece sen ve ben varız."

Fakat şansını yitirmişti. "Eh, bir şey yapıp yapmamak sana bağlıdır, d'imi?" Genç adam tüm dikkatini yerdeki küçük bir çatlak izine veriyordu. "Bir kez sana anlattıktan sonra sorumlu tutulamam."

"Bilmediğim bir şey söylemedin."

"O zaman her şeyi biliyorsun."

Adamın, Hawksmoor'un aradığı katil olmadığı açıkça belliydi. Zaten genellikle bir suç işlediklerini itiraf edenler masumdur. Hawksmoor birçok soruşturmada işlemedikleri suçlardan dolayı kendilerini ihbar edenlerle ve aynı şeyi bir daha yapmamak için kapatılmak isteyenlerle karşılaşmıştı. Bu tiplere yabancı değildi; onları görür görmez tanıyordu – onları belki sadece hafif bir göz seğirmesiyle ya da yaşamlarında edindikleri garip bir tavırla fark ediyordu. Bazen onu, küçük bir yatakla

bir sandalyeden başka bir şeyi olmayan ufacık odalarına çağırırlardı; kapısını kapayıp kendi kendilerine yüksek sesle konuştukları, bütün akşam boyunca oturup gecenin gelmesini bekledikleri ve yaşamlarını gözlerinin önüne getirdikçe kör bir paniğe, sonra da öfkeye kapıldıkları odalarına. Bazen bu tür insanları gördükçe Hawksmoor, benim de olacağım bu, ben de onlar gibi olacağım çünkü bunu hak ediyorum; beni şimdi onlardan ayıran tek şey, küçük bir tesadüf diye düşünürdü. Genç adamın yanağının birden sinirle atmaya başladığını fark etti; bu ona sönmekte olan bir kömürün üflenince nasıl canlandığını anımsattı. "Fakat bana bir şey söylemedin," dediğini duyumsadı, "ne olduğunu bana anlatmanı istiyorum."

"Ama bana inanmazsan nasıl itiraf edebilirim."

"Ama sana inanıyorum. Devam et, devam et, bitir. Şimdi durma."

"Onu yalnız yakaladığıma emin oluncaya kadar onu izledim. O, sokağın alt ucundaydı, şu gazetedeki sokağın. Peşinde olduğumu biliyordu ama pek bir şey demedi. Sadece bana baktı. Yaşayabileceğini kim söylüyor? Ben öyle olsam, ölmeyi dert etmezdim. Ne dediğimi anlıyor musun?"

"Evet, ne anlattığını biliyorum. Kaç tane öldürdün, Brian?"

Walter odaya bir bardak suyla girince adam sırıttı. "Bildiğinden çok. Hem de pek çok. Uykumda yapabilirim bu işi."

"Pekâlâ, kiliseler hakkında ne diyeceksin? Bu konuyu biliyor musun?"

"Ne kilisesi? Kilise yok ki. Uykumda yok."

Hawksmoor kızmaya başlamıştı. "Bunun bir anlamı yok," dedi. "Bunun hiçbir anlamı yok. Sana bir anlam ifade ediyor mu?" Adam, suyu almak için kolunu uzatıp Walter'a doğru döndü. Böylece Hawksmoor adamın ensesinde morluklar olduğunu fark etti; bunlar kendi kendine yaptığı darbe izleriydi. "Artık gidebilirsin," dedi ona.

"Yani, burada sizinle kalmamı istemiyor musunuz? Beni kapatmayacak mısınız?"

"Hayır, Bay Wilson, buna gerek yok." Adamın gözlerine bakamıyordu, dolayısıyla odadan çıkmak için ayağa kalktı. Walter, gülümseyerek onu izledi. Hawksmoor, dışarıdaki polis

memuruna "Evine gönder," dedi, "ya da polisin zamanını boşa harcamakla suçla. Ne istersen onu yap. Benim işime yaramaz."

Olay Odası'na girip polis memurlarından birine yaklaşırken hâlâ öfkeliydi, "Bana söyleyebileceğin bir şey var mı?"

"Bazı görme durumları var efendim."

"Tanıklar mı olduğunu söylüyorsun?"

"Eh, efendim, şöyle de diyebiliriz –"

"Demeyelim, sakıncası yoksa."

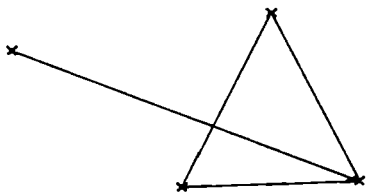
"Yani, ifadeler var, henüz kontrol ediyorduk."

"O zaman ver de göreyim."

Eline bir deste fotokopi verdiler ve Hawksmoor her birine hızla baktı: "Tanık, uzun boylu, beyaz saçlı bir adamı Lombard Sokağı'ndan aşağı doğru yürürken gördüğünde gece yarısıydı... tanık, sabahın üçünde kilise dolaylarından, biri alçak, diğeri yüksek sesle konuşan birilerinin tartışma seslerinin geldiğini söyledi. Adamlardan biri sanki sarhoş gibiydi... Derken yaklaşık otuz dakika sonra kısa, tıknaz bir adam aceleyle Greenchurch Sokağı yönünde giden bir adam gördü... Küçük bir çocuğun Cheapside'da gece saat on birde şarkı söylediğini duydu... orta boylu, koyu renk paltolu bir adamın St. Mary Woolnoth'un bahçe kapısını zorladığını görmüş... sonra da, eve gidiyoruz, laflarını işitmiş. Tanık zamanı anımsamıyor." Bazı kişilerin böyle hikâyelerle ortaya çıkıp gazetelerde anlatılanların da etkisiyle gerçekte varolmayan kişileri tarif etmeleri o kadar yaygın bir durumdu ki, bu tür tanıklıkların hiçbiri Hawksmoor'u ilgilendirmiyordu. Hatta birden çok kimsenin aynı kişiyi betimledikleri de oluyordu; sanki bir grup sanrı kendi cismini yaratıp bir süre Londra sokaklarında salınıyordu. Bu nedenle, Hawksmoor, kilise yanındaki cinayetin nasıl oluştuğunu bulmayı geciktirirse, daha fazla insanın zaman ve olay konusunda kendi uydurduklarıyla ortaya çıkacağını biliyordu. O zaman da gerçek cinayet tamamen bulanıklaşacak, hatta önemini gittikçe yitirerek, insanların katil ve kurban konusundaki fantezilerini resmedecekleri boş bir panoya dönüşecekti.

Deminki memur, artık biraz çekinerek yaklaştı: "Her zamanki gibi posta da var efendim. Onlara da bakmak ister misiniz?" Hawksmoor başıyla onayladı ve görgü tanıklarının ifadelerini

içeren desteyi geri verip yeni kâğıt tomarına eğildi. Yeni itiraflar ve katil yakalanınca, ona neler yapacaklarını en ince ayrıntılarıyla anlatan mektuplar vardı (rastlantı bu ya bazıları katilin suç listesindeki ifadeleri kullanıyordu). Hawksmoor bu tür iletilere alışmıştı; hatta onları okumaktan hoşlanırdı; insanların hayal gücünün alabileceği şekilleri görmek, ne de olsa eğlenceli oluyordu. Fakat onu kızdıran başka mektuplar vardı; bunlar belli bir şeyden söz etmiyorlardı. Örneğin, mektup yollayanlardan biri daha fazla bilgi istiyor, bir başkasıysa polise akıl hocalığı yapıyordu. Çocukların çoğu kez başka çocukları öldürdüğünü ve zavallı çocuğun okul arkadaşlarını sorgulamanın iyi sonuç verebileceğini polis biliyor mu? diye şimdi okuduğu mektupta soruluyordu. Yalnız, çocuklar iyi yalan söylerler, sorgularken sert davranın! Bir başkası, hiçbir organın kesilip kesilmediğini soruyor, eğer kesilmişse, vücudun nasıl bir şekil aldığını öğrenmek istiyordu. Kâğıdı bıraktı; başparmağının tırnağını yiyerek önündeki duvara bakmaya başladı. Yeniden masasına baktığında, dikkatini başka bir mektup çekti. Bunun yazıldığı çizgili kâğıt, standart bir not defterinden koparılmıştı; üst kısmında UNUTMAYIN tümcesi basılıydı. Kâğıda dört tane çarpı işareti konmuştu. Bunların üçü bir üçgen düzeninde yerleştirilmiş, dördüncüsü biraz uzağa konmuştu. Şeklin tümü bir oka benziyordu:

Şekil Hawksmoor'a yabancı gelmiyordu ve birden şunu fark etti: eğer her bir çarpı bir haçsa, yani bir kiliseyi gösteren alışılagelmiş simgeyse, önünde, cinayet yerlerinin alanına ilişkin özet bir çizim duruyordu – Spitalfields üçgenin tepe noktası, St. George-in-the East ve St. Anne tabanın uçlarında ve St. Mary Woolnoth da batıda. Altına da kurşunkalemle, "Bu, hakkımda konuşulacağını bilmen için" diye yazılmıştı. Ardından, çok silik olduğu için Hawksmoor'un zorlukla okuyabildiği bir

satır geliyordu, "Hayret, biten an buysa." Derken kâğıdın arkasını çevirdi ve sağ gözüne bir disk yerleştirilmiş olan çömelmiş bir adam çizimi görünce titredi; bu, St. Mary Woolnoth yakınında rastladığı serserinin çizdiğini gördüğü resmin benzeriydi. Kâğıdın bu yüzündeki çizimin altına da "EVRENSEL MİMAR" diye yazılmıştı. Kâğıdı gizlice cebine koyarken bütün bunların ne anlama geldiğini düşündü.

Sonradan Hawksmoor'un bürosunda karşılıklı oturmuş, masanın üzerinde duran ok işaretini tartışırlarken, Walter'a, "Pekâlâ, ne anlam veriyorsun?" diye sordu. "Doğrusu pek bir anlam veremiyorum. Eğer bilgisayar–"

"Ya serseri?"

Walter buna şaşırmıştı. "Resmi çizen adamla aynı olabilir. O işaret de evsizlerin bir işareti, Burada Umut Yok ya da öyle bir şey. İnceleteyim mi?"

"Evsizlerden biri de öldürülmüştü. Buradan bir bağ kurabiliriz." Hawksmoor ortaya bir model çıkmakta olduğunu görüyor, ama belirsizliğine kızıyordu.

"Görebildiğim kadarıyla, efendim–"

"Görebildi*ğin* kadarıyla, Walter, söyle ne gö*rüyorsun*."

Buna biraz bozuldu: "Tüm söyleyeceğim efendim, bu konuda biraz mantıklı olmaktı."

"Ah, elbette, mantıklı olalım. O zaman bana bunu mantıki olarak söyle. Kiliseleri nasıl bilebilir?"

"Çarpı işaretleri kilise olmayabilir."

Hawksmoor buna aldırış bile etmedi. "Ben kiliseler hakkında konuşmadım. Dışarıda hiç kimseye. Elbette kilise olmalılar."

Bu son sözleri yine, Hawksmoor'un bakışları altında huzursuz bir biçimde kıpırdanırken söyleyebileceği daha olumlu bir şeyler bulmaya çalışan Walter'a yönelikti. "O serseri *oradaydı*, değil mi?"

"Orada olduğunu biliyorum, Walter. Canımı sıkan da bu."

* * *

Hawksmoor bürodan ayrılırken hava sisliydi ve dolunayın çevresinde neredeyse bir hale oluşmuştu. Whitehall'u çıktıktan

sonra Strand'de sağa saparken, nefesinden çıkan buharın nasıl da sisle karıştığını gördü. Arkasındaki birisinin "Çok fazla konuştum!" dediğini duydu; fakat başını çevirdiğinde, bu soğuk akşam saatinde kendisine doğru ilerleyen iki çocuk gördü yalnızca. Şarkı söylüyorlardı:

Sonra da o dedi ki, rahibe doğru,
Benim de ölünce olacağım bu mu?
Ah evet, evet, dedi rahip dosdoğru,
Senin de öldüğün vakit olacağın bu.

Fakat bu bir hayal olmalıydı, çünkü biraz sonra duyduğu şey "Fakire bir sadaka! Fakire bir sadaka!" idi. İki çocuğun önleri sıra iteledikleri çocuk arabasına baktı; içinde yüzü boyalı samandan bir bebek vardı. Çocuklardan birinin açtığı avucuna üç tane bozuk para bırakırken, "Onu ne yapacaksınız?" diye sordu.

"Yakacağız."

"Eh, bekleyin, daha yapmayın. Bekleyin." Yürümeye devam etti. Katherine Sokağı'na dönerken kendisini izlemekte olan birinin ayak seslerini işittiğini sandı. İç çekerek hızla döndü fakat tüm gördüğü, akşam saatinde yol alan, vücutları öne eğik bir kalabalıktı. Sonra biraz daha yürüdü ve bu kez siste daha da yüksek sesle yankılanan ayru ayak seslerini tekrar duydu. "Haydi, biraz dans edelim," diye kendi kendine fısıldadı ve temposunu yükseltip Long Acre'a doğru sert bir dönüş yaptı. St. Martin's Lane'den gelen yoğun trafiği geçip o çevredeki küçük sokaklardan birine atıldı. Tekrar döndüğünde gülümsedi, çünkü artık peşinde kimse yoktu.

Aslında onu Walter izliyordu. Amirinin davranışları onu endişelendirmeye başlamıştı; en azından Hawksmoor'la çok yakın iş arkadaşlığından dolayı kendisinin de onun şöhretiyle yükseleceği ya da düşeceği kuşkusuzdu. Büroda Hawksmoor'u "eski kafalı" hatta "işi bitmiş" olarak görenler vardı. Walter'ın onun ilgisini bilgisayar teknolojisine çekmeye çalışmasının nedeni, böyle düşünenlerin fikirlerini etkileyebilmekti. Fakat Hawksmoor'un son günlerdeki davranışlarının garipliği –ani-

den öfkelenmesi ve daha da önemlisi sessizliğe gömülmesi, davadan tamamen uzaklaşmak istercesine sık sık başını alıp gitmesi–, cinayet soruşturmalarında açıkça bir ilerleme kaydedememesiyle birleşiyor, bütün bunlar Walter'ın endişelerini haklı çıkarıyordu. Hawksmoor'un kişisel sorunları olduğunu ve belki de içtiğini düşünüyordu. Walter hiçbir şey değilse bile iyi bir girişimciydi. Bu gibi konularda yeterince bilgi edinmesinin ve sonuç olarak kendi kariyerini korumasının tek yolu onu yakından gözlemekti. Hawksmoor, öyşe sansa da, kendisini takip edeni atlatamamıştı. Grape Sokağı'ndaki evine geri gitti. Pencerenin önünde dururken biraz önce duyduğu şarkının bir bölümünü hatırladı. Bu sırada Walter yukarıya, ona bakıyor ve solgun çehresini merakla inceliyordu.

9

Güneş, karşıdaki yoksul kiralık evlerin üzerinden yükselirken, aşağıya, sokağa baktım. Lakin baktıklarımı gördüğümü söyleyemem, zira aklım tamamen Bay Hayes'in bir süre önceki mahvında ve sürtükle olan boğuşmamdaydı. Bir hayaller kasırgası altında ezilmek üzereydim ki, birinin beni gözetliyor olduğu hissiyle bu uyuşuk halimden ayıldım. Hızla döndüğümde, bunun içeri süzülmüş olan Nat olduğunu gördüm. Beyim, sahiden çok solgun görünüyorsunuz, *diyor*.

Yalnız bırak beni, *diye fısıldadım*, hastayım ve bir süre yalnız kalmak istiyorum.

Cüppenizde kan var beyim, bırakın da –

Yalnız bırak beni! Tam bu esnada birden aklıma geldi: Bay Hayes ortadan kalkmıştı ama beni hâlâ mahkûm edebilecek olan elyazmalarım duruyordu. Nat! Nat! *diye seslendim* oğlan tam sıvışmak üzereyken. Yatağımın altındaki küçük kutuyu biliyor musun, Nat?

Onu bugün de gördüm, çok uzun bir süre önce hizmetinize girdiğimden beri her gün de ve asla yerinden kıpırdatmadım –

Nat, gevezeliği kes de bu anahtarı al ve aç onu. İçinde bulmanı istediğim bir defter var. Çarşafların arasına iyice bak, Nat. Balmumuyla kaplı olduğu için kolay tanırsın. Sokaktan geçen eskicilerin bağırtılarını duyunca, onlara ver. Lakin önce pis kokan bir şeye bulaştır ki, açmak istemesinler. Bütün bu zaman sırasında Nat kutunun içini *Bulamıyorum* ve *Bu köşede de değil* ve

Burada da yok diyerek karıştırdı ve ciddi bir tavırla ayağa kalkıp ilan etti: Gitmiş.

Gitmiş mi?

Burada yok, orada yok, hiçbir yerde yok. Gitmiş.

Yüzümü cama dayayıp inliyor ve işlerin bu yeni seyrini mütalaa ediyorum, ta ki, bir pire gibi sıçrayıncaya kadar. Sırtım soyulmuş ve sargı bezleriyle sarılmışken ve kutum sırlarını nereye olduğunu bilmediğim bir yerlere kusmuşken, böyle bir günde işe gitmeden edemezdim. Bu sebeple büyük bir ıstırap içinde giyindim ve Scotland Yard'a gitmek için bir araba çevirdim. Lakin bu kadar da acele etmem gerekmezmiş, zira Bay Hayes'in gaybubeti henüz fark edilmemişti. Zaten münasip gördüğü şekilde birinden diğerine daima şantiyeleri dolaşır ve amelelere talimatlar verirdi ve (bekâr olduğu için endişelenip milleti haberdar edecek bir ailesi de olmadığından) dairedekiler sadece, Bay Hayes nerede bulunabileceğine dair bir şey söyledi mi yahut kapısına bir not bıraktı mı? diyorlardı. Kimseyi öldürmemiştir zahir, diye birisi bir şeyler söyledi ve buna en çok gülen de bendim.

Cesedi, St. Mary Woolnoth'un yeni döşenmiş borularının altında bulunduğunda öğleden sonra olmuştu ve bu vaziyetten şu şekilde haberdar oldum: Havadis yaymaya bayılan Bay Vannbrugghe, kasırgaya kapılmış kuru bir yaprak gibi odama daldı. Beni selamlamak üzere şapkasını çıkarttı ve naçiz hizmetkârım olduğunu haykırdı (sefil, bu sırada hilafsız, kıçımı öp diye düşünüyordur). Kötü haber getiren olmaktan nefret ediyorum, *diyor*. Sonra da bir sandalyenin koluna oturup bir bayramdaki herhangi bir rahibin ciddi edasıyla, Bay Hayes öldü, en berbat şekilde öldürülmüş.

Öldü mü?

Öldü. Walter nerede?

Sükûnetimi muhafaza ettim. Bay Hayes öldü demek? Bu, eğer böyleyse, ben hiçbir şey duymadım. Sonra inanmıyormuş gibi yapıp sandalyemden kalktım.

Eh, işte bu garip, *diye cevap verdi*, zira cesedi bulan Walter'dı. Walter nerede? Onunla konuşmam lazım.

Derhal oturdum ve titreyerek cevap verdim: Onu görmedim efendim, lakin göreceğimden şüphem yok.

Keratanın macerasına şaşırdım, lütfen onu benim sorgulamama müsaade edin.

Hayes nasıl ölmüş?

Sizin kilisenizin bir hizmetkârı olarak öldü, zira o St. Mary Woolnoth'un temellerini incelerken, alçağın biri ona hücum etmiş olmalı.

Lombard Sokağı'nda mı?

Orada olduğunu zannediyorum, Bay Dyer. Bunu söylerken bana bir garip baktı. Walter'ın aşağıya, Bay Hayes'e bakarkenki halini hayal etmekte olduğum için ben de ne dediğimi tam bilmiyordum.

Nasıl öldüğünü söylemiş miydiniz?

Boğularak öldürülmüş.

Boğulmuş mu?

Boğulmuş, tasmadaki bir ayı gibi. Ne biçim bir çağ, *diye devam ediyor*, kiliselerin bile kutsiyeti kalmamış.

Bana şöyle bir gülümseyerek baktı ve ölümün gülmeyi doğurması gibi, aklıma keskin (öyle derler ya) bir latife geldi: Çağınızı unuttuysanız, *diye cevap verdim*, cam kürenize bakın.

Bunun üzerine kravat bağının kurdelesine çok kibar bir devir attırdı. Görüyorum ki, sahte üzüntü mimiklerinden vazgeçtiniz, *diyor*, açık söylemem lazım gelirse, ben de adamdan pek hoşlanmazdım.

Ben kâfi miktarda hoşlanırdım, *diye ilan ettim* ve ona bir zarar gelmemesine dua ettim. Şimdi gidip bunun bütün hakikatini keşfetmeliyim, diyerek tekrar ayağa kalkmaya teşebbüs ettim. Lakin aniden başımın döndüğünü hissettim; odada portakal çiçeği esansı kokusu vardı ve Vannbrugghe'nin küçük ağzının kıpırdadığını gördüm. Ama aşağı eğilip de yerdeki tozları seyrederken ancak karışık bir şeyler duyabildim.

Kendime geldiğimde bir tebessümle dişlerini gösteriyordu. Bu ölüm sizin moralinizi bozdu, *diyor*, lakin çaresi yok; hepimiz öleceğiz (zira Donkişotluğa asla dayanamaz) ama hayatımda en az isteyerek yapacağım iş o olacak. Ona doğru bir bakış attım ve o hemen sıvıştı veya ahlaksızların dediği gibi, payına düşenin en berbatını alınca toz oldu. Bir serserinin sırtı için en iyi şeyin bir değnek olması gibi, hakir görme de bir aptala gös-

terilmesi lazım gelen en iyi muameledir. *Hizmetkârınızım, efendim* diye seslenerek koridora çıktı. Evet, beni bir sarmaşığın çınarı sevdiği gibi sever ve beni, mahvıma kadar kucaklayıp sıkmadıkça, bırakmayacaktır.

Ayak seslerini artık duyamaz olduğumda aceleyle Walter'ın çalıştığı küçük sehpaya koşturdum fakat nereye gittiğini veya şu an nerede olduğunu ima edecek en ufak bir şey bulamadım. Çekmecesi kilitliydi, lakin Walter'ı anahtarını çivisiz bir tahtanın altına gizlerken görmüştüm. Tahtayı, azami bir kolaylık ve sükûnetle kaldırdım, lakin kutuyu açtığımda sadece bir yığın makbuz ve ölçüm buldum. Bu esnada küçük bir kâğıt parçası yere düştü ve eğilip aldığımda Walter'ın, açık bir biçimde, *Hayret, biten an buydu,* diye yazmış olduğunu gördüm. Bir an için ne demek istediğini merak ettim, lakin dairede o kadar çok gürültü ve fısıltı vardı ki, tek başıma kalamadım ve tenkit edilmek korkusuyla kalabalığa katılmak üzere koridora çıktım. Bay Lee, Bay Strong ve Bay Vanbrugghe orada konuşmakla meşguldüler. Onlara doğru yürümeye başladığımda, bana, Walter nerede? Ona ne oldu? İçeride mi? ve sair sorularla seslendiler.

Şüphe etmiyorum ki, sorgulanıyordur, *diye cevap verdim* ve kısa zaman sonra yanımıza gelecektir. Ben konuşurken Vanbrugghe bana bakmadan, kayıtsız bir edayla lafımı bitirmemi bekledi ve sonra da Bay Hayes'in ani ölümü, katilinin kim olabileceği ve diğer teferruat hakkında nutuk atmaya başladı. Benim düşüncelerim ise bir başka istikamete doğru yol alıyordu. Öldüğü yerde gömülmesi, *dedim* bir süre sonra, doğru olmaz mı? Dairenin işine bu kadar sadık olan birisi için doğru hareket tarzının bu olacağını söyleyerek fikrime katıldılar. Sonra da, Walter'ın bana tuhaf bir şekilde tesir etmiş olan kelimelerinin manasını çözebilmek için bahçeye çıktım. Bir de, Walter nasıl bu kadar ani bir şekilde cesedi keşfetmişti? Gitmek veya durmak arasında karar veremeden daireler çizip durdum. Rüzgâr, nehrin kokularını taşıyarak yüzüme doğru esiyor, düşünmeme fırsat vermiyordu. Sonunda odama dönüp kapımı kapattım ve bu anda da Walter'ın Lombard Sokağı'ndan aşağıya korkuyla koştuğu haldeki hayalini gördüm.

Kelimelerini *–Hayret, biten an buydu–* bir kâğıda yazdım, lakin hâlâ ne mana ifade ettikleri konusunda bir ipucu bulamamıştım. Derken, harflerle oynayıp anagramını oluşturmaya uğraşırken, dehşet içinde şunları yazdım: *Bana bunu Dyer etti*, sonunda da imza yerine Yorick Hayes'in baş harfleri: *YH*. Emeğimin mahsulüne şaşkın vaziyette bakakaldım. Hain, mahvından sadece dakikalar önce kâselerle kafayı bulurken, nasıl olur da kaderi konusunda böyle bir kehanette bulunabilirdi? Velakin bunlar Walter'ın kendi kelimeleriyse, ruhu ona bir şekilde yardım etmiyorsa nasıl olur da bir ölüyle konuşabilirdi? Bu can sıkıcı şeyi ne zaman meydana getirmişti? Bütün bu anlaşılması zor korkular etrafımda dönüp duruyordu. Walter, Walter, *dedim yüksek sesle*, deli gibi konuşmuyor muyum? Tam bu sırada kapı vuruldu ve ben de kamçılanmaktan korkan bir it gibi zıpladım. Lakin gelen sadece, bir kere daha eğilip selam veren züppe Vanbrugghe'du. Bay Hayes, *diyor*, çok sık tiyatroya giderdi ve onu son ikametgâhına yollayıp mahalle kâtibine havale ettikten sonra onun hatırasına kendimize bir tiyatro ziyafeti çekmeye karar verdik. Siz de gelir misiniz, Bay Dyer?

Konuşmaya hazırlanıyordum lakin bu herifin nasırlaşmış kibri onu öyle muhafaza ediyordu ki, her söylediğinizi iyiye yoruyordu. Gelirim, *diye cevap verdim.*

Lakin kendi hikâyeme devam edecek olursam: Bir tahkikat jürisi teşkil edildi ve jüri tarafın (ondan böyle bahsediyorlardı) nasıl öldüğüne ait soruşturmayı yaptı ve Walter'dan başka ne şahit bulabildilerse sorguya çekti. Ancak çoğunun endişesi ifadelerinin muğlak olması neticesini verdi. Bazıları sorgulama sırasında koyu renk palto giymiş iri yarı bir adamı gece yarısı Pope's Head Alley'de gördüğünü teyit ederken, başkaları yeni kilisenin yanında bir sarhoş müşahede etmiş olduğunu beyan etti ve daha başkaları da akşamın alacakaranlığında vahşi bir biçimde şarkı söylendiğini zannettiğini söyledi. Zaman hususunda bunların hepsinin de kafası karışıktı ve hiçbir şeyin kati olmadığı açıkça anlaşıldı. Binaenaleyh dünya kendi iblislerini yaratır ve insanların gördükleri de bunlardır.

Bu arada hain Hayes temizlenmiş, tıraş edilmiş ve gömülmüştü. Tabutunda, ölümünün işaretlerini örtmek üzere yüzünü

ve boynunu kapatan kare bir kumaş parçasıyla, sadece bir gün kalmış ve Cheapside ile Poultry'den geçirildikten sonra St. Mary Woolnoth'un şark duvarının yanına gömülmüştü. Sör Chris.'in cenazelere büyük bir tepkisi vardı ve aşağıda mezara bakmak yerine iç geçirerek yeni örülmüş duvarları seyretmişti. Bay Vannbrugghe cenazedekilere melankolik bir havada bakmıştı. Lakin biz tabutun üstüne biberiye dalları atarken, o törenin sözlerini neşeli bir sesle tekrarlamıştı: Tozdan toza, *diyor*, tozdan toza. Sonra da eğilip bana elinin arkasından, sizi dua ederken görmüyorum, Bay Dyer, diye fısıldıyor.

Ben hakiki dine iman ediyorum, *diye cevap verdim*, düşünmeden.

Eh, eh, *diyor* gülerek, bu konulardaki yeni bilginimiz artık Bay Hayes.

Dönerken de geldiğimiz sırayla Cheapside'dan iniyoruz. Walter hâlâ ortalıkta yok ve korkutucu keşfi sebebiyle şaşırıp melankoli hastalığından mustarip olduğu konuşuluyor. Lakin hepimiz (Sör Chris. hariç), *hâlâ yaşıyorum*, tekerlemesiyle canlanıp eğlendik. Aynı gün saat beşte New Inn'e uğradık, Russell Court'u geçtik ve tiyatroya yöneldik. Bay Vannbrugghe berberde bıraktıklarından sonra pudra, sabun ve parfümle o kadar iyi bir hale gelmişti ki, bir Bermuda rüzgârı veya esans torbası kadar güzel kokuyordu. İşte size, çocuk olarak doğmuş ve adam olmadan ölecek olan, kendini beğenmiş bir enik. Temsil saatinden çok önce geldiğimiz için, her çeşit mübalağanın buluştuğu, gençlerin ve yaşlıların satışa çıkarıldığı bir mezbaha olan fuayede bir tur attık. Elleri ceplerinde volta atan avarelerin arasına randevuevlerinden gelen hanımların daldığı bir alan; hepsi de kumaş benlerinin ve boyalarının altında ihtiyar ve sararmış olarak sadece mide bulandırmaya yarar. Sonra bir göz atınca, o ölümlü gecede bana bulaşan sürtüğü gördüm ve derhal arkamı dönüp sütunlara yapıştırılmış ilanları okumaya başladım.

Bak, bak, *diyor*, yanıma yaklaşıp yanındaki maskeli siyah bir iblise, kaptanın bize nasıl baktığım, biz de kendisine bakınca dişlerini nasıl gıcırdattığını görüyor musun? Yanımda durup tekrar, Kaptan, *diyor*, daha önce de yaptığın gibi sırtını bana dönüyorsun. Ben titreyip kavrulurken bir kahkaha atıyor. Terli el-

lerimi ellerinin arasına alıp, Bak şimdi, *diye devam ediyor*, bunlar çok yaramazlık yapabilen kuvvetli ellerdir. Konuşmama fırsat kalmadan hademe, temsil, saatleriniz tam altıyı gösterirken başlayacak, lütfen girin, lütfen girer misiniz? diyerek kalabalığın arasında dolaşmaya başladı. Başka bir gün öyleyse kaptan, *diyor*, ya da, daha iyisi, bir başka gece mi olsun? Tebessüm ederek uzaklaştı.

Kısa bir süre nefesimin düzelmesini bekledikten sonra diğerlerinin oturmuş oldukları salona girdim. Yerimiz pek iyi değildi zira önümüzdeki beyefendiler peruklarını çok fazla pudralamış olduklarından, kalabalığa bakmak için başlarını çevirdikçe kalkan tozlar gözlerim için tehlike teşkil ediyordu. Evvela, sürtük ile olan konuşmamdan sonra hazin bir şekilde çökmüş olduğum için daha ziyade bana baktıklarını sanıyordum, lakin daha sonra nazarlarında hiçbir mana olmadan sadece kendilerine veya birbirlerine bakmakta olduklarını gördükçe teskin oldum. Binaenaleyh, yerime daha rahat bir edayla yerleşip, muhabbetli yılışıklıkları, moda sırıtışları, maskara reveransları ile bu camiayı seyretmeye başladım – dünya, rollerini bilmeyen ve onları öğrenmek için tiyatroya gelmeleri lazım gelen oyuncuların bir maskeli balosuydu. Bu müstehcenlik son bulmamalı ki, salondakiler kendilerini görebilsin, sahneyi hainlik, küfür, kâfirlik ve açık iffetsizlik doldurabilsin. En yakışıksız temaslar en hakiki olanlar olacak.

Şimdi perde, birisinin bir deste kâğıtla oynadığı karanlık bir oda dekorunu göstermek üzere açıldı. Adamın tam üstünde bir düzine kadar kenarları siyahla çizilmiş bulut ve biraz yıpranmış bir yeniay şekli vardı. Bir an için, salonda oturmakta olduğum halde bu boyanmış sahne içinde ve onlarla yaşamaya başladım. Şimdi, serapa kibir Lordum, orta malı bebeği götürüyor ve sahne bir işkence odasını göstermek üzere değişiyor. Bu kurdeleyi (bir kamçıya işaret ediyor), bu yen ağzını (bir bıçağa işaret ediyor), bu çorabı (bir sallandırma halatına işaret ediyor) ister misin? Tekrar bu parlak âlemi seyreden bir çocuk oldum. Lakin tam bu sırada, bazı gözü karalar sahneye fırlayıp o kadar oyuncunun arasında palyaçoluk yaparak ortalığı toz duman edince, sihir bozuldu. Düşkünler arasında eğlenmeyi sevdiğim

ve bir şeylerin şeklinin bozulmasını müşahede etmekten de zevk aldığım için, ben de onlarla birlikte güldüm. Bu kargaşadan sonra tekrar başlayan temsil, süslü hikâyeleri, vıcık vıcık riyakârlığı ve habis âdetleri ile artık sadece istihza duygularımı tahrik edebiliyordu. Bütün bunlar da, sönük ve kısır olanları atlatmak üzere, kelimelerin biraz şımarık şıngırtısı ve cümbüşün gürültüsü ile resmediliyordu. Bunu görmenin zevk verecek ve sonra da hafızada tutmaya değecek bir tarafı yoktu. Adeta bir dersten önce yapılan temrinin tamamen unutulması gibi hatırlanacak veya tekrarlanacak hiçbir şey yoktu.

Bu şamata sona erdiğinde geveze Vanbrugghe önümüze düşüp bizi, aptal kafalı, kısır zekâlı ve sığ beyinlilerin gelip de konyaklarını yudumladıkları ve biraz önce gördükleri hakkında boş konuşmalar yaptıkları, Grey Bear meyhanesine götürdü. Meyhaneci çırağını beklerken de, *haykırdı*: Evet efendim, oyunu nasıl buldunuz?

Unutmuşum, efendim.

Bu kadar çabuk mu?

Etrafımızda o kadar çok ıvır zıvır konuşma vardı ki, onu anlamakta zorluk çekiyordum ve ne dediğini sordum. Meyhane müdavimlerinin kalpleri pelteye, ruhları süt tiridine, N'aber? Saat kaç? veya Bugün soğuk bir gün! diye bağırırken tütün ve ekşi nefes kokan ağızları da topa benzer. Yani bir *Salaklar Hastanesi*:

KARAKTERLER

John Vanbrugghe: Modayla mütenasip bir mimar
Nicholas Dyer: Bir hiçbir şey, bir komşu
Sör Philip Bareface: Bir saraylı
Moneytrap: Bir toptancı
Şehrin bazı beyefendileri, ahlaksızlar, kabadayılar ve hizmetçiler

VANNBRUGGHE. (*Kadehini alarak*) Dedim ki efendim, bu kadar çabuk mu unuttunuz?

DYER. (*Oturur*) Güneş'in yuvarlak, düz parlak bir disk ve gök gürültüsünün de bir davul veya tencere sesi olmasından başka bir şey hatırlamıyorum.

VANNBRUGGHE. (*Seyirciye*) Nasıl bir çocuk bu? (*Dyer'a*) Bunlar sadece bizim aletlerimizdir ve boyalı çağımızın boyaları gibidir.

DYER. Lakin derin düşünce halimizde Güneş ulu ve muzaffer bir şey ve gök gürültüsü de en kuvvetli ve korkunç hadisedir. Hafife alınmamaları gerekir zira en büyük ihtiras dehşettir. İlaveten, kâtip neden dinle alay etti? Tehlikeli bir durum.

VANNBRUGGHE. Buna amin derim. Tanrı'ya şükürler olsun. Ha, ha, ha, ha, ha! Lakin size basitçe söyleyeyim efendim, bu kâtip haklıydı. Din sadece, kuvvetli irade sahibi devlet adamlarının sersemlemiş kalabalığın kaprislerini alt etmek için, bütün insan faaliyetlerinin cezalandırıcısı olarak öne çıkardıkları hoş bir hokkabazlıktır.

DYER. (*Seyirciye*) Bu küçük mantıklı bir Sör Züppe!

VANNBRUGGHE. Size bu hikâyeyi anlatmış mıydım? Haça gerilmeyi bir vaazda dinleyen bir dul, papaza gelmiş ve cilveyle bu hazin olayın ne kadar önce vuku bulduğunu sual etmiş. O da takriben 15 veya 16 asır önce deyince rahatlamaya başlamış; şükürler olsun, Tanrı'nın inayetiyle, belki de doğru olmayabilir. (*Güler*)

DYER. (*Alçak sesle*) Senin âleminin tanrısı, riyakârlığa kurban edilebilecek olan, faizdir.

VANNBRUGGHE. (*Seyirciye*) Anladığıma göre beni tanıyor! (*Dyer'a*) Ne dediniz?

DYER. Hiçbir şey. Yok, bir şey demedim.

Aralarında rahatsız edici bir sessizlik olur.

VANNBRUGGHE. Ya kiliseleriniz ne âlemde, Bay Dyer?

DYER. (*Telaşla*) İyidir, efendim.

VANNBRUGGHE. Artık Greenwich'i yapmaya başlayacak mısınız?

DYER. (*Alnından terini silerek*) Önce Bloomsbury ve sonra Greenwich.

VANNBRUGGHE. Ne kadar heyecan verici. (*Biraz bekledikten sonra*) Oyun takdir topladı, değil mi?

DYER. Seyircinin kendisi hakkındaki mülahazası dahi bu gece o kadar mütevazıydı ki, moda ahfadını ne memnun ediyorsa onlar da ondan memnun olmaları lazım geldiğini farz ettiler.

VANNBRUGGHE. Lakin yine de herkesi memnun edecek bir şey vardı: Lisan, güzel mefhumlar ve taklit edilemez teşbihlerle zenginleştirilmişti. (*Dyer'a bakar*) Hiç değilse bu konuda benimle hemfikir değil misin?

DYER. Hayır, sizinle hemfikir değilim, zira diyalog kelime oyunlarıyla ziyadesiyle doldurulmuştu. Kelimeler muallaklıktan koparılıp dikkatle muamele edilmeli ve sanatkârane bir şekilde geliştirilip tatbikat ile mükemmelleştirilmelidir. Emek ve zaman, cümle eserin mükemmelleştirilmesinin aletidir. (*Seyirciye*) Buna kiliseler de dahildir.

VANNBRUGGHE. (*Kadehinin içine öksürür*) İşte beni hiçbir konuda korkutmayacak olan bir laf. (*Çocuğa*) Biraz daha konyak, efendi! (*Dyer'a*) Lakin en büyük sanat küçük şeyler hakkında konuşurken de anlaşabilmektir, umumi bir tavır ve tabii bir üslup terbiyesini yaygınlaştırabilmektir.

DYER. (*Ona azarlar gibi bakıp*) Demek ki, nüktelerin Mısır kurbağaları gibi ortalığı işgal etmiş olması bundandı. Muharrir olsaydım hitabetimin dozunu hiç de kolay ve aşina olmayacak kadar koyulaştırırdım. Muazzam lezzetli bir üslup seçerdim.

VANNBRUGGHE. (*Sözünü keser*) Ey ukalalık müziği, ne mutlu ki, mütevazı zekâlar seni tahayyül edemiyor.

DYER. (*Aldırış etmeden*) Tuhaf ifadeler ve hayali kelimeler kullanarak dehşet, hürmet ve arzuyu vahşi bir yıldırım gibi eski yerlerine oturturdum.

VANNBRUGGHE. (*Gücenmiş*) Aynası iştir kişinin lafa bakılmaz.

DYER. Madde, Greshamcılara göre kör atomlardan başka nedir?

VANNBRUGGHE. (*Gülerek*) Pekâlâ, öyleyse o maddeyi bırakalım.

Konuşmadan, sadece içerek, tekrar ayağa kalkarlar.

VANNBRUGGHE. (*Başını yana eğer*) Şu adamın yanımdan geçerkenki tavrına bakın; elemin un ufaklaştırma teknesinden ye-

ni çıkmış ve bu, onun yürümesini etkiliyor. (*Adamın peşinden seslenir ve güler*) Sör Philip, Sör Philip! (*Gizlice Dyer'a*) Bak, kılıcı pantolonun ta kemeri hizasında ve yürürken bir marangozun önlüğüne sıkıştırılmış iki karışık cetvelinden daha hareketli değil. (*Sör Philip Bareface'e*) Duyduğuma göre saraydaymışsınız, ne oldu?

SÖR PHILIP. Olağanüstü haberler, sizi temin ederim.

DYER. (*Seyirciye*) Ancak asıldığında, efendi.

SÖR PHILIP. Silezya'daki hadiseler büyük endişe yarattı. Peterborough Lordum görevden geri alındıktan sonra oradaki faaliyetlerimizi asla tasvip etmedim. Galway Lordumun kahraman bir general ve mükemmel meziyetleri olan biri olduğu doğru (*tedbirle etrafına bakınmak için biraz durur*) lakin talih onun tarafında olmazsa ne yapabilir ki? (*Şimdi fısıldayarak*) *Spectator*'da Lordum hakkında yazılanları okudunuz mu?

DYER. (*Seyirciye*) Bay Addison'u Vinegar Yard'da meşkûk kimseler arasında gördüm; hakikaten meziyetli biri.

SÖR PHILIP. (*Hâlâ fısıltıyla*) İleride münakaşa ve bölünmeden başka bir şey görmüyorum. Lakin bakın buraya bize başka haberler verecek Moneytrap Efendi geldi. Lütfen efendim, (*ona hitap ederek*) şehirden ne havadis var?

MONEYTRAP. Silezya'dan gelen haberlerden korkanlar var. Lakin bunun sırrını söyleyebilirim; hisse senetleri düşecek lakin ben alın derim.

VANNBRUGGHE VE SÖR PHILIP. (*Birlikte*) Almak mı?

MONEYTRAP. Evet, alın, zira onlar sadece biraz düşüp tekrar yükselecek. Dün South Sea hisseleri 95 ve çeyrekti, Banka da 130!

SÖR PHILIP. Filhakika, bu garip bir haber.

BEYEFENDİLER VE HİZMETÇİLER KOROSU. Bu ne haberi? Bu ne haberi? (*Sonra da şarkı söylerler*)

İflaslar, sıvışmalar, soygunculuk ve kumar
Petersburg ve Flanders'tan garip haber var,
Frankfurt ve Saksonya'dan hızlı mektup
Boş laf, karaborsa, şehvet ve hakarettir onlar.

Sör Philip ve Moneytrap konuşarak çıkar. Vannbrugghe ve Dyer kendi başlarına konuşurlar.

DYER. (*Şarkıyı dikkatle dinlemiş olarak*) Şiirin bitmiş olduğunu ve sefil bir biçimde basitleştiğini söylememiş miydim? Artık neredeyse İtalyan opera müziği kadar alçalmış durumda ve hatta çocukluğumuzda dinlediğimiz şarkılar kadar bile tatlı değil. En iyi muharrirler de büyük binalar gibi en eski olanlardır. Maalesef dünyanın, umumi bozukluklarla dolu olan soğuk bir çağında yaşamaktayız.

VANNBRUGGHE. Hayır, hayır, eski âlemin masal ve dinleri neredeyse tamamen tükenmiş durumda, şair ve mimara kâfi miktarda hizmet ettiler ve artık onları defetmenin en münasip zamanıdır. Mevcut çağı, şarkılarımızda dahi kopya etmeliyiz.

DYER. (*Seyirciye*) Gözleri ve çehresi çok istikrarsız zira bu mesele ona çok yakından temas ediyor. (*Vannbrugghe'ye*) Dediğiniz gibi, mevcut çağı kopya edecek olursak biz de sadece benzerliklere göre muhakeme eden insanlar gibi olur ve tanışık olduğumuz resimlerden zevk alırız. Sadece *bildikleri* veya *gördükleri* veya *dokundukları* ile uğraşan Greshamcılar gibi oluruz ki senaristler de seyirciyi aynen ağaçkakanların veya güvercinlerin yakalandıkları gibi yakalayabilir, yani gürültülü bir zille ve yağ kandilleriyle.

VANNBRUGGHE. (*Seyirciye*) Güya ciddi bir havası var lakin hâlâ benimle dalga geçiyor. (*Dyer'a*) Çok güzel, efendim. Kendinizi çok kurnazca kurtardınız. Binaenaleyh sırf hadise, hikâye, müzakere, didaktik, ağıt, monolog, hareket, fasıla ve felaketleri vezinle süsleyebilmek için güvelerin gabardininiz içinde cirit atmalarına katlanıp ihtiyar Aristo, Scaliger ve hepsi hakkında yazanları raflardan aşağı indireceksiniz.

DYER. (*Seyirciye*) Benim laflarıma hakaret edebilmek için kendi konuşması ile ışıldamaya çabaladığını düşünüyorum. (*Vannbrugghe'ye*) Sadece şu kadarını söyleyeceğim: Eskilerin gerisinde kalmadığımız hemen hemen hiçbir sanat veyahut kabiliyetimiz yoktur.

VANNBRUGGHE. (*Yere tükürür*) Lakin aklın sınırları henüz meçhuldür. Hükümlerimizi, nelerin tahakkuk edebileceğini bil-

mediğimiz için, daha ziyade tahakkuk etmiş olanlara istinat ettiririz. Yeni olanlar hürriyet alanında süzülebilmeli.

DYER. Sadece balmumundan yapılmış kanatları olduğu için de düşsünler. Aklı neden basit tabiata biat ettiriyorsunuz? Kelime ve hecelerimizde mazinin üzerinde yaşıyoruz. Önünden geçerken, yanından bizden önce kimlerin geçmiş olduğunu hatırlamadan geçebildiğimiz pek az taş olduğu için, mazi sokak ve meydanlarımızda çınlamaktadır. Bizimkinden önceki çağlar günümüz sanatkârlarının saatlerini bir Güneş tutulması gibi örtüyor. O karanlıkta nesiller birbirlerini itip kakıyorlar. O, içinden geldiğimiz ve tekrar ona döneceğimiz zamanın karanlığıdır.

VANNBRUGGHE. (*Seyirciye*) Zaman hakkında bu dedikleri de ne demek? (*Dyer'a*) Bunu çok maharetle ifade ettiniz lakin bizim bu çağımız oldukça yeni. Dünya hiçbir zaman bugün olduğundan daha faal ve daha enerjik olmamıştır ve bütün bu mazinin taklidi de, mimari için olduğu kadar, muharrirlik için de sonun başlangıcıdır. Vitruvius'un talimatlarını kullanarak bina inşa etmeyi öğrenemezsin veya bir mezar resminden güzel bir çehre yapmayı beceremezsin. Aynı şekilde, yazıda da zevkimize hitap eden şey, insanın kendi kuvvetinin neticesidir. O, onun hakkı olan zenginliğidir ve onu, bir ipekböceğinin kendi bağırsaklarını eğirmesi gibi, kendi içinden emip çıkarıyordur. Bağırsaklardan söz etmişken –

Vannbrugghe tuvalete gider ve Dyer da ne dediği artık anlaşılabilen topluluğu dinlerken mülâkâlemelerine ara verirler.

AHLAKSIZ. Efendi, kadınlar neden kurbağa gibidir?

ARKADAŞI. Sen söyle, kadınlar neden kurbağa *gibidir*?

AHLAKSIZ. Çünkü erkekler onların da sadece alt taraflarını yer. Ha, ha, ha, ha!

ARKADAŞI. Bi'tane de ben sana söyleyeyim. Çekişme mevzuu olmuş bir arazi parçası hakkında şahitlik yapmak için Norfolk'ta duruşmaya çağrılmış basit bir köylüye hâkim sormuş, çitlerle çevrilmiş o toprağın cenup tarafından dökülen suyuna ne denir? Herif de cevaplamış, Lordum, biz su dökerken bir şey demeyiz. Ha, ha, ha!

Dyer suratını asar ve sonra da başka bir köşede, alkolle tutuşmuş vaziyette vahşice konuşan iki beyefendiye bakar.

BİRİNCİ BEYEFENDİ. Rep hakkında bu söyleneni işittin mi?

İKİNCİ BEYEFENDİ. Elbet. Onun suratıydı ve ayaktakımı onu gördü. Haberlerdeydi. Yumurtaların yumurta olduğu kadar kesin.

BİRİNCİ BEYF. Lakin yumurtalar bana hüzünlü rüyalar gördürür ve takip eden günlerde melankolik olmama sebep olur.

İKİNCİ BEYF. Pekâlâ, yumurtaları sevmemenin sebebini biliyor musun?

BİRİNCİ BEYF. Yumurtaları neden sevmiyormuşum efendi?

İKİNCİ BEYF. Çünkü baban sık sık yumurta saldırısına uğrardı!

DYER. (*Kendi kendine*) Burada kokuşmuşluktan başka bir şey yok. Tın tın öten bir kutu, ne görsem, ne işitsem, hepsi kokuşmuş! (*Masaya geri gelmiş olan Vannbrugghe'ye doğru döner*) Ne diyordum?

VANNBRUGGHE. Eskileri methediyordunuz.

DYER. Evet, öyle yapıyordum. Eskiler, hep aynı olan, umumi ihtiraslar hakkında yazdılar, halbuki siz sadece *canlı* veya *yeni* veya *şaşırtıcı* olanı arzuluyorsunuz. Lakin eskiler tabiatın nasıl bir karanlık oda olduğunu bildikleri için bizim tiyatro binalarımız ufalanıp toz haline geldiğinde bile onların oyunları hâlâ kalacaktır. Zira trajedileri kokuşmuşluğu aksettirir ve insanlar şimdi de her zaman olduklarının aynıdır. Âlem hâlâ oldukça hastalıklıdır. Son salgın sırasında, duydunuz mu –

VANNBRUGGHE. (*Gülerek*) Salgını bayağı unutabildim.

DYER. – Hastalık kurbanının nasıl bir kızı takip ettiğini, onu öptüğünü ve sonra da, sana da bulaştırdım dediğini duymuş muydunuz? Sonra da gömleğini kaldırıp kıza öldürücü emareleri göstermiş. Burada hepimize tesir etmesi lazım gelen bir dehşet ve iğrençlik var.

VANNBRUGGHE. (*Seyirciye*) Lakin sana verdiği tiksinti içinde bir mutluluk karışımı da var. (*Dyer'a*) İrlandalıların bataklıkta yürüdükleri gibi sizin de kirli yollarda ve kömür madenlerinde gezinmek taraflısı olduğunuzu görüyorum, efendim.

DYER. Evet, işte böyle yerlerde hakikat bulunabilir.

VANNBRUGGHE. Binaenaleyh bir heladan yükselen buğular sizin için bir mihraptan yayılan esanslı kokular gibidir, zira onlar da daima aynı olmuştur.

DYER. İlhamımı orijinalliklerinden almam için duvarlara yapılmış rasgele çiziktirmeleri ve dahili sıva boyalarını mı mütalaa etmem lazımdır.

VANNBRUGGHE. (*Sabırsızlanarak*) Bu kadar çok alıntı kadar ukalaca bir şey yoktur ve sizin eskilere gösterdiğiniz hürmet de intihal için bir mazerettir.

DYER. Bu doğru değil. (*Masadan kalkar, sarsak sarsak dolaşır ve tekrar gelip yerine oturur*) Muhteşem Vergilius bile neredeyse tüm eserlerini başkalarından almıştır; Egloglar'ını Theokritos'tan, Georgica'sını Hesiodos ve Aratos'tan, Aeneis'ini Homeros'tan. Aristo ise birçok şeyde Hipokrat'm eserlerinden, Plinius da Dioskorides'ten ilham almıştır. Homeros'un da eserlerini kendinden önce gelenlerden bazılarının yazdıklarına istinat ettirerek inşa ettiği konusunda temin ediliyoruz. Çeşit ve orijinallik itaatsiz hayalden başka bir şey değildir. Sadece taklit ile –

VANNBRUGGHE. (*Gülerek*) İntihal!

DYER. (*Ciddi bir ifadeyle*) Nizam ve azamet sadece taklit ile elde edilebilir.

VANNBRUGGHE. (*İç geçirir*) Kelimeler, kelimeler. Kelimeler tabiatta karışık bir şatafat ve dehşet fikrinden başka bir şeyi temsil etmeyen lafazanlıktan başka ne doğururlar ki? Lütfen anlaşılabilir bir şeyler söyleyin Bay Dyer. Lisanın bunun için geliştirildiği söylenir.

DYER. Yani benim sade konuşmamı istiyorsunuz, lakin o zaman kelimelerim sizi perişan eder! (*Bunun üzerine Vannbrugghe kaşlarını kaldırır ve Dyer da dozajı düşürür*) Hakikat pek de o kadar sade değildir ve sisin onu yakalamak için elini uzatan bücürden kaçması gibi o da sizden kaçacaktır.

Çocuk girer

ÇOCUK. Ismarlıyor musunuz efendim, ısmarlıyor musunuz? Kahve mi, konyak mı beyefendiler? Taze kaynamış bir kabım var.

VANNBRUGGHE. Konyak olsun, zira susatan bir iş yapıyoruz.

Ferahlamak için bir anlığına peruğunu çıkarır ve Dyer saçını fark eder.

DYER. (*Seyirciye*) Peruğunun altında garip derecede siyah; boyamak için berrak su kullanılmış.

VANNBRUGGHE. (*Ona bakarak*) Diyordunuz ki?

DYER. (*İşitildi mi diye kafası karışmış halde*) Silsilemi kaybettim. (*Tereddüt eder*) Birçok düşünce tarafından rahatsız ediliyorum.

VANNBRUGGHE. Neden acaba? Derdinizi bana anlatın; Bay Hayes'ten mi söz ediyorsunuz?

DYER. O, çarpıklık manzumesi! (*Kendisini tutar*) Hayır, hasta olan Walter'dan söz ediyorum.

VANNBRUGGHE. Mahkûmsunuz –

DYER. Mahkûm mu? Neye? Konuşun! Çabuk!

VANNBRUGGHE. – Hep korku içinde olmaya mahkûmsunuz. Bu sizin tabii tavrınız.

DYER. (*Aceleyle*) Eh, bu kadar yeter. (*Aralarındaki sessizliği bozmak için acemice*) Dediklerimi daha ileriye götürebilirim. Zira Milton da Spenser'ı kopya etti –

VANNBRUGGHE. Kuşku yok, sizi Milton'un cennetinden çok cehennemi cezbediyor.

DYER. – Ve Spenser da ustası Chaucer'ı. Dünya sürekli bir kinaye ve de karanlık bir kibirdir.

VANNBRUGGHE. Sizin kinayeniz nedir, efendim?

DYER. (*Şimdi biraz sarhoştur*) Mazideki ustalarım gibi hiyeroglif ve gölge ile inşa ederim.

VANNBRUGGHE. (*Sözünü keser*) Nihayet kiliseleriniz hakkında konuşuyorsunuz.

DYER. Hayır! Lakin evet, evet, konuşuyorum, konuşuyorum. Aynen masallardaki gibi görünmeyen kapılara açılan garip şekil ve geçitler görebiliriz, binaenaleyh kiliselerim diğer faal kuvvetlerin elbiseleridir. (*Konyakla ısınırken mevzuuna da ısınıyordu*) Dini sırların alelade halktan gizlenmesi için binalarımın hiyeroglifler ile dolu olmasını istiyorum. Muamelelerin böyle esrarlı usulleri, rahip Trithemius'un ilim ve deha dolu Discourse de Cryptographia [Şifre Yazma Sanatı Üzerine Makale] sında iş... (*Burada birden asabiyetle susar*)

VANNBRUGGHE. Utanmayın, Bay Dyer.

DYER. (*Kısık bir sesle*) Lakin bu da, vitray gibi pek tatbik edilmeyen ve bu sebeple büyük ölçüde unutulmuş olan bir sanattır. Hususiyetlerimiz pek fazla değildir.

VANNBRUGGHE. Lakin başka yerlerde kâfi miktarda zenginler.

DYER. Nasıl yani?

VANNBRUGGHE. Laboratuarda, bana söylendiğine göre, maviyi kırmızıya veya kırmızıyı yeşile çevirmek için tuz kullanıyorlarmış.

DYER. Bu konuşmayı anlamamış olduğunuzu görüyorum.

Her ikisi de huzursuz olduğundan kalabalığa bakmak için döner, ama saat gece yarısını geçmiştir ve masaları temizleyen çocuk dışında meyhanede kimse kalmamıştır.

VANNBRUGGHE. Artık yoruldum, beni eve taşıyacak bir tahtırevan bulmalıyım.

Nicholas Dyer kadehlerin arasında rahatsız bir biçimde uyurken Vannbrugghe ileri çıkar ve dinleyicilere bir şarkı söyler:

ŞARKI

Bu adamın bu aptal çılgınlıkları neyin nesi
Eskilere yapışmak ve muvaffakiyet ümit etmek gibi?
Modern sahneye getirir bayatlamış âdetler
Mantık ve akıldan başka bu çağı ne memnun eder?

İyi geceler, Bay Dyer.

Ona doğru hafifçe eğilir ve çıkar. Dyer aniden uyanır ve vahşi nazarlarla etrafına bakar. Sonra sallanarak ayağa kalkar ve dinleyicilere bir başka şarkı söyler:

ŞARKI

Pekâlâ, kimdi o deminki zavallı mahluk
Mantığa ve tabiatı taklide ediyor kulluk?
Bayağı aklı hâlâ hangi ilhamı ısıtabilir?
Zira karanlıkta görülebilen yalnız ateştir

Çıkar.

ÇOCUK. (*Peşinden seslenir*) Ne, sonsöz yok mu?

Hayır, olmayacak da, zira bu oyundan sonra bir kıyafet balosu var. Vannbrugghe'nin yukarıdan bir edayla konuşmuş olmasına fazlasıyla sinirlenmiş olarak evime döndüğümde başı-

ma bir mendil bağladım, yünlü bir kepi, paltomu ve çoraplarımı birçok yerinden yırttım ve tam görünmek istediğim bir şekle girdim: Dilenci, hem de dünyanın hakaretini hak eden türden. Sonra saat ikide, tüm ev halkı yataktayken, yanıma fener almadan sokaklarda dolaşmayı tasavvur ederek odamdan sessizce çıktım. Bayan Best'in yatak odasını geçerken seslendiğini duydum: Tanrım, ne sesiydi o? Bir erkek (binaenaleyh, *diyorum* taze et bulmuş) cevap verdi, herhalde köpek veya kedidir. Derhal girişe geçip başka bir kargaşa olmadan, sokak kapısından çıktım. Sokakta yürürken, kafamın beni ziyadesiyle rahatsız eden korkutucu hafifliği geçti ve bu dilenci kıyafetiyle tekrar dünyayla irtibatımı kurdum; bütün korkularım ve zihin karışıklığım beni terk etti.

Sabahın üçünde, Ay sol tarafımda olmak üzere Tottenham Meydanı'ndaki bir evin yanına geldim ve çenem göğsüme düşmüş bir vaziyette bir köşeye iliştim. Bir başka dilenci geldiyse de benim görünüşümü beğenmeyip gitti. Sonra kalktım ve Bloomsbury'deki kilisemin yakınlarındaki Montagu Köşkü'nün yanındaki çimenliğe yürüdüm. Sessiz bir geceydi, lakin hafif bir esinti bir kadının iç çekmesi gibi bir ses çıkarıyordu. Çayırların üzerinde bir cenin gibi kıvrılıp yatmış, mazideki günlerimi düşünüyordum ki, rüzgârın bana taşıdığı bir ıslık sesi duydum. Dizlerimin üstünde doğrulup bir yay gibi atılmak üzere büküldüm ve sonra da merayı geçip bana doğru gelmekte olan bir genç gördüm. Benim kendisine eşlik edeceğim patikadan yürüyüp, dosdoğru Bloomsbury Kilisesi'ne gidecek gibiydi. Ayağa kalktım ve tebessüm ederek ona doğru gittim. Küçük tatlım, n'apıyor bakalım, *diyorum*, nasılsın sevgilim?

Bu lafımdan çok korktu ve Tanrı aşkına, sen de kimsin? dedi.

Ben senin sevimli dadın, güzel çalıkuşunum. Bana şuradaki kiliseyi gösterebilir misin? Göster de gölgesinde birbirimize sarılalım.

Bir kilise görmüyorum, *diyor*. Lakin bunlar ümitsiz laflardı, zira öksedeki ölü bir kuş gibi ağaca bağlanmıştı. Bir müddet sonra ıssız meydanlardan geçip kendi kendime eski şarkılar söyleyerek evime döndüm.

Bundan beş gün sonra o güzel çocuk hakkında bir ilan gördüm: Queens Meydanı'nda oturan efendisi Bay Walsall'ın hizmetinden geçen cuma günü ayrılıp bir daha geri gelmeyen takriben 12 yaşındaki oğlan çocuğu *Thomas Robinson* aranıyor. Üstündekiler: Koyu yeşil bir takım elbise, kol yenlerine siyah geçirilmiş, kahverengi perukah, ellerinden birinde kırmızı bir leke. Her kim ki onu bulur ve yukarıda bahsi geçen Bay Walsall'a getirirse kendisine soru sorulmayacak ve 5 sterlin mükâfat verilecektir. Çok güzel ifade edilmişti; soru sormazsan yalan da işitmezsin. Ve saygıdeğer Bay Walsall, karşılığında mükâfat talep etmediğim yeni haberlerim var size. Sizin oğlanın artık daha fazla lekesi var.

Yerin altına batacak kadar ağır bir hastalık hastalığından mustarip olduğu söylenen melankolik haldeki Walter'ın hâlâ işe dönmemiş olmasına rağmen, kendimi hafiflemiş bir halde Bloomsbury ve Greenwich kiliselerinin işlerine hasrettim. Bundan birkaç gün sonraydı ki, onu St. Michael's Lane'in şarki yanındaki Crooked Lane üzerinde bulunan evinde ziyarete gittim. Huysuz ve pasaklı bir kadın olan ev sahibesi kapıdan girerken, ateşli ve hayatından endişe ediyoruz, efendim diye fısıldadı (ve bu sırada sanki içlerinde gümüş liralar tutuyormuş gibi ellerini sıkıca yumdu), çok garip konuşuyor ve bazen de kamçılanmakta olan küçük bir çocuk gibi ağlıyor veya böğürüyor. Ne yapsak, efendim?

Sonra beni Walter'ın, bir eskicinin mezbelesi gibi ter ve sidik kokan mütevazı odasına götürdü. Walter beni görünce kalkmaya çabaladı lakin ben ellerimi üstüne dayadım: Hayır, hayır, *diye fısıldadım*, yat Walter, yat. Derken beni çok şaşırtan büyük korku emareleri gösterdi. Beni tanıyor musun? *diye sordum* ona.

Sizi tanımak mı? Ah, evet, hem de çok iyi.

Nasılsın, o zaman?

Çok kötüyüm efendim. Bana ne olacağıyla çok alakadar değilim. Bunu deyince durdu ve soluklandı.

Onu neşelendirmeye çalıştım. O zaman, Walter, o zaman ne olacak? Sürekli iç çekip duramazsın, o zaman sana ne olacak?

Bilmiyorum, ne bil'im, kendimi asarım zahir. Daha başka ne yapabileceğimi bilmiyorum.

Anlat bana Walter, derdin nedir? O kadar büyük bir sır mı ki, söyleyemiyorsun? Bir cinayet işlemediğini ümit ediyorum.

Lakin ümit ettiğim gibi gülmedi: Emin değilim, *diye cevap verdi* ve artık o kadar da büyük bir mesele değil.

Büyük mesele değil ve sen kendini asmaktan bahsediyorsun! Burada durdum ve bakışlarımı harikulade solgun yüzünden çevirdim, duvarlara raptiyelenmiş Londra kiliselerimin değişik plan ve çizimlerini gördüm. Zavallı çocuğun bu hali kalbime işledi. Dairede o kadar sessiz olduğu halde sadakatini burada gösteriyordu. Şimdi benim şekillerim arasında bitkin yatarken başını yastığından kaldırdı. Düşünmüştüm ki, *dedi* sonunda, işinizi bırakır ve beni unutursunuz.

Niye, Walter, hele ben sana tüm emeklerin için borcumu ödeyemeyecekken. Benim sağ kolumsun.

Hayır, hayır, bırakmanızı istedim; sizin hizmetinizden azat edilmek istedim.

Rahatsızlık veren düşünceler ve melankoli havasıyla dolusun Walter. Yat da dinlen.

Lakin başını biraz daha kaldırdı; Bloomsbury'deki sütun ne kadar ilerledi, *dedi*, soğuk zeminde kalmasın ve kulenin üstüne kaldırın! Peki Greenwich Kilisesi'nin modelini bitirdiniz mi? Bunu dedikten sonra kâğıt-kalem aldı ve üzerine pek çok şey yazdı; kısa, pirinç bir cetvelle çizgiler çizdi, lakin hiçbirinden bir şey anlamadım.

Bırak onları, *dedim*, çok hastasın, çok hasta.

Sonra bana baktı, daha önce yazdığım satırları gördünüz mü?

Sandalyenin altına yerleştirilmiş kutunda anagram halinde bazı tatsız şeyler gördüm, *diye cevap verdim*, lakin bir önem atfetmedim.

Walter daha da huzursuz olmuştu; sizi temin ederim anagram falan yoktu. Size bıraktığım mektuplardan bahsediyorum.

Bu, benim için açık değil, Walter.

Dairede tamamen merhametinize bırakılmış olduğum için sizi işten ayrılmaya teşvik etmek istedim, *dedi*, vahşice bana ba-

karak, lakin asla size bu kadar ıstırap vermek istememiştim. Bir kutuya sıkışmıştım ve bir türlü çıkamıyordum. Serbest olmak istiyordum lakin kendimi daha fazla bağladım.

Bu mektuplar hain Hayes'in işiydi, *diye cevap verdim* (ne dediğimi düşünmeden), senin eserin değildi.

Lakin o, daha sonra yastığının altından mühürlü bir mektup çıkardı, bana verdi ve gözlerimiz buluşunca korkuyla yatağına gömüldü. Size bir muamma söyleyeceğim, *diyor*, sizi takip ettim ve sonra kaybettim. O gece rüyamda Bay Hayes'i öldürdüğümü gördüm ve ertesi gün onun cesedini buldum. Bu rüyada hakikat mi vardı? Ne yapmam lazım gelirdi?

Pasaklı sürtük tekrar odaya girdi; hep böyle huzursuz, *dedi*, cesedi bulduğundan beri. Vahşi konuşması hep sizinle ve Bay Hayes ile dolu.

Ateşi çok yükselmiş, *dedim ona*, onu yatağa bağlamalısınız ve tedavisine hemen başlamalıyız.

Walter inleyerek yatıyordu ve arkamı dönüp kendi yoluma gitmeden önce yüzüne son defa baktım. Bu ziyaret bana hakikaten yeni haberler getirmişti. Daracık merdivenlerden inerken bana bıraktığı mektubu açtım. Derhal, beni tehdit eden ve benim de Bay Hayes'e maletmiş olduğum mektuplardan biri gibi olduğunu gördüm. Meğer benim kendi yardımcım beni gözetlemiş ve bana tuzak kurmuştu. Benden kurtulmak isteyen de sadece oydu. Gitmem için derin planlar kuran oydu. Çılgınlık halinde Tanrı bilir kâğıda şimdi başka neler dökecektir? Bir sonraki rüzgârın beni ne tarafa savuracağından emin değildim ve evime geri giderken şüpheli yerlerde dolaşanları seyrettim.

Ertesi sabah daireye geldiğimde, mevzu çok hususi olduğu ve konuşma tarzımın karşımdakilerin eline beni dövmeleri için bir değnek verecek (böyle diyorlar) bir netice hasıl edeceğini düşünerek, Walter'ı ziyaret ettiğimden hiç bahsetmedim. Ancak ne olduğunu bilmediğim bir husus vesilesiyle benden şüpheleniyorlardı ve Walter'ın gaybubeti bana malediliyordu. Karşımda anlaşılmaz bir şeyler fısıldaşıyorlardı, plan ve entrikalarını anlamak için borazan dilli şeytanlara ihtiyacım yoktu. Sanki nefesim kokuyormuş veya vebalıymışım gibi benden kaçıyorlardı. Derken bundan üç gün sonra Sör Christopher beni gör-

mek istediğini söyledi. Sebebinin ne olduğunu söylemediği halde işimin bittiğini düşünüyordum. Onu şüphelendirmekten korktuğum için de soru sormadım. Odasına titreyerek gittim lakin Walter konusuna temas bile etmedi; çok samimi bir şekilde Bay Vannbrugghe ve projeleri hakkında konuştu.

Bir müddet için rahatlamıştım ki, nutkunun arkasındaki sebep ertesi hafta, kolay kolay yenemeyeceğim bir öfkeyle dolduğum ve yakıcı bir yara aldığım zaman çok iyi anlaşıldı. Zira gazetede şunu okudum: *Majesteleri, Sör John Vannbrugghe'yi majestelerinin İngiltere'deki bayındırlık işleri murakıbı olarak atamaktan memnundur.* Dikkat çekici bir bölümü unutmam mümkün değildir: Yeni Kral, Vannbrugghe'yi Şövalye de yapmıştı lakin bu, yeni durum muvacehesinde hiçbir şeydi. Bu sürüngen şövalyenin benden önce terfi ettirildiği bir zamanda nereye gidiyorduk ve daha neler beklenebilirdi? Lakin öyle hakir görülüyorum ki onu aşamıyorum, öyleyse yakmalıyım. Bütün âlemde bu böyledir: gurur emareleri ve kendilerine fazla kıymet vermeleri haricinde tavsiye edilmelerini gerektirecek hiçbir hususiyetleri olmayanlar, sırf sanki bir matahmış gibi bir hava neşrettiklerinden, öyle sanılarak hep itibar görmüşlerdir. Züppe, lağımdaki karga gibi çalım atarken, diğerleri de yüzlerini elleriyle gizleyerek arkamdan gülüyorlar. Kraliçe'nin ölümüyle, Sör Chris. şimdi iktidarda olanlar indindeki bütün himayesini kaybedecek; o zaman benim için ne ümit kalır? Beni kapının önüne koyup mahvetmek isteyecekler ve bu iş için de iyi bilinen bir söz vardır: Çamur at, tutmazsa hep at; bir kısmı tutar. Öyleyse yollarına çıkmamalıyım; şüpheci ve kıskanç adamların gözleri keskindir ve şimdi bu gözlerin hepsi benim üstümde olacak.

Bu düşüncelerin ağırlığı altındayken Komisyon'a yeni eserim hakkında şu raporu verdim: Saygıdeğer Heyetinizin malumatına sunmak isteriz ki, *Bloomsbury Kilisesi'nin* duvarları tamamlanmıştır ve alçı ustalarının çalışmaya başlamaları için her şey hazırdır. Duvarların don sonucu tahrip olmaması için hakkıyla kurumuş olmaları lazım gelir ve ustaların kış bastırmadan tavan ve duvarların sıvasına başlamaları uygundur. Kilise şimalde Russell Sokağı, garpta Queen Sokağı ve cenubi şarkta da Bloomsbury çarşısı ile sınırlıdır. Bu bölge yaz aylarında çok

kalabalıktır, yakınında da meydanlar vardır. Bu sebeple kilisenin çöplerden korunması için dış kapılarda nasıl bir hazırlık yapılmalıdır? Garp kulesi kilisenin çatısından 25 veya 28 kadem daha yüksektir ve üstüne kaba taştan yapılmış kare tabanlı sütunumu oturtacağım. (Şunu ilave etmedim: Bu dikilitaşın zirvesine, Tanrı'nın gözü olan yedi kenarlı yıldız yerleştirilecek. İmparator Constantin Roma'da bu büyüklükte yekpare taştan bir sütun dikmiş ve zirvesine güneşi yerleştirmiştir. Lakin o güneş haresinin veya sahte güneşin parıltısının nihayet bulması zorunluydu; benim malzemem ise 1000 sene dayanabilecek, yıldız sönmeyecektir.) İlaveten, Greenwich Kilisesi'nin mevcut durumunun hesabını da Komisyon azalarının malumatlarına acizane takdim ederim. Cenup tarafıyla şark ve garp nahiyelerindeki duvarların bir kısmı, geçen seneki çalışmanın seviyesinin takriben dört kadem yukarısına kadar yükseltilmiştir. Duvarcı ustalarının sokak tarafındaki duvarda çalışmalarını devam ettirmeye kâfi gelecek miktarda kesilmiş ve işlenmiş taş mevcuttur. (Şunu da gizli tuttum: Mızmız ve muhteris bir tabiata sahip olan Kraliyet astronomu Dr. Flamsteed 22 Nisan 1715 tarihinde tam Güneş tutulması meydana geleceğini hesaplamaktadır; o karanlıkta kuşlar sürüler halinde ağaçlara tüner ve insanlar evlerinde kandil yakarken gizlice son taşı yerleştirip lazım gelen kurbanı vereceğim.) Ayrıca, Saygıdeğer Heyetiniz tarafından *Black Step Lane*'deki *Little St. Hugh Kilisesi*'nin inşasının maliyetinin hususi bir tahminini hazırlayıp Komisyon'a arz etmem emredilmiştir. Teklif edilen fiyatları tahkik ettim ve onların Limehouse ile Wapping kiliselerinin fiyatlarıyla aynı olduğunu gördüm. Açık kahverengiyle taranmış olan araziler halihazırda bahşedilmiş, özel mülkiyetteki parseller de sarıyla taranmıştır. Öndeki boş alanın değeri sene başına 3 pounddur ve 20 yıllık mübayaa 60 pound eder. Arkaya doğru olan binalar seneliği 72 pounda kiralanmaktadır ve 6 yıllık mubayaa 432 pounda gelir, *yani* tütüncü, mum yağcı, tutyacılar ve dokumacılar. Bunlar da maviye boyanmıştır. Acizane takdimimdir, *N. Dyer*.

Çocukken bir müddet oturmuş olduğum Black Step Lane'in bu fakir hanelerin üzerine kilisemin gölgesi düşecek. Ayaktakımının yıktığını tekrar ihtişamla inşa edeceğim. Böyle-

ce şekil tamamlanmış olacak. Spittle-Fields, Wapping ve Limehouse, müsellesi imal ettiler. Bloomsbury ve St. Mary Woolnoth daha sonra beşli yıldızı meydana getirdiler ve Greenwich'le beraber Baal-Berith'in veya ahit lordunun altılı meskenini teşkil edecekler. Sonra da Little St. Hugh Kilisesi'yle yedili şekil Black Step Lane üzerinde yükselecek ve bu desenin her düz çizgisi ebediyetteki bir nokta ve her sathı da bir çizgi ile zenginleşecek. İdrak sahibi olan şu sayıları hesaplasın: yedi kilise göğün alt mahreklerindeki yedi seyyareyle, semalardaki yedi daireyle, Dübbüasgar'ın yedi yıldızıyla ve Süreyya'nın yedi yıldızıyla mutabakat halinde inşa edildi. Küçük St. Hugh öldürülüp çukura atıldığında ellerinde, ayaklarında, kalçalarında ve göğsünde yedi şeytanı temsil eden yedi işaret vardı – Beydelus, Metucgayn, Adulek, Demeymes, Gadiks, Ukuizuz ve Sol. Kahkahalar atarak idare edeceğim, sonsuza kadar yaşayacak bir nizam inşa edeceğim: kimse beni yakalayamaz artık.

10

Ve Hawksmoor buna güldü. "Her şeyi istediğin gibi görebilirsin Walter, yine de onu yakalayacağız. Kabul ediyorum, bayağı kurnaz." Sonra da kendi kafasını gösterdi. "Bayağı kurnaz."

"Zaman gösterecek, efendim."

"Zaman göstermeyecek. Zaman asla göstermez." Kolunu bir kez daha, iradesi dışında, sanki selam verirmiş gibi kaldırdı. "Öyleyse gel yeniden başlayalım. Cesetler nerelerde bulunmuştu?"

"Greenwich'te St. Alfege's ve Bloomsbury'de St. George's."

Hawksmoor, gökyüzünün aniden açılan bir gözkapağı gibi açıldığını, renginin griden maviye döndüğünü fark etti. "Peki, sırası nasıldı, yineler misin?"

"Biri diğerinin ardındandı, bir-iki saat içinde."

"Rapor, dakikalar bile olabilir diyor."

"Dakika imkânsız efendim."

"Hayır, dakikalarla uğraşamayız" dedi ama, arkası dönükken bir dakikada neler olabileceğini de düşündü. Yere baktı; tozun halının üzerinde meydana getirdiği şekli seyrederken kafasının içinde sanki uzaklarda bağıran bir kalabalığın sesini duydu. Başını kaldırdığında, Walter yine konuşuyordu.

"Uğraşabilirim –eh, uğraşamam– yani, kâğıtlarda işe yarar bir şey yok." Birlikte Hawksmoor'un masasının üzerine serdikleri kâğıtlara baktılar. Walter, "İnanamıyorum, buna inanamıyorum" diyordu. Bu son iki cinayetle ilgili adli tıp raporunu aldı.

Her iki kurban da boğazlarına sarılan fakat bağlanmayan –en azından bir düğüme işaret edecek bir şey yoktu– bir şeyle boğulmuştu ve bu şey boynun olağandışı yüksek bir yerinde, on beş-yirmi saniye tutulmuştu. Sert bir kumaşın kullanıldığı ve bunun da katlanmış olduğu belliydi; boynun dört yerinde kalan bariz izler bunu gösteriyordu. İzler boynun yanlarından, özellikle de sağ yandan dönmüştü ancak ensede silikleşiyordu. Bu, her iki kurbanın da soldan yanaşılıp arkadan tutularak boğulduğunu gösteriyordu. Patolog, üst deriyi en küçük ayrıntısına kadar incelemiş, yine de bağın yapısını bulmasını sağlayacak herhangi bir dokuma ya da desen tespit edememişti. Ayrıntılı adli tıp testlerinde de bu eylemlerin faili ile ilişkilendirilebilecek herhangi bir iz, işaret ya da leke belirlenememişti.

Hawksmoor iki gün önce bir polis teknesiyle Thames'i geçip Greenwich'e gitmişti. İskeleye yanaşırlarken yan taraftan eğilip elini suya sarkıttı ve işaretparmağının suyun yağlı yüzeyinde bıraktığı izi seyretti. Rıhtımdan yürüdü ve bir kilisenin kulesini fark edince, o yöne gidiyormuş gibi görünen bir ara yola saptı. Etrafı birdenbire zayıf bir ışıkla aydınlatılmış birkaç küçük dükkânla çevrildi; bunlar kaldırımın üzerine taşan eski türden dükkânlardı. Kafası karışmıştı. Hızla bir başka yola döndü ama kilisenin bir duvarının, önünü kesecekmiş gibi görünmesiyle yarı yolda durdu. Ancak bu bir göz yanılmasıydı, çünkü bir çocuk yolun bir tarafından çıkıp şarkı söyleyerek öteki tarafına geçiyordu. En sonunda, önünde yükselen kiliseyi gördüğü sokağa girdi. Teskin olmak için girişteki bir levha üzerine altın rengi harflerle yazılmış olan yazıyı okumaya başladı: "Bu kilise Alfege'nin şehit edildiği düşünülen noktada inşa edilmiştir. Yeniden inşaatını..." Bakışları levhanın altlarına doğru kaydı ama bu tür şeyler onu sıkardı. Bir kuş sürüsünün dönüp tek başına duran bir ağacın dallarına konmasıyla dikkati dağıldı; bu kış günü gökyüzünün altında her kuş tek tek fark ediliyordu.

Kilisenin çevresini dolaşıp kendisini bekleyen bir grup polis memurunun yanına geldi. Hawksmoor, sıkılgan bir halde, kısık sesle konuşarak dikilmelerinden; cesedin arkalarında, çimenlerin üzerinde olduğunu anladı. Aralarına geldi ve cesedi

ilk kez gördüğü bu dakikalarda kendi cesedini çevreleyen yabancıların onu nasıl göreceklerini düşündü. Son nefesi vücudundan bir sis gibi mi çıkacaktı, yoksa bir çocuğun şişirip de patlattığı bir kesekâğıdını terk eden hava gibi mi? Sonra da ötekilere döndü: "Ne zaman bulunmuş?"

"Bu sabah saat altıda efendim, hava hâlâ karanlıkken."

"Nasıl olduğunu –"

"Kuleden düşmüş olabilir. Fakat kimse bilmiyor."

Hawksmoor, yukarıya, St. Alfege's kulesinin tepesine baktı ve elini güneşe siper edince, kilisenin koyu renkli taşlarının neredeyse gizlediği Rasathane'nin beyaz kubbesini fark etti. Burada, yıllar önce duyduğu ve hep görmek istediği, bir şey olduğunu hatırladı. Nihayet, birtakım özür lafları mırıldanarak diğerlerinden kurtulup da tepenin eteklerine vardığında, zirveye ulaşana kadar kısa otların üstünde seke seke koşmaya başladı. Rasathane'nin demir kapısı önünde bir bekçi vardı ve Hawksmoor, nefesi kesilmiş bir halde onun önünde durdu. "Nerede," dedi, "sıfır boylamı nerede?"

"Meridyen mi?" Yaşlı adam tepenin öteki yanını işaret etti. "Orada."

Fakat Hawksmoor oraya geldiğinde bir şey bulamadı. "Meridyen nerede?" diye yeniden sordu ve tepeden biraz aşağıya yönlendirildi. Çevresine bakındı ve sadece taş toprak gördü. Bir başkası "İşte orada!" diye seslendi. "Hayır, şurada!" diye bir başkası. Hawksmoor sersemlemişti, ne kadar dönse de, aransa da bulamıyordu.

Walter adli tıp raporunu bırakmıştı ve ona sırıtıyordu. "Yani tıkandık kaldık," dedi. Sonra da ekledi: "Yumurtaların yumurta olduğu kadar kesin."

Hawksmoor, raporun Walter tarafından buruşturulmuş sayfalarını düzledi. "O deyim nereden çıkma?"

"Herhangi bir yerden değil efendim, bildiğim kadarıyla değil. Yani, herkes söyler."

Hawksmoor, herkesin kendisi için ne söylediğini düşünerek, bir an durakladı. "Tam şimdi bana sorduğun neydi?"

Walter artık sabırsızlandığını gizlemeye çalışmadı. "Aslında soruyordum ki, eh işte efendim, buradan nereye varacağız?"

"İleriye. Başka nereye varabiliriz? Geri dönemeyiz. Kimse geri gidemez." Walter'ın sesindeki rahatsızlığı duymuştu ve şimdi onu yatıştırmaya çalıştı. "Parmaklarımın ucunda – merak etme, ulaşıyorum. Bunu hissediyorum." Walter'ın ayrılmasından sonra bir yandan masanın üzerinde parmaklarıyla tempo tutarken, bir yandan da bu sorunun yeni boyutlarını düşünüyordu. Çocuğun cesedinin St. Alfege's arazisinde bulunduğu anda, Bloomsbury'de de bir başka ceset bulunmuştu; St. George's Kilise'sinin, Little Russell Sokağı boyunca uzanan arka duvarına dayatılmış haldeydi. Hawksmoor oraya da gitmiş ve çalışmakta olan polis memurlarına sanki ilgilenmiyormuş gibi görünmüştü. Oysa onunki ilgisizlik değil, ıstıraptı. Hawksmoor düzenin güçlendiğini ve büyüdüğünü görüyordu. O kadar ki, kendisini ve başarısız soruşturmalarını da içine alacağa benziyordu.

Hava kararmıştı. Arkasındaki pencereden gelen diğer binaların ışıkları altında uzun uzun esnedi. Bürodan sessizce çıkıp bahçeden geçti ve doğrudan Bloomsbury St. George's yönünde yürümeye başladı. Aralık soğuğunda nefesi, başının üstüne yükselen buhar bulutlarına dönüşüyordu. Russell ve New Oxford sokakları köşesinde, bir serseri "Yüce İsa! Yüce İsa!" diye mırıldanırken duraklayıp onu süzdü ve panik halinde hızla kiliseye seğirtip yanındaki küçük bahçeye açılan demir kapıyı itti. Yukarıya, altında durup dinlendiği beyaz kuleye baktı; yüzünde hep aynı mahzun ifade vardı. Bir an çatlak ve kırık taşları tırmanıp tepeden sessiz kente doğru haykırmayı düşündü; zincire vurulmuş bir hayvana bağıran bir çocuk gibi. Fakat kendisine oldukça yakından gelen bir ses bu ani öfkesini dağıttı. Kıpırdamadan bekledi, sağındaki tahta kapı rüzgârda kıpırdıyormuş gibi geldi ve ona doğru bakarken girişin üzerinde Kemer Girişi yazılı olduğunu gördü. Rüzgâr kapıyı yavaşça ileri geri sallamayı sürdürüyordu. Birdenbire üstüne açılmasın diye aceleyle yürüyüp elinin ayasını dayayarak kapalı tuttu. Fakat tahta çok sıcaktı; bu doğal değildi ve hızla elini geri çekti. Kapı yeniden yavaşça açıldı ve Hawksmoor onu parmak uçlarıyla usul usul kendine doğru çekmeye karar verdi; çünkü içeriden, gittikçe daha belirgin olarak duymaya başladığı, zayıf fakat ısrarlı gülüşme sesleri geliyordu.

Kapıyı girebileceği genişlikte açtı; ahşabın ve eski taşların kokusunun genzinde şimdiden metalik bir tat oluşturmasına karşın, nefesini tutarak yavaşça içeri süzüldü. Kemerli geçit sıcaktı ve içinde bulunduğu endişeli haliyle, çevresindeki bir yığın insanın –kendisine değmeden ancak hareketlerini kısıtlayacak kadar da yakından– kendisini bir tarafa gitmeye zorladığını hayal etti. Gözleri henüz karanlığa alışmamış olduğu için yavaşça ilerledi. Fakat önünde bir yerlerde itip çekiştirme sesleri duyduğunu düşününce durakladı. Bağırmadı ama yere çöküp elleriyle yüzünü kapadı. Uzaktan gelen sesler azalmıştı ve şimdi sadece "Ah, evet, evet, daha, daha," diyen mırıldanmalar duyuyordu. Hawksmoor birden ayağa fırladı ve eğilerek, sesin ve fısıltılıların geldiği yönden uzaklaşacağı bir vaziyet aldı. Derken sessizlik oldu; Hawksmoor fark edildiğini anladı. Bir şey çakılıyormuş gibi bir ses duydu ve geçidin sonundan gelen ışık yüzünden şaşkınlıkla başını geriye attığında pantolonunu ayak bileklerine kadar indirmiş bir gencin duvara dayanan bir kızı tutmakta olduğunu gördü. Delikanlı "Siktir git!" diye haykırdı, "Siktir git, seni bunak ibne!"

Hawksmoor rahatlayarak güldü. Kibrit titreşerek sönünce karanlıkta yeniden kaybolan çifte, "Özür dilerim," diye seslendi, "özür dilerim!" Geçitten çıkınca nefes nefese kilisenin duvarına yaslandı. Yine gülüşme sesleri geliyordu ama bu kez çevresine bakındığında sadece, rüzgârın kilise merdivenlerinin eteğinde biriktirdiği çöpleri gördü.

Rüzgârdan korunmak için başını öne eğerek, yavaş yavaş geriye, Grape Sokağı'na doğru yürüdü. Kapıya gelince, yukarıya, Bayan West'in penceresine baktı ve şömine ateşinin tavana aksettirdiği iki gölge gördü. Nihayet bir erkek bulmuş diye düşünerek binanın saharlığına girdi. Burası karanlıktı; buna karşın girer girmez, üzerinde kendi adresi olan ve eşiğin üzerinde atılmış gibi duran küçük paketi gördü. Kaba kahverengi kâğıda sarılmıştı. Eline aldı; önünde tutarak merdivenleri çıkıp kendi katına geldi. Pardösüsünü çıkarmadan öylece bomboş holde oturup hırsla paketi açtı. İçinde, kapağı sanki yakın zamanda balmumu ya da reçine ile sıvanmış gibi yapış yapış, beyaz parlak ciltli küçük bir kitap vardı. Açar açmaz aynı resmi gördü;

çömelmişti ve sağ gözünde casus monoklü gibi bir şey tutuyordu. Diğer sayfalarda mısralar, haç şeklinde çizilmiş desenler ve sonra da farklı sayfalarda kahverengi mürekkeple yazılmış bazı deyimler vardı – "Yıldızların Dayanıklılığı", "Görüntülerin Gücü", "Yedi Yara". Hawksmoor sonuna doğru bir yerde "Hayret, biten an bu idi" ifadesini okudu; dehşet içinde beyaz kitabı elinden düşürdü. Gecenin karanlığı bir kış şafağının kurşuni rengine dönüşürken, kitap orada öylece kaldı. O ise bu sırada, St. Mary Woolnoth'un yanındaki, çömelmiş, yere resim çizen adamı düşünüyordu. Hawksmoor yatağında gözlerini sonuna kadar açmış gerinirken, serserinin hayali tam üzerindeydi; sanki ikisi de boş bir kilisede birbirleri üzerine uzatılmış ölülerin taştan tasvirleriymiş gibi.

* * *

"Hâlâ o serseriyle meşgulüm," dedi, odaya giren Walter'a.

"Hangisiydi, efendim?"

"Kilisenin oradaki serseri. Resmi çizmiş olan." Hırsını gizlemek için Walter'a arkasını döndü. "Mektup hâlâ sende mi?" Hawkmoor'un masasının üzerinde düzenli bir biçimde yerleştirilmiş olan dosyalar kısa bir süre arandıktan sonra mektup bulundu. Üstünde "Unutmayın" yazılı olan ve bir not defterinden koparılan kâğıt o kadar önemsiz görünüyordu ki. Tam bu sırada Hawksmoor basit bir ilişki kurdu. Sanki yükseğe tırmandıkça daha uzağı görebiliyor ve korkusunu unutuyordu. "O kiliseye en yakın sığınma evi nerede?" diye sordu.

"Kente en yakın olanı Commercial Sokağı'nda, o eski bina –"

"Limehouse ile Wapping arasındaki mi?"

Commercial Sokağı'na gitmek için arabayla Londra sokaklarından geçerlerken Hawksmoor çok sakindi. Parmaklarıyla, ceketinin iç cebine yerleştirdiği mektuba dokunuyordu. Fakat vardıklarında arabadan aceleyle inip pis tuğla binanın merdivenlerine atıldı. Walter, Londra'nın kurşuni göğü altında önünde koşturan adama bakıp acıdı. Hawksmoor'u izleyerek yatakhanenin tahta kapılarını açtı ve içerinin solmuş yeşil boyasını,

yağdan ve kirden lekelenmiş muşamba tabanını gördü. Bayat yiyecek ve dezenfektan karışımı kokuyu alırken, binanın içinden gelen zayıf sesleri ve çağırışları duydu. Bu arada Hawksmoor, ardında sandviç yiyen yaşlı bir adamın oturduğu cam bölmeyi tıklatmaktaydı. "Bakar mısınız," diyordu dikkatini çekmek için, "bakar mısınız". Adam yiyeceğini yavaşça bırakıp cam sürmeyi belli ki isteksizce açarken "Evet, ne var?" dedi.

"Burada çalışıyorsunuz, anladığım kadarıyla?"

"Sana nasıl görünüyor?"

Hawksmoor hafifçe öksürdü. "Ben bir polis memuruyum." Mektubu adama verdi. "Bu kâğıt parçasını tanıyor musunuz?"

Adam inceliyormuş gibi yaptı. "Evet, bu tür kâğıt gördüm. Personel kullanıyor. Neden bilmiyorum." Çekmecesinden, üst kenarı boyunca aynı sözcüğün yazılı olduğu bir not defteri çıkardı. "Böyle bir yerde ne unutabilirsiniz ki?"

"Peki el yazısını tanıyor musunuz?" Walter, Hawksmoor'un hiç kıpırdamadan durduğunu fark etti.

"Eh, benimki değil."

"Senin olmadığını biliyorum. Hatırlıyor musun?"

"Bildiğim kadarıyla, hayır."

Walter, Hawksmoor'un, zaten bunu bekliyormuş gibi başıyla onayladığını gördü. "O zaman şunu söyle. Hiç kendine mimar ya da onun gibi bir şey denilen bir serseriyle karşılaştın mı?"

Göz kırpıp parmağını yukarı kaldırdı. "Vaiz var, Uçan Hollandalı, Hacı var. Fakat hiç Mimar bilmiyorum. Yeni birisi olmalı."

Hawksmoor onu süzdü. "İçeriye bakmamızın bir sakıncası var mı?"

"Buyrun." Kısa bir süre Hawksmoor'la göz göze geldi. "İçeride sadece iki kişi bulacaksınız. Hasta olduklarını söylüyorlar."

Walter, bir koridor boyunca Hawksmoor'u izledi ve birkaç formika masayla madeni sandalyenin bulunduğu büyük bir odaya girdiler. Yüksek bir rafa yerleştirilmiş büyük bir televizyon alıcısı açıktı. Çocuk programının sesi, bir dondurma arabasının boş bir sokakta çınlamasını andırıyordu. Hawksmoor ona

bir bakış attı ve naylona sarılmış bir dizi şiltenin iki sıra halinde düzenlenmiş olduğu bir başka odaya geçti. Birisinde bir serseri yüzükoyun yatıyordu ve ikinci bir adam da bir köşeye kıvrılmış, sigara içiyordu. Walter, "Merhaba," diye seslendi, "size nasıl hitap edilir?" Adamların ikisi de tınmadı. "Polis memurlarıyız. Ne demek olduğunu biliyor musunuz?" Böylece sürüp giden sessizlik içinde Walter, "Pek dostça davranmıyorlar, değil mi efendim?" diye konuşmaya devam etti.

Köşedeki serseri başını çevirdi. "Ne demek olduğunu biliyorum. Ne demek olduğunu bal gibi biliyorum."

Hawksmoor fazla yakın olmamaya özen göstererek ona doğru yürüdü, "Öyle mi, o zaman Mimar denen birisini de tanıyorsundur?"

Bir an durdular. "O isimde kimseyi tanımıyorum. O isimde kimse yok." Çömelerek oturduğu yerde kollarını vücuduna sardı: "Kişileri sormamalısınız. Soru soramazsınız." Bunları uyarı olarak kendisine mi yoksa bakımsızlıktan harap durumdaki odayı incelemekte olan Hawksmoor'a mı söylediği belli değildi.

"Mimar!" Yataktaki serseri bir dirseği üzerinde doğrulmuş, onlara sesleniyordu. "Mimar! Tanrı bizden ve herkesten razı olsun!"

Hawksmoor yatağın ucuna kadar yanaştı ve ellerini dua eder gibi önünde birleştirdi. "Tanıyor musun onu?"

"Tanıyor muyum? Tanıyor muyum? Evet, tanıyorum."

"Pekâlâ, adını biliyor musun? Yani, asıl adını."

"Adı Lejyon." Serseri gülünce Hawksmoor onun sarhoş olduğu için yatmakta olduğunu anladı; belki de akşamdan kalmaydı.

"Pekâlâ, onu nerede bulabilirim?"

"Üstünüzde sigara var mı, memur bey?"

"Şimdi yok ama sonra veririm. Onu nerede bulabileceğimi söylemiştiniz?"

"Onu bulamam. O beni bulur. Çat buradadır, çat kapının arkasında."

Çıt çıkmıyordu ve Hawksmoor yatağın kenarına otururken yukarılarda bir yerde bir uçağın geçmekte olduğunu duydu. "Pekâlâ, onu en son ne zaman gördün?"

"Cehennemde. Bir güzel kızarıyordu."

"Hayır, sen cehennemde değildin, değil mi? Tekrar anlat."

Adamın havası değişti, kıvrılıp duvara dönük yatmaya başladı. "Onunlaydım," dedi ve sanki içkinin tüm hazin ağırlığı üzerine çökmüş gibi konuşamaz oldu.

Hawksmoor nazikçe adamın berbat durumdaki paltosuna dokundu. "Onunlaydın, öyle mi? Bayağı güçlü bir yumruk atabilecek biriymişsin gibi görünüyorsun."

"Kes sesini. Siktir git. Başka bir şey söylemiyorum."

Walter gelip yanı başında dikilirken Hawksmoor fısıldadı, "Haydi, korkmana neden yok. Kimseyi korkutacak değilim." Koridordan bir ağlama sesi geliyordu.

"Korkmuyorum. Bir şey yapmadım ki." Sonra da uyuyormuş gibi yaptı; belki de gerçekten uyudu. Hawksmoor, serserinin yatağın kenarından sarkıttığı kolunu gösterdi ve Walter onu şöyle bir çekiştirince adam yere yuvarlandı.

"Aranıyorsun," dedi Hawksmoor ona yüksek sesle, Walter adamı ayağa kaldırırken. "Seni tutuklamıyorum. Benimle efendi gibi gelmeni istiyorum." Serseri ona boş boş baktı. "Senin için bir şeyler var, görürsün. Seninle küçük bir gezintiye çıkacağız."

Bir yandan onları seyredip bir yandan da sandviçini çiğnemeyi sürdüren danışma memurunun önünden geçerek, adamı dışarıya sürüklediler. Açık havaya ulaştıklarında serseri, sokağın karşısındaki Limehouse St. Anne's Kilisesi'ne baktı ve sonra da karanlık sokakta üçünün üstüne doğru yıkılacakmış gibi duran kulesini seyretti. Derken sanki bayılacakmış gibi gözlerini kapattı. "Yardım et ona, Walter," dedi Hawksmoor, onu arabanın arkasına tıkıştırırlarken. Fakat serseri ne kendisine olanları biliyor ne de aldırıyordu, çünkü bunları hatırlamayacağı başka zamanlar da olacaktı. Şimdi Walter çift taraflı bir aynanın arkasında notlar alarak bu sahneyi seyrederken, Hawksmoor bir masanın karşı tarafından kendine bakmakta olan adamla, küçük beyaz bir odadaydı.

HAWKSMOOR. Şimdi nasılsın?

SERSERİ. Nasıl mı? Aa, çok kötü değil. Çok kötü değil, bilirsiniz işte. Şans eseri üzerinizde tüttürecek bir şey bulunur mu?

HAWKSMOOR. Kötü değil mi? İşte bu iyi haber. (*Gözlüğünü çıkarır*) O zaman konuşabilir miyiz?

SERSERİ. Evet. Evet, sizinle konuşmayı umut ediyorum. Sigaranız var mı? Bir ihtimal?

Duraklama. Hawksmoor bir sigara yakıp uzatır.

HAWKSMOOR. Ben eğleniyorum. Senden ne haber? (*Sessizlik*) Bana Mimar hakkında bir şeyler söylüyordunuz? Böyle düşünmekte haklı mıyım?

SERSERİ. (*Gerçek bir tereddütle*) Evet, bunun doğru olması mümkün. Sanırım söylüyordum. Evet.

HAWKSMOOR. Evet?

SERSERİ. (*Sinirlenerek*) Evet, ben de öyle dedim. Evet.

HAWKSMOOR. Yani onu tanıyorsun? Onu tanıdığını söylemekte haklı mıyım?

SERSERİ. Sanırım tanıyorum. Öyle de diyebilirsiniz. Sanırım tanıyorum.

HAWKSMOOR. Adını söylemen mümkün mü?

SERSERİ. Ah, bundan emin değilim. Adından emin değilim.

HAWKSMOOR. Fakat onu gördün?

Sessizlik.

SERSERİ. Ne zaman?

HAWKSMOOR. Aynı soruyu ben sana soruyorum. Onu ne zaman gördün?

SERSERİ. O gece gördüm.

HAWKSMOOR. (*Hevesle*) Hangi gece?

SERSERİ. O gece.

Sessizlik.

HAWKSMOOR. Eh, saat kaçtı?

SERSERİ. Aman Tanrım, işte şimdi bir şey sordun.

HAWKSMOOR. (*Yumuşak bir şekilde*) Çok karanlık mıydı?

SERSERİ. Zifiri karanlık.

HAWKSMOOR. Seni incitmeyeceğim. Hatırlamanı istiyorum.

SERSERİ. Hemen sonra polis falan geldi. Tamamen ayık olduğumu söyleyemem. Hemen polis geldi.

HAWKSMOOR. Nereye?

SERSERİ. Seni daha önce de görmüştüm değil mi?

HAWKSMOOR. Nerede?

SERSERİ. O kilisede.

HAWKSMOOR. İşte bir tesadüf, değil mi?

SERSERİ. Ondan daha fazlasını hatırlamıyorum. Şaka yapmıyorum. Başka bir şey yok. (*Bir an için susar*) Beni ne zaman bırakacaksınız? (*Duraklar*) Yetti artık. (*Sessizlik*) O kadar yorgunum ki.

HAWKSMOOR. (*Aniden*) Neye benziyor?

SERSERİ. Ah, bilemem. (*Duraklar*) Bütün o saçlar. Korkunç, değil mi? Tütün gibi saç. Bir de çiziyor. Hayatınızın üstüne çarpı çiziyor. Hiç öyle resim görmedim. (*Sessizlik*) Artık gidebilir miyim? (*Sessizlik*) Eh, o zaman gidiyorum.

Gitmek için kalkar, Hawksmoor'a bakar ve sonra da, Walter içeri girerken kapıdan çıkıp gider.

HAWKSMOOR. (*Heyecanlı*) Aynı adamdı. Sana da ayrı adam gibi gelmiyor mu?

Görüşme sırasında Walter'ın defterine aldığı kısa notları okudu ve küçük bir sinek neon ışığı altında parlayan defterin sol sayfasına kondu. Hawksmoor onun, sıcakta aniden bükülen, liflere benzeyen bacaklarına ve kanatlarının kâğıdın beyazlığı üzerine düşen gölgelerine dikkat etti. Sayfayı çevirince sineği öldürdü ve sineğin vücudunun mürekkebe bulaşarak yayılması, ona ateşin etrafında dans eden, elbiselerine duman asılmış ve buğu içinde sarmalanmış bir serseriyi hatırlattı.

"O, aynı adam," dedi yeniden, "o olmalı."

Walter da şimdi onun düşüncelerini okuyordu: "Biz de artık bir sonuca ulaşmalıyız. Nihayet."

Böylece, cinayetlerle ilgili olarak polisin bir serseriyi sorgulamak istediğini bildiren ve söz konusu adamın bir tanımını veren, özenle kaleme alınmış basın açıklamasının yayımlandığı Olay Odası'na yürüdüler. Hawksmoor, çeşitli soruşturma ekiplerindeki polislere seslenerek, "Yoksul yurtlarının, parkların ve terk edilmiş binaların aranmasını istiyorum. Kiliselerin bile..." dedi. Yanağında yaygın, büyük bir doğum lekesi olan üniformalı bir polis geldi ve "Sorunlardan biri, efendim," dedi, "ona benzeyen, onun gibi görünen epey kimsenin olacağıdır". Hawksmoor, adamın yüzündeki lekeye bakmamaya çalışarak, "Biliyorum," dedi, "ancak böyle olmak zorunda..." Sesi gittikçe

alçaldı ve sustu; çünkü biliyordu ki, onun katili tanıyacağı gibi katil de onu tanıyacaktı.

Eski kilisenin doğu duvarının harap haldeki evlerin arasında yükseldiği Monmouth Sokağı'nı aşıp, aşağıya, Eagle Sokağı'na doğru döndü. Brick Lane'i geçip Spitalfields'deki Christ Kilisesi'ne doğru yol alırken akşamın alacakaranlığı çökmüştü. O yürürken sokak lambaları göz kırparak yanmaya başladı ve onlarla birlikte kilisenin görüntüsü de değişti. Hawksmoor bahçe kapısına geldi; buradan, şimdi tahtalarla kapatılmış olan, terk edilmiş tüneli görebiliyordu. Üzerlerine neon ışığı düşen çimenler ve kilisenin yanındaki ağaçlar ışıldıyormuş gibi görünüyordu. Kapıyı açtı; patikada ilerlerken, omuzunun yanından uçup geçen bir pervane, bir an için irkilmesine sebep oldu. Savuşturmak için adımlarını açtı; ama kilisenin köşesini dönüp de ana caddeyi ve çarşı alanını önünde görünceye kadar pervane çevresinde uçuşmayı sürdürdü. Gitgide artan karanlıkta küçük piramide doğru yürüdü ve ellerini, sanki ısıtmak istercesine ona dayadı. Fakat tam o anda artan bir huzursuzluk hissetti – aynı zamanda birisinin kendisini ısrarlı bir biçimde gözetlemekte olduğunu da. Hızla döndü fakat bu ani hareketi gözlüğünü düşürdü ve dikkat etmeden ileriye doğru attığı bir adım da kırdı. "Şimdi," dedi yüksek sesle, "şimdi onu göremeyeceğim." Ancak, tuhaf ama, bir rahatlama hissetti.

Neşeyle aşağıya, Commercial Sokağı'na, Whitechapel'e doğru döndü; yan sokaklardan birinde bir kavga vardı. Bir adam, yere düşmüş olan bir başka adamı tekmeliyor, karşıya geçirilmeyi bekleyen kör bir kadın yolun kenarında duruyor ve bir genç kız popüler bir şarkıyı mırıldanıyordu. Yolun karşısında, zıt tarafa, kiliseye doğru yürüyen tam seçemediği uzun boylu birini gördü; adam sığınmak için dükkânların vitrinlerine ve koyu renkli tuğla duvarlara doğru sürükleniyormuş gibi geldi. Giysileri yırtık pırtıktı, saçı tütün gibi perçem halinde bastırılmıştı. Hawksmoor hızla karşıya geçerek serserinin birkaç yarda ardından yürüdü. Fakat heyecanından öksürünce uzun boylu adam ona döndü; sırıtıyor gibiydi; sonra da adımlarını hızlandırdı. Hawksmoor telaşla, "Dur, bekle beni!" diye bağırıp peşinden koşmaya başladı. İkisi de hâlâ kilisenin görü-

lebildiği yerdeydiler. Hâlâ seçemediği adam yanındaki çimenlerin üzerinden koşmaya başladı. Hawksmoor onu izledi fakat tam piramidi geçerken, gölgesinde duran bir çocuğa çarptı. Çocuk ona bakınca, Hawksmoor yüzünün ne kadar da soluk göründüğünü fark etti. Bir anlık dalgınlığı sırasında uzun boylu adam koşarak kilisenin köşesini dönmüş ve Hawksmoor oraya varıncaya kadar gözden kaybolmuştu. Kaçan adamı görüp görmediğini çocuğa sormak üzere geri döndü ama küçük parkta artık kimsecikler yoktu. Çimenin ve ağaçların ışıması durmuştu; karanlıkta ufalanıp yeniden toprağa karışmış gibi görünüyorlardı. Şimdi harekete geçmezse kilise bahçesinin havası onu alt edecek ve kaybolacaktı. Bir serserinin takipçisinden saklanmayı düşüneceği bir yer varsa, bunun terk edilmiş inşaatlar ve harap evlerin bulunduğu St. Anne's civarı olacağını düşündü ve Limehouse yönünde yürümeye başladı.

Bir taksi çevirdi ve onunla Limehouse'a kadar gitti. Arabadan inince yüzüne soğuk rüzgâr çarptı ve kısa bir süre, bir dizi bilgisayarın kentin üzerinde uçtuğunun görüldüğü reklamın yapıştırıldığı tahta perdenin arkasına sığındı. Nihayet St. Anne's Kilisesi'ne doğru gitti fakat sonra sağa dönüp kilisenin yanındaki boş arsayı geçti. Rüzgâr, doğrudan nehirden geldiği için burada daha da sert esiyordu ve birkaç yüz yarda uzakta içmekte olanların anlaşılmaz bağırtılarını ve seslerini ona taşıyordu. İleriye doğru devam ettikçe bir ateşten yükselmekte olan kıvılcımları fark etti. Yaklaşınca da bazı karartılar gördü; belli ki ateşin etrafında dans ediyorlardı. Hatırlamadıkları için mutlular diye düşündü ve derken onlara doğru koşmaya başladı. "Siz!" diye bağırdı, "Siz! Ne yapıyorsunuz ve neden buradasınız?" Fakat dans etmeyi bırakmadılar ve yanlarına vardığında, onu halkaya katılması için yakalamış gibilerdi. Bir bağırtıyla kendisini kurtardı. Sonra hareketsizleştiler ve sorularına başlayınca da onu seyrettiler. "İçinizde Mimar denilen adamı gören var mı? Sizden biri. Onu gördünüz mü?" Hepsi yaşlıydı; dansın sihri bozulduğu için kafaları karışmıştı ve bitkindiler. Bir şey demeden alevleri seyrettiler; birisi inlemeye başladı. Hawksmoor, bir oyuncak ayının başının bir sırığın ucuna geçirilip şimdi sönmüş kömürlerin olduğu bir yere atılmış olduğu-

nu gördü. Sabırsızlıkla bağırdı: "Polis memuruyum! O ateşi hemen söndürün!" Hiçbiri kımıldamadı ve dolayısıyla Hawksmoor ateşin üstüne kendisi yürüdü. Sadece kül ve yanmış çubuk parçaları kalıncaya kadar üstünde hırsla tepindi. Kendisinden uzaklaşırlarken, onlara yeniden "Nerede o?" diye seslendi. "Hiçbiriniz onun nerede olduğunu bilmiyor musunuz?" Fakat hâlâ sesleri çıkmıyordu ve Hawksmoor, öngörmediği bir biçimde davrandığı için kendinden tiksinerek arkasını döndü. Geri dönerken gökyüzüne doğru bağırıyordu: "Başka ateş görmek istemiyorum, anlıyor musunuz? Artık ateş yok!"

Rüzgâra dayanabilmek için koyu renk paltosuna sıkıca sarınarak aşağıya, nehre giden yolu buldu. Yolun kenarında çömelmiş, parmaklarıyla nemli toprağı eşeleyen yaşlı bir evsizin önünden geçti. Hawksmoor ona dikkatle baktı ama aradığı adam değildi. Serseri de ona baktı ve uzaklaşırken peşinden bakmayı sürdürdü. Hawksmoor onun bağırarak bir şeyler söylediğini duydu ama artık nehrin sesleri daha yakından geliyordu ve adamın ne dediğini anlayamıyordu. Çamurlu sular ayaklarının dibinden geçiyor ve kentin ışıklarında gökyüzü mora çalıyordu; fakat o sadece Spitalfields'te önünden kaçan adamı ve kilisenin gölgesinde kendisine bakmak için başını kaldıran çocuğun solgun yüzünü düşünüyordu.

Zaman geçip kargaşa arttıkça bu görüntülerden kurtulamıyordu. Zanlının eşkâlinin yayımlanmasının üzerine, kaçınılmaz olarak, gazetelerde dedikodular ve varsayımlar çıkmıştı. Bütün bunların altı cinayetin soruşturulmasında elle tutulur bir yararı olmadı; yalnızca, serserinin eşkâlini en sapkın ve en kötü olanların simgesi yerine koyanların ihtirasları ateşlendi. Robot resmin yayımlandığı ilk gün ülkenin her yerinden birçok ihbar geldi ve bu tür bildirimlerin sayısı, kamunun dikkati bir başka yöne çevrilinceye kadar da pek düşmedi. Ancak daha da üzücü olan, bazı çetelerin serserilere duydukları öfkeyi dile getirmek için bu başıboş dolaşan zararsız adamlara "çocuk katili" oldukları bahanesiyle kötü muamelede bulunmaları ve taciz etmeleriydi. Örneğin bir grup küçük çocuk böyle bir evsizi öldürdü. Boş bir toprak parçasında sarhoşluktan sızıp uyuya kalmıştı ve onu ateşe verdiler. Bu olaylardan sonra, zanlının eşkâlini bu ka-

dar yarım yamalak tanımladığı için Hawksmoor'un bir "yargı hatası" yaptığı kabul edilir olmuş; etraflı soruşturma ve araştırmalara karşın adamın hiçbir izine rastlanmamış olması, onun durumunu daha da sarsmıştı. En basit deyişle, adamın yok olduğu düşünüldü – yani, daha doğrusu, vaka üzerinde çalışan bazı memurların birbirlerine söylediği gibi, eğer ta en baştan böyle birisi var idiyse.

Fakat Hawksmoor varolduğunu biliyordu ve o geceki kovalamadan hiç kimseye bahsetmemiş olmasına karşın katilin her zamankinden daha yakınında olduğunu düşünüyordu. İzlenmekte olduğunu düşündüğü durumlar bile olmuştu; bir gece yatakta uzanırken bir serseri gibi giyinip onu yakalamayı bile hayal etmişti – fakat neyse ki, bu fikir aklına geldiği anda titreyerek vazgeçti. Bu tür düşünceleri savuşturmak için akşamları uzun yürüyüşlere çıkıyordu fakat hep daha önce gittiği yerlere gitmekte olduğunu gördü. Örneğin, bir keresinde St. George's-in-the-East'in arkasındaki parkta yürürken, terk edilmiş müzeye yakın bir bankın üstüne oturdu – öldürülen çocuğun babasıyla konuştuğunda ve ağlayan babanın elindeki kitabın resimlerine göz ucuyla baktığında ayrı bankta oturmuşlardı. Kilisenin yanındaki ağaçlara bakarken içinde insan bulunmayan bir parkın sükûnetini andıran sakin bir yaşamın nasıl olacağını hayal etti – o zaman, oturup bu ağaçları yaşamının sonuna kadar seyredebilirdi. Fakat yaşamının sona erdiği gibi bir anlam ima ettiği için, bu bir anlık huzur sinirlerini bozdu.

Her akşamki gezintilerinden dönünce beyaz defteri eline alıp önce burnuna götürür, sert kapaklarında hâlâ duran hafif balmumu kokusunu içine çekerdi. Her tümceyi yeniden okur ve sanki bir ipucu bulacakmış gibi dikkatini resimlere verirdi. Fakat resimler hiçbir şey söylemezdi ve bir akşam öfkeyle defterin sayfalarını yırtıp yere saçtı. Ertesi sabah dehşetle uyandığında yerdeki dağınık kâğıtlara baktı ve "Bu ne öfke? Ne hiddet? Ne cins bir şey?" dedi. Sonra sayfaları topladı, elinin ayasıyla düzledi ve odasının duvarlarına raptiyeledi. Bundan böyle oturup da, aşağıya, Grape Sokağı'na bakarken harfler ve çizimler onu sarmalıyordu. Orada, hemen hiç kıpırdamadan otururken cehennemdeydi ve kimse bunu bilmiyordu. Böyle za-

manlarda gelecek öyle netleşiyordu ki, artık tanımlayamadığı geçmişin yerine sanki onu hatırlıyordu. Fakat her ne olursa olsun, ne gelecek vardı ne de geçmiş, var olan yalnızca kendisinin anlatılamaz sefilliğiydi.

Dolayısıyla, Red Gates'te Walter'la otururken pek konuşamıyor ve Walter yüzünü merakla izlerken kadehine bakmakla yetiniyordu. Yine de rahatça konuşabilmek için içiyordu; çünkü artık dünyayla bağının koptuğunu, daha çok kukla tiyatrosundaki mukavva karakterlere dönüştüğünü ve ancak onları tutan el kadar titrediğini düşünüyordu. Fakat konuşabilseydi ve eğer sesi masanın altına yumulmuş birinden değil de kendinden geliyor olsaydı... "Biliyor musun," diye mırıldandı; onu duyabilmek için Walter öne uzandı, "katiller kendilerini öldürdükleri zaman bunun da bir başka cinayetmiş gibi görünmesini sağlamaya çalışırlar, biliyor musun? Fakat kaç tanesinin yıldırım tarafından çarpıldığını biliyor musun? Pek çoğu. Sandığından daha çoğu." Belli etmeden çevresine bakındı. "Yıllar önce bize ne söylendiğini bilirsin. Çok yıllar geçmiş olmalı, katilin görüntüsünün kurbanın gözlerinde kalıcılaştığını söylemişlerdi. Sadece o kadar yakınlaşabilirsen, yani. Sana bir şey daha söyleyeyim. Bazıları da öldürülmekten o kadar çok korkar ki, kendi korkularıyla ölürler. Buna ne diyorsun?" Walter, bastırdığı kaçma arzusuyla bacaklarının titrediğini hissetti ve çabucak kalkıp bir içki daha ısmarlamaya gitti. Döndüğünde Hawksmoor onu süzdü. "Biliyorum Walter, hissedebiliyorum. Bir eve girdiğimde orada bir cinayet işlenmişse bunu hissedebildiğimi biliyor musun? Hissedebilirim." Ve bardaki bütün diğer konuşmaları bir an durduran gürültülü bir kahkaha attı.

Hawksmoor'un, ışığın altında her parçanın nasıl farklı biçimde parladığını fark ettiği yerdeki cam kırıklarını süpürüyorlardı. Walter konuşmak için bu fırsattan yararlandı. "Bu davaya bir süre ara vermemiz gerektiğini düşünmez misiniz efendim? Gerçek bir ara."

Hawksmore'un telaşlandığı belli oluyordu: "Bunu söylemeni senden kim istedi?"

Walter onu sakinleştirmeye çalıştı. "Hiç kimse, fakat artık sekiz ay oldu. Biraz dinlenmeyi hak ettiniz."

"Garip bir sözcük, şu hak etmek, öyle değil mi?"

"Bir şeye gereksinimi olmak demek değil mi?"

"Hayır, bir şeye layık olmak demektir. Dolayısıyla, ben dinlenmeye layığım."

Walter ellerinin nasıl titremekte olduğunu fark etti ve Hawksmoor bardağına daha sıkı yapıştı. "Bu konuda ne diyebileceğimi bilmiyorum efendim." Hawksmoor'a baktı; dostça bir bakıştı. "Yakında rüyanızda görmeye başlayacaksınız." Bu, daha yumuşak biçimde söylenemezdi.

"Şimdiden görmediğimi sanmana neden olan nedir?" Çok yüksek sesle konuşmuştu ve yine salonda ani bir sessizlik oldu.

Hawksmoor mahcup bir şekilde başını yere eğdi; bu Walter'ın yakalamayı beklediği andı. "Benim sandığım, efendim, bir ilerleme kaydedemediğimiz."

"Sana böyle mi görünüyor?"

"Bu, herkese nasıl göründüğü, efendim." Hawksmoor keskin bir şekilde ona baktı ve o anda ikisi arasındaki ilişki ilan edilmese de kalıcı bir biçimde değişti. "Gerçekleri bilmiyoruz," diyordu Walter, "ve asıl sorunumuz da bu."

"Gerçeklerden anlıyorsun, değil mi, tüm bu bilmediğimiz gerçeklerden?" Hawksmoor çok durgundu. "Senin deneyimine göre Walter, hiç iki insan aynı şeyi görebilir mi?"

"Hayır, fakat–"

"İşimiz onların neyi gördüğünü yorumlamaktır, gerçekleri yorumlamak. Haklı mıyım?"

Konuşma Walter'ın kafasını karıştırmıştı ve artık sürdürmemeye karar verdi. "Evet, efendim."

"Onları yorumlamamıza kadar gerçeklerin pek de önemi yoktur?"

"Bu, doğru."

"Bu yorum nereden geliyor? Senden ve benden. Biz kimiz?" Hawksmoor sesini yükseltti. "Her şey ellerimde un ufak olunca üzüldüğümü sanmıyor musun – fakat dert edindiğim gerçekler değil. Kendimim." Durunca titreyen elleriyle yüzünü sıvazladı. "Burası mı sıcak yoksa bana mı öyle geliyor?" Alnındaki teri silmek için bir mendil çıkardı ve Walter hâlâ susuyorken ekledi: "Onu bulacağım."

Sonra kendisini, "Sana o defterden bahsetmiştim, değil mi?" derken duydu fakat bir mazeret mırıldanarak susmayı becerebildi ve bara gitti; oradaki üç kadına bir şeyler dedi ve onlar da dönüp güldüler. Walter, terleyen ve sallanan adamın göz kırpıp, "Unutamayacağınız bir şey göstereceğim. Bir şey görmek ister misiniz?" dediğini duydu. Yine güldüler. "Nedir" diye biri sordu, "Bizim için neyin var? Küçük bir şey galiba." Ve kıkırdadılar. Fakat cebinden bazı resimler çıkartıp muzafferane bir tavırla ışığa tutunca sustular. "Götür onları buradan!" diye bağırdı aynı kadın tiksintiyle, "Bu pisliği istemiyoruz!" Sonra Hawksmoor elinde tuttuklarına kendisi baktı ve Walter yanına gelip de cinayet kurbanlarının fotoğraflarını elinde tuttuğunu gördüğünde, o başını sanki dua edercesine önüne eğmişti. "Kaldırın onları, efendim," diye mırıldandı, "sizi götüreyim." Hawksmoor, esneyerek fotoğrafları cebine tıktı ve Walter onu evine götürdü.

* * *

Hawksmoor, masasında otururken, telefon sesiyle sıçradı. Arayan Başkomiser Yardımcısıydı ve onu hemen görmek istiyordu. Sandalyesinden kalkar kalkmaz sakinleşmişti. Onüçüncü kata çıkacak asansöre girerken hâlâ sakindi ve büyük makam odasına girdiğinde Başkomiser Yardımcısı pencerenin önünde durmuş, gri yağmuru seyretmekteydi. Hawksmoor, senin belanın şekli bu olacak, sürekli ve mahzun bir şekilde dışarıya bakmak, diye düşündü. Fakat adam hemen döndü. "Affet beni, Nick."

"Sizi affetmek mi? Ne için affedeceğim?" Hawksmoor'un yüzünde fırtınalar esiyordu.

"Seni böyle getirttiğim için affet." Oturdu ve hafifçe öksürüp boğazını temizledikten sonra, "Dava ne âlemde, Nick? Onu yakalamaya ne kadar yaklaştın?" dedi. Telefon çaldı ama açmadı ve Hawksmoor'un yanıtını bekledi. Artan sessizlikte konuşmaya devam etti: "Pek bir yerlere gittiğimizden emin değilim, Nick."

"Ben eminim. Zamanla, efendim." Hawksmoor, neredeyse

hazır olda, elleri dümdüz aşağıda, yanına yapışmış, ayakta duruyordu.

"Fakat daha bilgili hale gelmiyoruz. Yeni bir şey yok, var mı?" Hawksmoor bakışlarını adamınkilerden kaçırdı ve pencereden dışarıya bakmaya başladı. "Senin için başka bir şey var, Detektif Müfettiş, tam senin alıştığın çizgide değil ama –"

"Yani beni bu davadan alıyor musunuz?"

"Seni bu davadan almaktan ziyade bir başka davaya vermekten bahsediyorum."

Hawksmoor bir adım geriledi. "Beni bu davadan alıyorsunuz."

"Konuları karıştırıyorsun, Nick. Temelleri attın ve iyi bir iş başardın fakat şimdi davayı taş taş üstüne koyacak birisi almalı."

"Fakat cesetler temellerde gömülü," diye cevap verdi Hawksmoor, "genel anlamda, demek istiyorum."

Başkomiser Yardımcısı sesini biraz alçalttı: "Hakkında konuşuyorlar, Nick. Son zamanlarda çok baskı altında kaldığını söylüyorlar."

"*Kimler* söylüyor?" O sözcüğü her duyuşunda bir yerden ötekine giden kimi gölgeleri hayal ediyordu.

"Neden biraz izin almıyorsun? Yeni davaya başlamadan önce şöyle iyi bir dinlensene." Doğrudan Hawksmoor'a bakmaya özen göstererek ayağa kalktı, o da çaresizce ona bakıyordu.

Odasına döndüğünde Walter onu bekliyordu. "Nasıldı?"

"Yani biliyordun."

"Bilmeyen yoktu ki, efendim. Sadece ne zaman olacağı belli değildi" Hawksmoor, engin bir denizin çevresinde kükrediğini duydu. Çok açık bir biçimde çevresinde sular, fırtına bulutları gibi dönüp durdukça panik halinde kollarını sallayan küçük bir yaratık görüyordu. Walter gergin bir şekilde "Yardım etmeye çalıştım –" dedi.

"İşitmek istemiyorum."

"Fakat beni bırakmadınız. Bazı şeylerin değişmesi gerekiyordu, efendim."

"Her şey değişti, Walter." Dosyaları masasından aldı. "Ve her şeyi sana devrediyorum. Tümüyle senindir artık." Hawks-

moor ona dosyaları verirken Walter ayağa kalktı. Masanın iki ucundaydılar; birbirlerine doğru eğilirken parmakları kazayla birbirine değdi.

"Özür dilerim," dedi Walter, hızla geri çeker ve af dilerken.

"Hayır, senin suçun değildi. Nasıl olsa olacaktı."

Walter odadan çıktıktan sonra Hawksmoor kıpırdamadan oturdu ve bütün öğleden sonra boyunca kendisini sanki bir yabancıymış gibi görmeye çalıştı; böylece bir sonraki adımını öngörebilirdi. Zaman geçti ve ellerine baktı; bir masaya raptedilmiş olsalardı onları tanır mıydım diye düşündü. Zaman geçti ve nefesinin sesini dinledi; iniş ve çıkışlarıyla. Zaman geçti ve cebinden bir bozuk para çıkarıp baktı; elden ele geçerken nasıl da yıpranmıştı. Sonunda gözlerini kapattığında ileri doğru kaykılmakta olduğunu fark etti ve tam düşeceği sırada uyandı. Fakat hâlâ sürüyordu; ikindi akşama dönerken Hawksmoor'un çevresindeki gölgeler de değişiyordu.

Sonunda bürodan çıktı ve Grape Sokağı'na gitti. Odasında oturup televizyonu açtı. Karartılmış bir odada fal açan bir adam vardı. Hawksmoor azimle o karanlığı taramak üzere eğildi, aktörün arkasına bakıp sandalyesini, kadife örtüyü ve tozlu çiçeklerin durduğu vazoyu inceledi. Sonra, televizyon hâlâ açıkken bitişik odaya geçti, yatağına uzandı ve sabah ışığı bir huzme halinde yüzü boyunca uzandığı halde uyanmadı.

11

Sabah ışığının huzmeleri beni uyandırmadı ve uyandığımda da kendimi hangi ev, yer veya senede bulduğumu pek bilmiyordum. Sefaletimden çıkmak azmiyle yürüdüğümde ancak köşeye ulaşabildim ve son derece bitkin bir halde döndüm. Beni korkutan bir hafif yağmur da vardı, zira soğuk algınlığı müzminleşirse bunu öldürücü bir hastalığın başlangıcı olarak kabul edebilirsiniz. İşte bu halde odama döndüm ve o sırada bile bu şehrin kiri ve berbat kokusu üstünde yükselmeye başlamış bulunan yeni kilisemin şekli üzerinde düşünmeye daldım.

Saat sekizde yatmıştım, lakin birle iki arasında, takriben dört saat uyuduktan sonra kusmaya başladım. Hastalığımdan veya geceleri bana musallat olan korku paniğinden mi, emin değilim. Bir veya iki kaşık kiraz konyağı içince saat yediye, Nat Eliot beni uyandırana kadar uyudum. Lakin tekrar kusmaya başladım ve bütün bu zaman zarfında idrarım kan gibi kıpkırmızıydı. Yatağımda iç geçirerek yatıyor ve sayıklıyorum: Bana ne olacak? Bana ne olacak?

Müteakiben, ziyade titreyerek kendi elyazımla sürüngen şövalyeye hitaben şunu yazdım: Sör John, lütfederseniz sizin vasıtanızla Heyete arz etmek isterim ki, bugün Yard'a gelip Black Step Lane'deki Little St. Hugh Kilisesi'ni alakadar eden mevzular hakkında malumat vermek niyetindeydim. Lakin ciddi halde hasta olmam sebebiyle birkaç gün daha istirahat ederek tedavimi hızlandırmayı arzuluyorum. Emrinize amade aciz hizmetkârınız, vs. Mektubu hemen Whitehall'e götürmesi

için Nat'i çağırdım; kan ter içinde içeri daldı. Başka bir adam geldi, *diyor*, lakin sizi görmesini menettim. Emriniz veçhile, hiç kimsenin sizi ziyaret etmesine müsaade etmiyorum ve bana *Efendin evde mi?* diye sorduğunda, evet, evde lakin kahvaltıya oturmuş olduğu için hiçbir şekilde rahatsız edilmek istemiyor, diyorum ve bazen de sizin hasta olduğunuzu söylüyorum. Yani, mazeretlerimi rüzgârın yönüne göre değiştiriyorum. Bütün gelenler için hakiki bir barikat teşkil ediyorum.

Konuşurken, bir denizci gibi her tarafını kaşıyıp duruyordu. Kıyafetinizde kimleri misafir ediyorsunuz, beyefendi, *diye bağırdım*, sizi yiyip bitirecekler.

Onlar benim dostlarım, *diye cevapladı*, zira beni asla terk etmezler.

O zaman neden bu kadar mahzunsun? Suratın kalemim kadar uzun ve bir faydası da yok.

Onlar benim tek dostlarım. Derken, kendi laflarından rahatsız olup konuşmasını yarıda kesti ve şaşkın bir vaziyette yere baktı. Ani bir fasıladan sonra zihni karışmış bir halde başını eğdiğinde, bu da benim seni hep hatırlayacak olduğum halin olacak, benim aziz evladım Nat, diye düşündüm. Ayağını tozun içinde dolandırmayı nihayetlendirip sordu: Sırtlan nedir, beyim?

Kahkaha atıp beşeri sesleri taklit eden bir hayvandır.

İyi, iyi, *dedi*, mektup elinde kapıdan fırlayıp çıkarken.

Niye beni ziyarete gelmek istediklerini pekâlâ biliyorum. Beni hasta halimle görüp mutlu olmak istiyorlar. Dairede hâlâ benden şüpheleniyor ve müteveffa Walter'ın göçüşü vesilesiyle aleyhimde mırıldanıp duruyorlar. Benim yalnız halim şüphelerini arttırıyor; lakin onların huzurunda kafam karışır ve dilim tutulurken, benimle konuşmalarının verdiği rahatsızlığa niye tahammül edeyim ki? Hissiyatları bırakıp fiiliyatla devam edecek olursam: Walter, ziyaretimden bir hafta sonra, bir pazar günü sabah saat dokuzla on arasında kendisini odasının kapısına astı. Evin pasaklı hanımı tarafından akşamdan önce bulunmamış. Sırtında sadece gömleği varmış ve onu görmesi için çağrılan tahkikat memuru şuurunun yerinde olmadığını beyan edinceye kadar, saat yediye veya sekize kadar, orada asılı kalmış. Ben oldukça sakindim. Teşkil edilen jüriye, çılgın anlarından birinde

Bay Hayes cinayetini itiraf ettiğini, lakin kendisini öldürünceye kadar buna itimat etmediğimi söyledim. Binaenaleyh, tekrar bir taşla iki kuş vurmuştum; iyi bir doğramacı olarak ahşapla, sonra da alçı ustası olup sıvayla çalışmıştım. Yorick Hayes'in ölümü Walter'a yıkılarak beni ısrarlı soruşturmalardan kurtarmış, Walter da kendi çaresine bakarak beni bir fazla zahmetten azad etmişti. Sanatımın bütün sırlarını ona memnuniyetle ve sırasıyla öğretirdim; halbuki o beni gözetlemiş, takip etmiş, tehdit etmiş ve sonunda da bana ihanet etmişti. Şimdi tamamen ortadan kalktığına göre niye suçluluk duyacaktım. Bir köpek bir tesadüf sonucu beni ısırsa onun kuyruğuna basamaz mıyım?

Gece saat on bir civarında Walter açık alanda çırılçıplak gömüldü. Onun Little St. Hugh altına gömülmesini tercih ederdim lakin bu büyük bir mesele değil. Beşeri münasebetlerde bir sis vardır, bu veya şu kişinin beher damlalarında tefrik edilemeyen küçük ince bir yağmur ki, etraflarında yükselir ve birbirlerini görmelerine mâni olur, yine de yeni inşa edilen kilisemin malzemesinde vücut bulur. Yatağımdan yukarıya, tavana bakmak için başımı kaldırdığımda kulesini görüyorum ve esen rüzgârı yüzümde hissediyorum; bir başkasının, mesela Nat'in eline veya koluna dokunduğumda kilisemin bir taşına değmişim gibi sert bir temas hissediyorum. Ateş bastığında koridorlarını zihnimde dolaşarak ferahlıyorum. Bu çalışmanın başıma getirdiği belaların farkındayım lakin bu zedelenmeler için niye şikâyet edeyim veya söyleneyim? Onları tahrik eden menfaat, ahmaklık veya garaz olabilir, onlar kendi kendilerinin düşmanıdırlar, benim değil. Bir şahmeranın tahrip etmek istediği aynadan geri tepen nefesiyle kendisini mahvetmesi gibi kendilerini öldürürler. Ben ise işimi bitirdim ve önümde kırılmamış taşı ve taşın damarlarını görünce âleme eyvallah çekerim.

Son kilisemin altı çizimini bitirdim, odamın duvarlarına iğnelerle raptettim ve görüntüleri etrafımı sardığı için tekrar sulha kavuştum. İlkinde, bir hikâyenin girişi gibi, arazinin teferruat planı var. İkincisi, bir eserin şahsiyetlerinin takdimi gibi, tam planın küçük ölçekli bir çizimine sahip. Üçüncü çizimde, hikâyenin sembol veya teması gibi, irtifaları gösterdim. Dördüncüsü, hikâyenin esas bölümü gibi, ön cephenin profilini gösterir.

Beşincisinde, bir sürü belirsiz ifade, mecaz, diyalog ve metaforik nutuklar gibi, birçok ve aykırı kapı, merdiven ve geçit çizilmiştir. Altıncısında ise, bir kitabın nihayeti gibi, ihtişamıyla akılları çarpacak olan revak ve kulenin profilleri var.

Bir de elbette kimsenin görmemesi için gizli tuttuğum hikâye var: Rahip Bacon'ın büstünün *Zamanın ne olduğunu* anlatan pirinç başını gözden ırak bir yere yerleştirdim. Ayrıca, burası tamamlandığında oradan ayrılacağımı zannetmesinler. Hermes Trismegistus güneş için bir tapınak yaptı ve kendisini öyle bir gizledi ki, kimse onu göremiyordu lakin o hâlâ onun içindeydi. Mevcut hikâyem itibariyle bu söylediklerim kâfidir; zira kendi tarihim, zamanın uzak tarafındakilerin takip edebilecekleri bir emsaldir. Bir hayal âlemindeymişçesine, meçhul istikbalin karanlık dehlizlerinde gördüğüm birisinin Black Step Lane'e girip sükut ve muamma içinde gizli olanı keşfettiğini anladığım için vücudumu kollarımla sarıyor ve gülüyorum. Şimdilik burada bırakıyorum –

* * *

Şimdi de konuyu değiştiriyorum. Şu son yedi gecelik zaman içinde vahşi kâbuslar gördüm ve burnumda da, yanık paçavra kokusu gibi yeni bir koku var. Bazı değişikliklere maruz kaldığımı biliyorum; zira çoğu kişinin soğuk algınlığında olduğu gibi, alçak sesle konuşan bazı ruhları duyar gibiyim. Lakin basbayağı görülebilir oldukları için bir kabalıkları olmuyor ve *Hangi rüzgâr attı seni buraya Nick, Nick?, Bizi tanıyor musun Nick, Nick?* diyorlar. Ben, Aman Tanrım evet, diye bağırınca da devam ediyorlar, *Ne zaman Nick, Nick?* Soru kulaklarımda bir uğultu oluyor.

Bu hayatta, ölümde bulacağım kadar acı çektiğime ikna olduğum için, ölümden acısı sebebiyle korkmuyorum; lakin öyle olabilir ki, ölemem. Buna kızabilirsiniz lakin bu derece büyük harikalar olmuştur. Dün sabahki ilk yürüyüşüme saat on bir civarında çıktım ve Hogg Lane'de kendi benzerimle karşılaştım – kıyafet, peruk ve her şeyiyle sanki bir aynadaki aksim gibi. Geçmekte olanları pek şaşırtan bir şekilde, sizi tanıyor muyum? diye seslendim. Lakin her neyse o, cevap vermedi ve hızla uzaklaştı. Ziyadesiyle şaşırmış olmakla birlikte korkmamıştım. Der-

ken bu sabah odamda yine önümde bir başkasını gördüm – vücudu benimkini pek andırıyordu lakin bir çeşit iç çamaşırı gibi kesilmiş garip bir kıyafet içindeydi ve mahlukun peruğu da yoktu. Bana hep sırtı dönük duruyordu ve ben başımı çevirdiğimde o da çeviriyordu ve binaenaleyh bir türlü yüzünü göremedim. Üzerinden bir gölge geçmiş gibi geceliğimin rengi terden koyulaşmıştı ve bir şey istemek için bağırmış olmalıyım ki, Nat, Beyim! Beyim! Kapıyı açın da gireyim, diye bağırıyordu.

Biraz sabret ve seni derhal içeri alacağım, *diye cevap verdim* ve bakışlarımı kıpırdamayan hayale sabitleştirmiş halde gidip kapıyı açtım.

Bu kadar yüksek sesle bağırırsanız Bayan Best'i üzeceksiniz, *diyor* Nat, aceleyle girerken.

Başımla yaratığı işaret edip, Bu sabah Nat, bir düşük çocuk kustum.

Pekâlâ, olsun, *diyor*, neyin kastedildiğini bilmeden, ağzınızı yıkamanız için su getireyim mi? Bayan Best diyor ki –

Tanrı aşkı için ha bir diline sahip ol, benim yanımda bir şey olduğunu göremiyor musun? Sırtı hâlâ bana dönük olarak oturan hayali işaret ettim. Lakin şimdi öne eğilmişti ve ağzından duman gibi yükselen bir iç geçiriş sesi çıktı. Tıpkı bir lambanın dumanı gibi. Bilmiyorum Nat, *dedim*, lakin hakiki gibi görünüyor.

Nat sanki bir şey duydu veya gördü; çünkü kızardı ve korkunç bir titremeye tutuldu. Aman Tanrım, *diye bağırdı*, bir şey görmeyeyim. Sonra da yüzünden soğuk terler boşandı ve merdivenlere doğru yalpalayarak gitti. Lakin hayal silikleşmeye başlarken ben kendi laflarımı mırıldanıyordum: *Artık yaklaşan değişimim için hazırım.*

* * *

Zamanla alakam kopmuş vaziyette yatağımda dönüp duruyorum. Bu ay konusunda Bay Andrewes almanağında neler söylüyor Nat? Bana *Yıldızlardan Haberler* bölümünden okumaya başlıyor: Bu ay Merih akrep burcunda beyim ve sokulmazsa hareketine dosdoğru altıncı güne kadar devam edecek. Orada doğudan batıya dönecek, geriye demek –

Yorumlarını geç, Nat!

– ayın geri kalanı, ikinci gününde olan Zühre karşısında. Nat, bunun Venüs olduğunu bildiği için kızarıyor ve sonra devam ediyor. Halen beyim, yıldızlar inşaatı tavsiye etmiyor ve Londra henüz çaresi düşünülmemiş tazyik ve müşkülâtın ağırlığı altında zorlanıyor. Bunu, hâlâ bel ağrısından mustarip olan ve beli civarında sıkıntılar yaşayan Bayan Best'e götürmeliyim –

– Nat, Nat bak bakalım, entrika ve diğer iğrenç planlar konusunda kehanet olup olmadığına bak.

Sayfaları dikkatle tahkik edip bir yerde duruyor. Evet, burada *Yıldızlı Haberci*'de faaliyet halinde olan bazı ruhlardan ve ülke için bir tehlikeden bahsediyor. Sonra tekrar başını eğiyor. Hey, bakın burada Poor Robin'in *Yıldızların Sesi*'nde çok anlamlı bir şiir var. Ciddi bir edayla ayağa kalkıp sayfayı önünde tutarak okumaya başlıyor:

Bir kilise kulesi gördüm, derinliği on iki yarda
Gözyaşından yapılma toz gördüm, o da ağlamada
Bir taş gördüm, tamamını kaplamış ateşin alevleri
Bir merdiven gördüm, büyüklüğü kalmaz aydan geri
Güneşi gördüm, kıpkızıl ta gecenin ortasında bile
Bunu göreni gördüm, manzaradan duyduğu korku ile.

Cevabı nedir, beyim? Ben bulamadım.

Cevap yok Nat, zira bu şiirin sonu da yok.

Sonra uyudum ve şimdi bu uzun hastalığım sırasında, bu zamanı kesintiye uğramış âlemin zavallı küresi üstünde yükseltiliyorum. İsyancılar Lancaster'a dayandılar, dün gece Tower Hill'de yangın, mehtaplı bir gecede havlayan köpek ve ben artık konyağımı içtikçe hastalanmıyorum. Hannover'in birlikleri Warrington'da toplanıyor, bulutlar altımda kaldı, isyancılar Preston'da kılıçtan geçirildi ve ben yatağımın üstüne serdiğim bütün elbiselerime rağmen soğuğun tesirinden kurtulamıyorum ve ellerim çarşaflara değerken lordum Warrington bu savaşta ölüyor ve ben kendimi insanların terk ettiği bir alandaki kayaların arasına gizlemeye uğraşırken, onların sesleri yankılanıyor. Nat, ateşim artıp düştükçe sesleniyor, ben terlerken kar

yağıyor, isyancılar Londra'ya esir olarak geliyorlar, gözlerimi açtığımda Thames üzerindeki don ateş alıyor.

Bugün ateşim düştü. Yatağımdan doğrulup Nat, Nat neredesin? diye seslendim lakin gitmişti, nereye olduğunu bilmiyordum ve artık yalnızım. Yeni tamamlanmış kilisemi ziyaret etme kararlılığıyla uyanmıştım binaenaleyh aceleyle lakin dikkatle giyindim. Soğuk rüzgâr camın buz tutmasına sebep olmuştu ve kendimi mum yağı lekeleri olan çift sıra düğmeli paltomun içine sardım. Sokağa çıkınca bir sandalye hamalı değneğiyle dizlerime çarptı ve ben küfrederek geriye, kapı aralığına sığındım. Aman Tanrım, atlı ve atsız arabalar yeri öyle sarsıyordu ki sanki bir zelzele veya bir başka tabii afet olduğunu sanırdınız. Kaç gün ve gece, *diye düşündüm*, ateş içinde yattım? Şimdi saat kaçtı? Bazı çıraklar sokakta, yakınımda, bir ayaktopunu yuvarlayıp duruyordu lakin onlara, Saat kaç? diye seslendiğimde, sanki görünmez ve duyulmaz bir adammışım gibi, cevap vermediler. Lakin bazı ameleler kollarının altında kalaslar ve merdivenler olduğu halde evlerine dönmekteydiler ki, bu, bana günün sonuna doğru kalkmış olduğumu düşündürttü. Lakin bilmiyordum. Leicester meydanı boyunca yürüdüm ve şarlatan ilaç satıcısını bağırırken duydum: *Neyiniz var? Neyiniz var?* Senin damlalarının iyileştiremeyeceği derdim var, diye düşündüm. *Yoldan çekil*, diye el arabalı herifin biri bağırıyor, *midenin deşilmesini mi istiyorsun?* Ben, paçavra halindeki mendilleri, mavi önlükleri ve benimki gibi suratlarıyla menşei belli olmayan bir yerlerden gelen alelade bir kadın kalabalığının içine düşüyorum. Aşçıların, ellerinden yağ damlayarak, dükkânlarının önünde dikildiği Cranborn Sokağı boyunca, sonra da tekerlekli arabaları kuruyemiş ve istiridye tepeleriyle dolu Porters Sokağı'ndan aşağı doğru yürüyorum. Bunların hepsi geçecek ve bütün bu şeyler ufalanıp toza karışacak lakin kiliselerim yaşayacak. Oradan, bir eskicinin kolumdan yakalayıp, *Neyin eksik, efendim?* diye sorduğu Hogg Sokağı'na geçtim. Her şeyim eksik, şu âlemin içinden bir hayalet gibi geçip gittiğime göre hiçbir şeyim yok.

Şehrin gürültüsü kafamı karıştırdı ve beni o kadar zayıflattı ki artık ayakta bile duramıyordum ve Fenchurh Sokağı yakınlarına kadar bir arabaya bindim; arabadan orada inmeme sebep olan da yolun devrilen bir başka araba tarafından tıkanmış olmasıydı.

Etrafımda tekrar bağrışmalar duymaya başladım. *Şu muazzam yılan balığı yemeğinden alın* diye bağıran birinin aksisedasına *Her çeşit mutfak aleti bulunur, hanımım* diye feryat eden bir başkasının sesi karışıyordu. Taşlı yol üzerinde sekerek yürürken ben de bu lafları mırıldanmaya başladım. Lime Sokağı'na geldiğimde hava soğuyup karardı; lakin burada da sırtında velediyle *İyi cins yazı mürekkebi! İyi cins yazı mürekkebi!* diye bir melodi tutturmuş yaşlı bir kadın vardı ve söyledikleri bana o kadar aşina geldi ki, tekrar çocukluk günlerime döndüm. Derken bütün hayatım boyunca duyduğum o çığlık yükseldi: *Tamir edilecek bir şeyiniz var mı, tamir edilecek bir şeyiniz var mı?* Bunları bir daha hiç işitemeyeceğimi bildiğim için Leadenhall Sokağı'nı gözlerimde yaşlarla geçtim. St. Mary Axe'tan Londra surlarına doğru indim ve yosunları okşamak için eğildiğimde gözyaşlarım onları ıslattı. Sonra da Bishopsgate'ten, eski tımarhanenin olduğu Moorfields'e ilerledim ve burada, benim gibi, hiç zaman mefhumu olmayan o delinin eğlenmesini duyar gibi oldum. Sonra da, kapısındaki kalabalığın en son moda şarkılarla dans ettiği ve tezgâhında vakit öldürmekte olan ufak kızıl suratlı bir delikanlı ile büyük bir müzik dükkânının olduğu Long Alley'den geçip yoluma devam ettim.

Derken Great Feeld denen kısma döndüm. Mavi ceketli ve kasketli bazı veletler yanımdan koşarak geçtiler. Black Step Lane'in girişine bakarken *Ben dönmeden ölmüş olursunuz* diye düşündüm. İstikrarlı bir şekilde ilerledim ve işte kilisem önümde yükseliyordu. Yıldırımın gürleyen sesi gibi, daha önce gördüğüm herhangi bir şeyden ziyade olan azametiyle benim ruhumu bile çarptı. Kalpaklı ve gri çoraplı bir adam yanımdan geçti ve şaşkınlıkla geri dönüp baktı. Azman taşın önündeki görünüşüm o kadar vecit halindeydi. Little St. Hugh'ün merdivenleri çıkıp taraçasına geldiğimde bütün bağırtılar sönüp gitti. Kilise artık tepemdeydi ve karanlığa girdiğim halde gözlerim biraz alışıncaya kadar kıpırdamadım. Sonra kapıyı açtım ve eşiği geçtim. *İlk senelerimden itibaren senin korkularına huzursuz bir zihinle katlandım* diyerek ileriye yürüdüm ve daha fazla bakamaymcaya kadar yukarıya bakarak koridorda durdum. Zamanımın nihayetine varmış ve sulha kavuşmuştum. Işığın önünde diz çöktüm ve gölgem tüm âlemi sardı.

12

Ağzı ve gözleri karanlıkta kalıncaya kadar, gölge yavaşça yüzünden geçti. Sadece alnı hâlâ güneşin ışığını görüyordu ve uykudayken alnında biriken ter damlacıkları parıldıyordu. Uykusundayken bile hasta olduğunu biliyordu ve kanın kendi içinden bozuk para gibi döküldüğünün rüyasını gördü. Aşağıdan, sokaktan gelen bir tartışmanın sesiyle uyandı ve elleriyle kulaklarını kapatıp dizlerinin üzerinde kalktığında, delirmiş olma olasılığını düşünmeye başladı. "Fakat henüz nasıl delirebilirim?" dedi ve bu sözleri söylerken çıkardığı sese güldü. Hemen ardından kapının üç defa vurulduğunu duydu. Ellerini indirdi ve bekledi; ancak üç vuruş daha duyunca yatağından kalkıp yavaşça hole doğru yürüdü ve seslendi: "Kim o?"

"Sadece ben, Bay Hawksmoor!"

Kapıyı açtığında Bayan West karşısındaydı; kadını dinlerken yüzüne bakmamaya çalıştı. "Seslendiğinizi duyduğumu sandım Bay Hawksmoor, seslendiniz mi?" Cevap vermedi. Kadın bir adım attı. "Dün gece size bir adam geldi. Şişeleri çıkarıyordum, eğilemediğime bakmayın. O da kapıyı çaldıkça çaldı ve sonunda dışarıda olduğunuzu söyledim. Doğru söylemiş miyim? Derken biraz önce seslendiğinizi duydum ve hiç belli olmaz değil mi? Ben de bir bakayım dedim." Tüm bu süre boyunca da yüzünü merakla incelemekteydi. "Bir nedeni olabilir diye düşündüm, Bay Hawksmoor."

Gülümsedi; hâlâ bir şey demiyordu. Kapıyı tam kadının yüzüne kapatmak üzereyken hatırladı: "Ah, Bayan West, uzaklara gitmek üzereyim –"

"Dinlenmeye ihtiyacınız var, değil mi?"

Şüpheyle kadını süzdü. "Doğru. Bir dinlenmeyi hak ettim. Dolayısıyla birileri uğrarsa onlara söyler misiniz?"

"Söylerim." Kadın ellerini yumruk yapmıştı.

Hawksmoor, kadının tırabzana yüklenerek merdivenleri inmesini izledi ve ancak gözden kaybolunca kapıyı kapadı. Geriye, yatak odasına gitti ve kollarına bakınca uykusunda kaşımaktan oluşmuş uzun çizgileri gördü. O anda birlikte çalıştığı insanlara duyduğu nefretle tutuştu. Başarmasını istememişlerdi, ona oyun oynamışlardı, ona ihanet etmişlerdi ve şimdi de ona karşı zafer kazanmışlardı. Nefes alamıyordu ve panik halinde gidip pencereyi açtı. Soğuk bir Aralık günüydü. Dışarıya sarktığında ısının nefes verircesine vücudundan çıktığını hissetti ve yeniden sakinleşti. Bu yükseklikten bakınca, sokaktakilerin hareketleri tuhaf bir alınyazısıyla işaretlenmiş gibi görünüyordu; sanki asla görmeyecekleri bir ip tarafından sürükleniyorlardı. Yüzlerine baktıkça, bir yüzün ne olduğunu ve hangi kaynaktan fışkırdığını merak etti.

Artık onların arasına karışmanın zamanıydı. Paltosunu ve ayakkabılarını giymek için kısa bir süre durduktan sonra koridoru geçti ve merdivenlerden inmeye başladı. Yağmur ince ince çiseliyordu. Daha köşeye yeni varmıştı ki, yukarıya, bulutlara baktı ve birden geri dönmeye karar verdi. Sonra Red Gates'i geçerken, bir bira reklamı tabelasının altında buğulanmış camekânda kendi yansımasını gördü. Yürümeye devam etmeden önce, görüntüsü dönüp ona baktı. Hawksmoor elleriyle yüzünü ovuşturdu ve sonra da "Seni tanıyor muyum?" diye seslendi. Sonra "Tanıyor muyum? Tanıyor muyum?" diye bağırarak yolun ortasına koşunca, gelip geçenler onu hayretle seyrettiler. Bir cevap gelmedi. Geri çekilen görüntüsünü izlemeye çalışıyor, ancak kentin kalabalığı çevresini sarıyor, ilerlemesine engel oluyordu. Sonunda Grape Sokağı'na geri döndü. Artık öyle yorgundu ki, dönüşünde onu kimin beklediği ya da seyrettiği umurunda değildi. Elleriyle gözlerini kapatarak yatağına uzandı fakat açık pencereden gelen trafik gürültüsü yüzünden uyuyamadı. Sonra gözleri açıldı: kiliselerin neden öyle yapılmış oldukları da ayrı bir mesele diye düşündü. Sözcüğü yineleyip

durdu –kiliseler, kiliseler, kiliseler, kiliseler, kiliseler– ta ki bir anlamı kalmayıncaya kadar.

* * *

"Huu! Huu!" Ses odanın içinde herhangi bir yerden geliyor olabilirdi ve ilk uyandığında ne işittiğini de bilmiyordu. "Bay Hawksmoor."

"Ne? N'oldu?" diye bağırarak yatağından sıçradı ve ola ki Bayan West girmeye kalkışır diye tüm ağırlığıyla dayanarak kapının arkasına büzüldü.

"Sokak kapınız açıktı ve bilemezdim, bilebilir miydim? Uzaklara gideceğinizi sanıyordum..." Biraz bekledikten sonra sordu: "Durumunuz uygun mu?"

Kadın hâlâ kapının arkasındaydı. O kızgınlık içinde kapıyı öfkeyle yumruklamak istiyordu. "Bir dakika!" diye bağırdı ve ayakkabısıyla paltosunu hiç çıkarmamış olduğunu fark edince şaşırdı. Nerede uyumuştu? Kapıyı açtı, kadının yanından hızla geçip banyoya gitti ve soğuk su musluğunu açtı. Suyu yüzüne çarpmak üzereydi ama önce lavabodan boşalmakta olan suyun yüzeyine baktı. "Gidiyorum," diye seslendi ona, "sonunda."

"Nereye gideceksiniz?"

"Bilmem ki" diye kekeledi, "nereye gidilebilir?" Kadının dairede dolaşmakta olduğunu duydu. Banyodan yavaşça çıktı ve onu oturma odasının duvarlarına raptiyelemiş olduğu beyaz defterin sayfalarını incelerken buldu. Saçının hâlâ parlak olduğunu fark etti ve onları okşamak üzereydi ki, kadın bir resimden ötekine geçerken tüm vücudunu hareket ettirdi. "Boynunuza ne oldu?" diye tiksintisini gizlemeye çalışarak sordu.

"Ah, o mu? Hiçbir şey. Artritim. Alıştım artık." Altlarında mısra ve deyimler olan resimlere bakmayı sürdürüyordu. "Ne yapıyorsunuz burada Tanrı aşkına? Bunlar sizin mi?"

"Benim mi? Hayır, benim değil." Gülmeye çalıştı. "Sadece üzerinde çalışmakta olduğum bir öykü. Nasıl bitireceğimi henüz bilmiyorum."

"Güzel sonları severim."

"Bu, güzel bir ölümü severim demek gibi bir şey."

Kadın şaşırmıştı ve sadece, "Ah, öyle mi?" diye mırıldanarak çıkmak üzere döndü.

"Fakat onlarda gerçekten gördüğünüz nedir, Bayan West?" Yolunu kesmişti. "Onlarda herhangi bir gariplik görüyor musunuz?" Vereceği cevapla gerçekten ilgileniyordu.

"Tanrı aşkına, bana sormayın. Bir şey gördüğüm yok."

Rahatsız olmuş gibiydi. "Eh, o kadar da ciddiye almayın," dedi, "sadece sordum."

"Ciddi" sözcüğünü duyunca titredi ve yılların yükü bir an için onu terk etti. "Burcunuz nedir, Bay Hawksmoor?"

"Burç mu? Burçlar hakkında bir şey bilmem."

"Bilirsiniz işte, burçlar. Yıldızlar. İddiasına varım siz de benim gibi Balık'sınız. Sır küpsünüz. Haklı mıyım?" Cevap vermedi ama bir kez daha resimlere baktı. "Venüs bizim çeyreğimize girince iyi bir yılımız olacağını söylüyorlar."

Kızardı. "Bunu bilemem, değil mi?"

İçini çekti ve bir kez daha ondan ayrılmaya hazırlandı. "Eh, iyi tatiller, Bay Hawksmoor." Sonra da ona göz kırptı. "Yani, nereye gideceğinize karar verirseniz."

* * *

Parmağının ucuyla pencere pervazına adını yazdı; sonra da sildi. Radyoyu açtı fakat fısıldayan sesler duyuyordu. "Seni buraya hangi rüzgâr attı? Seni buraya hangi rüzgâr attı?" Odanın ortasında otururken bazen, tam gözünün önünde, hareket eden şekiller görüyordu fakat bunlar sudaki gölgeler kadar belirsizdi ve bakmak için başını çevirdiğinde yok oluyorlardı. Alacakaranlık bastırırken defterdeki şiirlerden birini okudu:

Bir kapı gördüm, ateş vardı ardında açınca
Bir çukur gördüm, yüksekti neredeyse boyumca
Bir çocuk gördüm, dans ediyordu döne döne
Bir ev gördüm, gömülmüştü yerin dibine
Bir adam gördüm, yoktu ve olmazdı zaten
Kaldır da bak eline, o zaten sensin, sen.

Hawksmoor'un sesi odada yankılandıkça şöminenin üzerinde duran birkaç bozukluk yere düştü. Bunun altında başka mısralar da vardı fakat şiir biteviye sürecekmiş gibi göründüğü için ilgisini yitirdi. Televizyonu açtı ve sırtı ona dönük bir adam görünce yakından bakabilmek için öne doğru uzandı. Kontrastı arttırdı, sonra da parlaklığı; fakat şekil daha fazla belirginleşmedi. Zaman geçiyor, Hawksmoor ekrana bakıyordu.

Şimdi de bir sabah ayini yayınlanıyordu ve bundan, bugünün pazar olduğunu anladı. Papaz, cemaatten daha yüksek bir yerde duruyordu. "Dolayısıyla uygar yaşamın ne kadar karmaşık ve riskli, geleceğin ne kadar karanlık ve atalarımızın da ne kadar uzakta kalmış olduğunu düşünebilirsiniz. Fakat aziz dostlarım, size şunu söyleyeceğim: her çağ kendisini karanlık ve riskli bulmuş, her çağ geleceğinden korkmuş ve her çağ atalarını yitirmişti. Dolayısıyla, kendi kendilerine, gölge varsa ışık olması gerekir diye düşünerek, Tanrı'ya döndüler. Yılların ötesinde dostlarım, Tanrı'nın inayetiyle görebileceğimiz bir ebediyet vardır. Harika olan nedir biliyor musunuz? Bu ebediyet zamanla kesişir, aynen bu kilisede olduğu gibi –" Hawksmoor'un dikkati, kapalı pencereden çıkabilmek için bir yol arayıp duran sineğe kaydı; yeniden televizyona baktığında, papaz ilerlemişti – "bir anne çocuğuna sevgiyle baktığında, gözlerinden yayılan ışık bebeği yatıştırır ve besler. Bu kilisede yükselttiğimiz seslerimiz de gölgeyi engelleyen ışığın araçları olabilir; bu ışığı görmeyi öğrenmelisiniz dostlarım ve ona doğru ilerlemelisiniz, çünkü bu ışık Tanrı'nın ışığının yansımasıdır."

Hawksmoor, suskun cemaatin görüntüsü ekranda belirince bu kilisenin içini tanır gibi oldu ve kamera daha sonra, çan kulesinden aşağıya ve merdivenlere doğru inip kilisenin dışını gösterdi. Revakın ötesinde, üzerinde "Christ Kilisesi, Spitalfields. Nicholas Dyer tarafından yapıldı, 1713" yazan tabelada durdu. Bundan önceki zaman bir rüyaydı çünkü artık biliyordu. St. Mary Woolnoth'un önündeki cesede bakıyor ve sonra da "Saksonlar zamanında yapılmış ve en son Nicholas Dyer tarafından onarılmıştır, 1714" yazılı tabelayı yeniden hatırlıyordu. Greenwich'teki kilisede de böyle bir yazı vardı ve bunun nasıl bir simetri olduğunu anladı.

Televizyon ekranındaki görüntü hızla dönüp, sonra da küçük görüntü parçalarına ayrılırken belirmekte olan düzenin bilgisinin kendisini sarmalamasına izin verdi. Vaktinde kiliseler onun için bir endişe ve öfke kaynağıyken şimdi her birini sırasıyla gözden geçirdi; çünkü işlerini ne kadar kudretle yapmış olduklarını anlamıştı. Christ Kilisesi'nin büyük taşları, St. Anne's Kilisesi'nin siyahlaşmış duvarları, St. George's-in-the-East'in çifte kulesi, St. Mary Woolnoth'un sessizliği, St. Alfege's Kilisesi'nin kesintisiz cephesi, St. George's Bloomsbury'nin beyaz sütunu; Hawksmoor onları ve onlar adına işlenen cinayetleri düşünürken her biri şimdi daha büyük bir canlılık kazanıyordu. Ancak, düzenin tamamlanmadığını düşünüyordu ve işte bunun için de, neredeyse, neşeyle bekliyordu.

Ertesi sabah evden ayrıldığında hava daha da soğumuştu ve don, halk kütüphanesinin camlarını örtmüştü. Ansiklopediyi raftan indirdi ve DYER Nicholas başlığını çevirdi. Okudukları şunlardı: "1654 – c. 1715. İngiliz mimar; Sör Christopher Wren'in en önemli öğrencisi ve Scotland Yard'daki Bayındırlık Dairesi'nde hem Wren'in hem de Sör John Vannbrugghe'nin meslektaşıydı. Dyer, Londra'da 1654'te doğmuştur. Ebeveyni belli olmamakla birlikte, Wren'in özel sekreteri olmadan önce taşçı çıraklığı yaptığı bilinmektedir. Daha sonra Wren'in emrinde, St. Paul's keşif memurluğu da olmak üzere, çeşitli resmi görevlerde bulunmuştur. En önemli bağımsız eseri, 1711 Yeni Londra Kiliseleri Komisyonu'nun başlıca mimarı iken gerçekleşmiştir. Bu komisyon zamanında tamamlananlar sadece onun eserleridir. Dyer tasarımlarından yedisini tamamlayabilmiştir: Spitalfields'deki Christ Kilisesi, Wapping'deki St. George's-in-the-East Kilisesi, Limehouse'daki St. Anne's Kilisesi, Greenwich'teki St. Alfege's Kilisesi, Lombard Sokağı'ndaki St. Mary Woolnoth Kilisesi, Bloomsbury'deki St. George's Kilisesi ve hepsinden güzeli, Moorfields yakınlarındaki Little St. Hugh Kilisesi. Bu yapılar, onun büyük soyut şekillerle çalışma yeteneğini açıkça gösterir, kitlede ve gölgede kullandığı duyarlı (neredeyse romantik) çizgileri ortaya çıkarır. Fakat yaşadığı sürece bir öğrenci ya da çömez yetiştirmediği anlaşılıyor ve kendinden sonra ortaya çıkan mimari eğilimlerdeki değişim de büyük bir etkisi olmadığını ve pez az hayranı

bulunduğunu gösteriyor. 1715 kışında Londra'da öldü; guttan öldüğü düşünülüyor fakat ne ölümüne ne de mezarına ilişkin bir kayıt bulunamamıştır." Hawksmoor, bu satırların temsil ettiği geçmişi hayal etmek üzere sayfaya baktı, fakat önünde karanlıktan başka bir şey göremedi.

Kütüphaneden çıkıp da Grape Sokağı'na döndüğünde yollar çoktan insanlarla dolmuştu. Beyaz defterdeki sayfaları çıkardı; özenle sıraya koyup sabırsız bir hareketle cebine tıktığında, şiddetli soğuğa karşın terliyordu. Dikkatini, bundan sonra ne yapması gerektiği üzerinde toplamaya çalıştı fakat aklı başka yerdeydi; o görülmez Little St. Hugh Kilisesi'nin gölgelerine takılıyordu. Bir tesadüf eseri, son olduğunu bilmeden sonuna gelmişti ve bu ne olduğu belirsiz, beklenmeyen doruk da onun zaferine engel olabilirdi. İçi boşalmış, iradesinin yerini kıpırdayan şeylerin hayalleri doldurmuş bir halde oturmuş, güneşin çatıların üzerinden yuvarlanışını seyrediyordu. Üstünde koyu renk paltosu vardı. Derken başını salladı ve en azından başka bir cinayeti engelleme arzusuyla, telaş içinde ayağa fırladı. Fakat sokağa adımını atar atmaz korktu; birisi Hawksmoor'a çarpmıştı ve eğer Bloomsbury ve Fenchurch arasında işleyen otobüs gelmiş olmasa ve o da düşünmeden ona binmiş olmasaydı, o anda vazgeçip dönebilirdi. Koltuğunda yumulmuş otururken önünde, çenesi göğsünde uyuyan bir bebek vardı ve Hawksmoor, yaşlanınca uyurken alacağın poz da bu olacak diye düşündü. Alnı yanıyordu; cama dayadı ve pencereden dışarıya baktı; kentin sokaklarında koşuşturan insanların ağızlarından yükselen sisi seyretti.

Kilise kulesinin tepesinin bir parçasını olsun yukarılarda bir yerde görme beklentisiyle Fenchurch Sokağı'nda indi fakat burada sadece kış ışığında parlayan işhanlarının cilalı gökdelenleri vardı. Gracechurch Sokağı'nın köşesinde bir kestaneci duruyordu. Hawksmoor kısa bir süre mangaldaki kömürleri seyretti; kalabalık caddelerden gelen rüzgârın esintisiyle parlayıp donuklaşıyorlardı. Adama yaklaşıp, "Little St. Hugh?" dedi ve adam bağırmalarına ara vermeden Lime Sokağı'ndan yukarıyı işaret etti. Satıcı *Kestane kebap! Kestane kebap!* nakaratına ara verdikçe bir başkası *Vah! Vah!*, bir üçüncüsü de *Gazete! Gazete!* diye bağırıyordu. Bunlar yaşamı boyunca duyduğu bağırtılardı ve Hawksmoor

Lime Sokağı'ndan St. Mary Axe'e doğru çıkarken hüzünlendi. İçerisinden sevilen bir şarkının geldiği bir plakçının önünden geçti ve içeriye baktığında tezgâhta parmağıyla tempo tutan genç bir adam gördü. Fakat kaldırımda onu seyrederken ayağı kaydı; bir araba ona çarpmamak için direksiyon kırdı; o da kaldırıma geri sıçradı. Yanından yürüyen yaşlı bir kadına "Saat kaç?" diye sordu fakat kadın ona sanki görünmezmiş gibi sadece onu delip geçen bakışlarla baktı. Kalabalıkla sürüklenerek Bishopsgate boyunca yürümeyi sürdürdü. Bir işportacıya kilisenin yönünü sordu. "Duvarı takip et," diye yanıtladı adam ve yavaşça dönüp aşağıyı, Wormwood Sokağı'nı gösterdi: "Duvarı takip et." Londra surlarına yaklaşırken biçilmiş ot ya da kesilmiş çiçek kokusu aldı. Bu, kış ortası için o kadar olağandışı bir kokuydu ki, olsa olsa eski taşların üzerine yayılmış yosunlardan gelebilirdi. Londra surlarından Moorfields'e geçti. Yolun ortasında deli bir kadın bağırıyor, trafiğin gürültüsü içinde ne dediği duyulmuyordu. Ayaklarının altındaki kaldırım sarsılırken Long Alley boyunca hızlı hızlı yürüdü. Mavi kepli ve spor ceketli çocuklar gülüşerek önünden geçtiler. Onların hareketiyle dönünce, ileride Black Strep Lane'i gördü. O kadar kıpırtısız dikiliyordu ki, kalpaklı bir genç adam geçtikten sonra dönüp ona hayretle baktı. Hawksmoor Little St. Hugh Kilisesi'ne doğru yürümeye başladı.

Kilise, terk edilmiş bir meydanın arkasındaydı. Meydandaki kaldırım taşlarının aralarından yabani bitkiler ve uzun otlar fışkırıyordu. Kilisenin duvarlarını kaplayan taşlar çatlak ve delikti. Little St. Hugh'un cephesine bakınca oradaki kocaman taşların da ne kadar yıpranmış olduğunu fark etti. Bir bölgedeki taşların yüzeyi, neredeyse boyanmış gibi kararmıştı. Giriş taraçasının üstünde, gözü andıran yuvarlak bir pencere vardı ve Hawksmoor ileriye doğru yürüdükçe, zayıf güneş ışıkları titreşiyor, cam parlıyordu. Merdivenleri yavaşça çıktı ve sonra üzerine doğru eğilmiş gibi duran bir heykelin gölgesinde biraz bekledi. İçeriden hiç ses gelmiyordu. Bazı eski tuğlalardan sarkan paslı metal bir zincir gördü. Birden yukarıya baktı ve bir an için bir insan yüzü şekli almış olan bulutları gördü. Sonra kapıyı açtı ve eşiği geçti. Bir an durup gözlerinin loşluğa alışmasını bekledi. Kilisenin merkezine açılan tahta kapıların üzerinde bir

çukurda yatan bir oğlan resmi vardı; toz içindeydi fakat altına oyulmuş yazı zorlukla da olsa okunabiliyordu. "Bütün bu dertlere senin için katlandım." Ortalık nem kokuyordu ve Hawksmoor kilisenin ana bölümüne geçerken başını eğdi.

Çevresinden sanki yaşam fışkırıyordu, çünkü kapıların gıcırtısı ve taş üzerindeki ayak sesleri içeride yankılanıyordu. Büyük, kare bir odadaydı. Üstünde, camları renksiz yuvarlak pencereler tarafından aydınlatılan, bir çanak gibi kavisli alçı bir tavan vardı. Merkezde durduğunda, kalın taş sütunların desteklediği, üç tarafa açılan koridorlarla çevreleniyordu. Mihrap, koyu renk ahşapla kaplanmıştı ve önündeki parmaklıklar demirden yapılmıştı. Hawksmoor, kendisini tahta, taş ve demirin karanlığından kurtaracak bir yer aradıysa da bulamadı. Elleriyle yüzünü kapatıp küçük bir sandalyeye oturduğunda, sessizlik yeniden kiliseye hâkim oldu. Ortalık kararırken öylece durup bekledi.

Kendi hayali, derin derin düşünerek ve iç geçirerek, yanında oturuyordu ve elini uzatıp da ona değince sarsıldı. Fakat değmiş değildi, daha çok, ona değmişlerdi. Aralarındaki mesafeye bakıp ağladılar. Güneş yükselip batınca kilise titredi; yarı aydınlık, yer boyunca atlaya sıçraya yayıldı. Yüz yüze bakıyorlardı ama birbirlerinden ötede, taşın üstünde oluşturdukları desende. Çünkü şekil olan yerde yansıma vardı; ışık olan yerde gölge, ses olan yerde de yankı ve birinin bitip diğerinin başladığını kim söyleyebilir? Konuştukları zaman, tek sesle konuştular:

ve uyumuş olmalıyım, çünkü bütün bu hayaller beni sanki rüyada gibi selamladılar. Arkalarındaki ışık yüz hatlarını belirsizleştiriyordu ve sadece başlarını ne yöne çevirdiklerini görebiliyordum; bir sola, bir sağa. Ayaklarını toz kaplamıştı ve sadece danslarının yönünü görebiliyordum; bir öne, bir arkaya. Aralarına katıldığımda el ele tutuşarak beni çembere aldılar. Yaklaşırken boyuna uzaklaşıyorduk. Sözcükleri benimdi ama benim değildi ve kendimi yumuşak taşların kıvrılan patikasında buldum. Geriye dönüp baktığımda, birbirlerini sessizce seyrediyorlardı.

Rüyamda kendime baktım, içinde olduğum paçavraları gördüm ve yeniden çocuk oldum, sonsuzluğun eşiğinde dilenen.

Gerekli bir açıklama

Yaşayan ya da ölmüş gerçek kişilerle olabilecek benzerlikler tamamen rastlantısaldır. *Hawksmoor*'un hazırlanmasında birçok kaynaktan yararlandım ama tarihin bu özel yorumu bana aittir. Londra kiliselerinin garip özelliklerinin dikkatimi çekmesine neden olan Iain Sinclair'in *Lud Heat* adlı şiirine olan borcumu belirtmek isterim.

Londra'nın çehresini tamamen değiştiren, 1666 yılındaki büyük yangından sonra Parlamento bu şehirde 49 yeni cemaat kilisesinin inşasına karar verdi. Bu kiliselerden 7 tanesini Sör Christopher Wren'in öğrencisi Nicholas Dyer inşa edecekti. Dyer, çırağı Walter Pyne'la birlikte çalışmaya başladı.

1980'lerin ortasında, dedektif Hawksmoor peş peşe gerçekleşen cinayetleri araştırmak üzere görevlendirildi. Yardımcısı Walter Payne'le birlikte, hep bir kilisenin yakınında ya da içinde işlenen bu cinayetleri çözmek üzere araştırmalarına başladı.

Peter Ackroyd'un diğer kitaplarında olduğu gibi, *Hawksmoor*'da da başrolde Londra var. Tarihi, kiliseleri, çıkmaz sokakları, parklarıyla bu büyük labirent Ackroyd'un kitabı üzerine kurduğu iskeleti oluşturuyor.

1985 yılında Guardian ve Whitbread Roman Ödüllerini kazanan *Hawksmoor*, okuru 18. yüzyılın başıyla 20. yüzyılın sonu arasında gezdiren, dantel gibi dokunmuş, şiirsel bir anlatı.

ISBN 975-08-1057-0

